

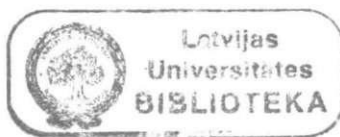
CĒLŠ

TEOLOĢISKS UN KULTŪRVĒSTURISKS IZDEVUMS
Nr. 54, 2002

PROFESORS ROBERTS FELDMANIS (1910–2002)
LATVIEŠU LUTERĀŅU DRAUDZES ZIEMEĻAMERIKĀ
(1947–1975)

CEĻŠ

Nr. 54
2002

CEĻŠ

Latvijas Universitātes teoloģisks un kultūrvēsturisks izdevums

CEĻŠ ir Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes un Teoloģijas fakultātes biedrības teoloģisks un kultūrvēsturisks izdevums. Tā interešu lokā ir reliģijas socioloģija, filozofija, vēsture, socioantropoloģija, kultūra un citas ar teoloģiju un reliģiju izpēti saistītas disciplīnas.

CEĻA izdošanu atbalsta
Prof. Arvīda Ziedoņa fonds.

REDAKCIJAS KOLĒGIJA:

Galvenais redaktors

E. Grislis

PhD., Prof., University of Manitoba, Canada;
Latvijas Universitāte

J. Dreifelds

PhD., Prof., Brock University, ON, Canada

V.V. Klīve

PhD., Prof., Latvijas Universitāte

I. Leitāne

Dr.Philos., Latvijas Universitāte

J. Plostnieks

PhD., Yale University, USA

A.M. Salmin

Prof., Dr.Sc.hist., President, Russian Public
Policy Center

S. Schreiner

Prof. Dr., Universität Tübingen

J. Sikstulis

Assoc.prof., Dr.philol., Latvijas Universitāte

L.G. Taivans

Prof. Dr.h.Theol., Latvijas Universitāte,
atbildīgais par izdevumu

J.C. Wolfart

PhD., Assistant prof., University of Manitoba

A. Ziedonis

PhD., Prof., Muhlenberg College,
Allentown, PA, USA; Latvijas Universitāte

A.B. Zoubov

Prof., Dr.Sc.hist., Russian Federation
Institute of International Relations

Copyright

© 2002, Latvijas Universitāte

© 2002, O. Gļebova

© 2002, E. Grīslis

© 2002, L. Hansone

© 2002, I. Hirsš

© 2002, I. Kļaviņa

© 2002, G. Lidums

© 2002, I. Runce

Datorsalikums **A. Hansons**

Korektore **L. Hansone**

Māksliniece **K. Taivāne-Kalsere**

LU Teoloģijas fakultātes izdevniecība **Ceļš**

Redakcijas adrese

Raiņa bulv. 19,

LV 1586 Rīga, Latvija

Reģ. Nr. 1431

Saturs

Redakcijas lapa	5
<i>Juris Cālītis</i> Profesors Roberts Feldmanis	7
<i>Ieva Kļavina</i> No Prof. R.Feldmaņa lietas (Latvijas Valsts arhīvs).....	10
<i>Roberts Feldmanis</i> Ķēniņš Kaups.....	19
Latvijas Baznīcas vēsture	
<i>Ieva Kļavina</i> Latviešu luterāņu draudzes Ziemeļamerikā (1947-1975).....	31
<i>Inese Runce</i> Valsts un netradicionālo reliģiju attiecības Latvijā (1920-1940).....	130
Teoloģija	
<i>Ilmārs Hiršs</i> Ticības apliecību izveidošanās un attīstība.....	155
<i>Gatis Līdums</i> Daba, Gars un kristīgais <i>Es</i> : transcendence R. Nibūra antropoloģijā.....	169
Vēsturiskā teoloģija	
<i>Laura Hansone</i> Laiks sv. Augustīna epistemoloģijā.....	189
Kristietība un kultūra	
<i>Olga Gļebova</i> Radikālais feminisms angļu literatūrā un valodā.....	201
<i>Egils Grīslis</i> Konstantīna Raudives reliģiskās kultūrfilozofijas relevance.....	216
Autori	242

Redakcijas lapa

2002. gada 28. maijā pārstāja pukstēt profesora Roberta Feldmaņa sirds. Viņš strādāja Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātē no tās atjaunošanas 1990. g. līdz aiziešanai pensijā 1996. g. R. Feldmanis bija Baznīcas vēstures katedras vadītājs, un vēsturiskā teoloģija viņam bija veids, kā raudzīties uz pasauli. Sekulārie vēsturnieki labākajā gadījumā lūkojas cilvēces vēsturē kā filozofi, turpretim R. Feldmanis vēsturi uzlūkoja kā veidu, kādā Dievs atklājas cilvēcei. Viņš rūpīgi vāca faktus, bet nekad nekļuva par vēstures priekšmetu "grāmatvedi". Ikvienam vēstures notikumam viņa acis bija vērtība, ikvienam no tiem bija dziļāks sakars ar laikmetu un tā kontekstu, neatkarīgi no tā, vai runa bija par teoloģiju vai sekulārās dzīves notikumiem. Vēsture R. Feldmanim bija teoloģija pati par sevi. Okupācijas vara liedza viņam rakstīt, tādēļ tikai atjaunotās valstiskās neatkarības apstākļos R. Feldmanis atsāka regulāru darbu pie Latvijas Baznīcas izpētes. Būdams kritiski ievirzīts pret paša veiktajiem pētījumiem, profesors gadiem vilcinājās ar publikācijām, lūkodams tās papildināt, pārbaudīt un izvērtēt. Šajā "Ceļā" laidienā publicējam īsu profesora sagatavotu, bet līdz šim nepublicētu materiālu "Kēniņš Kaups".

Kopš 1996. g. savu iznākšanu gaida Ievas Kļaviņas pētījums par Latvijas Luterāņu baznīcas gaitām Ziemeļamerikā. Darbs kļuva iespējams, pateicoties LELBA un Čikāgas Cīnās draudzes piedāvātajam finansiālajam atbalstam darbam LELBA arhīvā. Autore raksta, ka viņai izdevies apkopot tikai nelielu daļu arhīva materiālu, bet tomēr publikācijas apjoms ir

iespaidīgs. Darbs šajā virzienā ir tikai iesākts, un tas gaida savu turpinātāju. Arhivu materiālu sagatavošana publikācijai, to apkopošana ir tikai vēsturnieka "melns darbs". Tālākais ir vēstures materiāla filozofiska interpretācija un izvērtēšana. Arī šāds darbs vēl ir priekšā.

LU doktora studiju programmas studenti ir sagatavojuši publikācijas, kas reprezentē viņu akadēmiskās intereses. Runa ir par G. Liduma, I. Runces, L. Hansones un I. Hirša publikācijām. LU Teoloģijas fakultātes starptautiskās sadarbības ietvaros publicēts O. Gļebovas raksts par radikālā feminisma kultūru angļu literatūrā. Feminisms ir ārkārtīgi daudzkrāsains, un tā redzējums, piemēram, Dienvidu un Dienvidaustrumu Āzijā ir diametrāli pretējs tam, ko redzam Eiropā un Ziemeļamerikā. O. Gļebovas raksts varētu rosināt plašāku akadēmisko diskusiju par šo tēmu, kas nav ierobežojama ar jautājumu par sieviešu ordinācijas tiesībām.

E.Grislis turpina rakstu sēriju par latviešu garīgās dzīves veidotājiem – Ž. Mauriņu un K. Raudivi.

J. Cālitis

Profesors Roberts Feldmanis

Roberts Emīls Feldmanis ir dzimis 1910. g. Viļņā un miris 2002. g. 28. maijā Rīgā. 1930. g. pēc mācībām Jelgavas Skolotāju institūtā un vakara ģimnāzijas beigšanas viņš iestājās LU Teoloģijas fakultātē. Studijas vajadzēja apvienot ar maizes darbu, tādēļ teoloģijas licenciāta darbu Latvijas Baznīcas vēsturē viņš aizstāvēja tikai 1940. g. maijā.

1935. g. 22. septembrī viņš tika ordinēts un sāka mācītāja darbu Kristus draudzē, Valkas prāvesta iecirkņa draudzēs (1935-36), bija Rīgas prāvesta iecirkņa vikārs un ārmisijas sekretārs (1936-1940). Savus pienākumus pildot, 1938.-39. g. atradās Indijā, Tamilnadu, un piedalījās vēsturiskajā Tamberamas Pasaules misiju kongresā. Kara laikā kalpoja par vikāru sv. Jāņa draudzē (1944-45), vēlāk – Jēzus draudzē (1945-50).

1950. g. R. Feldmanis tika apcietināts, un okupācijas vara piesprieda 10 gadus labošanas darbu nometnē; pilnu apcietinājuma laiku viņam nenācās izciest sakarā ar Staļina nāvi 1953. g., kam sekoja R. Feldmaņa atbrīvošana no apcietinājuma.

Kopš sava licenciāta darba aizstāvēšanas Roberts Feldmanis ieguva spējīga, akadēmiski ievirzīta teologa reputāciju. Kad 1944. g. decembrī toreizējais LELB vadītājs māc. K. Irbe mēģināja nodibināt Luterāņu teoloģijas institūtu, R. Feldmanis bija plānoto docētāju skaitā kā Baznīcas vēstures pasniedzējs. Okupācijas vara neļāva K. Irbes plānam īstenoties, tā vietā R. Feldmanis 1944.–46. g. bija LELB Konsistorijas LU Teoloģijas fakultāti nepabeigušo mācītāja amata kandidātu eksaminācijas komisijas loceklis. Šo stāvokli viņš saglabāja līdz arestam 1950. g.

Pēc arhibīskapa G. Tūra izveidotajiem periodiskajiem teoloģijas kursiem 50.–60. gadu sākumā prof. A. Freijs 1969. g. organizēja jaunus Akadēmiskos teoloģiskos kursus. 1976. g. tie pārtapa par Teoloģijas semināru, kurā R. Feldmanis bija Baznīcas vēstures docētājs. Teoloģijas seminārs uzskatīja sevi par likvidētās LU Teoloģijas fakultātes mantinieku un tādējādi lūkoja saglabāt fakultātes garu un iespēju robežās arī tās programmu un tradīcijas. Pārējo kristīgo konfesiju mācību iestādes okupētās Latvijas apstākļos uzturēja citus ideālus (piem., Romas katoļu Baznīcas Seminārs tika uztverts drīzāk kā daļa no katoliskās pasaules semināru tīkla). Teoloģiski ievirzīto mācītāju meklējumi pēc latviski akadēmiskās identitātes, bez šaubām, bija svarīgs motīvs tam, ka ev. lut. Teoloģijas fakultāte vienīgā atjaunojās kā Latvijas Universitātes sastāvdaļa atšķirībā no pirmskara Katoļu teoloģijas fakultātes, kas, neskatoties uz Vatikāna vienošanos ar Latvijas valdību 1993. g., netika atjaunota. Tāds pat liktenis piemeklēja arī Pareizticīgo nodaļu. Roberts Feldmanis līdz ar Robertu Akmentiņu, Paulu Žibeiku, Adolfu Vecmani u.c. bija šī procesa mudinātājs un iedvesmotājs.

Kad 1990. g. tika atjaunota Teoloģijas fakultāte, R. Feldmanis kļuva par tās Baznīcas vēstures katedras vadītāju. Ilgā okupācijas gadu atrautība no akadēmiskās vides izraisīja pro-

blēmas ar zinātniskajiem grādiem un nosaukumiem. Saskaņā ar 1991. g. LR Ministru Padomes lēmumu pirmskara Latvijas Republikas laikā saņemtie zinātniskie licenciāta un maģistra grādi bija pielīdzināmi doktora grādam, bet profesora nosaukuma iegūšanai bija nepieciešams habilitētā doktora grāds, kāda R. Feldmanim nebija. Tomēr viņa neapšaubāmā erudīcija un kompetence Latvijas Baznīcas vēstures jautājumos kopš Teoloģijas semināra laikiem bija piešķirusi viņam šo nosaukumu *ipso facto*.

Okupācijas apstākļi tādas personības kā R. Feldmani padarīja lielā mērā par autodidaktiem, "ieslodzītiem" zinātniekiem bez iespējām publicēt savus darbus un tos apspriest saskaņā ar akadēmiskās pasaules tradīcijām un prasībām. Bez atsevišķām publikācijām Baznīcas presē Latvijā un aiz tās robežām profesora galvenais ieguldījums Latvijas Baznīcas vēsturē ir viņa sastādītais lekciju kurss. Tas nav vēl vēsturnieku sistemātiski izpētīts un izvērtēts. Jau tagad ir sakāms, ka R. Feldmanis, gan apstākļu spiests, gan savas iekšējās intereses mudināts, ir bijis ļoti teoloģiski ievirzīts vēsturnieks, kura darbā galvenais ir teoloģiski filozofiskā vēstures interpretācija, nevis "faktu un faktiņu" kolekcionēšana, kas ir diezgan raksturīga padomju historiogrāfijas parādība.

R. Feldmanis piederēja pie tiem, kas uzturēja gan Latvijas Baznīcā, gan Teoloģijas fakultātē konservatīvi piētisko domāšanu. Universitātes vide veicināja pirmskara liberālisma atjaunošanos Teoloģijas fakultātē, turpretim prof. R. Feldmaņa konservatīvais stils neskarti saglabājās Baznīcā, kur viņa iespaids ir nesalīdzināmi lielāks. Kā jaunās garīdznieku paaudzes veidotājs R. Feldmanis bija reta autoritāte: apvienojot "garīgā tēva" pienākumus ar intelektuālu darbu kā universitātes docētājs, viņš, neņemot augstus amatus, ir ievirzījis Latvijas Ev. lut. baznīcu konservatīvās teoloģijas ūdeņos. Viņa "garīgie bērni" šodien veido iespaidīgu garīdzniecības daļu. No tiem ir izauguši arī daži prominenti Romas katoļu garīdznieki.

Profesors Roberts Feldmanis bija spēcīga personība LELB jaunāko laiku vēsturē, bet viņa reālo iespaidu pilnībā izvērtēs tikai nākotne.

Ieva Kļaviņa

**No Prof. R.Feldmaņa lietas
(Latvijas Valsts arhīvs)**

Zīmogs: Latvijas PSR
Valsts Drošības
ministrija
"Apstiprinu"
Latvijas PSR Valsts
drošības ministra vietnieks
pulkvedis Vēvers. Paraksts

Zīmogs: LPSR Iekšlietu
ministrijas karaspēka
kara prokurors
"Arestu sankcionēju"
LPSR Iekšlietu
ministrijas
karaspēka
kara prokurors -
tieslietu pulkvedis
29(IV - 50, 11:00
Paraksts: nesalasāms

1950. g. 28. aprīlī

LEMUMS

(par arestu)

Latvijas PSR, Rīga

1950. gada 28. aprīlī.

Es, Latvijas PSR VDM 5. daļas 3. nodaļas pilnvarotais leitnants Veselovs, izskatījis LPSR VDM ienākušos dokumentus par

Feldmaņa Roberta Jāņa d., dz. 1910.g. Viļņā, Lietuvas PSR, PSRS pilsoņa, latvieša, bezpartejiskais, ar augstāko teoloģisko izglītību, neprecējies, luterāņu baznīcas mācītājs, kalpo Rīgas Jēzus draudzē, dzīvo Rīgā, Reformātu ielā 3, dz. 2, noziedzīgo darbību.

ATRĀDU:

Buržuāziskās varas laikā Latvijā no 1938. līdz 1940. gadam FELDMANIS bija mācītājs un galvenais sekretārs "Ārējā misijā", kas eksistēja

pie Latvijas luteriskās baznīcas Augstākās Pārvaldes un ar savu praktisko darbību atbalstīja Rietumeiropas valstu ietekmes iekļūšanu un nostiprināšanos koloniālajās zemēs un sekoja anti-komunistiskiem mērķiem.

"Ārējās misijas" izdotā žurnāla "Ārmisija" lappusēs tika publicēti apmelojumi pret Padomju Savienību un komunismu.

1935. gada šī žurnāla 4. numurā rakstā "Mocēkli" tiek aprakstīta it kā notikusi Ķīnas komunistu pīrgāšanās par mierīgajiem iedzīvotājiem Ķīnā. Šajā rakstā ir teikts:

"Šausmīgu noziegumu izdarījuši Ķīnas komunisti. Mums tagad ir iespēja iepazīties ar šī notikuma detaļām...

Sarkano vadonis trakumā izrāva zobenu un ievainoja misionāru. Upuris nokrita zemē. Kad viņa sieva nokrita uz ceļiem blakus viņam, pieskrēja viens no sarkanajiem karavīriem un ar zobena cirtieni gandrīz atdalīja galvu no ķermeņa..."

Būdams reakcionāri noskaņots, FELDMANIS Padomju varas nodibināšanos Latvijā uzņēma naidīgi. Šajā laikā viņš piedalījās nelegālās Rīgas mācītāju pretpadomju sanāksmēs Doma baznīcas kapitula zālē, kur no pretpadomju pozīcijām tika apspriesti Padomju varas pasākumi un tika nospraustas garīdzniecības tālākās darbības līnijas.

1945. gada februāra mēnesī FELDMANIS tika iesaistīts slepenā sadarbībā ar Valsts drošības iestādēm. Tomēr viņš nedeva nekādus materiālus par viņam zināmo personu pretpadomju darbību un, nostājies uz divkosības un dezinformācijas ceļa, slēpa viņam zināmo noziedzīgo garīdzniecības un citu naidīgu elementu darbību.

Tā, piemēram, 1945. gada vasarā FELDMANIS stājās sakaros ar vienu no pretpadomju nacionālistiskās organizācijas "Latvijas nacionālā jaunatnes apvienība" vadītājiem (LNJA) kādu A. Bērziņu (LPSR VDM arestēts) un, zinot par šīs organizācijas eksistenci, tās uzdevumiem un praktisko pretpadomju darbību, slēpa to no VDM iestādēm.

Arestētais A. Bērziņš 1945. gada 31. oktobrī nopratināšanā šajā jautājumā liecināja:

"Savā pēdēja braucienā uz Rīgu es izstāstīju FELDMANIM par jaunatnes pretpadomju

organizācijas eksistenci un par savu līdzdalību tajā. FELDMANIS mani pabrīdināja, ka ar šo lietu ir jābūt uzmanīgākam, citādi var iekrist.

...Bez tam FELDMANIS runāja par to, ka viņam tāpat ir zināms no citu teiktā, ka Rīgā tiek izdota nelegāla avīze "Jaunā Latvija".

FELDMAŅA sakaru ar BĒRZIŅU apstiprina arī arestēto "LNJA" dalībnieku A. Dumpes un M. Bratuškinas liecības.

Paliekot krasi naidīgā pozīcijā pret padomju varu, FELDMANIS līdz pēdējam laikam gan savā apkārtnē, gan atklāti no baznīcas kanceles veic pretpadomju agitāciju, izplata apmelojumus par padomju realitāti un padomju varas iestādēm. Liecinieks A. KRONBERGS pratināšanā 1949. gada 4. augustā liecināja:

"Regulāri apmeklējot FELDMAŅA vadītos dievkalpojumus, man ir jāsaka, ka tiem visiem ir pretpadomju raksturs. Katrā dievkalpojumā FELDMANIS lūgšanā piemin Padomju varas orgānu represētos tautas ienaidniekus ar vārdiem: "Lūgšim par brāļiem svešumā."

... 27. martā bija pirmā svētdiena pēc kuluksu izsūtīšanas no Latvijas. Savā sprediķī FELDMANIS sacīja: "Daudzus tagad ir skāris smags pārbaudījums. Kam bija daudz īpašuma, tam ir atņemts viss un tie palikuši kaili kā zāles stiebri. Ģimenes izputinātas. Smagi gūlusies Dieva roka pār latviešu tautu."

Un tālāk: "FELDMANIS tāpat savos sprediķos aicina ticīgos, īpaši jaunatni, nestāties nekādās biedrībās, pulciņos un grupējumos. Tādu dievkalpojumu par ticīgo pienākumu FELDMANIS noturēja 1949. gada jūlija vidū. Viņš teica, lai katrs ticīgais paliek savā kristīgajā draudzē un nestāties nekādos pulciņos vai biedrībās, kas sludina un stāsta par citām mācībām, t.i. citiem vārdiem, lai ticīgie nestājas bolševiku partijā, komjaunatnē, pionieros un lai ne klausās viņu mācībās."

Cits liecinieks M. Osis pratināšanā šā gada 26. aprīlī liecināja:

"Apmeklējot FELDMANA vadītos dievkalpojumus Jēzus baznīcā, es regulāri dzirdēju, t.i. katrā dievkalpojumā, ka FELDMANIS no baznīcas kanceles lūgšanās aizlūdz par Padomju varas represētajiem tautas ienaidniekiem.

...Tāpat dievkalpojuma laikā un savos sprediķos parasti aizplīvurotā vai divdomīgā veidā FELDMANIS apstrādā ticīgos pretpadomju garā, apmelo Padomju varu.

Tā, piemēram, 1950. gada sākumā, datumu tieši neatceros, vienā no saviem sprediķiem FELDMANIS runāja par divām ticīgo kategorijām, pie tam atceros šādas viņa vārdus: "Šajos grūtajos pārbaudījumu laikos, kad tiek pārbaudīta mūsu svētā baznīca - Jēzus norāda uz tiem, kuru sirdis ir pārvērtušās par grāvjalēm." Personīgi es viņa izteikumu sapratu tā, ka no Padomju varas puses nāk baznīcas vajāšana."

Iepriekšteikto apstiprina arī liecinieku K. Jan sona un V. Caunes liecības, lietiskie pierādījumi un citi materiāli.

Uz iepriekšteiktā pamata -

NOĻĒMU:

FELDMANIS Roberts Jāņa d., dzīvojošs Rīgā, Reformātu ielā 3, dz. 2, tiek pakļauts arestam un kratišanai.

PIEKRĪT Latvijas PSR VDM 5. daļas 3. nodaļas vec. pilnvarotais - leitnants
Paraksts: Veselovs
Latvijas PSR VDM 5. daļas 3. nodaļas priekšnieka vietnieks - majors
Paraksts: Ivanovs
Latvijas PSR VDM 5. daļas priekšnieka vietnieks - majors
Paraksts: Stepanovs

Latvijas Valsts arhīvs, 1986.f., 1.apr., 5921. 1.,2.-4.lpp.

"APSTIPRINU"

LPSR VALSTS DROŠĪBAS MINISTRA VIETN.

PULKVEDIS VEVERS

1950. g. 28. apr.

LPSR VDM karaspēka k.p.

pulkvedis Česnokovs

"SANKCIONĒJU"

1950. g. 29. apr.

LEMUMS

par drošības līdzekļa izvēli

Es, Latvijas PSR VDM 5. daļas 3. nodaļas vec.oper. pilnvarotais leitnants VESELOVS, izskatījis ienākušos materiālus par noziedzīgo darbību:

FELDMANIS Roberts Jāņa d., dz. 1910. g. Viļņā, Lietuvas PSR, luteriskās baznīcas mācītājs, kalpo Rīgas "Jēzus" draudzē, augstākā teoloģiskā izglītība, latvietis, bezpartejiskais, PSRS pilsonis, neprecējies, adrese: Rīga, Reformātu ielā 3, dz. 2,

ATRADU: ka R. FELDMANIS tiek turēts aizdomās par noziegumiem, ko paredz KPFSR KK 58.-10 II. d., 58.-12, 121. p., ņemot vērā, ka FELDMANIS R., atrodoties brīvībā, var izvairīties no izmeklēšanas un tiesas.

NOĻĒMU:

Par drošības līdzekli, lai neizvairītos no izmeklēšanas un tiesas, FELDMANIM Robertam Jāņa d. izvēlēties turēšanu apcietinājumā, par ko paziņot apsūdzētajam KPFSR KPK 146.p. paredzētajā kārtībā pret parakstu šādā lēmumā.

Saskaņā ar KPFSR KPK 160. p. lēmuma kopiju nosūtīt prokuroram un nodot cietuma priekšniekam, lai pievienotu cietuma personiskajai lietai.

Latv. PSR VDM 5. daļas 3. nodaļas vec. oper. pilnv. leitnants

Paraksts: VESELOVS

Latv. PSR VDM 5. daļas priekšnieka vietnieks majors STEPANOVŠ

Šis lēmums man ir paziņots 1950. gada 30. aprīlī.

LVA, 1986. f., 1. apr., 5921. 1., 15. lpp.

Pilnīgi slepeni
IZZINA
Vajadzīgo noteikti pasvītrot

Latvijas PSR VDM "A" nodaļai

Par arestēto Robertu Jāņa d. Feldmani, dz. 1910., ieviesiet jaunu grupas, vieninieka izmeklēšanas lietu, pievienojiet izmeklēšanas lietai.

Arestētais Feldmanis iet kā vieninieks atkal likvidējamās organizācijas-grupas dalībnieks.

Konfiscēti pēc darba līnijām: 2.nodaļas, 2.-N nodaļas, 4.nodaļas, 5.nodaļas, citu nodaļu.

Arestētais aģentūras lietā, lietā - formulārā, uzskaites - novērošanas lietā, aģentūras - meklēšanas (vietējā, vissavienības) Nr. 365 pirmie aģentūras materiāli, izmeklēšanas materiāli, pilsoņu iesniegumi, oficiālie u.c. materiāli.

Par noziegumu: spiegošana, izdarīts terors vai diversijas plānošana, sacelšanās, bijušais vācu atbalstītājs, politbandītisms, pretpadomju aģitācija, nepieešana.

Turēt cietumā LPSR VDM, Rīgā, izmeklēšanu vadīs Latvijas PSR VDM izmeklēšanas nodaļa.

Latvijas PSR VDM 5. daļas priekšnieka vietn.
Paraksts: Stepanovs. 1950. gada 3. maijā

LVA, 1986. f., 1. apr., 5921. 1., 1. lpp.

"APSTIPRINU"

Latvijas PSR

Valsts Drošības ministra vietnieks

pulkvedis Paraksts: Vēvers

1950. gada 30. jūnijā.

APSŪDZĪBAS SLĒDZIENS

izmeklēšanas lietā Nr. 13890.

par apsūdzību

FELDMANIM Robertam Jāņa d.,

pēc KPFSR KK 58.-10 un 58.-12 p.

Latvijas PSR Valsts Drošības ministrija 1950. gada 29. aprīlī arestēja un sauca pie krimināl-atbildības FELDMANI Robertu Jāņa d.

Lietā veiktajā izmeklēšanā noskaidrots:

R. FELDMANIS no 1936. līdz 1940. gadam bija tā sauktās "Ārējās misijas" vadītājs, kas darbojās pie Latvijas luteriskās baznīcas Augstākās Pārvaldes un ar savu praktisko darbību atbalstīja Rietumeiropas valstu ietekmes iekļūšanu un nostiprināšanos koloniālajās valstīs un sekoja antikomunistiskiem mērķiem. Vienlaicīgi no 1937. gada februāra līdz 1938. gada septembrim un vēlāk no 1940. gada jūlija līdz augustam FELDMANIS bija redaktors žurnāla "Ārmisija", kuru izdeva "Ārējā misija" un kura lappusēs bija apmelojumi par Padomju Savienību un Kompartiju.

(p.l. 17-21, 23-27 lpp.)

Būdams naidīgi noskaņots pret pastāvošo padomju kārtību, FELDMANIS pēc Vācijas kapitulācijas, būdams luteriskās baznīcas mācītājs, sistemātiski draudzes locekļu vidū veica pretpadomju aģitāciju, apmeloja partijas un Padomju valdības vadītājus.

1948. gadā uz mācītāja MUULA Jura aizrādījumu, ka baznīcas kancelejā nav valdības locekļu portretu, FELDMANIS ciniski un rupji izteicās par valdības locekļiem.

1949. gadā pēc pretpadomju elementa izsūtīšanas no Latvijas FELDMANIS sarunā ar mācītāju MUULU aģitēja pret Padomju valdības veiktajiem pasākumiem un baznīcā teica sprediķus ar pretpadomju saturu.

1949. gada jūlijā FELDMANIS baznīcā aicināja draudzes locekļus, it īpaši jaunatni, ignorēt padomju sabiedriskās organizācijas.

1950. gada sākumā FELDMANIS savā sprediķī apmeloja Padomju valsts iekārtu un Padomju sabiedrību.

(p.l. 55.-74., 77.-84. lpp.)

Līdz aresta dienai FELDMANIS nelikumīgi glabāja lielu daudzumu pretpadomju literatūras.

(p.l. 32.-33, 67., 85.-88. lpp.)

Bez tam FELDMANIS kopš 1945. gada februāra, būdams Latvijas PSR VDM orgānu slepens darbinieks, nodarbojās ar divkosību un dezinformāciju.

mācību. 1945.gada vasarā uzņēmis sakarus ar vienu no pretpadomju nacionālistiskās jaunatnes organizācijas "LNJO" vadītājiem - BĒRZIŅU (notiešs) un, zinot par pēdējā noziedzīgo darbību, VDM iestādēm par to neziņoja.

(p.l. 32.-40. lpp.)

Būdams nopratināts kā apsūdzētais, FELDMANIS sevi atzina par vainīgu tajā, ka veicis pretpadomju aģitāciju un glabājis kontrrevolucionāru literatūru. Noliec VDM iestāžu dezinformācijas faktu.

(p.l. 31.-39., 77.-98. lpp.)

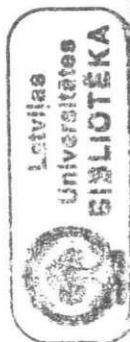
Izdarītajos noziegumos tiek atmaskots ar iepriekš citā lietā arestētā A.V.O. BĒRZIŅA liecību (p.l. 40.-42. lpp.) un lieciniekiem: A.V. KRONBERGS (p.l. 57.-59.), M.J. OSIS (p.l. 60.-62. lpp.), K.J. JANSONS (p.l. 63.-64. lpp.), J.J. MUOLS (p.l. 65.-69. lpp.), A.M. ZELLĪTIS (p.l. 70.-74.lpp.), konfrontācijām (p.l. 77.-84. lpp.) un lietiskajiem pierādījumiem (p.l. 11., 85.-88. lpp.).

Uz izklāstītā pamata TIEK APSŪDZĒTS:

FELDMANIS Roberts Jāņa d., dz. 1910. gadā Viļņā, Lietuvas PSR, bezpartejisks, ar augstāko teoloģisko izglītību, no kalpotājiem, neprecējies, līdz arestam dzīvoja Rīgā, Reformātu ielā 3, dz. 2 un bija mācītājs luterāņu Jēzus baznīcā,

tajā, ka: pie buržuāziskās iekārtas Latvijā bija tā sauc. "Ārējās misijas" vadītājs, sekoja antikomunistiskiem mērķiem, apmeloja viņa rediģētā žurnāla lappusēs Padomju Savienību un komunistisko partiju. Pēc Vācijas kapitulācijas, būdams luteriskās baznīcas mācītājs, draudzes locekļu vidū veica pretpadomju aģitāciju, nelikumīgi glabāja kontrrevolucionāru literatūru, un, zinot par pretpadomju organizācijas pastāvēšanu, Padomju varas iestādēm par to neziņoja, t.i. nozieguma izdarīšanā, ko paredz KPFSR KK 58-10 II.d. un 58-12 p.

Uzskatot izmeklēšanu lietā par izbeigtu un uzrādīto apsūdzību par pierādītu, vadoties pēc KPFSR KK 208.p., izmeklēšanas lieta no 13890 FELDMAŅA Roberta Jāņa d. apsūdzībā, caur Latvijas PSR VDM karaspēka Kara prokuroru nosūtāma izskatīšanai PSR Savienības VDM Sevišķajā apspriedē.

Soda mēru FELDMANIM Robertam Jāņa d. DOMĀTU noteikt "10" gadus LDN ar personiskās mantas konfiskāciju.

Aps. slēdziens sastādīts
1950. gada 28. jūnijā, Rīgā.

LPSR VDM Izmeklēšanas daļas 3. nodaļas vec. izmeklētājs - leitnants Paraksts: Soldatovs.

"PIEKRĪTAM" LPSR VDM Izmeklēšanas daļas 3. nodaļas priekšnieka vietn. - majors Paraksts: Pildatovs.

LPSR VDM Izmeklēšanas daļas 3. nodaļas priekšnieks apakšpulkvedis Pešeonovs

IZZINA

1. Apsūdzētais FELDMANIS Roberts Jāņa d. arestēts 1950. gada 29. aprīlī un tiek turēts Latvijas PSR VDM cietumā Nr. I, Rīgā.

2. Lietiskie pierādījumi nodoti glabāšanai Latvijas PSR VDM "A" nodaļā.

3. Apsūdzētā personiskie dokumenti atrodas pie lietas.

LPSR VDM Izmeklēšanas daļas 3. nodaļas vec. izmeklētājs leitnants Paraksts: Soldatovs.

LVA, 1986. f., 1. apr., 5921. 1., 91. - 93. lpp.

Roberts Feldmanis

Kēniņš Kaups

οὔτε λέγει, οὔτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει

Nedaudzo Latvijas cilšu piederīgo starpā, kurus piemin mūsu senvēstures vienīgais avots – Livonijas Chronika (CL) – izceļas Turaidas lībiešu valdnieka Kaupa *personība*. Chronika viņu piemin kā ļoti cienījamu personību, dēvētu par “pirmo starp pirmajiem” (primus ex primorum in Thoreida – CL/I-10), un kā kēniņam līdzīgu (Quasi Rex – CL/VII-5,25). Ziņu par kēniņa Kaupa dzīvi nav daudz un tās pašas ļoti fragmentāras. Tomēr vispārēju notikumu sakarībā un situācijās var rast pietiekamu skaidrību par šo spēcīgo, savdabīgo personību un rast tās novērtējumu.

(CL/I-10) Ar dramatisku notikumu ienāk vēsturē Turaidas valdnieks Kaups. Kādā no nebeidzamajām cīņām, kurās Turaida bij ar igauņiem, krieviem, daždien pat ar leišiem, smagi ar šķēpu ievainots, valdnieks Kaups lūdz dziedināšanu no misionāra, mūka Teodorika, solidamies izdziedināšanas gadījumā pāriet kristīgajā ticībā. Cisterciešu ordeņa mūks Teodoriks nebija ārsts. Bet tā laika uzskatos kā ārstiem, tā garīdzniekiem piedēvēja dziednieku spējas. Teodoriks savācis kopā dažādas zāles, pat tādas, kuru dziedniecības īpašības viņš nepazīna, sasmalcinājis, sagrūdis un, Dievu piesaukdams, lietojis ārstēšanai. Brūci sadziedēja. Valdnieks Kaups savā dižciltīgajā stājā pildīja savu solījumu un Teodoriks viņu kristīja, dodams tam Jēkaba vārdu un “izglābdams reizē dvēseli un

miesu" – kā piezīmē chronists. Tas varēja būt noticis vēl pirms 1196. gada, pirms bīskapa Meinarda nāves, kura laikā Teodoriks darbojās Turaidā.

Kad 1200. gadā bīskaps Alberts pēc libiešu kapitulācijas saaicināja kopā visu novadu vecājus, uzlika tiem par pienākumu tikt kristītiem un turēt šo ticību, šis noteikums neattiecās uz diviem, kas jau bija kristīgi, – Azo un Kaupu. Arī pie pilsētas vietas izraudzīšanas "Rīgas ciemā" bija klāt Kaups.

Vai izglītošanai Vācijā izraudzīto trīsdesmit jauniešu starpā ir bijis arī kāds no Kaupa ģimenes locekļiem – nezinām.

Ķēniņa Kaupa dzīves turpmākie gadi līdz pat viņa nāvei cieši saistīti ar Livonijas drāmatisko vēsturi XIII gadsimtā.

Spēku trijstūris – bīskaps Alberts, ķēniņš Kaups, pāvests Innocents III

Ķēniņa Kaupa ceļojums uz Romu un audience pie pāvesta Innocenta III

Bīskaps Alberts bij plašu mērķu, stipras gribas un nerimstošas enerģijas cilvēks. Jau pašā darbošanās sākumā viņa mērķi bij viņam skaidri, un tikko pēc iesvētīšanas par Ikšķiles bīskapu Bremenes dombaznīcā, ko izdarīja viņa mātes pusbrālis, Bremenes archibīskaps Hartvigs II 1199. g. pavasarī, viņš devās uz Visbiju un ar pāvesta piešķirto privilēģiju "apzīmēja ar krustu" pulku karavīru ticības karam Livonijā. Tad viņš devās uz Dāniju, apmeklēja ķēniņu Knutu un Lundas archibīskapu Absalonu. Šī draudzības vizīte bija jau vesela politiska programma. Lunda un Bremene bij krasas pretnieces. Lunda izjauc Bremenes archibīskapu loloto ieceri izveidot "Ziemeļu Patriarchātu" – visu esošo un vēl topošo ziemeļu zemju bīskapiju sakopšanu Bremenes virsvadībā, izveidojot kaut ko līdzīgu ziemeļu Romai. Alberts, tagad Bremenes suffragāns, ar to parādīja nepārprotamo vēlēšanos Rīgu padarīt līdzīgu pašai Bremenei – par neatkarīgu archibīskapiju-metropoli. Šī bij pirmā zīme par atraisīšanos no Bremenes. Albertam bij sveša tiklab Meinarda lēnprātība, kā Bertolda pārsteidzība. Viņš centās pārliecināt

pāvestu par to, ka Rīga jau pilnīgi atbilst metropoles stāvoklim: ar savu nodibināto un jau plaukstošo metropoli, ar krusta karotāju brālības izveidošanu misijas un pakļaušanas veicināšanai, ar jau prāvo kristīto pulku – to starpā arī ar ievērojamākā vietējā valdnieka pāriešanu katoļticībā.

Kaupa ceļojums uz Romu bij patiesībā organizēts, lai iespaidīgi pastiprinātu Alberta lūgumu pēc Rīgas metropoles, ko darīt bij pilnvarots Alberta tuvākais un uzticīgais līdzstrādnieks – cisterciešu mūks un Daugavgrīvas jaundibinātā klostera abats Teodoriks, Kaupa kristītājs. Uzturēšanās Romā ilga vairākas dienas, kurās Teodoriks varēja plaši un labvēlīgi raksturot Alberta darbošanos un panākumus, tomēr Chronika nepauž nekādu pāvesta atbildi. Innocenta III ideja par Livonijas nākotni bij cita. No jau tapušajām un vēl topošajām jaunajām kristīgajām zemēm Baltijas piekrastē pāvests vēlējās izveidot "Terra Mariana" – pāvestam tieši pakļautu valsti, līdzīgu "Patrimonium Petri" ap Romu, kur pāvests pats ir arī laicīgais valdnieks. Savu atzinību Alberta sekmīgajam darbam pāvests izteica ar pāvesta Gregora (pašrocīgi pārrakstīto) Bibli, kas skaitījās ļoti liela relikvija, bet Alberta vēlēšanās pacelt Rīgu par metropoli un būt pašam paaugstinātam par archibīskapu nepiepildījās, jo tā neatbilda Innocenta III idejām.

Kaupam plaši izvērsta ceļojums un pamatīgā iepazīšanās ar Vāciju noslēdzās ar apmeklējumu Romā (CL/VI-5, 6). Teodoriks stādīja pāvestam Innocentam III priekšā Kaupu kā libiešu cilts valdnieku – "it kā ķēniņu" (quasi Rex). Pāvests saņēma Kaupu ļoti laipni, sveicinādams ar skūpstu, un izrādīja dzīvu interesi par viņa zemi un tautu, daudz par to vaicādams. Audiēnce bij ilga. Pāvests Innocents III, kura priekšā ceļos stāvēja kronēti valdnieki, izrādīja īpašu laipnību un interesi pret kādas svešas, mežonīgas cilts valdnieku, arī atvadīdamies no tā sirsnībā ar skūpstu, kā tiekoties. Pēc dažām dienām, Kaupam aizceļojot, nododams tam visai prāvu dāvanu – simt zelta guldeņu. Kas bija runāts ilgajā, ļoti draudzīgajā audiencē? Nezinām. Chronika par to klusē. Teodoriks bij tulks. Kā viņš pārtulkoja Kaupa vārdus pāvestam? Kā

viņš pārtulkoja Kaupam pāvesta vaicājumus un atbildes? Nezinām. Teodoriks bija Alberta pilnvarotais un uzticības vīrs. Viņš pārstāvēja Alberta prasību par Rīgas pacelšanu par metropoli un līdz ar to par tās garīgo neatkarību no Bremenes. Tas nenotika, jo pāvesta intereses bij citas – Rīgas bīskapijas tieša pakļaušana Romas “archibīskapam” jaunizveidojamā “Jaunavas Marijas zemē”. Bet vai tiešām Kaups nemaz un neko nevarēja saprast no pāvesta tieši un arī atbildēt?

*Innocenta III dāvanas
apmeklētājiem no Livonijas*

Energiskajam Rīgas bīskapam darbs un pānākumi algoti ar ļoti vērtīgo relikviju.

Libiešu ķēniņam – simt zelta guldeņu. Grandiozs dāvinājums tā laika vērtējumā. Kaut kas nesamērīgs pret pieklājības apmeklējuma delegācijas pavadoni. Arī toreiz bij spēkā formula: “Gabe ist auch eine Aufgabe” – dāvana ir arī uzdevums, tā jau – arī šodien – ir investīcija. Kāds uzdevums dots libiešu ķēniņam un viņa valstij? Alberta aizdomas un neuzticība bij pamodinātas.

Kas varēja būt pāvesta sarunas ar Kaupu? Vēlēšanās iekļaut jau christianizētās un vēl christianizējamās ciltis pāvesta valstī un padarīt Kaupu un citus vietējos valdniekus par pāvesta vasāļiem? Par šādu domu izmaiņu Chronika klusē. Katoļu vēsturnieki (Vaivods) te apgalvo klaji un skaidri, ka šai audiencē Kaups esot nodevis pāvestam virsvāru “par savu valsti Vidzemi” un saņēmis to atpakaļ kā lēni, paturot savas valdnieka tiesības. Mums nav zināmi dokumenti, kas apstiprinātu šo apgalvojumu, bet gluži klaji apšaubīt šo uzskatu nevaram. Netieši apstākļi šo apgalvojumu zināmā mērā apstiprina. Jau pieminētā doma, ka Kaups zināmā mērā varējis saprast sarunu un arī atbildēt, nav neiespējama. Bīskapa Alberta attieksme pret Kaupu pēc Romas apmeklējuma liecina par Alberta īpašu neuzticību un uzmanību no Kaupa, internējot to pēc atgriešanās Rīgas pili. Kontrolē – vai nepastāv kāda komunikācija Kaupam ar pāvestu Innocentu III. No vienas puses, Romas audiences iespaidus un atceres jau drīz pēc atgriešanās Rīgā (1204. g. pavasārī) pārsedza pa-

tiesi globāli notikumi. Ceturtā krusta kara karapulki iekaroja Konstantinopoli, apvēršdami ar to visas kristīgās Eiropas garīgo un politisko dzīvi. Vai Innocentam nu bij laiks veltīties Livonijas problēmām!

1203./04. gada ziemā, Alberta un Teodorika prombūtnes laikā drauds Rīgas pastāvēšanai nāca no leišiem. Ļoti liels leišu karapulks Svelgaita vadībā devās gar Rīgu uz Igauniju. Svelgaitis "pieteica" Rīgas izpostīšanu atceļā no Igaunijas. Zemgales virsaitis Viesturs steidzās uz Rīgu, kurā bij palicis tik neliels garnizons, brīdināt par draudošajām briesmām, piedāvājot kopīgu aizsardzību un noslēdzot ar Rīgu militāras savienības un savstarpējas palīdzības līgumu. Izsekojot leišu atpakaļceļu no Igaunijas, apvienotais Rīgas un Viestura vadītais zemgaļu karaspēks sakāva leišu spēkus. No 2000 lielā pulka bij palikuši pāri ap 600. Šī noslēgtā militārā savienība Viestura un Rīgas starpā palika vēl vairākus gadus spēkā.

Situācija Livonijā, bīskapam Albertam un Romas braucējiem atgriežoties, bija joprojām nopietna. Lībieši, nebūdami paši karotāji, rosīgi centās organizēt cīņu pret Rīgu. Polockā tie atrada dzirdīgas ausis, un situācija veidojās draudīga.

(CL/X-1) 1206. gadā bīskaps Alberts norīkoja delegāciju abata Teodorika vadībā, līdzī dodot vērtīgas dāvanas ķēniņam Valdemāram, – lai "atjaunotu labās attiecības ar Polocku, kādas bij bīskapa Meinarda laikā". Šī stipri novēlotā miermīlība un draudzības meklēšana panāca tikai pretējo. Delegāciju saņēma ar atklātu naidu. Tā gan drikstēja atgriezties Rīgā, bet pa pēdām tai nāca karš. Chronika šai neveiksmei un naidam meklē izskaidrojumu lībiešu intrigās pie Polockas valdnieka. Bez šaubām, lībiešu ierosme bij ļoti spēcīga, bet Polockas interese par Rīgu bij daudz dziļāka.

Situācija kļuva draudoši nopietna. Polockā organizēja karaspēku Rīgas ieņemšanai. Lībieši neorganizētā karapulkā, bet atsevišķos baros aktīvi uzbruka, postīdami un laupīdami, īpaši gar Daugavu un Gauju. Rīgas situācija nu bija tuvu kritiskai, jo Polockas pulki jau aplenca Salaspili. Te atcerējās Rīgas pili internēto Kaupu, pazīstamu kā drosmīgu un veiksmīgu

karavadoni, kuram uzticēja Rīgas aizstāvēšanu. Zemgaļu virsaitis Viesturs brīvprātīgi ieradās palīgā ar savu zemgaļu karaspēku, to sadalīdams divi daļās. Pusi nodeva Kaupa rīcībā, kurš bij virspavēlnieks, ar otru pusi izvietodamies krievu atvairīšanai. Jau pirmās sadursmes pārliecināja krievus par izredžu trūkumu šai cīņā par Rīgas ieņemšanu. Izbeiddami Salaspils aplenkumu, krievi izbeidza karadarbību un atgriezās Polockā. Palika cīņas ar sabangoto libiešu bariem. Kaupam naidīgie libieši bij ieņēmuši Turaidu un Kaupa pili. Kaupam tuvojoties ar karaspēku, tie metās bēgt, nodedzinot un pametot Kaupa pili. Rīgas īsajā pastāvēšanas laikā šī bij jau otrā izglābšana no iznīcināšanas – to veica rīdzinieku un zemgaļu apvienotie spēki virspavēlnieka (chronikas apzīmējums) Kaupa vadībā. Zemgaļu virsaitim Viesturam Rīga izteica sirsniņu pateicību.

*1207. gads. Bīskaps Alberts dodas uz Vāciju
pie vācu ķēniņa Filipa*

(CL/X). 1206./07. g. ziemā bīskaps Alberts atkal bija Vācijā. Apceļojis Saksiju, Vestfāli un Frīziju un salīdzis krusta karotāju pulku, viņš devās pie ķēniņa Filipa, nodeva tam iekaroto Livoniju un saņēma to atpakaļ kā lēni līdz ar vēl pakļaujamajām teritorijām. Chronika vēsti, ka, nesaņēmis nekādu reālu palīdzību, Alberts griezies pie ķeizara Otto IV, saņemdam no ķeizara un visām valsts kārtām vasalitātes apstiprinājumu (CL/X-17). Ar šo ķeizara aktu bīskaps Alberts bij kļuvis par Vācu nācijas Svētās Romas valsts vasāli un par iekarotās Livonijas un vēl pakļaujamo zemju suverenu valdnieku. Ko Innocents III bij liedzis ar archibīskapa uzdevumu un suverenitāti pār archibīskapiju, Alberts bij panācis no laicīgās varas.

Atgriežoties Rīgā (CL/XI-1), nu jau skaitā un iespaidā stipri pieaugušais ordenis uzstādīja Albertam prasību pēc noteiktā, apsolutā atalgojuma – trešdaļu no iekarotajām un vēl pakļaujamajām zemēm. Bīskapam palika divas trešdaļas. Alberts nekavējoties pasteidzās sev nodrošināt Idumu un Metsepoli – ķēniņa Kaupa īpašumu (ar Turaidu)... Šim faktam bija ļoti dziļa, tālejoša, iekarotajiem fatāla konsekvence.

1206. gads kļuva liktenīgs krievu valdniekam Koknesē Vjačko (Vetseke). Intensīvie sakari ar Krieviju un naidis pret Rīgu izraisīja cīņu pret Koknesi. Pat nesagaidot krustnešus, Vjačko pats nodedzināja Kokneses pili un aizbēga uz Krieviju.

Tam sekoja Jersikas pakļaušana. Iemesli karam ar Jersiku, pēc paša biskapa Alberta izteiciena, bija vēlēšanās atbrīvoties no pastāvīgajām leišu un krievu briesmām, kā arī atmaksa par Rīgai, libiešiem un latviešiem nodarīto ļaunumu. Jersikas ķēniņš Visvaldis bij apprecējis kāda leišu augstmaņa meitu, un leiši devās laupīšanas iebrukumos uz Vidzemi (arī Igauniju) cauri Jersikai. Pats ķēniņš Visvaldis bij nikns "latiņu" (katoļu) pretinieks un vajātājs. Kara darbība pret Jersiku bij īsa, 1209. g. rudenī (CL/XIII-4) Jersiku ieņēma ātri, izlaupija, pēc iespējas saudzējot iedzīvotājus, jo tie – kristīgie (austrumu Baznīcas). Saņēma daudz gūstekņu, to starpā ķēniņieni. Ķēniņš paglābās, pārceļoties pāri Daugavai, kur, skatīdamies uz degošo pilsētu, sauca savas žēlabas par savu tēvu mantojuma bojā eju. Mieru slēdza Rīgā, kur bij ieradies ķēniņš Visvaldis. Biskaps Alberts viņu saņēma laipni. Saskaņā ar miera līguma noteikumiem Jersikas ķēniņš izbeidz visus sakarus ar pagāniem (leišiem) un krieviem un, godinādams biskapu par savu tēvu, nodod tam savu valsti.

Biskaps Alberts, saņemdam no ķēniņa Visvalža viņa valsti kā dāvinājumu Svētajai (Jauņavai) Marijai, svinīgā veidā pasniedza ķēniņam trīs karogus. Šis svinīgais akts tomēr nebija lēna piešķiršana. Ar Visvaldi atkārtojās tas, kas jau bij noticis ar Kaupu, – iedzimto tautu dīvciltīgos Alberts neuzņēma jaunās kolonijas aristokrātijā, kas mēdza bieži notikt citur, lai nostiprinātu iekarotāju saites pakļautajā tautā. Alberta ideja bij konsekvēntais apartheids, saglabājot iekaroto jauno, topošo valsts teritoriju ekskluzīvi tikai iekarotāju rasei un izlietojot pakļauto tautu masu vienīgi kā darba spēku. Eiropietis Kaups nevarēja nesaredzēt šāda higrponiska veidojuma tālāko likteni, tāpat arī pakļautās, bet nepārveidotās tautu "masas" tālāko spēcīgo izaugsmi. Kur palika Jersikas ķēniņš Visvaldis, nezinām. Viņa vārds vairs nekur nav pieminēts.

1210. g. *Kēninš Kaups un Rīgas liktenstunda*

1210. g. pavasars. Bīskaps Alberts devās atkal uz Vāciju vervēt jaunu krusta karotāju pulku uzdevumu pabeigušo aizbraucēju vietā. Zundā (Daugavas attekā) tie sastapās ar 12 kuģu lielu kuršu laupītāju flotili. Cīņu uzsāka zobenbrāļi, bet nespēja kuršus pārspēt. Abām pusēm bija ievērojami zaudējumi, katra puse devās savā ceļā. Bīskaps Alberts turpināja savu ceļu uz Vāciju. Salīgstot jaunus karotājus, viņam nu bija spēcīgs pierādījums, cik smags un bīstams ir "krusta nešanas" darbs Livonijā un cik nepieciešami tam palīdzēt. Livonija cīņu uzbandota. Lībieši izmantoja situāciju, organizējot visu tautu cīņu pret Rīgu. Īpaši aģitatori devās uz Kurzemi pie kuršiem. Lielai cīņai pret Rīgu aicināja zemgaļus, leišus, latviešus, igauņus, pat krievus. Rīgas krustnešu garnizons ļoti mazs. No visiem uzaicinātajiem ieradās gan vienīgi kurši. Viņi ieradās lielā pulkā, viņu laivas (kuģi) pārklāja Daugavu "kā melns mākonis". Sauszemes karotāju pulks, izkāpis krastā, aplenca Rīgu. Pēc pirmajiem uzbrukumiem Rīgas mūriem, ko Rīgas garnizons atvairīja, tie apmetās ap Rīgu un zilēdami gaidīja orakulu par izdevīgo uzbrukuma dienu. Ieradās arī naidīgo lībiešu pulks. Uzbrukumam vajadzēja sākties nākošajā rītā. Pa nakti pienāca Turaidas uzticīgo lībiešu karaspēks Kaupa vadībā. Mazais Rīgas krustnešu garnizons iznāca no aplenktās Rīgas un noturēja "spēles". Kaupa ierašanās un viņa karaspēka klātbūtne atstāja tādu iespaidu, ka kurši izbeidza aplenkumu, savāca savus cīņās kritušos, lai tos sadedzinātu, un devās uz saviem kuģiem. Atkritušie lībieši nu steidzās pie bīskapa aizvietotāja ar nožēlu, piedošanu lūgdami. Rīgas brīnišķīgā izglābšana no nopostīšanas notika svētās Margarītas dienā – 12. jūlijā, un šī diena palika par Rīgā svētītu brīnišķās izglābšanas piemiņas dienu.

Kaupa ierašanās ar karaspēku izšķīra cīņu. Kurši izbeidza Rīgas aplenkumu, prom devās arī viņu lielā flote. Kas būtu noticis, ja kurši būtu ieņēmuši un nopostījuši Rīgu? Kam tiktu Rīgas pelni? Ne jau kuršiem, ne lībiešiem, ne zemgaļiem, ne leišiem, ne igauņiem! Pēdējais, gala vārds būtu Polockai, kura sen jau tikoja pēc šīs savas ienīstās konkurentes. Te, jūras vārtos,

paceltos Polockas osta ar skatu uz pasaules jūrām, te taptu Krievzemes "logs uz Eiropu" – pieci simti gadus pirms Pētera Pirmā... Un vietējās ciltis? Tās būtu miermīlīgi izkusušas krievu jūrā, ne atmiņas par sevi neatstājot. Pēc pāris gadsimtiem Baltijas jūras austrumu krastā no Libekas līdz Somijai skanētu krievu mēle...

Mūsu dzimtenes vēsture, kā vēsture vispār, skubina ielūkoties dziļāk notikumu sakarībās un personās, to rīcībā un stājā. Kādi dzejnieki un rakstnieki savā patriotiskajā romantismā no vēsturiskām personām ir izveidojuši un ieviesuši "literāros un skatuves tēlus" (sal. "Beverīnas dziedonis") – tā radies arī negatīvais vērtējums par ķēniņu Kaupu, kurš "cinījies vācu pusē pret latviešu tautu". Aizstāvēdams un izglābdams Rīgu 1210. gadā, Kaups necinājās ne par sanākušajiem vācu birģeļiem un tirgoņiem, ne arī par valdonīgo bīskapu. Rīga jau bij Eiropa, tās garīgās dzirksts – kristīgās ticības un tās kultūras nesēja un turētāja. Kaups pats – pirmais eiropietis un pārliecinātais kristīgais cilvēks – cinījās par šo Rīgu – austošo gaismu šejienes ciltīm. Nenojaušot viņš tapis par jaunas tautas pamatu licēju, jo jau pašā sākumā Rīgā saplūda visu šejienes cilšu ļaudis, sakusdami par vienu tautu – latviešiem. Ķēniņš Kaups – kas viņš – nodevējs? patriots?

Smaga un gandrīz nepārtraukta bija cīņa ar igauņiem, kas nepārtraukti spiedās lībiešu (Turaidas) un latviešu novados lejup gar Gauju. Vēl tai pašā 1210. gadā bija smagas cīņas ar igauņiem pie Imeras upes (Seda? Abuls?). Šī cīņa, neraugoties uz uzvaru, nesa Kaupam sāpīgu zaudējumu: cīņā krita viņa dēls Bertolds un svainis Vāne. Kaups palika bez vīriešu kārtas pēcteča. Viņa meita Magdalēna (atraitne?) pieminēta sakarā ar Madlienas (baznīcas?) celšanu, pie kuras tā apbedīta.

1212. g. izcēlās ass konflikts atņemto lauku un dravu dēļ starp Antines latviešiem un lībiešiem un Cēsu ordeņa brāļiem, kas bijuši varmācīgi un kādus latviešus nonāvējuši. Draudīgajā situācijā bīskaps Alberts sasauca un vadīja sapulci. Kaups ieradās sanāksmē un pašā tās sākumā deklarēja, ka viņš nācis, lai šai lietā aizstāvētu cietušos latviešus un lībiešus. Tas

nevarēja būt tikai kāds atsevišķs notikums. Kaupa "ķēniņa" autoritāte tautā joprojām bij ievērojama.

Kaups – homo religiosus

Kaups kļuva dziļi pārliecināts kristietis. Viņš bij solījis savam ārstētājam – mūkam Teodorikam izārstēšanas gadījumā pāriet kristīgajā ticībā un šo solījumu arī izpildīja. Teodoriks, dziļi ticīgs un izglītots cisterciešu ordeņa mūks, vēlāk klostera abats un visupēc Īgaunijas bīskaps, varēja savam pacientam katehūmenam veltīt daudz vairāk laika, nekā tas notika parastajos masu kristību gadījumos, un dot dziļu un skaidru ieskatu kristīgās ticības būtībā. To spēcīgi un izšķiroši pastiprināja Eiropas ceļojumā un Romas apmeklējumā gūtie iespaidi. Tas bija katoļu Baznīcas hierarchijas pilnveidojuma, klosteru dievbijības, garīgās kultūras un zinātnes plaukuma, universitāšu tapšanas laikmets. Tas bija laikmets, kad Eiropas ziemeļos un austrumos tautas un ciltis vēla nost vēl pēdējos pagāniskā primitivismā un mežonības atlikumus, atplaukdamas gaišākai dzīvei kristīgās ticības patiesībā. Ar neofīta degsmi Kaups iekļāvās kristīgajā ticībā tapušajā "apvienotajā Eiropā"...

Mūsu historiografija Kaupa pāriešanu kristīgajā ticībā, kā arī pašu kristīgās ticības nozīmi mūsu vēsturē bieži ignorē vai arī traktē negatīvi – pēc tradicionālām materiālistiskām mērauklām. Rīgas izglābšanā no izpostīšanas līdzī izpaudās arī cīņa par šo ļoti svarīgo kristīgās ticības un tās misijas centru, kura izpostīšana varētu kļūt liktenīga visai jauntapušajai kristīgajai kopībai Livonijā. Un vēl kas. Rīga bij pirmais jau iespaidīgais Eiropas un tās kultūras centrs. Rīga bij Eiropa Baltijā. Kā viņas tapšanai, tā eventuālai izpostīšanai būtu liela, tālejoša nozīme. Ne par vācisko Rīgu, ne par vācu settlementu, bet par Rīgu, kur plūda iekšā ciltis un no ciltīm garīgi veidojās tauta, kuras nebūtu, ja karavadoņa kristieša acs nebūtu to novērtējusi izšķirošajā situācijā.

Kaups – latviešu un libiešu etnisko robežu nosargātājs, stabilizētājs

Igauņu spēcīgā un neatlaidīgā spiešanās uz dienvidiem XIII g.s. sākumā un gandrīz nepārtrauktās, smagās cīņas gar Gauju uz leju. 1206. un 1207. g. – cīņas par Turaidu, kauja pie Imeras 1210. g., 1217. g. – cīņas un Kaupa nāve Igaunijā pie Palas. Igaunu “interese” par Rīgu... Cīņas par apkrievotās Tālavas atgūšanu un nosargāšanu pret Novgorodu un Pleskavu. Cīņa par Vidzemi un latviešu tautas etniskajām robežām, kuras nespēja sagraut pat ilgstošā vācu pakļautība. Nodevība vai patriotisms?

Kēnina Kaupa nāve

(CL/XXI–3,4) 1217. gads. Igauni sava vadoņa Lembita vadībā, sapulcinājuši lielu karaspēku no visām igauņu ciltīm, gaidīja ierodamies savus sabiedrotos Novgorodas krievus, lai kopīgiem spēkiem “dotos iznīcināt kristīgos Vidzemē”. Uz zinājuši par šo nodomu, organizētais krustnešu un Kaupa vadītais latviešu un libiešu karaspēks uzņēma cīņu ar Sakalas igauņu organizēto karaspēku, ko vadīja Lembits, igauņu vadonis. Sīvajā cīņā pārspēti, igauņi bēga. Veko, pazinis viņu pulkā Lembitu, to vajāja un nokāva un nogrieza viņam galvu. Bēgošos igauņus vajāja mežiem un purvājiem pāri Sakalā. Vajājot bēgošos igauņus, šķēpa caurdurts (Lanze, lancea perforatus), krita Kaups.

(CL/XXI–3) Chronika vēstī: “Kaups pilnīgi, ar šķēpu plati caurdurts, ticīgi pieminēdams Kunga ciešanas un saņēmis tā Kunga Miesu (Sakramentu), pilnīgi apliecinādams kristīgo ticību, izlaida garu, pirms tam (vēl) sadalīdams visu savu mantu visām Livonijā uzceltajām baznīcām. Grāfs Alberts, abāts un visi, kas bija ar viņu, noturēja sēru piemiņu. Viņa ķermeņi sadedzināja un viņa kaulus pārveda uz Livoniju un apbedīja Kubezelē.”

Kas noslepkavoja Kaupu? Bīskaps Bertolds krita no libieša Imanta šķēpa. Kaujā ar Kaupu krita igauņu varonis Lembits. To nokāva Veko, Roboama brālis. Mēs vienīgi zinām, ka Kaupa brūce bija sevišķi dziļa. Kā roka cirta to un kāpēc – tas noklusēts. Šķiet, sākums ir jāmeklē jau audiencē pie Innocenta III, kas apvērta otrādi

Alberta ieceres, un 100 zelta guldenos, kas bij nesamērīga "ceļa nauda", bet ar ko tai laikā varēja ekipēt veselu karaspēku. Un bailes no Kaupa. Internēšana Rīgas pili, "pasargājot no lībiešiem", un visupēc – spiestā nepieciešamība uzticēt spējīgajam karavadonim karaspēku izšķirošās cīņās: 1206., 1207., 1210., 1211., 1217. gadā... Vēl nebij dzimis Brigādes ģenerālis Bonaparts, kurš tapa no karavīra par ķeizaru, bet tādas jausmas varēja pazīt arī Livonijā... Alberta politiskais prāts bij ass.

Ieva Kļaviņa

Latviešu luterāņu draudzes
Ziemeļamerikā (1947–1975)

Prāvests Alfrēds Skrodelis rakstīja: "Cilvēka dvēselē ir divi būtiskie pamatelementi – nacionālais un reliģiskais. Abi vajadzīgi, kā ābolam divas puses, un nevar pateikt, kura no tām svarīgāka; tās vienkārši nav salīdzināmas, jo tikai kopēji viņas veido veselo, bet, atņemot vienu – vienalga kuru –, sagraujam veselo un paliek tikai kaut kas sakropļots. Kopjot tikai vienu un atstājot otru novārtā, ieejam vienpusībā un noziedzamies pret cilvēka dvēseli. (..) Baznīcai, biedrībām, preseī, latviešu teātrim utt. jāsašlēdzas vienā uzdevumā – latviskās dvēseles un latviskā gara saglabāšanā un nosargāšanā. Šis laiks ir vienreizējs, nekad tāds vēl nav bijis, tātad jāatrod arī pavisam jauni ceļi. Vai atradīsim, no tā atkarāsies mūsu dvēseles "būt vai nebūt". Un vai mums, ja izrādīsīties šī laika neizpratēji un tā necienīgi."¹ Arī šodien šie vārdi ir patiesi un nozīmīgi, ja uzdodam jautājumu par mūsu tautas identitāti un nākotni.

Lai izslēgtu tēmas par Baznīcas vēsturi ASV atkārtoto un noskaidrotu jau padarīto šajā laukā, esmu pārskatījusi arhīva materiālus un citus man pieejamos avotus. Ārpus Latvijas izdotajās Baznīcas vēstures grāmatās atradu tikai dažus īsus un visai virspusējus aprakstus par Latvijas evaņģēliski luterisko Baznīcu trimdā, sevišķi neizceļot tās daļu ASV vai Ziemeļamerikā. Tā dažās lapaspusēs par laika posmu

¹ Prāv. A. Skrodelis. *Kanādas latviešu Baznīcas un draudžu gads*. – "Latvijas ev. lut. Baznīcas kalendārs 1952. gadam", Vācija: Latvijas ev. lut. Baznīcas Virsvaldes izdevums, 1951 (tālāk saīsināti "BK" un gads), 51., 52. lpp.

līdz apmēram 1965. gadam par šo tēmu ir rakstījuši L. Adamovičs, E. Lange un E. Ķiploks (1968).

Šim darbam tika izvirzīti vairāki uzdevumi – noskaidrot latviešu draudžu aizsākumus Ziemeļamerikā, cilvēkus, kas tās dibināja, laiku un apstākļus, kādos tas notika. Nākamais uzdevums bija atrast saistību, ja tāda ir, starp 19. gadsimta beigās dibinātajām draudzēm un 20. gadsimta piecdesmitajos gados izveidotajām. Viens no maniem svarīgākajiem un arī interesantākajiem uzdevumiem bija izsekot atsevišķu draudžu attīstībai, izaugsmei un to apvienošanās procesam kopīgā organizācijā – vispirms draudžu apvienībā, vēlāk savā sinodē. Vēl var uzdot jautājumu, vai draudžu dzīvi ietekmēja apstākļi, ka tās pastāvēja tieši Amerikas Savienotajās Valstīs un nevis kur citur. Blakus pamattēmai par draudžu attīstību bija interesanti izvērtēt Baznīcas nozīmi latviešu tautas vēsturē.

Man bija lieliska iespēja realizēt šo darbu, jo bija pieejami ļoti plaši Baznīcas vēstures arhīva un tā bibliotēkas materiāli tēmas izpētei. Diemžēl gan laika trūkuma dēļ, gan ierobežotā darba apjoma dēļ liela daļa no materiāliem palika neizmantoti. Sākotnējā iecere bija aptvert laika posmu līdz pat 1984. gadam, tomēr arī šoreiz darba apjoms lika atteikties no šīs domas un ierobežot šo pētījumu laikā līdz 1975. gadam, kas ir nozīmīgs pārmaiņu brīdis Ziemeļamerikas luterāņu draudžu dzīvē. Šajā gadā tika pieņemts galīgais lēmums izveidot savu neatkarīgu Baznīcas sinodi, kas ļautu visas latviešu draudzes apvienot vienā patstāvīgā organizācijā.

Izstrādātā darba struktūra balstās uz aprakstīto notikumu hronoloģiju. Tā kā man likās svarīgi parādīt to, ka latviešu luterāņu draudzes ASV pastāvēja jau 19. gadsimta beigās, tad ir aprakstītas arī norises, kas aizsākās jau 1888. gadā un ilga līdz apmēram 1947. gadam. Informācija par šo laika periodu ir iekļauta nodaļā “Priekšvēsture”, jo šie notikumi norisinājās pirms tiem, kas ir pētījuma pamata tēma un objekts. Šajā nodaļā ir aprakstīta atsevišķu latviešu mācītāju darbība, bet tajā varam saskatīt arī informāciju par draudžu veidošanos un attīstību, – diemžēl, arī izīšanu.

Bez Latviešu evaņģēliski luteriskās Baznīcas Amerikā atbalsta es šo darbu nebūtu varējusi veikt, tāpēc mana vissirsnīgākā pateicība LELBAS pārvaldei un tās priekšniekam prāvestam U. Cepures kungam par iespēju strādāt Čikāgas arhīvā un savākt nepieciešamos materiālus. Gribu pateikties J. Pūliņa

kungam, tagadējam arhīva darba koordinātoram, kurš aktīvi līdzdarbojās materiālu vākšanā. Pateicība arī Čikāgas Ciānas draudzei, kas mani tik silti uzņēma savā vidū laikā, kuru pavadīju Čikāgā.

Avoti un literatūra

Kā jau minēts ievadā, visi darbā izmantotie fakti ir iegūti no Dr. Edgara Ķiploka savāktajiem materiāliem LELBA Baznīcas vēstures arhīvā, kas atrodas Čikāgas Ciānas latviešu evaņģēliski luteriskās draudzes telpās. Esmu izmantojusi vairākus šajā arhīvā pieejamos nepublicētos dokumentus. Tie ir zvērinātā advokāta Pētera Eglīša fonds, kas sastāv no juridiskiem dokumentiem, dažādu vēstulju kopijām, Baznīcas Virsvaldes dokumentiem u.tml. Šajā fondā var atrast informāciju par Baznīcas pārvaldes darba organizāciju, grūtībām un niansēm, kuras ne vienmēr tika izpaustas ārpus Virsvaldes locekļu loka. Tā kā šādi materiāli būtu vairāk piemēroti smalki izvērtējošam pētniecības darbam, tad savā galvenokārt faktoloģisko datu apkopojumā tos daudz neizmantoju.

Nākamie nepublicētie materiāli ir no E. Ķiploka sastādītā atsevišķā fonda par mācītāju ieceļošanu Amerikas Savienotajās Valstīs. Lielākā daļa informācijas ir iegūta no mācītāju pašu vēstulēm E. Ķiplokam, atbildot uz viņa aptauju. Šai darbā tiek citēta viena vēstule, bet no šī fonda iegūtā informācija ir izmantota vispārējos aprakstos par bēgļu mācītāju situāciju tūlīt pēc ieceļošanas Amerikā.

Agrāk nepublicēts ir arī Tāļivalža Gulbja pētījums² par latviešu luterāņu imigrantu vēsturi ASV, kas, pēc maniem aprēķiniem, rakstīts apmēram 1958.- 1959. gadā. Tas kalpoja kā vienīgais informācijas avots par notikumiem laikā līdz 1947. gadam, kas aprakstīti nodaļā "Priekšvēsture". Savulaik šis T. Gulbja raksts kā kursa darbs bijis iesniegts kādā mācību iestādē ar novērtēts ar "A+", vēlāk šī darba kopija iegūlusi arī Minesotas Universitātes Imigrācijas vēstures pētniecības centra arhīvos.

Pēc teksta var noprast, ka T. Gulbis kādu daļu no informācijas ir ieguvis interviju veidā, apjautājot notikumu laikabiedrus vai to sekotājus. Arī viņš par vienu no avotiem ir izmantojis "Baznīcas kalendāru" un

² Māc. T. Gulbis. *The Story of the Latvian Lutheran Immigrants in the United States of America*, 45 lpp. – Latvijas Baznīcas vēstures arh.: *T. Gulbja personīgā lieta* (P2 A2).

“Ceļa Biedru”, tolaik vēl apgāda “Sējējs” izdoto mēnešrakstu. Literatūras sarakstā viņš min četras Jēkaba Zīberga grāmatas un tādas autorus kā O. Akmentiņu (“Amerikas latvieši”, 1952), J. Eglīti (“Čikāgas latviešu ev. lut. Ciānas draudzes 60 gadi”, 1957), A. Švābi (viņa rediģēto “Latvju enciklopēdiju”, 1952) un L. Adamoviču (“Dzimtenes Baznīcas vēsture”, 1952). Tā kā viņa darbā nav norādītas atsauces uz konkrētiem avotiem, tad nevar arī pārbaudīt šo faktu ticamību. Tomēr, manuprāt, šis ir apjomīgs un nozīmīgs darbs, kas dod pamatlicības par latviešu luterāņu imigrācijas norisi ASV laika posmā no 1888. līdz 1957. gadam.

Lai gan apskatīju vairākus publicētus materiālus, tomēr darba pamatā esmu izmantojusi tikai divus periodiskus izdevumus, kas deva pietiekami daudz materiāla. LELBA Baznīcas vēstures arhīva bibliotēkā ir “Latvijas ev. lut. Baznīcas kalendāra”³ pilns komplekts no 1949. līdz 1977. gadam, kurā publicētie pārskati un atskaites par padarīto katrā gadā ļāva apkopot svarīgākos notikumus un faktus.

“Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas kalendāru” vai saīsināti “Baznīcas kalendāru” no 1949. gada līdz 1977. gadam izdeva Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas Virsvalde. Tā titullapā bija arī norādījums par šī kalendāra izdošanu trimdā, piem., 1964. gadā: “sešpadsmitais gada gājums svešumā”. Šis izdevums sastāvēja no kalendāra daļas ar lasījumiem katrai nedēļai, no Baznīcas vadītāju rakstiem, dažādiem literāriem un garīgiem apcerējumiem, no pārskatiem par Baznīcas dzīvi dažādās valstīs un nozarēs, kā arī no adrešu sarakstiem. Kopš 1973. gada “Baznīcas kalendārs” sava pieaugušā apjoma dēļ tika pārdēvēts par “Baznīcas gadagrāmatu”, tomēr atsaucēs un arī avotu sarakstā saglabāju vienādu saīsinājumu visiem gadiem – “BK”.

Visvairāk ir izmantoti “Baznīcas kalendārā” publicētie ASV un Kanādas apgabalu vadītāju vai LELDAA pārvaldes priekšnieka pārskati par Baznīcas darbu katrā gadā, reizēm arī adrešu saraksti. Ņemot vērā, ka šo kalendāru izplatīja visā pasaulē un tas nonāca gandrīz katrā latviešu ģimenē trimdā, tad tajā

³ “Latvijas ev. lut. Baznīcas kalendārs 1949. gadam”, Vācija: Latvijas ev. lut. Baznīcas Virsvaldes izdevums, 1948 un turpmākie izdevumi līdz 1977. gadam. Gadu gaitā mainās izdošanas vieta to specifiski nenorādot, bet kopš 1973. gada šis izdevums tika pārdēvēts par “Baznīcas gadagrāmatu”.

atspoguļotajiem datiem bija jābūt precīziem. Pārskatu autori nevarēja atļauties būt neprecīzi, jo šajos notikumos bija piedalījušies arī daudzi no šī kalendāra lasītājiem. Kaut kādas neskaidrības varētu būt tikai par atsevišķiem statistikas skaitļiem, bet ne par faktiem un konkrētiem notikumiem. Grūtības vienīgi sagādāja tas, ka daži pārskati par atsevišķu gadu tika publicēti jau nākamajā gadā, bet citi tikai aiznākamajā. Tomēr notikumu datumi bija atšifrējami pēc citiem rakstiem vai arī atsaucēm citos gados.

Daži autori savus pārskatus ietērpa bagātīgos situācijas un izjūtu aprakstos, reizēm tie bija līdzīgi sprediķiem, kam bija jāuzrunā lasītāji un jāvērs to uzmanība uz kādām Baznīcas dzīves problēmām. Izvēlējos pieturēties pie faktiem un parasti savā darbā izmantoju to koncentrātu. Gan atsaucēs, gan avotu sarakstā ir saglabāts "Baznīcas kalendāra" stils – minot rakstu autorus, pirms to uzvārda tiek saīsināti rakstīti arī viņu tituli: "māc." (mācītājs), "prāv." (prāvests) u.tml.

Tāpat publicēts avots ir prāvesta Arnolda Grosbaha, Austrālijas latviešu evaņģēliski luterisko draudžu apvienības priekšnieka, apraksts par viņa viesošanās Dienvidindijā Latvijas misijas laukā 1972. gada "Ceļa Biedrā"⁴ 7./8. numurā. "Ceļa Biedrs" bija un vēl šodien ir LELBAs (pirms tam LELDAA) oficiālais mēnešraksts, kas tiek izplatīts apmēram 4000 eksemplāros. Šī mēnešraksta satura rādītājā ir gan sprediķi, gan apraksti par notikumiem Baznīcas dzīvē – ASV un Kanādā, arī Latvijā un citur pasaulē, gan tīri literāri darbi. "Ceļa Biedrā" tika publicētas arī pēdējās Baznīcas darbinieku adrešu izmaiņas un ziedotāju saraksti dažādiem mērķiem, piemēram, ārmisijai.

Priekšvēsture (1888 – 1947)

Pirmie latviešu ieceļotāji ASV esot ieradušies jau 17. gadsimtā kā zviedru gūstekņi un darbaspēks. Nākamie latvieši, kas tajā pašā gadsimtā nokļuvuši Ziemeļamerikas kontinentā, varētu būt no Tobago salas britu padzītie kurzemnieki. Turpmākajos divsimt gados latviešu aizceļošanai uz ASV ir bijuši dažādi iemesli: gan ekonomiski, gan politiski, gan reliģiski. Ekonomisko vajadzību mudinātie un "zelta drudža" pievilinātie jaunie latvieši ASV ieradās neorganizēti,

⁴ "Ceļa Biedrs", Mineapole: Latviešu ev. lut. draudžu apvienības Amerikā izdevums, 1972, 7./8. (167./168.) n-rs.

pēc savas izvēles un iespējām. Daudzi no tiem vēlāk atgriezās Latvijā. Nozīmīgākā grupa, kas pameta Latviju reliģisku iemeslu dēļ, bija baptistu ģimeņu grupa, bet viņu ieceļošanas laiks un skaits netiek norādīts. Tiek lēsts, ka, kopš Krievija pārņēma valdīšanu Latvijas teritorijā, no Latvijas Amerikā varētu būt ieceļojuši apmēram 4000 jaunu vīriešu ar "neizdevīgiem" politiskiem uzskatiem. No šī laika, 19. gadsimta beigām, mēs nedaudz konkrētāk varam izsekot latviešu gaitām, jo tad ASV sāka vākt statistiskus datus par ieceļotājiem. Tomēr ne vienmēr dokumentos personai ar latvisku uzvārdu arī tautība tiek ierakstīta "latvietis" – bieži viņus reģistrēja kā krievus vai kādas citas nācijas pārstāvjus. No ASV Imigrācijas departamenta datiem T. Gulbis secina, ka no 19. gadsimta beigām līdz 1940. gadam ASV ir ieradusies apmēram 25 000 latviešu. Gan mūsu, gan T. Gulbja interese bijusi pievērsta tieši latviešu luterāņiem, kas apmetusies uz laiku vai arī uz visu mūžu ASV.

Tieši 19. gadsimta beigas ir sākums latviešu aktivitātēm kopības un reliģiskās dzīves uzturēšanai ASV. Latviešu luterāņu draudžu veidošanās Amerikā un attīstības vēsture ir sarežģīta un nesistemātiska, jo bija atkarīga no nedaudzām personām, viņu darbaspējām, temperamenta un gribas. Laika posmā līdz 20. gadsimta piecdesmitajiem gadiem varam runāt tikai un vienīgi par atsevišķu draudžu vēsturēm, nevis par kādu kopīgu latviešu Baznīcas organizāciju, lai gan šīs draudzes vienoja vieni un tie paši mācītāji, kas tajās kalpoja.

Pirmais svarīgākais gadskaitlis, ko varam minēt sakarā ar latviešu luterāņiem, ir 1888. gads, kad ASV ieradās Jēkabs Zibergs (Sieberg), kurš bija pirmais, kas ar Latviešu biedrības palīdzību pulcināja latviešu luterāņus Bostonā tieši reliģiskos nolūkos. Caur biedribu no Latvijas tika pasūtīta Agenda, Dziesmu un sprediķu grāmatas. Un tā 1891. gada 16. jūlijā vācu luterāņu baznīcā notika laju vadīts dievkalpojums latviešu valodā ar vietējās vācu draudzes mācītāja sprediķi vācu valodā, kas tika tulkots latviski. Turpmāk šādi dievkalpojumi notika katru otro nedēļu. Šī latviešu luterāņu kopa 1894. gadā reģistrēja patstāvīgu Bostonas Trīsvienības latviešu evaņģēliski luterisko draudzi. Visticamāk, ka tieši vācu draudzes ietekmē šī draudze pievienojās Misūri sinodei.

Līdzīgā veidā darbojās arī latviešu kopā Filadelfijā, un jau 1893. gada oktobrī 52 latvieši nodibināja Filadelfijas Sv. Jāņa latviešu evaņģēliski luterisko draudzi.

dzi. Dievkalpojumus kā lajs vadīja draudzes priekšnieks A. Lūsis, jo arī šai draudzei nebija sava latviešu mācītāja. Tāpat kā Bostonā, arī Filadelfijas draudze irēja telpas no vietējas vācu draudzes. Tajā pašā laikā arī Ņujorkā bija izveidojusies latviešu kopa, kas sanāca uz laju vadītiem dievkalpojumiem latviešu valodā.

Par pamatu iespējai izveidot šādas ticīgo kopas bija nacionālās Latviešu biedrības, kurās pulcējās lielajās pilsētās izkaisītie latvieši. Šajā laikā tie lielākoties bija gados jauni un spēcīgi vīrieši, kas bija ieradušies Amerikā, lai kļūtu bagāti. Sākotnēji viņi piedalījās vācu dievkalpojumos, varbūt arī nepilnīgi saprotot sprediķi un Svētā sakramenta iestādīšanas vārdus. Bet tā kā savu luterisko ticību tie uztvēra kā daļu no savas tautas identitātes, tad tas bija pašsaprotami, ka viņi piedalījās dievkalpojumos. Latviešu imigranti vienojās ar vācu mācītājiem, un tie uzņēmās latviešu garīgo aprūpi, ļāva tiem noturēt savus Dievārdu lasījumus latviski vācu draudžu baznīcās. Jo vairāk šādu latviešu sapulcējās vienkopu, jo būtiskāk bija veidot savu draudzi un radīt iespēju vismaz lajiem vadīt pilnu dievkalpojumu latviski. Šī ir interesanta iezīme, ka pirmās latviešu luterāņu draudzes ASV izveidoja draudzes locekļi paši un vēlāk pēc iespējas pieaicināja mācītājus, nevis, kā parasts vēlāk, ka mācītājus ap sevi pulcināja ticīgos. Šīs draudzes bija saistījušās ar Misūri sinodi un ar tās starpniecību arī meklēja latviešu mācītājus.

Kopš dažādās vietās un ar atšķirīgiem nolūkiem ASV ieradās mācītāji, turpmāko latviešu luterāņu draudžu veidošanās vēsturi varētu nosacīti sadalīt trīs atsevišķās daļās. Pirmais stāsts sākās ar Jēkaba Ziberga darbību Misūri sinodes ietvaros, ko turpināja mācītājs Hanss Rebane un viņa sekotāji un kas aptver ASV ziemeļu un ziemeļaustrumu apgabalus. Otrs norisinājās teritoriāli paralēli pirmajam darbības laukam brāļu Steiku vadībā, tikai ar Apvienotās Luterāņu Baznīcas Amerikā sinodes svētību. Bet trešais apraksta Jāņa Baloža misiju ASV rietumu apgabalos un arī ir saistīts ar Misūri sinodi.

ASV austrumu krasts

Pirmais mācītājs, kas ieradās ASV ar nolūku kalpot latviešu un igauņu draudzēs, bija Hanss Rebane. Viņš bija dzimis netālu no Valkas. Viņa tēvs bija igauņis, bet māte latviete, tāpēc viņš pārvaldīja abas šīs valodas. Kad viņam studiju laikā Vācijā Misūri si-

node piedāvāja iespēju kalpot latviešu draudzēs ASV, viņš arī piekrita. Tā 1896. gadā mācītājs Rebane ieradās Ņujorkā un saistījās ar latviešiem. Tur viņš 1896. gada 5. janvārī noturēja pirmo pilno latviešu luterāņu dievkalpojumu ASV. Viņš nepalika Ņujorkā, bet gan devās uz Bostonu, kur jau četrus gadus laji vadīja dievkalpojumus latviski. Pēc pirmā dievkalpojuma Bostonā viņš tika aicināts kļūt par šīs draudzes mācītāju. Neskatoties uz niecīgo atalgojumu, Rebane arī piekrita. Bet ar to Rebane nebeidza savu misiju – viņš devās arī uz Filadelfiju un noturēja dievkalpojumu tur, atpakaļceļā arī Baltimorā viņš sapulcināja latviešus uz dievkalpojumu. Tur tika noorganizēta Immanuela draudze ar apmēram 50 draudzes locekļiem. Tā kā mācītājs šo draudzi apmeklēja tikai sešas reizes gadā, tad pārējā laikā latviski dievkalpojumus regulāri noturēja laji. Pēc Misūri sinodes eksaminācijas H. Rebane tika ievests amatā gan Bostonas, gan Filadelfijas latviešu draudzēs. Neilgi pēc tam viņš noorganizēja Ņujorkas Mateja latviešu evaņģēliski luterisko draudzi, kurā apvienojās 47 locekļi.

1897. gadā mācītājs H. Rebane devās misijas ceļojumā pa ASV ziemeļu daļu un arī dažām Kanādas provincēm. Tā laikā viņš organizēja draudzes Klivlandē, Čikāgā un Albertā. 1892. gadā ASV ieradās izaunis Johans Sillaks (Johan Sillak), kurš vēlējās uzņemties daļu no misijas darba arī latviešu vidū. Viņš bija neilgi mācījies teoloģiju Vācijā un 1897. gadā pievienojās Misūri sinodei. Pēc studijām Springfildas seminārā 1901. gadā viņš tika ordinēts kā mācītājs un norikots kalpošanai uz Albertu, Kanādu un ASV ziemeļaustrumu apgabaliem. Diemžēl pakāpeniski viņš kļuva nolaidīgs pret savu darbu un Misūri sinode viņu atstādināja no mācītāja amata.

Tikmēr mācītājs Rebane aktīvi kalpoja arvien pieaugošajām latviešu draudzēm un grupām austrumos – Čikāgā, Viskonsinas latviešu kolonijā, Filadelfijā, Ņujorkā, Klivlandē, Baltimorā un arī citās latviešu apmešanās vietās. 1910. gadā Linkolnas latviešu kolonijas M. Lutera draudzē tika ordinēts Eduards Jurēvics (Yurawitz) Misūri sinodē. 1911. gada 18. decembrī pēc atkārtotas slimības mira Hanss Rebane. Eduards Jurēvics pārņēma viņa darbu gan Bostonā, gan citās draudzēs. Iespējams, ka tieši milzīgā darba apjoma dēļ mācītājs Jurēvics šajā apgabalā latviešu draudzēm kalpoja tikai līdz 1917. gadam, kad viņš tika atstādināts no mācītāja amata alkoholisma dēļ.

Bet savā kalpošanas laikā viņš bija ļoti labi ieredzēts draudzēs un uzskatīts par labu sprediķotāju.

Pēc E. Jurēvica aiziešanas 1918. gadā Bostonā ieradās un tika iecelts amatā baltvācu mācītājs Kārlis F. Buhrots (Buchroth). Viņš šajā un citās Rebanes misijas lauka draudzēs kalpoja septiņus gadus – līdz 1923. gadam, kad Bostonas draudze izira, jo tās aktīvākā daļa jau 1920. gadā kopā ar J. Zibergu pameta draudzi. Konflikta iemesls bija tas, ka mācītājs vai nu tīri reliģisku, vai arī nacionālu uzskatu dēļ neatbalstīja draudzes aktīvo darbu palīdzības vākšanai jaunizveidotajai Latvijas valstij. No 1923. gada K. Buhrots kalpoja Filadelfijas Sv. Jāņa draudzē.

1905. gadā Bostonā ieradās arī mācītājs Jānis Steiks. Mācītājs Rebane un draudzes cerēja uz viņa palīdzību plašajā misijas darba laukā, bet viņš izlēma palikt Bostonā un pulcināt ap sevi latviešus, kas bija pametuši Latviju pēc 1905. gada revolūcijas. Par viņa darbalauku kļuva viena daļa no sašķeltās Bostonas latviešu draudzes. Viņa iecere kā aktīvam nacionālistam bija radīt spēcīgu latviešu koloniju, kas spētu palīdzēt tautiešiem dzimtenē un veicinātu nacionālas valsts veidošanos. Mācītājs Jānis Steiks izvēlējās ar savām draudzēm pievienoties Apvienotajai Luterāņu Baznīcai Amerikā (ULCA), un viņš dibināja jaunas latviešu draudzes paralēli jau esošajām gan Ņujorkā, gan Filadelfijā.

Ap 1915. g. Jānim Steikam draudžu darbā nāca palīgā viņa brālis Pēteris Steiks, ko ULCA ordinēja Pensilvānijā un norīkoja kalpot uz brāļa dibināto Filadelfijas Sv. Marka draudzi. Tāpat viņš reizēm aizstāja brāli Ņujorkas draudzē. P. Steiks kalpoja arī lietuviešu draudzē Filadelfijā un vienreiz gadā devās uz Montreālu Kanādā, lai vadītu dievkalpojumu krievu imigrantiem. P. Steiks nokalpoja Baznīcā 17 gadus, bet nepmierināts ar Baznīcas atbalstu 1932. gadā atteicās no mācītāja darba. Viņš mira 1937. gada 5. jūnijā.

Jānis Steiks 1921. gadā bija spiests pamest Bostonu, jo viņa draudze bija izirusi, un doties uz Ņujorku. Bet arī tur viņš nepalika ilgi, jo viņa attiecības ar ULCA sinodi bija saspringtas, un 1923. gadā viņš atgriezās Latvijā.

ASV rietumu krasts

1906. gada augustā Amerikas Savienotajās Valstīs no Latvijas ieceļoja skolotājs un ērgelnieks Jānis Balodis. Viņš noturēja pirmos latviešu dievkalpojumus Sanfrancisko, un tur tika organizēta Kalifornijas

draudze. Ar laiku no Misūri sinodes tika saņemta atļauja šiem dievkalpojumiem izmantot vācu draudzes baznīcu. 1907. g. pēc eksaminācijas Misūri sinode aicināja J. Balodi kļūt par misionāru Klusā okeāna piekrastē, un 1908. gada sākumā viņu ordinēja par pilntiesīgu mācītāju. Mācītājs Balodis savos misijas braucienos veica milzīgus attālumus un, esot jau cienījamā vecumā (66 gadus vecs), nereti no tiem atgriezās slims. Tomēr viņa darbs nesa augļus – viņš apkalpoja septiņas draudzes Klusā okeāna piekrastē – Sanfrancisko, Šanmateo, Sakramento, Oklandē, Bērklījā, Vedlingenā, Albionā un arī jūrnieku misiju. Tā kā šīs draudzes nebija spējīgas samaksāt mācītāja algu, tad Misūri sinodes šī apgabala padome nolēma atlidzināt mācītājam Balodim vismaz viņa ceļa izdevumus.

1909. gada rudenī J. Balodis saslima un bija spiests ilgāku laiku neatstāt savu māju. Tomēr arī slimības laikā, sēžot krēslā, viņš noturēja vairākus dievkalpojumus. Decembrī viņš atsāka savu aktīvo darbību. 1910. gadā Jānim Balodim jau bija 15 draudzes un ticīgo kopas, kurās viņš regulāri vadīja dievkalpojumus. 1912. gadā šādu vietu jau bija 18. Diemžēl 1913. gadā mācītāja un misionāra J. Baloža darba lauks saruka, jo vecums un slimība lika viņam biežāk atvilkt elpu. Pēdējos dievkalpojumus viņš atkal noturēja savā mājā. Jānis Balodis mira 1913. gada 18. septembrī. Pēc viņa nāves vairs nebija neviena, kas turpinātu viņa aizsākto darbu līdz pat 1950. gadam, kad nāca jauns latviešu bēgļu pieplūdums un kad Sanfrancisko ieradās mācītājs A. Ernstsons.

Shēma⁵ par “priekšvēstures” laiku parāda latviešu luterāņu mācītāju darbību ASV austrumos, bet tas, ka kādā no draudzēm kādu laiku nekalpoja neviens mācītājs, vēl nenozīmē, ka draudze bija mirusi. Parasti šajās draudzēs regulāri notika laju vadīti dievkalpojumi, un bija jāpaiet vairākiem gadiem, līdz šī draudze tiešām beigtu pastāvēt. Par pilnīgas iziršanas iemeslu varēja kalpot draudzes locekļu pārcelšanās uz citu pilsētu, draudzes vadītāju aiziešana vai arī pievienošanās kādai vietējai draudzei – vāciski vai angļiski runājošai.

T. Gulbja pētījums skaidri parāda, ka latviešu luterāņi ASV jau bija iedibinājuši savas draudzes un tā radījuši precedentu, kas ļāva Otrā Pasaules kara latviešu bēgļiem iekļauties šajās draudzēs, arī pārņemt tās vai radīt savas draudzes. Tās nedaudzās

⁵ Skatīt pielikumu Nr. 1.

“veclatviešu” draudzes, kas bija saglabājušas kādas aktivitātes, kļuva par nozīmīgu atbalsta punktu bēgļu izvietošanai un iekārtošanai jaunajā dzīvē. Notikumī parāda arī to, ka ne tikai situācijā, kad latvieši tiek vajāti, viņi meklē Dievu un kopību draudzē. Šīs “veclatviešu” draudzes bija radījuši cilvēki, kas lielākoties brīvprātīgi bija devušies pāri okeānam meklēt labāku dzīvi.

Latviešu bēgļu situācija Eiropā un izceļošana uz ASV (1945 – 1952)

Kad 1945. gadā Vācija kapitulēja, daudzie latviešu bēgļi nebija gaidījuši, ka liela daļa Eiropas nonāks Padomju Sociālistisko Republiku Savienības kontrolē. Lai izvairītos no nosūtīšanas atpakaļ uz okupēto Latviju, viņi jebkādā veidā – pārpildītos vilcienos, pajūgos vai kājām – bēga uz Rietumiem. Tālākās aktivitātes tad saistījās ar apmešanās vietas un savu radu meklēšanu. Lai palīdzētu savai tautai šajā apjukumā uzturēt ticību un spēku, izveidojās pirmās latviešu Baznīcas organizācijas. Dažādajās Vācijas okupācijas zonās garīdznieki vienu no otras neatkarīgi veidoja šādas organizācijas. Dienvidvācijā arhibīskapa Teodora Grinberga un prāvesta Jēkaba Ķulliša vadībā garīdznieku darbs bija sadalīts četros prāvestu iecirkņos. Jau 1946. gadā notika visas Vācijas teritorijā apmetušos latviešu luterāņu mācītāju konference. Mēs varam tikai apbrīnot viņu darboties gribu un spējas šādos izmisuma apstākļos.

Vācijas bēgļu nometnēs izmitinātajiem ārzemniekiem sabiedrotie piešķīra “D.P.” – “Displaced Person”, pārvietoto personu – tiesisko statusu. Kāds mācītājs ironizēja, ka “D.P.” istais atšifrējums esot “Dieva putniņi”, bet parasti šos burtus latvieši izrunāja “dipiņi”. Lai rūpētos par šiem “D.P.”, tika izveidotas sevišķas organizācijas – vispirms UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration – Apvienoto Nāciju atbalsta un rehabilitācijas administrācija), un 1947. gadā – IRO (International Refugee Organization – Starptautiskā bēgļu organizācija). “D.P.” nometnes tika izvietotas visās iespējamās un neiespējamās vietās (slimnīcās, skolās, cietumos u.tml.) visā Rietumvācijas teritorijā. Lai gan šajās nometnēs neievēroja nacionālo principu, tomēr izveidojās vairāki latviešu centri – “mazās Latvijas”. Nereti ļaudis pulcējās ap savu kādreizējo Latvijas draudzes mācītāju. Šajās nometnēs bija iespējas gan radīt skolas, gan veikt bēgļu garīgo aprūpi. Vēlāk bija arī

iespēja iegūt augstāko izglītību Baltijas Universitātē, "D.P." universitātē Minhenē un vietējās Vācijas universitātēs. Vislielākā problēma nometnēs izmitinātajiem bija bezdarbs. Dabūt darbu ārpus nometnes izdevās tikai retajam. Tikai kopš 1948. gada – pēc valūtas reformas – Vācijā radās iespējas strādāt vietējā tautsaimniecībā.

Toties mācītāji bija pamatīgi noslogoti, ārpus nometnes tiem bija pienākumi arī slimnīcās, sanatorijās, bērnunamos, cietumos, pie karavīriem vai privāti dzīvojošo latviešu vidū. Dzīves un darba apstākļi nometnēs bija tālu no ideāliem – sadzīves telpas bija mazas un tika dalītas ar vairākiem cilvēkiem, lūgšanu telpām un skolām trūka aprīkojuma, apkures un arī elektrības.

Prāvests Jēkabs Kullītis apraksta nometņu draudžu un mācītāju aktivitātes: "Reliģiskās dzīves centrā draudzēs atrodas svētdienas dievkalpojumi un svētbrīži. Arī nedēļas dienās lielākās nometnēs tiek noturētas Bībeles stundas, pārdomu vakari, jaunatnes garīgās stundas utt. Svētīga ir bijusi arhibīskapa teva⁶ nolemtā un visās draudzēs noturētā lūgšanas nedēļa. Noturēti arī evaņģelizācijas dievkalpojumi, nacionālās piemiņas dienas, ģimenes diena, kapu svētki, draudžu vakari un citāda veida garīgās sanāksmes. Apmeklētāju nekad nav trūcis, jo daudzi tagad ir atzinuši, ka mūsu dzīvi vada neredzamā, bet tomēr ticīgā sirdī sajūtāmā Debessēva roka un ka visā haosā, kas, liekas, valda ap mums, tomēr ir saskatāms Dieva brīnīšīgais pestīšanas plāns."⁷ Kā redzam, šis bija ļoti darbīgs un arī auglīgs laiks mācītājiem – bija iespējas rīkot dažādus pasākumus un nebija jāraizējas par apmeklētāju trūkumu. Šāda garīgās dzīves aktivitāte saglabājās visā nometņu pastāvēšanās laikā.

Ievērojams atbalsts garīdznieku un Baznīcas darbā bija garīgā literatūra, kas tika izdota, izmantojot katru iespēju, tā dodot labu pamatu un palīdzību ticīgajiem. No 1945. gada bēgļu gaitās Vācijā tika izdots draudžu laikraksts "Pie Svētavota". Tāpat arhibīskaps T. Grinbergs atsāka izdot lasāmvielu mazākajiem – "Bitīti" un "Bitītes kalendāru". Baznīcas Virsvalde no 1949. gada atsāka izdot "Baznīcas kalendāru". Tajā tika iekļautas visas adreses, kurās bēgļi varētu saņemt kādu palīdzību – ASV ir norādītas 18 šādas adreses, sākot ar

⁶ Arhibīskapa Teodora Grinberga (I.K.).

⁷ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par mūsu Baznīcas darbu amerikāņu un franču joslās 1948. gadā*-BK, 1949, 40. lpp.

Latvijas sūtniecību, Pārvietoto personu komiteju, Baznīcas organizācijām un beidzot ar latviešu biedrībām vai klubiem.

Baznīcas darbinieku rūpes neaprobežojās ar savu tautiešu aprūpi, bet tie aktīvi darbojās arī starptautiskajā Baznīcu dzīvē. Tā 1948. gadā arhibīskaps T. Grinbergs piedalījās pasaules Baznīcu konferencē Amsterdamā, kur iesniedza memorandu kristīgām pasaules tautām par mūsu Baznīcas un bēgļu stāvokli.⁸

Jau 1947. gadā Latvijas Baznīcas pārstāvji piedalījās arī pasaules luterāņu lielsanāksmē Lundā, Zviedrijā, kur tika dibināta Pasaules Luterāņu federācija (Lutheran World Federation). Šī organizācija, kas sastāvēja no 28 valstu Baznīcām, bija ieinteresēta pārvietoto personu tālākajā liktenī. Arī latviešu luterāņu mācītāji tika iesaistīti šīs organizācijas palīdzības struktūrās. Sevišķu iespaidu uz šīs sanāksmes dalībniekiem atstāja latviešu sarīkotā neliela izstāde, kurā bija atainota Baznīcas dzīve trimdā – dievkalpojumi dēļu baraku baznīcās un baznīcās, kas celtas no municijas kastēm. Gan šie surās trimdas dzīves pierādījumi, gan Latvijas arhibīskapa memorands par latviešu tautas likteni izpostītajā dzimtenē un svešumā un izteiktā vēlme atgriezties savā zemē un tur pelnīt savu dieniško maizi, nevis būt par lūdzējiem svešās zemēs, izraisīja sevišķu līdzjūtību un godbijību, kas izpaudās kā klusuma brīdis oficiālajā mielastā, pieminot ciešanu krustu nesošās Latvijas un Igaunijas Baznīcas.⁹

Pasaules Luterāņu federācija no 1949. līdz 1952. gadam pārvietotajām personām, tai skaitā arī latviešiem, ziedoja pamatīgas naudas summas un sniedza ievērojamu materiālu pabalstu ar nepieciešamākajām lietām – papīru, svecēm, medikamentiem u.tml., kas ļoti atviegloja dzīvi un arī mācītāju darbu noietnēs. Papīrs tika izmantots dziesmu lapiņu vai apkārtrakstu drukāšanai. Svecēs bieži kalpoja par vieno apgaismojumu dažādos pasākumos. Tai pat laikā PLF uzturēja divus studiju centrus Imbshauzenā un Berhtesgādenā, kuros svētdienas skolotāji un draudžu darbinieki iepazinās ar amerikāņu Baznīcas dzīves organizāciju, kas palīdzēja vēlāk latviešiem ASV organizēt savas draudzes.

⁸ Ibid, 41. lpp.

⁹ Māc. E. Rozītis. *Latvijas ev.-lut. Baznīca Luterāņu Pasaules federācijā* - BK, 1950, 58. lpp.

Pirmajos gados latvieši vēl cerēja uz kādu ārēju palīdzību, kas atbrīvotu Latviju no okupācijas un ļautu tur atgriezties, tāpēc pacieta "D.P." nometņu dzīves smagumu, bet, kad Zviedrija izdeva Padomju Savienībai latviešu leģionārus, tad kļuva skaidra Rietumvalstu nostāja un no šī sapņa bija jāatsakās. Vēl 1948. gadā izskanēja aicinājumi neizkļīst vai vismaz palikt Eiropā, tomēr labāku iespēju meklēšana aizveda latviešus arī uz aizjūras zemēm – Austrāliju, Dienvidameriku un Ziemeļameriku. Sākotnēji pirmajā vietā izceļotāju skaita ziņā bija Lielbritānija, bet pēc sevišķo likumu pieņemšanas Amerikas Savienotās Valstis uzņēma visvairāk latviešu bēgļu. Latvijas ev. lut. Baznīcas Virsvalde centās izceļotāju grupām uz dažādām zemēm sūtīt līdzī arī savus mācītājus, lai tie kalpotu par saikni ar pārējiem tautiešiem citās pasaules malās un ar pašu Baznīcas Virsvaldi. Jau tajā brīdī Baznīca apzinājās, ka tā reāli ir vienīgais spēks, kas var apvienot latviešus neatkarīgi no to atrašanās vietas. Neviena laicīga organizācija nespētu to veikt.

Kā jau tika minēts, izceļošana uz ASV aktivizējās līdz ar 1948. gadā valdības pieņemto "D.P." aktu. Šajā imigrācijas procesā aktīvi palīdzēja dažādu Amerikas Baznīcu organizācijas, arī Nacionālā luterāņu padome (National Lutheran Council – NLC) ar tajā iekļautajām sinodēm. Šīs organizācijas gādāja ieceļotājiem ceļa naudu un galvojumus. Galvotājam bija jānodrošina ieceļotājam vai arī visai tā ģimenei dzīvesvieta un darbs un jādod garantija, ka divu gadu laikā šie cilvēki nekļūs atkarīgi no sociālajām garantijām. Šī sistēma, balstoties uz jaunajiem ASV likumiem, bija daudz saudzīgāka, atsijājot "nederīgos", jo iepriekš ASV uzņēma tikai darbaspējīgos ģimenes locekļus un bērnus, bet tagad līdz ar ģimeni varēja izceļot arī vecāka gadagājuma ļaudis un invalīdi. Tomēr lielākā daļa vientuļo veco cilvēku un invalīdu palika patversmēs Vācijā, tikai nedaudzas zemes uzņēma šos likteņa pabērnus un veidoja tiem īpašas patversmes.

Ar pārvietoto personu ieceļošanu Amerikā nodarbojās pamatīgi organizēta sistēma. Galvojuma sniegšanai bija sagatavota speciāla veidlapa¹⁰, kas bija jāaizpilda galvojuma devējam. Kā redzams šajā veidlapā, tad galvotājs varēja izvēlēties, vai galvot par konkrētu personu vai ģimeni, vai personu kādā

¹⁰ Skatīt pielikumu Nr. 2. Latvijas Baznīcas vēstures arhīvs (tālāk LBVA): *Materiāli par mācītāju ieceļošanu ASV.*

noteiktā vecuma grupā vai kategorijā, vai dot galvojumu jebkuram, kam tas būtu nepieciešams. Bet ne visām personām tika dota atļauja pārcelties uz ASV. Kandidāti tika atlasīti pēc ļoti stingriem noteikumiem – veselības pārbaude, iesniegto datu pārbaude u.tml.

Pārsvārā galvojumus deva lauksaimnieki, tādēļ pirmie ieceļotāji parasti nonāca laukos. Tā, piemēram, mācītājs Rūdolfs Krafts ieradās ASV 1949. gadā un pēc galvojuma nonāca kāda Dienviddakotas lauksaimnieka mājās, kur viņa uzdevums bija kopt vērsu baru. To viņš savam draugam komentēja šādi: “Mana draudze mani pazīst un sveicina mani jau pa gabalu ar skaļu maurošanu.” Tiesa, jau pēc mēneša viņš bija mācējis atbrīvojoties no šī liguma un drīzumā uzsāka darbu kādā draudzē.¹¹ Ievērojama daļa latviešu galvojumu ceļā nonāca ASV dienvidu štatos, kur klimatiskie apstākļi bija grūti panesami. Lidzko galvojuma termiņš bija beidzies, šīs ģimenes pārcēlās uz ziemeļu apgabaliem, kur klimats bija tuvāks Latvijas apstākļiem.

Agrāk ieceļojušie latvieši centās pēc iespējas palielināt tautiešiem, vai nu gādājot galvotājus, vai arī paši parakstot galvojumus. Līdzīgi kā Vācijas nometnēs, arī šeit bieži vien ļaudis pulcējās ap saviem mācītājiem, jo viņi bija dažādu darbību iniciatori un arī palīgi jaunās dzīves iekārtošanā. Pirmais likumdošanas akts par “D.P.” ieceļošanu ASV paredzēja imigrācijas izbeigšanu jau 1950. gada 1. jūliā, un šajā likumā paredzētās kvotas bija izbeigušās. Šis likums, par laimi daudziem bēgļiem, tika pārskatīts, un tika gan palielinātas kvotas, gan beigu termiņš pārcelts uz 1951. gada 1. jūliju. Tomēr līdz šī termiņa beigām vēl nebija ieceļojuši visi, kuriem to būtu ļāvušas šīs palielinātās kvotas. Tāpēc galīgais lēmums tika pieņemts, ka “D.P.” ieceļošanas beigu datums ir 1952. gada 1. janvāris.¹² Šie noteikumi attiecās arī uz latviešu bēgļiem, tāpēc varam teikt, ka lielākā straume bija ieradusies ASV jau līdz 1952. gada sākumam. Turpmākajos gados ieceļoja ļaudis tikai individuālā kārtā ar savu tuvinieku atbalstu.

¹¹ Artura Dūmiņa 1983. gada 3. marta vēstule E. Kīplokam, LBVA: *Materiāli par mācītāju ieceļošanu ASV.*

¹² Prāv. J. Ņullītis *Pārskats par draudžu dzīvi un Baznīcas darbu amerikāņu un franču joslā no 1.1.1950.-30.6.1951.g.* – BK, 1952, 23., 24. lpp.

No šīs nodaļas redzam, ka lielākā latviešu luterāņu daļa bija iesākusi savu trimdas ceļu 1944./45. gadā Latvijā un tikai pēc četriem vai pat septiņiem gadiem nonāca savā mītnes vietā. Viņi bija pārliecināti, ka šeit ieradusies uz kādu laiku, ne uz mūžu. Tāpēc viņu darbība tika vērsta uz to, kā saglabāt savu latvisko identitāti un kopību, nevis uz to, kā labāk un vieglāk iepludināties vietējā sabiedrībā. Liels uzsvars tika likts uz Baznīcas darbu – kā vienotāju un palīgu šajā svešajā zemē.

Šī laika cerības un nākotnes uzdevumus ļoti trāpīgi 1950. gadā aprakstīja mācītājs Alfrēds Skrodelis: “Kas ir latviešu baznīcas, mācītāju, draudžu darbinieku un jebkura latvieša uzdevums svešumā? 1) Vispirms stiprināt katru latvieti viņa svešniecības ceļos, aizrādot, lai arī kur dzīves vētras un viļņi to aiznesuši, ka Dievs viņu redz, vēro, ir nomodā un katru, kas pacels savas acis uz Viņu, Viņš nepametīs. 2) Vienot visus latviešus – ticības brāļus – draudzēs, kopās, pulciņos, lai viņi varētu mātes valodā kopēji raidīt uz augšu savu siržu lūgšanas un slavēt Dievu. Dziļi sirsnīgi Dievu lūgt var cilvēks tikai savā mātes, savu bērnu dienu valodā. 3) Stiprināt visos uzticību tautai un dzimtenei, apzinoties, ka tas ir Dieva dots uzdevums. Ja Dievs ir gribējis, ka mēs piedzimstam kā latvieši, tad, no vienas puses, Viņam bija vajadzīga savā tautu saimē arī latviešu tauta, un no otras puses, lai mēs ar kā latvieši savu mūžu nodzīvojam un kā latvieši savu galvu smiltājā noliekam. Kas savu tautu, dzimteni, valodu aizmirst, nav vērts, ka Dieva saule viņu apmirdz. Un kur cilvēki ārējiem līdzekļiem vai spaidu kārtā gribētu kādas tautas grupai atņemt viņai Dieva doto īpatnību, valodu un tiesības, tur tie celtos pret Dieva gribu, darītu nekristīgu darbu un krātu nelaimi pašu nākotnē: katrs grēks un katra novēršanās no Dieva ceļiem nes aiz sevis sodu – Dievs neļaujas apsmieties. 4) Aicināt saslēgties visiem tautiešiem vienā brāļu saimē, lai sekmīgāk varētu atbalstīt viens otru, kur kādu piemeklē nelaime, grūtības stundas, svešu ļaužu pārestības, katram latvietim jāšaredz latvieti brālis, un neviens latvietis nedrīkst palikt viens, vientuļš, aizmirsts. 5) Stiprināt visos un katrā ticību: Dieva dzirnavas maļ, maļ varbūt lēni, bet pamatīgi – Dievs nesnauz un neguļ – reiz varas un netaisnības darītājus ķers Dieva rikste, sagrūs sātaniskie antikrista spēki, atmirdzēs brīvības un taisnības saule, uzticīgie latvju tautas bērni griezīsies atpakaļ uz savu svēto zemi, ko pats Dievs ir devis

savai latvju tautai.”¹³ Savu likteni šī latviešu tautas daļa apzinājās skaidri un rēķinājās ar to.

Latviešu luterāņu aktivitātes Amerikā (1947 – 1957)

Pirmie bēgļi no okupētās Latvijas caur dažādām Eiropas valstīm ASV ieradās jau 1947. gadā, tomēr lielākais pieplūdums ir konstatēts 1950. un 1951. gadā. Atšķirībā no iepriekšējām masveida ieceļošanas reizēm 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā, kad bēgļus lielākoties uzņēma Misūri sinodes draudzes, šoreiz lielāku atbalstu izrādīja Apvienotās Luterāņu Baznīcas Amerikā (ULCA) sinode.

Sākotnēji lielākā daļa bēgļu uzskatīja Amerikas Savienotās Valstis tikai par mītnes zemi līdz laikam, kad varēs atgriezties Latvijā. Tā kā pasaules politiskās norises vairāku gadu gaitā nemainījās un nekas neliecināja par iespēju atbrīvot Latviju, tad ar laiku šīs cerības zuda un atgriešanas dzimtenē kļuva par nepiepildāmu sapni uz ilgiem gadiem. Pirmais trieciens šīm cerībām bija saņemts, vēl esot Vācijas bēgļu noietnēs. Līdzko ļaudis samierinājās ar domu, ka šeit būs jāpaliek uz ilgāku laiku vai pat uz mūžu, tad arī viņu aktivitātes pieauga un tika izveidotas struktūras, kas ļautu saglabāt gan latvisko identitāti un kopību, gan savu ticību. Ja 1949. gada “Baznīcas kalendārā” parādījās tikai dažādu organizāciju un biedrību adreses, kas varētu palīdzēt ieceļotājiem, tad 1950. gada kalendāra adrešu saraksts jau minēja 21 mācītāju ASV un sešus – Kanādā. 1949. gadā jau bija notikušas divas mācītāju sanāksmes – Ņujorkā un Filadelfijā.¹⁴

“D.P.” programma paredzēja, ka ieceļojušajiem mācītājiem visiem ir jāiziet mācību programma vietējā Baznīcā, lai iepazītos ar tās struktūru, draudžu dzīves organizāciju un praksi. Bez tam viņiem, protams, bija jāmācās angļu valoda. Pēc šādas programmas beigšanas, kad ieceļojušais mācītājs bija gadu nostrādājis kādā draudzē par vikāru vietējā mācītāja vadībā, viņš varēja organizēt savu latviešu draudzi vai arī kalpot kādā amerikāņu luterāņu draudzē. Daļu no latviešu mācītājiem vietējās sinodes algoja tieši ar nolūku, lai

¹³ Māc. A. Skrodelis. *Pārskats par Baznīcas darbu Kanādā* – BK, 1951, 51. lpp.

¹⁴ Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev. lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1958, 67. lpp.

viņi kalpotu saviem tautiešiem un nodrošinātu viņu garīgo aprūpi.

Pirmo plašāko pārskatu par latviešu evaņģēliski luterisko draudžu dzīvi ASV 1952. gadā "Baznīcas kalendārā" rakstīja Latvijas ev. lut. Baznīcas pārvaldes ASV priekšsēdis zvērinātais advokāts Pēteris Eglītis. Šis pārskats ļauj mums iegūt informāciju par latviešu mācītāju pirmajiem veiktajiem pasākumiem Amerikā. P. Eglīša aprakstus par norisēm Baznīcas dzīvē raksturo to politiskais un vispārinātais skatījums.

1952. gadā P. Eglītis novērtēja latviešu luterāņu situāciju ASV kā līdzīgu pirmkristīgās draudzes vajāšanām – vietējās Baznīcas nevēlējās latviešu draudzes redzēt kā neatkarīgas un patstāvīgas organizācijas, nemaz nerunājot par savu sinodi. Neskatoties uz šīm grūtībām, Latvijas ev. lut. Baznīcas mērķis bija dibināt savas latviešu draudzes un dot iespēju savai tautai klausīties Dievvārdus mātes valodā.

Latviešu arguments diskusijās ar ASV Baznīcām par nepieciešamību veidot latviešu draudzes un uzturēt sakarus ar Latvijas ev. lut. Baznīcu bija luteriskais princips – katrai tautai ir tiesības klausīties Dievvārdus savā dzimtajā valodā. Vēl jo vairāk – šādai svešumā izkaisītai tautai, kas padzīta no savas dzimtenes un kura tomēr vēl cer tajā atgriezties. P. Eglītis aprakstīja latviešu situāciju šādi: "Latvieši izjūt dziļu pateicību par to palīdzību, ko ASV ev. lut. Baznīca ir sniegusi viņiem kā Eiropā, tā arī atbraucot ASV, un cer, ka šī palīdzība netiks arī turpmāk liegta, kamēr viņi paši, piemērojoties jauniem dzīves apstākļiem, materiāli nostiprināsies."¹⁵ Tomēr tas nedod ASV Baznīcām tiesības iekausēt sevi latviešus, jo "latviešu draudzes uzdevums šie ir daudz plašāks, nekā tas bija dzimtenē. Latviešu draudze bieži vien ir tas centrs, ap kuru pulcējas tautieši. Draudzes uzdevums ir ne tikai garīgā aprūpe, bet arī tautas dzīvā spēka un mātes valodas saglabāšana."¹⁶ Un amerikāņu draudzes nevar dot gandrīz neko no tā visa, kas nepieciešams latviešu tautas izdzīvošanai.

Tika meklēti visādi ceļi, kā nodrošināt latviešu suverenitāti. Juridiski bija iespēja reģistrēt draudzi kā pilnīgi neatkarīgu organizāciju, kas nepiederēja nevienai sinodei. Vairākas latviešu draudzes arī izmantoja

¹⁵ Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1952, 45. lpp.

¹⁶ *Ibid*, 45. lpp.

šo iespēju. Tā kopumā līdz 1952. gada beigām bija izveidotas 36 draudzes. Daļa no tām jau pašā sākumā tika dibinātas kā pilnīgi neatkarīgas organizācijas, kas paredzēja pašas segt visus savus izdevumus, bet otra daļa tika dibinātas ar vietējo sinožu palīdzību. Parasti sinodes palīdzēja, algojot mācītāju un atrodot piemērotas telpas dievkalpojumu noturēšanai. Sarežģītāki apstākļi bija vietās, kur latviešu kopas pastāvēja kā daļa no amerikāņu draudzes. Tur bieži vien pietrūka līdzekļu, lai šādai grupai piesaistītu savu pastāvīgu latviešu mācītāju, un vietējā draudze plānoja ar laiku šo sveštautiešu grupu asimilēt. Toties latviešu svētdienas skolas pastāvēja gandrīz katrā vietā, kur bija lielāks skaits latviešu – jaunatnes audzināšana bija ļoti svarīgs un atbildīgs darbs, kuram tika veltīta arī pienācīga uzmanība.¹⁷

1952. gadā ASV bija ieceļojuši apmēram 80 mācītāju. Visiem nepietika vietu tieši latviešu draudzes, jo, pirmkārt, nebija tik daudz draudžu vispār un, otrkārt, šīs draudzes bija savā tapšanās stadijā, to locekļi bija darba un nodrošinājuma meklējumos un nevarēja atļauties sev algot pilna laika mācītāju. Arī ideālajā variantā latviešu draudzes varētu uzturēt tikai 50 mācītāju. Tāpēc viena daļa no latviešu garīdzniekiem pēc pabeigtās apmācību programmas palika darbā kādā no vietējām Baznīcām un tikai reizēm kalpoja latviešu kopām. Neatkarīgajās draudzēs strādājošo mācītāju stāvoklis arī nebija apskauzams, jo, lai gan latviešu draudzes kļuva arvien lielākas, tomēr tās vēl nespēja algot savus mācītājus tā, lai tiem nebūtu jāstrādā vēl kāds fizisks darbs rūpnīcās vai kādi gadījuma darbi.

1952. gadā vēl arvien dažās vietējo Baznīcu aprindās pastāvēja uzskats, ka latviešiem būtu jāpievienojas vietējām draudzēm, jo tās savulaik bija palīdzējušas šeit ieceļojušajiem ticības brāļiem. P. Ēgliša arguments pret šādas idejas uzspiešanu bija, ka palīdzības sniegšana ir kristīgās Baznīcas pienākums un, ja lieli līdzekļi tiek izlietoti misijai nekristīgo tautu starpā, tad vēl jo vairāk būtu jāatbalsta kristieši, kas cieš no vajāšanām. Apstiprinot savu nepakļaušanos amerikāņu ideoloģijai, visās trīs šajā gadā Čikāgā, Sanfrancisko un Ņujorkā notikušajās mācītāju un draudžu pārstāvju konferencēs tika apliecināti šādi latviešu garīgās dzīves organizācijas pamatprincipi: "Apliecināt savu ticību, ka mēs esam un arī turpmāk

¹⁷ Ibid, 43., 44. lpp.

paliksim daļa no Latvijas Baznīcas, latvju tautas un atjaunojamās Latvijas valsts.”¹⁸

Un Čikāgas mācītāju un draudžu kopu pārstāvju konference 1952. gada 19. un 20. aprīlī pieņēma šādus galvenos atzinumus, kas būtu izpildāmi savas tautas un Baznīcas saglabāšanai:

1) jādara viss iespējamais, lai piesaistītu Baznīcai to latviešu daļu, kas izrāda pasivitāti pret pievienošanas draudzēm, jo, zaudējot saskari ar latviešiem, tie zudīs tautas kopībai;

2) kur vien iespējams, dibināt latviešu draudzes un dievkalpojumu kopas;

3) visas latviešu draudzes, vienalga – vai “atkarīgās” no sinodēm, vai neatkarīgas, ir garīgi pakļautas Latvijas ev. lut. Baznīcas pārvaldei ASV un tām jādarbojas saskaņā ar Latvijas ev. lut. Baznīcas Satversmi;

4) nomaļus dzīvojošie latvieši jāaicina uz dievkalpojumiem uz lielākiem latviešu centriem, bet tos arī nedrīkst kavēt stāties amerikāņu draudzēs;

5) visiem Baznīcas locekļiem ir jānes lielāki upuri gan savai draudzei par labu, gan palīdzības darbam tautiešiem ASV un Eiropā.¹⁹

1952. gada 20. un 21. septembrī notika otra mācītāju un draudžu delegātu konference Ņujorkā. Viens no tās lēmumiem bija iecelt par jaunatnes darba vadītāju māc. P. Nesauli, garīgās literatūras apgādātāju māc. doc. E. Ķiploku un par palīdzības darba pārzini māc. A. Ozolu. Uz lielo palīdzības darba nozīmi norādīja prāvests J. Ķullītis: “Sevišķi grūts ir palīdzības darbs par labu trūkcimcietējiem Vācijā. Starptautiskās organizācijas ir gandrīz pilnīgi no šī darba aizgājušas, aizrādot, ka latvieši ASV paši var apgādāt savus trūcīgos tautiešus.”²⁰

Atskatoties uz pagājušajiem gadiem, P. Eglītis arī norādīja uz tā laika grūtībām un šķēršļiem Baznīcas darbā, kas radušies pašu latviešu dēļ: tautiešu pasivitāte, gan iestājoties draudzēs, gan piedaloties dievkalpojumos un citos pasākumos, gan mazie ziedojumi Baznīcas darbam, gan šķelšanās paaudžu starpā, gan laicīgo organizāciju sadrumstalotība, gan mēģinājumi sadalīt latviešu draudzes pēc tiesiskā statusa: sinodēm

¹⁸ Zvēr. adv. P. Eglītis *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1953, 26. lpp.

¹⁹ *Ibid.*, 29., 30. lpp.

²⁰ Prāv. J. Ķullītis. *Mūsu Baznīcas darba problēmas* – BK, 1954, 42. lpp.

piederošās un neatkarīgās. Par pēdējo tematu E. Prieditis izteicās ļoti strikti kā par nevajadzīgas šķelšanās radīšanu, no kā noteikti vajadzētu izvairīties.²¹ Līdzīgas ir arī 1953. gada Baznīcas dzīves aktualitātes un grūtības. Vēl arvien bija kādi, kas vēlējas ja ne sadalīt draudzes ASV, tad to kopību atdalīt no Latvijas ev. lut. Baznīcas pārējām draudzēm kā atsevišķu un patstāvīgu organizāciju.²²

Diskusijas par draudžu juridisko stāvokli nerima arī 1954. gadā. Pēteris Eglītis savā rakstā plaši skaidroja radušās domstarpības par latviešu draudžu piederību sinodēm un tai pat laikā arī Latvijas Baznīcai. Viņš atsaucās uz to, ka draudžu princips bija radies jau Jaunās Derības laikā, tomēr kā institūcijas draudzes darbojas konkrētajā laikā un ir cilvēcis iestādījums. Tās nevar būt pilnīgas un perfektas, tomēr to darbā ir jācenšas pēc ideāla. Ja Baznīcas dogmatiskā būtība ir nemainīga, tad ārēji organizatoriskā būtība ir jāpiemēro konkrētajām vajadzībām vai iespējām. Gan pašiem latviešiem, gan amerikāņiem bija jāsaprot, ka latviešus nevar atraut no Latvijas Baznīcas, jo viņi vēl cer atgriezties savā dzimtenē un Baznīca ir viens no veidiem, kā saglabāt tautas kopību. Un šādas nacionālas ticības kopas nav nekas jauns ASV – tādas ir pastāvējušas jau pirmo iecelotāju laikos un pastāv vēl tagad. Reizēm paši latvieši saredzēja grūtības sadarbībā ar vietējām sinodēm, lai gan šādu grūtību nemaz nebija. ASV sinožu iekārta deva atsevišķām draudzēm lielu autonomiju, tāpēc tās nevarēja apsūdzēt pašas draudzes iniciatīvas apspiešanā. Jau iestājoties vietējās sinodēs, latviešu draudzes nenoliedza savas attiecības ar Dzimtenes Baznīcu, un sinodes to arī neprasīja. Baznīca kā nevalstiska institūcija, kas apvieno draudzes pēc brīvprātības principa, neuzliek drastiskas prasības šīm draudzēm –, piemēram, saraut visas saites ar mātes Baznīcām. Latviešu draudzēm un mācītājiem bija jāizprot esošā situācija un nebija jāatsakās no savas tautas vienotības, jo Baznīca bija tautas vienojošais elements. Formālās saistības ar Latvijas Baznīcu nebija noteicošas, lai tās varētu būt par šķērslī administratīvai pakļautībai kādai vietējai sinodei, bet gan tās garīgā kopība. Latvijas Baznīcai bija balsta un

²¹ Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1954, 28.-31. lpp.

²² Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1955, 45.-48. lpp.

pamata funkcijas, lai vienotu tautu, tāpēc tā neiespidoja jebkuras citas ārējās saistības ar citām Baznīcas organizācijām. "Šini brīvajā zeme neviens mūs neapdraud, ja tikai mēs paši gribēsim palikt tie, kas mēs esam."²³

Atskatoties uz 1955. gadā paveikto, Pēteris Eglītis ar lepnumu informēja, ka pēc apspriešanas dažādās konferencēs un sapulcēs bija pieņemti Latvijas Baznīcas noteikumi ASV. Tomēr tiem bija vairāk formāla nozīme, jo svarīgāk bija saglabāt dzīvu un kopīgu garu savā Baznīcā. Latvijas Baznīca nekad nebija piedzīvojusi šķelšanos, tāpēc arī trimdā to nevarēja pieļaut. P. Eglītis norādīja, ka bija atsevišķas personas (draudzes), kas nevēlējās piederēt Latvijas Baznīcai, bet labprātāk piederētu vietējām sinodēm, un mēģināja savas "problēmas" vispārināt un attiecināt uz visām draudzēm. Tomēr Baznīcas un tautas vienotība bija noteicošās vērtības, kas neļāva radīt nepamatotu šķelšanos. Vienkāršie draudzes locekļi tā arī nesaredzēja kādu atšķirību starp sinodes un neatkarīgajām draudzēm, jo dievkalpojumi notika pēc Latvijas ev. lut. Baznīcas kārtības un arī draudzes bija organizētas pēc tās pašas Satversmes.²⁴

Kā viens no svarīgākajiem dienas kārtības jautājumiem 1955. un 1956. gadā Baznīcas darbinieku sanāksmēs bija jautājums par bērnu un jaunatnes audzināšanu. Tas kļuva īpaši aktuāls brīdī, kad sabiedrībā iesaistījās svešumā dzimušie bērni, kas nekad nebija redzējuši Latvijū. Svētdienas un latviešu skolām bija jākalpo par palīgu šai jaunajai paaudzei, lai radītu jēlkādu priekšstatu par tēvu zemi.²⁵

1956. gadā un 1957. gada sākumā latviešu sabiedrībā un Baznīcā turpinājās diskusijas par iespēju administratīvi apvienot visas latviešu draudzes. Tās sasniedza savu kulmināciju 1957. gada martā, kad mācītāju un draudžu darbinieku konferencē tika pieņemts lēmums izveidot latviešu luterāņu draudžu apvienību. Pieņemtā lēmuma sekas tiks aprakstītas un analizētas nākamajā nodaļā, bet šīs nodaļas turpinājumā seko pārskati par notikumiem ASV austrumu un rietumu apgabalos atsevišķi, lai dotu pilnīgāku priekšstatu par draudžu dzīves attīstību.

²³ Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1956, 59.-63. lpp.

²⁴ Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1957, 66.-68. lpp.

²⁵ *Ibid*, 66.-68. lpp.

ASV austrumu apgabals

Arhibīskapa vietnieks ASV austrumu krastā prāvests J. Kullītis pirmo pārskatu par draudžu aktivitātēm šajā apgabalā sniedza 1953. gada "Baznīcas kalendārā". Tika lēsts, ka kopā ASV bija ieceļojuši 40 000 latviešu, no kuriem tikai 4000 apmetušies uz dzīvi rietumos, bet pārējie 36 000 par dzīvesvietu bija izvēlējušies Amerikas Savienoto Valstu austrumu daļu. Lai raksturotu šī darba lauka plašumu, prāvests J. Kullītis lieto šādu aprēķinu: "Brauciens no Ņujorkas līdz Čikāgai, neoficiālai ASV ziemeļu daļas galvaspilsētai, kuru speciāls ātrvilciens veic 19 stundās, līdzinās attālumam no Rīgas līdz Maskavai un atpakaļ līdz Liepājai."²⁶

Tomēr no 90 mācītājiem, kas šajā apvidū tobrīd apmetušies uz dzīvi, ne visi varēja strādāt garīgajā laukā. Prāvests Kullītis sadalīja mācītājus četrās grupās pēc to nodarbinātības: "1) latviešu patstāvīgās draudzēs, 2) dažādu sinožu draudzēs, 3) mācītāji, kuri nedēļas dienas strādāja fizisku darbu un svētdienās sludināja Dieva vārdus, un 4) mācītāji, kuri strādāja fizisku darbu un kuriem bija ņemta katra iespēja arī pa svētdienām darboties savā amatā."²⁷ Daļa mācītāju vēl vairākus gadus turpināja strādāt fizisku darbu nedēļas dienās. Šāda pārpūle nereti noveda viņus slimības gultā, bija arī viens nāves gadījums – 1952. gadā māc. Voldemārs Mežaraups mira pēc iekšējas asiņošanas, kas iegūta, ceļot smagu metāllūzņu kasti. Šajā sakarā prāvests Kullītis atgādināja, ka, ja visi latvieši, kas ieradušies ASV, iestātos draudzēs un godprātīgi maksātu nodokļus, tad arī visus mācītājus draudzes pašas varētu pietiekami atalgot, lai nerastos šādi gadījumi. Šis un līdzīgi pamudinājumi neatrada dzirdīgas ausis, jo palīdzība no vietējām sinodēm ar laiku tika samazināta, bet pašu latviešu griba ziedot tik drīz nepieauga.²⁸

Arī 1953. g. ar lielu nožēlu jāatzīmē, ka vienpadsmit mācītājiem nebija nekādu iespēju nodoties draudzes kopšanas un Dieva Vārda sludināšanas darbam. Divpadsmit mācītāji strādāja pilnīgi amerikāņu draudzēs un amerikāņu mācību iestādēs, un tikai dažī

²⁶ Prāv. J. Kullītis. *Baznīcas darba raksturojums ASV austrumu krastā* – BK, 1953, 37. lpp.

²⁷ *Ibid.*, 38. lpp.

²⁸ Prāv. J. Kullītis. *Mūsu Baznīcas darba problēmas* – BK, 1954, 38. lpp.

no viņiem apkopa arī dažas mazākas mūsu tautiešu grupas.²⁹ Par tuvāko mērķi tika nosprausts – atbrīvot no fiziskā darba neatkarīgo draudžu mācītājus, palielinot draudzes nodevas līdz 2 dolāriem mēnesī, ja nepieciešams.³⁰

1955. gada 1. jūlijā ASV austrumos dzīvoja 76 latviešu mācītāji, no kuriem 9 nestrādāja draudzēs, bet 12 tāpat turpināja darbu tikai amerikāņu draudzēs vai mācību iestādēs.³¹

Ja 1952. gadā ASV austrumos bija jau 35 dažāda veida draudzes un 45 dievlūdzēju kopas³², tad 1953. gadā “pēc visām notikušām pārveidošanām un pārmaiņām tagad ASV austrumu daļā pastāv 40 draudzes un 45 kopas”³³. Jaunas draudzes dibinātas Ročesterā, Sirakūzās, Bufalo un Linkolnā. Tā kā dzīves apstākļi ASV dienvidu štatos bija grūti panesami, tad gan draudžu locekļi, gan mācītāji pēc iespējas pārvietojās uz ziemeļu štatiem; uz tā rēķina paplašinājās arī draudzes.

1954. gadā ASV austrumos nodibinātas 2 jaunas draudzes – Pitsburgā, kuru apkalpoja mācītājs A. Dūmiņš, un Čikāgā dievkalpojumu kopa pārtapusi par Sv. Pāvila draudzi māc. P. Ķirsona vadībā, tā papildinot draudžu skaitu līdz 42, bet kopu skaits bija 43.³⁴ 1955. gadā jau vairākas draudzes austrumos bija ieguvušas savā ipašumā dievnamus vai arī draudzes namus: 2 draudzes Mineapolē, Grandrapidu Vienības draudze, Kalamazū un Vilimantikas draudzes, bet Omahas draudze apsprieda dievnama iegādes iespēju. Bostonas trimdas draudze iegādājās telpas un zemi bērnu vasaras nometnēm – “Piesaule” Ņūhempširas štatā, bet Ņujorkas draudze ipašumu šādam pat nolūkam iegādājās Katskiļu kalnos Ņujorkas štatā.

²⁹ Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1953. gadā un tuvākie uzdevumi* – BK, 1955, 54., 55. lpp.

³⁰ *Ibid.*, 58. lpp.

³¹ Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1954. gadā un 1955. g. līdz 1. jūlijam* – BK, 1956, 67., 68. lpp.

³² Prāv. J. Ķullītis. *Mūsu Baznīcas darba problēmas* – BK, 1954, 38. lpp.

³³ Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1953. gadā un tuvākie uzdevumi* – BK, 1955, 54., 55. lpp.

³⁴ Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1954. gadā un 1955. g. līdz 1. jūlijam* – BK, 1956, 67., 68. lpp.

Draudžu locekļu ziedošanas griba aktivizējās, ja bija kāds konkrēts mērķis, tā nelielā Omahas draudze 1956. gadā isā laikā izpirka savu dievnamu no baptistu draudzes un to pārbūvēja pēc luterāņu iekārtojuma. Citās draudzēs tika vākti līdzekļi Svētā Vakarēdiena trauku iegādei – tie izgatavoti Vācijā pēc sakrālās mākslas likumiem.³⁵ 1957. gadā jaunu dievnamu uzcēlusi Mančesteras draudze.³⁶

Mācītāju un draudžu ikdienas dzīvi raksturoja dievkalpojumi, bērnu dievkalpojumi, dievkalpojumi ar dievgaldu, dažādi svētbrīži, kristības, iesvētības, laulības, kristīga izvadīšana. Ja sākotnēji baznīcēnu skaits iksvētdienas dievkalpojumos bija diezgan liels, tad ar gadiem lielākajās pilsetās tas mazinājās. Par vienu no veiksmīgākajiem līdzekļiem šīs situācijas uzlabošanai tika uzskatīti evaņģelizācijas dievkalpojumi, kad draudzēs viesojās mācītāji no citiem apgabaliem.³⁷ Tomēr zemais apmeklētāju skaits parastajos dievkalpojumos saglabājās arī vēlāk. Pilni dievnami bija tikai dažādos svētkos vai arī kopienās, kur tie notika pietiekami reti.

Baznīca trimdā apzinājās jaunās paaudzes audzināšanas nepieciešamību, jo viņi būs tie, kas veidos rītdienas Baznīcu un Latviju. Prāvests Kullītis 1953. gadā ļoti pārliecināti pamatoja šo vajadzību pievērst lielāku uzmanību bērnu un jaunatnes audzināšanai: "ASV ir daudzas labas skolas ar interesantu programmu un plašiem mācības līdzekļiem, bet vecākiem būtu jāzina, ka mēs nevaram no ASV skolām prasīt trīs lietas: lai tās mācītu mūsu jaunatni Dievu lūgt, jo ASV skolās nemaz nav ticības mācības un lūgšanas tur neskaita. Mēs nevaram prasīt, lai ASV skolas mācītu mūsu jaunatnei latviski domāt. Tas jā dara pašiem vecākiem un nacionālām organizācijām. Mēs arī nevaram sagaidīt, ka ASV skolas dotu mūsu bērniem audzināšanu eiropēiskā nozīmē ar visiem godbijības, smalkjūtības un pieklājības priekšmetiem. (..) Vecākiem pašiem tātad jā rūpējas par pieminētām trim galvenajām lietām: jā māca pašiem jau maziem Dievu lūgt, lielākie jāsūta svētdienas skolās un jaunatnes

³⁵ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1956. gadā un 1957. g. līdz 1. aprīlim* – BK, 1958, 75., 76. lpp.

³⁶ Prāv. A. Birznieks. *Garīgais darbs ASV austrumos un vidienā* – BK, 1959, 91., 92. lpp.

³⁷ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1956. gadā un 1957. g. līdz 1. aprīlim* – BK, 1958, 75., 76. lpp.

pulciņos, vecākiem pašiem jāskaidro nacionālās kultūras un tautas pasargāšanas jautājumi, vecākiem pašiem jārada bērniem augstvērtīga sabiedriska un individuāla audzināšana, kas ir īsti izglītota un ne tikai mācīta cilvēka pazīme.”³⁸

Tiek lēsts, ka 1954. un 1955. gadā svētdienas skolas apvienoja 50% no visiem latviešu bērniem austrumu apgabalā un svētdienas skolu audzēkņu skaits pamazām pieauga. Jaunatne tika iesaistīta dažādos pulciņos, no kuriem vistuvāk Baznīcai bija kristīgās jaunatnes pulciņi, kuru darbību vadīja māc. P. Nesaule. Ik pa laikam notika jaunatnes sanāksmes, kuras kristīgā garā apvienoja lielu daļu jaunatnes.³⁹ 1955. gada augustā notika speciāli kursi jaunatnes vadītājiem Čikāgā, un tādi tika rīkoti arī turpmāk, jo “mūsu jaunatnē ASV ir liela tendence uz patstāvību un tā grib sev vadoņus no sava vidus, tiem nu ir jābūt labi sagatavotiem šim uzdevumam”⁴⁰. Kopš 1956. gada jaunatnes vadītāju kursi P. Nesaules vadībā notika regulāri.⁴¹

Labus panākumus bija sasniedzis palīdzības darbs – 1953. gadā uz Eiropu tika nosūtīta dažāda veida palīdzība par kopējo summu 21950,81 dolāri. Vietējai palīdzībai – pabalstiem un aizdevumiem – izlietoti 5788,59 dolāri. Palīdzības darba pārzinis māc. A. Ozols savu pārskatu 1953. gadā nobeidz ar šādiem vārdiem: “Visumā tomēr gribas cerēt, ka draudzēs ir pamodusies interese dzīvākam palīdzības darbam un tā problēmām. Kaut arī palīdzības lauku sadales plāns būtu tikai daļēji realizēts, tad mēs varam runāt par Latvijas ev. lut. Baznīcas palīdzības darbu ne tikai kā morālisku, bet arī ievērojamu materiālu atbalstu trūcīgiem tautas brāļiem un māsām Eiropā un ASV.”⁴²

Palīdzības darba turpināšanai 1953. gadā tika nosprausti šādi mērķi – jāveicina citu tautiešu emig-

³⁸ Prāv. J. Kullītis. *Baznīcas darba raksturojums ASV austrumu krastā* – BK, 1953, 39., 40. lpp.

³⁹ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1954. gadā un 1955. g. līdz 1. jūlijam* – BK, 1956, 68., 69. lpp.

⁴⁰ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1955. gadā un 1956. g. līdz 1. maijam* – BK, 1957, 73.-75. lpp.

⁴¹ Prāv. A. Birznieks. *Garīgais darbs ASV austrumos un vidienā* – BK, 1959, 91., 92. lpp.

⁴² Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1953. gadā un tuvākie uzdevumi* – BK, 1955, 55. lpp.

rācija uz ASV no Vācijas, Austrijas un citām zemēm; jāorganizē latviešu veco ļaužu nami, kas jau ir izdarīts Anglijā un būtu iespējams arī ASV.⁴³

1955. gadā ASV austrumu draudzes aktīvi izmantoja iespēju, ka ASV valdība par velti deva augstvērtīgus produktus no lauksaimniecības pārprodukcijas "Care" pakām nosūtīšanai palīdzībai uz Eiropu, kur sūtītājam bija jāapmaksā tikai iepakojšana un nosūtīšana. Šādas pakas draudzes nosūtīja palīdzībai gan tautiešiem Vācijā, gan piederīgajiem dzimtenē un ieslodzītajiem Sibīrijā. "Jā, var būt dažādās domās par to, vai mēs nekaitējam piederīgo drošībai ar palīdzības sniegšanu un sarakstīšanos, tad šiem nelaimīgajiem, kas ir Sibīrijā verdzībā, mēs vairs kaitēt nevaram, jo nekas ļaunāks ar viņiem notikties nevar, bet mēs varam glābt viņu dzīvības."⁴⁴

Kopš 1956. gada, kad "sazināšanās ar dzimteni ir izveidojusies ļoti plaša un posts un trūkums, kas tur valda, tagad ir skaidrs", arī austrumu apgabala draudžu palīdzības darbs gāja plašumā.⁴⁵

Kā sevišķu notikumu prāv. Kullītis atzīmē iespēju 1953. gadā sniegt liecību Ņujorkas federālajā tiesā Kerstena komisijai "par komunistu vajāšanām, kuras viņi izveda savā valdīšanas laikā 1940./41. gadā Latvijā pret Baznīcu, mācītājiem, draudžu darbiniekiem un daudziem ticīgiem draudžu locekļiem. Mācītāju noslepkavošana un deportēšana ir komunistu režīma pastāvīga sastāvdaļa un norāda uz šīs valdīšanas antikristīgo raksturu"⁴⁶.

Līdzīgas nozīmes pasākums norisinājās 1954. gada augustā – Pasaules protestantisko un ortodokso Baznīcu padomes sasaukta konference Evanstonā, ASV, "kurai mēs iesniedzām Baltijas protestantisko un ortodokso Baznīcu memorandu par Baznīcas un ticības vajāšanām Baltijas valstīs un protestējām pret komunistu nekrietno paņēmieni izlietot Baznīcu vadītājus savai melīgai propagandai par pseudomieru un grēcīgu koeksistenci". Un vēl: "Jaunnodibinātajā komunistu

⁴³ Ibid, 58. lpp.

⁴⁴ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1955. gadā un 1956. g. līdz 1. maijam* – BK, 1957, 75., 76. lpp.

⁴⁵ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1956. gadā un 1957. g. līdz 1. aprīlim* – BK, 1958, 78. lpp.

⁴⁶ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1953. gadā un tuvākie uzdevumi* – BK, 1955, 57. lpp.

apspiesto tautu asamblejā man bija izdevība iesniegt memorandu par mūsu Baznīcas apspiešanu un vajāšanām dzimtenē.⁴⁷

1957. gads ASV austrumu apgabala draudzēm izēmējās ar smagu zaudējumu – jau vasarā slimības dēļ darbā bija kavēts prāvests Jēkabs Kullītis, un 11. oktobrī Dievs viņu aizsauca mūžībā. Šis garīdznieks bija daudz un sirsnīgi strādājis, lai iekoptu Baznīcas darba lauku ASV, kas savos apmēros bija milzīgs gan attālumu, gan draudžu un ticīgo skaita ziņā. “Savu atzinību un pateicību draudzes apliecināja nevien ar līdzjutības rakstiem, bet arī ar naudas ziedojumiem, lai segtu prāvesta slimības un apbedīšanas izdevumus.” Līdz turpmākiem rīkojumiem arhibīskaps uzdeva pildīt viņa pienākumus prāvestam K.A. Birzniekam.⁴⁸

ASV rietumu apgabals

Par arhibīskapa vietnieku ASV rietumdaļā kopš 1951. gada rudens bija aicināts profesors Dr. Kārlis Kundziņš. Pirmo pārskatu par draudžu dzīvi rietumos viņš sniedza 1953. gada “Baznīcas kalendārā”. ASV rietumu milzīgajā platībā (ap 2000 jūdžu no ziemeļiem uz dienvidiem un no austrumiem uz rietumiem) bija izvietojusies ap 4000 latviešu. Par šo ļaužu reliģiskās dzīves veidošanos Dr. K. Kundziņš raksta: “Sākumā tā pilnīgi bijusi padota pašplūsmai. No Vācijas ieceļojušie latviešu mācītāji vai nu ar Pasaules luterāņu federācijas (LWF – PLF) starpniecību tika iesaistīti kādā amerikāņu draudzē kā amerikāņu mācītāja palīgi, vai paši ap sevi sāka pulcināt savus tautiešus, noturēdami dievkalpojumus un tā likdami pamatu draudzes dzīvei un darbam. Un līdzīgā kārtā arī pārējie atbraucēji sāka pieslieties kā draudzes locekļi vai nu kādai amerikāņu draudzei, kas viņus bija “sponsorijusi”, vai arī latviešu dievkalpojumu kopai, ja tāda tuvumā bija atrodamā. (...) Prasība pēc latviešu dievkalpojumiem un latviešu svētdienas skolas, sevišķi tur, kur no angļiski runājošo amerikāņu mācītāju puses nebija izmanāma sevišķa pretimnākšana, rezultātā dabīgi noveda pie patstāvīgu latviešu draudžu dibināšanas. Tādas patstāvīgas, attiecīgā valdības iestādē reģis-

⁴⁷ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1954. gadā un 1955. g. līdz 1. jūlijam* – BK, 1956, 70., 71. lpp.

⁴⁸ Prāv. A. Birznieks. *Garīgais darbs ASV austrumos un vidienā* – BK, 1959, 91. lpp.

trētas latviešu draudzes pašreiz jau darbojas gandrīz visos lielākos latviešu centros: Vašingtonas valsti – Sietlā, Takomā, Longvjū; Kalifornijā – Sanfrancisko un apkārtnē, Kolorādo valsti Kolorādo Springu pilsētā; tendence tādas draudzes vai dievkalpojumu kopas dibināt vērojama vēl citās. Gan vietām pastāv arī kāda draudze, kas iekļāvusies kādā no amerikāņu luterāņu sinodēm (viena ULCA un viena ELC, bet viena saņem pabalstu no Misūri sinodes). Tomēr, kā to sevišķi rādīja draudžu darbinieku konference 1952. gada jūnijā Sanfrancisko, Baznīcas dzīves garu rietumos noteic patstāvīgās latviešu draudzes.⁴⁹

Interesants ir prof. Dr. K. Kundziņa komentārs par latviešu aktivitāti draudžu dzīvē: “Visi šie aktivitātes veidi nekad nebūtu domājami, ja viss darbs gultos, kā tas dažreiz diemžēl mēdza būt dzimtenē, vienīgi uz paša mācītāja pleciem. Ar patiesu un dziļu gandarījumu jāatzīmē, ka daudz rosīgāk, nekā tas parasti bija dzimtenē, draudzes dzīvē aktīvi sākuši piedalīties paši draudzes locekļi, pirmā kārtā draudžu priekšnieki un citi valdes locekļi. Ievērojami izglītības un sabiedriski darbinieki sākuši pievērsties šim darbam, neslēpdami savu atzinumu, ka šini laikā, kad visā pasaulē iedegusies lielā ciņa starp kristīgo un antikristīgo pasaules uzskatu, vienīgi nešaubīga nostāšanās uz kristīgās ticības un kristīgā pasaules uzskata pamatiem un siko savstarpējo ķildu izbeigšana var mūs sagatavot lielajam nākotnes uzdevumam, savas nacionālās dzīves atjaunošanai.”⁵⁰

“Bez mūsu Latvijas brīvības laika inteligēnces šeit rietumos ir vēl kāds cits faktors, kura iesaistīšana Baznīcas dzīvē mums nevar būt vienaldzīga. Tie ir tā saucamie “veclatvieši”, kas pa lielākai daļai, nākdami no jūrnieku vai citu uzņēmīgu ļaužu aprindām vai arī bēgdami no cariskā režīma, ieradusies šeit jau šī gadu simteņa sākumā vai pat vēl agrāk. Ir grūti noteikt viņu skaitu, kas katrā ziņā sniedzas vairākos simtos, jo 1905. g. emigranti pa lielākai daļai vairās no jauniešiem iecelotājiem un sevišķi no Baznīcas. Daudzi viņu starpā ir gandrīz jau pilnīgi amerikanizējušies. Tomēr to nevar teikt par visiem. It sevišķi Sanfrancisko veco tautiešu vidū varam atrast tādus, kas, ierodoties jauniem tautiešiem un nodibinoties latviešu draudzei,

⁴⁹ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV rietumos līdz 1952. g. 30. jūnijam* – BK, 1953, 32., 34. lpp.

⁵⁰ *Ibid.*, 34., 35. lpp.

ar lielu sirds siltumu tiem pievienojās, daudziem palīdzēdami ne vien ar labu padomu, bet arī materiāli, un tagad jau kļuvuši par ievērojamu latviešu draudzes balstu. Lielāki ziedojumi draudzes labā, viesmīlīga savas mājas atvēršana sanāksmju viesiem un citi sirds-nības izpausmes veidi nav nekāds retums. Pie tam, neraugoties uz viņu ilgo prombūtni no vecās dzimtenes, viņi visi vēl runā tēvu valodu un rāda dzīvu interesi un izpratni par Latvijas likteni. Kā tas izskaidrojams? Papētot dziļāk apstākļus, izrādās, ka šai jaukai parādībai ir viens noteikts cēlonis: viņiem gadusimtenā sākumā bijusi sava latviešu draudze! Tā gan pēc šīs draudzes mācītāja Baloža (Ballod) nāves uz laiku pārtraukusi savu darbību, bet, jauniem apstākļiem iestājoties, atdzimusi jaunā veidā un spēkā.⁵¹

Pretēji E. Priediša raksturojumam par 1952. un 1953. gada aktivitātēm ASV prof. Dr. K. Kundziņš to laika periodu aprakstījis šādi: "Gads, kas pagājis kopš 1952. gada draudžu darbinieku un mācītāju konferences Sanfrancisko, visumā raksturojams kā latviešu draudžu dzīves nostiprināšanās un pieaugošas rosības laiks ASV rietumos. Sanfrancisko noturētai konferencē, kas bija pirmā tāda veida sanāksme ASV rietumos, Baznīcas dzīves veidošanā ir bijusi nenoliedzama svētīga nozīme, un tanī pieņemtais pamatprincips, kā labākais atrisinājums dotajos apstākļos, dibinot jaunās draudzes un kopas, ir neatkarīgu (arī finansiāli patstāvīgu) draudžu tips, ir ņemts vērā un, cik redzu, arī attaisnojies."⁵² Tā 1953. gadā ASV rietumos bija septiņas neatkarīgas draudzes vai kopas un tikai trīs ar sinodēm saistītas. Bet arī saistība ar sinodēm nekavēja šo draudžu mācītājus sadarboties ar citām draudzēm, izplatīt garīgo literatūru, piedalīties kopīgās sanāksmēs un viesoties neatkarīgās draudzēs.

Dievkalpojumi notika visās draudzēs regulāri, turklāt "gandrīz visi mācītāji ir kļuvuši par ceļotājiem-misionāriem. Viņu gandarījums ir, ka parasti vistālākajās grupās tautieši izziņotajos dievkalpojumos sanāk gandrīz simtprocentīgi, kamēr centros, kur notiek regulārie dievkalpojumi, parastais apmeklētāju skaits ir ap 40-50%"⁵³.

⁵¹ Ibid, 35. lpp.

⁵² Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV rietumos 1952./53. gadā* – BK, 1954, 32. lpp.

⁵³ Ibid, 34. lpp.

1954. gada sākumā ASV rietumos bija jau 12 latviešu draudzes vai kopas, kuras aprūpēja astoņi mācītāji, no kuriem trīs saņēma algu no amerikāņu sinodēm. Draudžu locekļu skaits nedaudz pieauga lielajās rietumkrasta pilsētās, bet kopā visā šajā apgabālā latviešu draudzēs bija iesaistījušies 2535 tautieši, kas sastādīja 77% no rietumkrastā dzīvojošajiem latviešiem, ieskaitot nelielu skaitu veclatviešu.⁵⁴

1953. un 1954. gadā draudžu dzīve jau bija iegājusi savās sliedēs un dievkalpojumu apmeklētāju skaits lielākajos centros, kur tie notika regulāri, bija svārstīgs. Toties svētkos, nacionālajās atceres dienās un iesvētes dievkalpojumos baznīcas parasti bija pilnas. "Labs līdzeklis pacelt apmeklētāju skaitu ir evaņģēlizācijas – respektīvi svešu mācītāju viesošānās, kā tas bija vērojams prāvesta A. Skrodeļa viesošānās gadījumā rietumkrastā 1954. gada martā un aprīli."⁵⁵

Ar gandarijumu prof. Dr. K. Kundziņš pieminēja lielāko draudžu aktivitātes gan savas Baznīcas darba uzlabošanai, iegādājot altāra traukus, grāmatas un pat kino aparātu. Lielāko draudžu mācītāji izdeva "Draudzes vēstnešus", lai ar to palīdzību aizsniegtu arī attālāk dzīvojošos draudžu locekļus un piesaistītu Baznīcas dzīvei.

1954. gadā trīs apgabala draudzes bija nospraudušas mērķi tikt pie sava nama. Pirmajai tas izdevās Sietlas draudzei, vēlāk arī Ziemeļkalifornijas un Takomas draudzēm. Savs nams ir laba iespēja koncentrēt visu draudzes aktivitāti: dievkalpojumus, sanāksmes, kora mēģinājumus, bazārus un citus pasākumus rīkot savās, nevis irētās telpās.⁵⁶ Turpmāk draudžu darbs būtu koncentrējams uz savrup dzīvojošo latviešu piesaistīšanu draudzēm, gan viņus apmeklējot, gan apgādājot ar garīgo literatūru: "Baznīcas kalendāru", "Bitīti", Dziesmu grāmatu, Jauno Derību un periodiskajiem izdevumiem.⁵⁷ Jau 1955. gadā ir izdevies ar vikāra Roberta Aboliņa un mācītāja Čilņa starpniecību ciešāk saistīties ar Vašingtonas, Vaiomingas, Kolorādo un Oregonas štatos izkaisītajiem latviešiem. Ir bijusi liela atsaucība, un daudzi izmantojuši iespēju pasūtīt garīgo literatūru latviešu valodā.

⁵⁴ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par latviešu draudžu dzīvi ASV rietumos 1953./54. gadā* – BK, 1955, 49. lpp.

⁵⁵ *Ibid.*, 50. lpp.

⁵⁶ *Ibid.*, 51. lpp.

⁵⁷ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par latviešu draudžu dzīvi ASV rietumos 1954./55. gadā* – BK, 1956, 66., 67. lpp.

Līdz 1955. gada aprīlim rietumu apgabala draudžu locekļu skaits pieaudzis līdz 2594 – galvenokārt uz Kalifornijas piekrastes pilsētu un arī Ziemeļpiekrastes pilsētu rēķina. Ziemeļkalifornijas draudze 1954./55. gadā pieņēma jaunu satversmi tās ipatnējās struktūras dēļ: “Ap ne visai lielo Sanfrancisko pastāvošo kodolu grupējas lielāks skaits dievkalpojumu kopu, dažas no tām ap 100 un vairāk jūdžu no centra. Jaunā satversme katrai no tām paredz savu vietejo vadību, kā arī pārstāvību centrālajā draudzes padomē.”⁵⁸ Vēl arī Portlendas reliģiskā kopa pārveidojās par Oregonas latviešu draudzi, kurai provincē bija vismaz trīs dievkalpojumu kopas.

1955. gada oktobrī Sietlas latviešu draudze iesvētīja savu dievnamu ar 130 sēdvietām un latviešu namu. Tas mudinājis draudzes locekļus ziedot arī ērgelēm, svečturiem un citam dievnama aprikojumam. Vēlāk tajā pašā gadā arī Sanfrancisko draudze iegādājās savu namu ar lielu zāli 500 sēdvietām un strādāja pie tās aprikošanas Baznīcas un draudzes vajadzībām. Šis darbs kopīgam mērķim vieno satvina draudzes locekļus, kā arī dod prieku ziedotājiem.⁵⁹ Iegūstot savas telpas lielākiem sarīkojumiem, draudzes aktivizējas un rīko jaunatnes sanāksmes, draudžu locekļu konferences un citus pasākumus.

1955. gadā draudžu locekļu skaits ir nedaudz pieaudzis, bet nav vērojams dabiskais pieaugums, arī laulības notiek salīdzinoši reti. Tomēr draudžu dzīve ir aktīva un ne jau kvantitāte, bet kvalitāte ir svarīga.⁶⁰

1956. gadā ASV rietumos ir 10 latviešu draudzes, no kurām astoņas ir neatkarīgas un divas pakļautas sinodēm. Tās apvieno 2800 latviešu luterāņus no apmēram 3600 šajā apgabalā dzīvojošajiem. Daudzām draudzēm ir arī provincē izkaisītas dievkalpojumu vietas; tā Ziemeļkalifornijas draudzes centrs atrodas Sanfrancisko, bet vēl ir 12 dievkalpojumu vietas. Vēl arī vien tiek piekoptas kristīgās tradīcijas – visi jaundzimušie bērni tiek kristīti, jaunieši iesvētīti un laulāti, aizgājēji izvadīti ar lūgšanām. Lielākajās pilsētās, kur pieejamas dažādas citas nodarbes nedēļas nogalēs,

⁵⁸ Ibid, 63., 64. lpp.

⁵⁹ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudžu dzīve ASV rietumos 1955./56. gadā* – BK, 1957, 69. lpp.

⁶⁰ Ibid, 70., 71. lpp.

kritas dievkalpojumu apmeklētāju skaits kārtējās svētdienās, bet svētku reizēs dievnami ir pilni.⁶¹

Gatavojoties 1957. gada marta ASV latviešu draudžu kopsapulcei, Rietumu apgabalā notika divas draudžu darbinieku un mācītāju konferences – maijā Losandželosā un jūlijā Sietlā. Neatsverama nozīme ir Dāmu komitejām, jo tās organizē gan konferenču un sanāksmju uzņemšanu, gan palīdzības darbu.⁶²

Liela nozīme bija svētdienas skolām, kurās pēc iespējām apvienojās gandrīz visi 5 līdz 14 gadus vecie skolēni. Vēl nebija apmierinoši nokārtots darbs ar jaunatni vidusskolas vecumā, bet bija dažas iestādes – kā, piemēram, jaunatnes vasaras salidojums Sanfrancisko. Svētdienas skolu un jaunatnes darbs norisinājās, bet ne ar tādu sparū, kā tas būtu nepieciešams. Ja jaunākos kavēja lielie attālumi, telpu trūkums vai viņu vecāku vienaldzība, tad viens no galvenajiem iemesliem, kas kavēja jaunatnes darbu, bija “apstākļi, ka pa lielākai daļai latviešu apdzīvotos centros jau agrāk noorganizētas dažāda veida jaunatnes kopas un pulciņi, piemēram, sporta, studentu un tml., kas jau savukārt sūdzas par nepietiekošu biedru aktivitāti un brīvā laika trūkumu”⁶³. Tomēr jaunatnes sanāksmes pulcināja pietiekami daudz dalībnieku, lai noprastu, ka jauniešiem bija vēlšanās apspriest reliģiskus un ētiskus jautājumus un viņi neatteicās no Baznīcas. Rosības pieaugumu jaunatnes darba laukā raksturoja notikušās jaunatnes sanāksmes un vasaras nometnes, kas vienoja un satuvināja jauno paaudzi.⁶⁴

1955. gada septembrī Sietlā notika 4. rietumkrasta jauniešu salidojums ar pāri par 200 dalībniekiem. Tas pierādīja, ka latviešu jaunatnei Baznīca un garīgā dzīve nav vienaldzīga. Savas grūtības bija svētdienas skolām, jo gan vecākiem, gan skolotājiem pēc smagas darba nedēļas bija jāpārvar lieli attālumi, lai bērni varētu pulcēties kopā un mācīties. Tomēr skolas darbojās aktīvi. Kā labs papildinājums skolu darbam bija arī bērnu vasaras nometnes – 1955. gada vasarā Luterlandē pie Takomas ieradās jau 90 bērni iepriekšējo gadu 40 – 50 vietā.

⁶¹ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudzes ASV rietumos 1956. gadā* – BK, 1958, 70.-74.lpp.

⁶² *Ibid*, 70.-74.lpp.

⁶³ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par latviešu draudžu dzīvi ASV rietumos 1953./54.gadā* – BK, 1955, 51.,52. lpp.

⁶⁴ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par latviešu draudžu dzīvi ASV rietumos 1954./55. gadā* – BK, 1956, 64. lpp.

1957. gadā arī Ziemeļkalifornijas draudze iegādājusies īpašumu bērnu vasaras nometņu organizēšanai. Viens no svarīgākajiem ir darbs ar jaunatni, tādēļ iesvētes mācības ir tas līdzeklis, ar ko modināt jauniešus ticīgai dzīvei, jo iesvētīties grib visi, bet bez pamatzināšanām tas nav iespējami.⁶⁵

Draudzes veltīja daudz puļu un līdzekļu arī palīdzības darbam tautiešiem Vācijā. Tas tika organizēts caur uzticības personām uz vietas. Palīdzība tika sniegta arī grūtībās nonākušajiem tautiešiem gan ASV, gan citur Eiropā. "Vairākas draudzes saskaņojušas pārskata gadā savu palīdzību Vācijas tautiešiem ar mūsu Baznīcas pārvaldes palīdzības nozares (māc. A. Ozola) izstrādāto plānu, kas palīdzībai atņem nejaušības raksturu un novērš paralēlismu, un atļauj reizē nodibināt sakarus starp aprūpētāju draudzi un tās krustbērniem, t.i. attiecīgo tautiešu grupu kādā Vācijas nometnē. Tādā kārtā mūsu apgabala palīdzības darbā iesaistīti tautieši Pinnebergā (aprūpē Longvjū un Portlendas draudzes), Vesthofenā pie Kelnes (aprūpē Sietla) un Neištatē Holšteinā (aprūpē Ziemeļkalifornijas draudze). Citas draudzes savāktu naudu joprojām nosūta arhibīskapa rīcībā vai lemj par tās izlietošanu no gadījuma uz gadījumu. Daļa savāktās naudas tiek izlietota arī vietējai palīdzībai sevišķi smagos gadījumos."⁶⁶

1954. gadā blakus palīdzības sūtījumiem tautiešiem Eiropā tika sagādātas arī goda balvas diviem visvecākajiem Baznīcas darbiniekiem – 84 gadus vecajam profesoram Ludim Bērziņam un 85 gadus vecajam arhibīskapam Teodoram Grinbergam.

1955. gadā līdztekus jau ierastajiem palīdzības darbiem tika uzsākta lielāku "Care" saiņu sūtīšana uz Vāciju un caur Zviedriju arī uz Vorkutu, kam trimdas latvieši ar prieku veltīja savu darbu un tā augļus, apzinoties tautiešu mokas šajā ziemeļu nostūrī. Kopš 1956. gada Ungārijas notikumiem un saņemot ziņas no dzimtenes, tautieši ļoti aktīvi ziedoja palīdzības darbam; tā 1956. un 1957. gadā palīdzības nosūtīšanai draudzes iztērēja apmēram – daļu no sava budžeta,

⁶⁵ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudžu ASV vienības centieni un Baznīcas darbs ASV rietumos 1957./58. gadā* – BK, 1959, 89., 90. lpp.

⁶⁶ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par latviešu draudžu dzīvi ASV rietumos 1953./54. gadā* – BK, 1955, 51. lpp.

neieskaitot privātos un sabiedrisko organizāciju ziedojumus.⁶⁷

Ne viss izdevās uzreiz, ne viss nāca viegli, daudz reižu bija jāpārvar vietējo ļaužu neizpratne un uzstājība. Tomēr latviešu vēlēšanās lūgt Dievu tieši savā valodā un arī savā draudzē lika nepadoties un, varētu teikt, arī uzvarēt. Latviešu draudzes aptvēra lielāko daļu tautiešu trimdas zemē, un ar tām nevarēja sacensties neviena cita laicīga organizācija. Tāpēc neatliekams un nepieciešams bija lēmums visām šīm draudzēm apvienoties savā draudžu apvienībā, kas ļautu noteiktāk organizēt šo draudžu sadarbību kopīgiem mērķiem.

Kopš pirmo jauno latviešu draudžu dibināšanas līdz 1957. gadam bija pagājuši jau astoņi deviņi gadi. Šajā laikā draudzes bija pieaugušas un nostiprinājušās gan to locekļu skaita ziņā, gan tiri materiāli. Tas radīja labus priekšnosacījumus, lai tām pietiktu uzņēmības veidot savu apvienību un arī uzturēt to.

Latviešu evaņģēliski luterisko draudžu apvienība (1957 – 1975)

Gadu gaitā latviešu draudzes bija sadalījušās neatkarīgajās un no sinodēm atkarīgajās, un viena daļa mācītāju šo dalījumu ļoti uzsvēra, un tāpēc radās dažādas šķelšanās. Bet tas bija neizprotami vienkāršajiem draudžu locekļiem, jo patiesā situācija bija šāda: "Visiem latviešu mācītājiem vienāds amata tērps, vienāda dievkalpojuma kārtība, tāpat visas draudzes aizlūdz par Latvijas Baznīcu un viņas Arhibīskapa Tēvu un visām draudzēm ir vienādas svētdienas skolas, kur bērņus audzina kristīgi nacionālā garā."⁶⁸ Baznīcas aprindās jau labu laiku tika spriests par iespēju apvienot visas latviešu draudzes formālā veidojumā, kas ļautu tās gan vieglāk pārraudzīt, gan vadīt.

1957. gadā P. Eglītis par draudžu apvienošanas ideju kopīgā organizācijā rakstīja: "Latvijas Baznīca un tās vienība – tie ir fascinējoši vārdi, tas ir pamats, uz kura mums trimdā jāstāv. Kamēr vien mums durvis uz Latviju nav galīgi aizvērtas, mēs nevaram radīt kādu "jaunu Baznīcu" un caur to vājināt Latvijas

⁶⁷ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudžu ASV vienības centieni un Baznīcas darbs ASV rietumos 1957./58. gadā* – BK, 1959, 89., 90. lpp

⁶⁸ Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1958, 67. lpp.

Baznīcas stāvokli. Arī mūsu tautieši dzimtenē gaida no mums vienotu nostāju. Mūsu vienprātība atstās lielu iespaidu tautā, jo mūsu latviešu draudzes ir viens no stiprākiem un ilgstošākiem kopā turēšanās veidiem. (...) Nekāda še dibināta Baznīcas organizācija, kurai nav ciešu sakaru ar Latvijas Baznīcu, nevarēs arī iegūt starptautisku atzišanu, kāda ir Latvijas valstij un Latvijas Baznīcai, kuras savu izcelsmi un presētīzu ir ņēmušas līdzī no Latvijas.⁶⁹ Ka vienotība bija nepieciešama, tas visiem bija skaidrs, bet, uz kāda pamata, – tas bija asu un ilgu diskusiju jautājums.

1957. gada 30. un 31. martā Čikāgā notika visu ASV latviešu mācītāju un draudžu priekšnieku konference, kurā tika pieņemts lēmums, ka visām latviešu ev. lut draudzēm ASV jāapvienojas latviešu draudžu apvienībā. Sinožu draudzēm šajā organizācijā jāpie-dalās tiktāl, cik tām atļauj to sinodālās saistības.⁷⁰ Tad kopīgi jāievēl Baznīcas pārvalde, kurā būtu četri gariegi un trīs laicīgie locekļi.⁷¹ Šis sanāksmes dalībnieku sastāvs – visi mācītāji un no katras draudzes pa vienam pārstāvim – atbilda Latvijas Baznīcas noteiktajam sinodes dalībnieku sastāvam. Piedalījās 40 no 55 latviešu draudzēm. Vēlāk vasarā notika rakstiskas pārvaldes vēlēšanas, kurās par garīgiem locekļiem ievēlēja K. Kundziņu, K. Birznieku, A. Ozolu un P. Nesauli, bet laicīgiem – P. Egliti, A. Rūsi un S. Vasiļevski. “Savā pirmajā sēdē Detroitā, kas tika sasaukta tikai 1958. gada martā, par priekšsēdi ievēlēja K. Kundziņu, garīgās aprūpes lietas uzticēja K. Kundziņam un K. Birzniekam, administratīvās un juridiskās – A. Rūsim, finanses – P. Eglitim un S. Vasiļevskim, tiem pašiem arī palīdzības darba vadīšanu: pirmajam – tautiešiem aiz dzelzs aizkara, otrajam – tautiešiem Eiropā, svētdienas skolas lietas – A. Ozolam, jaunatnes darba vadību – P. Nesaulēm, garīgās literatūras lietas – K. Kundziņam, sakaru uz-turēšanu ar citām draudzēm un kontinentiem – priekšsēdim K. Kundziņam ar abiem vicepriekšsē-žiem – K. Birznieku un A. Rūsi. Pārvaldes sekretāra pienākumus uzņēmas P. Nesaule, tāpat arī ārmisijas

⁶⁹ Ibid, 67., 68. lpp.

⁷⁰ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1956. gadā un 1957. g. līdz 1. aprīlim* – BK, 1958, 80. lpp.

⁷¹ Zvēr. adv. P. Eglitis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1958, 67. lpp.

referenta pienākumus. Apkārtrakstu arī turpmāk rediģēs prāv. K. Birznieks.⁷²

Kā jau minēts, jaunās pārvaldes pirmā darba sesija notika 1958. gada 15. un 16. martā Detroitā. "Pavasari un vasarā notikušas dažas sēdes nepilnā sastāvā, bet uz garāku un līdz šim nozīmīgāko darba sesiju tā (Baznīcas pārvalde) sanāca 24.–26. oktobri ASV galvaspilsētā Vašingtonā D.C. Tani pēc starplaikā veiktajiem priekšdarbiem tika pieņemta apvienības satversme (pagaidu redakcijā), tāpat draudžu un dāmu komiteju satversmju paraugi, noteikumi par priekšiesvētes un iesvētes mācību pašreizējā situācijā un par noturamām svētdienas skolu un jaunatnes darbinieku sanāksmēm un kursiem. (..) Pārvaldes sēdē tika pieņemts pārvaldes budžets 1959. gadam un nolemts izsūtīt aptauju, lai gūtu pēc iespējas pilnīgāku pārskatu par draudžu saimniecību, palīdzības darbu un apstākļiem, kādos jādarbojas draudžu mācītājiem."⁷³

Pārvaldes priekšnieks K. Kundziņš rezumēja: "Tā nu latviešu draudzēm, kas izkaisītas pa milzīgo ASV teritoriju, radusies sava vēlēta pārvalde, kas rūpēsies par pilnu juridisku tiesību nodrošināšanu jaundibinātai apvienībai (Union of the Latvian Ev.-Luth. Churches in America), to inkorporējot, līdz ar ko mūsu Baznīca ASV varēs kā līdztiesīga nostāties blakus citām ASV Baznīcām."⁷⁴ Apvienība inkorporēta un ieguvusi visas juridiskas personas tiesības 1959. g. 26. janv.⁷⁵

Latviešu ev. lut. draudžu apvienības Amerikā satversmi Latvijas ev. lut. Baznīcas arhibīskaps T. Grinbergs parakstīja 1959. gada 3. oktobri, un ar to brīdi tā arī stājās spēkā.⁷⁶

K. Kundziņš atzinīgi novērtēja vēl viena apgabala izveidošanu, lai tādejādi uzlabotu Baznīcas darba or-

⁷² Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudžu ASV vienības centieni un Baznīcas darbs ASV rietumos 1957./58. gadā* – BK, 1959, 87., 88. lpp.

⁷³ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 92. lpp.

⁷⁴ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudžu ASV vienības centieni un Baznīcas darbs ASV rietumos 1957./58. gadā* – BK, 1959, 87., 88. lpp.

⁷⁵ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 92. lpp.

⁷⁶ Skatīt pielikumu Nr. 3. LBVA: *Zvēr. adv. P. Eglīša, Latvijas ev. lut. Baznīcas Virsvaldes prezidenta, juridisko dokumentu fonds.*

ganizāciju, jo "piedzīvojumi rāda, ka vietās, kur draudžu darbinieki biežāk notur apspriedes vai konferences, draudžu darbā rodas arī lielāka rosība. Lieli atstatumi, protams, kavē šādu sanāksmju noturēšanu. Tāpēc ir ļoti jāapsveic 1959. gada aprīlī notikušā jauna, t.s. vidienes apgabala nodibināšana, kurā ietilps 20 līdz 22 Mičiganas, Indiānas, Ilinoisas, Ohaio, Viskonsinas, Aijovas, Minesotas un Nebraskas štatu draudzes, ar Čikāgu kā centru. Jaunajam apgabalam stāv vēl priekšā uzdevums ievēlēt savu garīgo vadītāju"⁷⁷.

1960. gada 26. un 27. martā Grandrapidos notika visu ASV draudžu un mācītāju generālkonference. Rudenī tai sekoja Baznīcas pārvaldes vēlēšanas rakstiskā veidā pa pastu, un 1961. gada janvārī tā uzsāka darbu šādā sastāvā: pārvaldes priekšnieks – māc. A. Veinbergs, juridiski administratīvās nozares vadītājs – zvēr. adv. Dr. A. Rūsis, kasieris – zvēr. adv. P. Eglītis, budžeta un palīdzības lietu vadītājs – agr. E. Robiņš, svētdienas skolas nozares vadītājs – māc. A. Ozols, jaunatnes un ārmisijas lietu vadītājs – māc. P. Nesaule, sekretārs un referents dāmu komiteju lietās – māc. A. Ernstons. "Bez tam pārvaldes priekšnieks uzņēmās arī, kopā ar E. Ķiploku, referēt par dzimtenes Baznīcas lietām un A. Ozols kopā ar P. Ķirsonu, P. Eglīti un citiem nodibināja pastāvīgu komisiju mūsu Baznīcas ārlietām. Garīgās literatūras lietu pārzināšanu pagaidām paturēja prof. Dr. K. Kundziņš."⁷⁸

Austrumu un vidienes apgabalos 1960. un 1961. gadā notika vairākas konferences – gan mācītājiem un draudžu darbiniekiem, gan dāmu komitejām, gan svētdienas skolu skolotājiem, kā arī jaunatnes sanāksmes. Šie labi apmeklētie pasākumi palīdzēja pārvarēt pirms pāris gadiem vietām iestājušos draudžu darbinieku pasivitāti.

1962. gada 14. jūnijā mira arhibīskaps Teodors Grīnbergs, un viņa vietā stājas viņa ilggadīgais vietnieks (kopš 1940. gada) prof. Dr. Kārlis Kundziņš.

⁷⁷ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 93. lpp.

⁷⁸ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs 1960./61. gadā* – BK, 1962, 94. lpp.

Arhibīskapa amatā viņš tika ievests tā paša gada 7. oktobrī Vašingtonā.⁷⁹

Nākošā LELDAA ģenerālkonference notika 1963. gada Lieldienu atsvētes nedēļas nogalē Kalamazū, Mičiganā. Bez kārtējiem administratīviem lēmumiem tika apskatīti arī tādi aktuāli jautājumi, kā darbs ar jaunatni un iespējamā angļu valodas lietošana dievkalpojumos. Sanāksmes dalībnieki nolēma, ka latviešu draudzēm strikti jāpieturas pie latviešu valodas lietošanas un angļu valoda būtu pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos, it īpaši ņemot vērā lielo skaitu jaukto laulību.⁸⁰

1965. gadā LELDAA pārvalde piedalījās Latvijas ev. lut. Baznīcas arhibīskapa Dr. K. Kundziņa vietnieka vēlēšanās, izvirzot piecus kandidātus no ASV un Kanādas⁸¹: Dr. theol., Dr. phil. H. Biezo, Dr. theol. K. Bilzēnu, prāv. A. Grosbachu, māc. A. Lūsi un prāv. A. Veinbergu. No šiem visvairāk balsu bija ieguvuši Dr. theol. K. Bilzēns un māc. A. Lūsis.⁸² Vēlēšanu otrajā kārtā 1965. gada 5. septembrī (vēlēšanu komisija parakstījusi protokolu) par bīskapu tika ievēlēts mācītājs Arnolds Lūsis. Viņš izstājās no Misūri sinodes, kurai bija piederējis kopš ieceļošanas Kanādā un pirmajā Adventa svētdienā, 1965. gada 28. novembrī, tika introducēts amatā.⁸³

LELDAA ģenerālkonference pēc trīs gadu pārtraukuma notika Klivlandē 1966. gadā no 19. līdz 21. augustam. Tās ietvaros 21. augustā notika arī arhibīskapa amata pārņemšanas ceremonija. Arhibīskaps prof. Dr. K. Kundziņš aizgāja emeritūrā un nodeva sava amata pilnvaras savam vietniekam bīskapam A. Lūsim. Vēl šajā konferencē tika lasīti vairāki aktuāli referāti gan par baznīcpolitikas aktualitātēm, gan par praktiskās teoloģijas jautājumiem. Sakarā ar

⁷⁹ Māc. A. Veinbergs. *Es to gribu, ar Dieva palīgu!* – BK, 1964, 91.-95. lpp.

⁸⁰ Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1964, 100. lpp.

⁸¹ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1966, 135. lpp.

⁸² Centrālās vēlēšanu komisijas 1965. gada jūlija vēstule, priekšsēdētājs prāv. Arnolds Ernsts. LBVA: *Zvēr. adv. P. Eglīša, Latvijas ev. lut. Baznīcas Virsvaldes prezidenta, juridisko dokumentu fonds.*

⁸³ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. Draudžu Apvienība Amerikā* – BK, 1967, 152. lpp.

nepieciešamajām pārvaldes vēlēšanām tika pieņemta permanenta vēlēšanu instrukcija.⁸⁴

Līdz 1966. gada beigām pa pastu tika organizētas pārvaldes vēlēšanas, un 1967. gadā LELDA ASV pārvalde uzsāka darbu šādā sastāvā: arh. emer. Dr. theol. Kārlis Kundziņš kā Baznīcas pārvaldes goda priekšnieks, Baznīcas Virsvaldes prezidents zvēr. adv. Pēteris Prieditis kā Baznīcas pārvaldes goda loceklis, priekšnieks un palīdzības nozares vadītājs prāv. Aleksandrs Veinbergs, priekšnieka vietnieks un administratīvi juridiskās nozares vadītājs zvēr. adv. Dr. Armins Rūsis, priekšnieka vietnieks mācītājs Edgars Kiploks, dāmu komiteju nozares vadītājs prāvests Jānis Turks, svētdienas skolu un jaunatnes nozares vadītājs māc. Pēteris Nesaule, sekretārs Adolfs Lejiņš un kasieris grāmatvedis, budžeta nozares vadītājs un apkārtraksta redaktors agronoms Eriks Robiņš. Ārmišijas darba referents mācītājs Jūlijs Vejiņš. Revizijas komisijas priekšsēdis prof. Dr. Eizens Leimanis, locekļi – Fricis Adamovičs un Voldemārs Pētersons.⁸⁵

1969. gadā no 29. maija līdz 1. jūnijam Detroitas Sv. Pāvila draudzes dievnamā notika LELDAA kārtējā ģenerālkonference. Tajā no 86 ASV un Kanādas draudzēm piedalījās 32 laicīgie draudžu pārstāvji un 31 mācītājs. Šī sanāksme nominēja kandidātus nākamajai pārvaldei un revīzijas komisijai, ievēlēja vēlēšanu komisiju un pārsprieda dažādus Baznīcas dzīves jautājumus. Turpinājās debātes par iepriekšējā ģenerālkonferencē izteikto ierosinājumu – neatkarīgas latviešu draudžu sinodes izveidošanu. Lai gan draudžu skaita ziņā neatkarīgās draudzes bija vairākumā, tomēr draudžu locekļu ziņā sinodēm piederošās draudzes bija pārsvarā. Sinožu draudzēm bija savi finansiāli pienākumi pret sinodēm, un šie līdzekļi tika izmantoti šo sinožu ietvaros un ieskašos. Latviešu neatkarīga sinode ļautu šos līdzekļus izmantot tieši pašu Baznīcas vajadzībām.⁸⁶

Tajā pat 1969. gadā arī apgabalu konferences bija pulcinājušas lielu skaitu delegātu un atkārtoti ievēlējušas savus garīgos vadītājus – vidienes apgabalā prāv. J. Turku un Kanādā prāv. V. Sēferu. Tāpat ap-

⁸⁴ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikā* – BK, 1968, 158. lpp.

⁸⁵ Adrešu saraksts *Latviešu ev. lut. draudžu apvienības ASV pārvalde* – BK, 1968, 185., 186. lpp.

⁸⁶ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstis* – BK, 1970, 160. lpp.

gabalos bija notikušas mācītāju konferences.⁸⁷ Rietumu apgabala konference par savu jauno vadītāju 1970. gada septembrī ievēlēja R. Aboliņu, kuram Baznīcas Virsvalde piešķīra prāvesta titulu.⁸⁸

Nākamā LELDAAs generālkonference notika 1972. gadā Čikāgā. Tur arī tika visplašāk atzīmēta LELDAAs piecpadsmitgāde, lai gan pārvaldes priekšnieks bija cerējis, ka šīs gadadienas svinības norisināsies daudz aktīvāk arī draudzēs. Šajā Baznīcas sanāksmē atkal tika nopietni apspriestas reālās iespējas draudzēm pilnvērtīgi apvienoties ne tikai savā starpā, bet arī balstīt Latvijas ev. lut. Baznīcu.⁸⁹

Šajā gadā aizsākās arī "Ritdienas fonda" aktīva darbība līdzekļu vākšanā: "Baznīcas ritdienas fonds ir Baznīcas Virsvaldes apstiprināta arhibīskapa A. Lūša iecere, – savākt vismaz \$200 000 pamatkapitāla no visas brīvās pasaules latviešiem, no kā Baznīca varētu saimniekot īpašos gadījumos, kā kursiem darbinieku sagatavošanai līdz mācītāju līmenim, ja akadēmiski izglītotu mācītāju sāktu trūkt (izlietojot par lektoriem latviešu teologus – mācībspēkus koledžās un semināros). Ritdienas fonds būtu vajadzīgs arī situācijās, kad maza draudze, piemēram, Dienvidamerikā, saviem spēkiem nespētu pastāvēt."⁹⁰

1973. gadā ASV Baznīcas (kopā 150 konfesijas) vienojās misijas programmā "Key 73". Arī latviešu draudzes sekoja šim aicinājumam un vēlēja katram draudzes loceklim atvest draudzē ārpus tās stāvošu tautieti. Šai misijai bija jānotiek savas tautas vidū, sadarbojoties visām draudzēm, arī katoļiem un baptīstiem. Tās ietvaros notika vairāki celsmes pasākumi, bet par kādiem sevišķiem panākumiem netiek ziņots.⁹¹

1973. gada apgabalu konferencēs kā jauna tendence un varbūt arī nepieciešamība tika pārspriests sieviešu teologu ordinācijas jautājums. LELDAAs draudžu attieksme bija labvēlīga šajā jautājumā, līdzīgi kā tas bija izplatīts arī citās Baznīcās.⁹²

⁸⁷ Ibid, 162. lpp.

⁸⁸ Prāv. A. Veinbergs. *LELDAA un ASV draudzes* – BK, 1972, 133. lpp.

⁸⁹ Prāv. A. Veinbergs. *Latvijas Baznīca Amerikas Savienotajās Valstīs. LELDAAs 15 gadi* – BK, 1973, 131. lpp.

⁹⁰ Ibid, 131. lpp.

⁹¹ Prāv. A. Veinbergs. *Darba gads Amerikas draudzēs* – BK, 1974, 165. lpp.

⁹² Prāv. A. Veinbergs. *LELDA un draudzes Amerikā* – BK, 1975, 132. lpp.

1975. gadā Latviešu centrā Garezerā no 17. līdz 24. augustam notika pirmās Latviešu draudžu dienas (LDD), kuras pulcēja vislielāko kristīgo latviešu skaitu, kāds jebkad bija sanācis kopā trimdas laikā. Šo draudžu dienu temats bija "Dieva aicinājums latviešu tautai pagātnē un tagad". Pasākuma ietvaros notika priekšlasījumi, Bībeles stundas, interešu grupu apspriedes par mūziku un liturģiju, jauniešu grupas nodarbības un ticības mācības skolotāju seminārs. Tāpat te iekļāvās literārās sanāksmes, V. Klives stāstījums par ārmisijas darbu Indijā un vērienīgs noslēguma dievkalpojums.⁹³ Turpat paralēli norisinājās arī LELDAA ģenerālkonference, bet par tās lēmumiem – tālākajās nodaļās. Tagad sīkāk par notikumiem Baznīcas ikdienas dzīvē.

1958. gadā, kad darbu uzsāka LELDAA, joprojām bija 10 mācītāji no 86, kam bija jāpelna sava un ģimenes iztika smagā fiziskā darbā fabrikās vai līdzīgās vietās, bet septiņi līdz astoņi iesaistījās gadījuma darbos nepietiekamās algas dēļ.⁹⁴ Nākošajos pāris gados lielākās draudzes maksāja vidēji \$300 saviem mācītājiem, arī sinožu draudzēs, kurām bija apturēta sinožu palīdzība.⁹⁵

Prāvests Veinbergs ziņoja, ka šī situācija nav pārāk mainījusies arī vēlāk, jo "1961. g. statistikā no tiem mācītājiem, kas savus pārskatus iesnieguši un kaut ko dara mūsu Baznīcā, kādi 23 tomēr strādā vēl kādu darbu ārpus draudzes. Astoņi saistīti latviešu vai amerikāņu Baznīcas darbā, seši ir ierēdņi vai skolotāji, seši fiziskā darbā fabrikā vai pienotavā, trīs saņem pensiju un turpina draudzes darbu. Pilnu dvēseļu kopšanas un misijas darbu šādi aizņēmti mācītāji nespēj veikt. Arī mācītāju sievas, ar maz izņēmumiem, strādā algotu darbu ārpus mājas. Mācītāju un viņu ģimeņu stāvoklis tomēr turpina uzlaboties, un arī draudzes darbs tiek veikts lielā nopietnībā"⁹⁶.

⁹³ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. Baznīca Amerikā* – BK, 1977, 111. lpp.

⁹⁴ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 92., 93. lpp.

⁹⁵ Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs* – BK, 1963, 100.-102. lpp.

⁹⁶ Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1964, 98. lpp.

Pēc dažiem gadiem prāvestam A. Veinbergam pārskatā bija jāatzīmē, ka mācītāju saime arvien noveco – 1965. gadā tika atzīmētas ap piecpadsmit 25, 30 vai pat 35 gadu ordinācijas atceres. Kā jauni palīgi Baznīcas darba laukā tika minēti tikai četri – J. Čāļitis, A. Abakuks, M. Ķirsons un V. Pavasars.⁹⁷ Garīdznieku un Baznīcas darbinieku saimē šajā gadā bija vairāki būtiski zaudējumi: 1965. gada 24. maijā 95 gadu vecumā miris vecākais Latvijas Baznīcas mācītājs profesors Ludis Bērziņš, viņš savai tautai un Baznīcai bija kalpojis gan kā skolotājs, gan kā folkloras pētnieks un daudzu vērtīgu garīgo dziesmu autors.⁹⁸ 25. augustā miris Vidienes apgabala vadītājs prāvests Pāvils Ķirsons, kas bija arī Čikāgas luterāņu Meivudas semināra mācībspēks, 28. septembrī – mācītājs Jēkabs Kugrēns, 3. oktobrī – LĒLDAA pārvaldes kasieris un palīdzības nozares vadītājs Kārlis Biernis. Prāvestu Ķirsonu sākotnēji aizstāja mācītājs K. Būmanis, bet 16. un 17. oktobrī par Vidienes apgabala vadītāju uz trim gadiem tika ievēlēts Jānis Turks. K. Bierna pienākumus pārvaldē pārņēma: kasiera darbu – pārvaldes budžeta plānotājs un apkārtraksta redaktors agr. E. Robiņš, bet palīdzības darba statistiku un saskaņošanu – māc. A. Reinsons.⁹⁹ 1967. gada 9. augustā Sietlā mira arhibīskaps emer. K. Kundziņš. Viņš bija devis ne tikai milzīgu ieguldījumu trimdas Baznīcas darbā, ilgus gadus darbotamies tās vadībā, bet atstājis arī ievērojamu literāru mantojumu. 1968. gada 19. aprīlī aizgājēju pulkam piebiedrojās arī māc. Volradis Isaks.

Tā dažos gados Baznīca zaudēja vairākus darbīgus strādniekus, bet jaunu teologu un mācītāju nepietika. Acimredzot tāpēc 1970. gadā kā jauns amats LĒLDAA parādījās evaņģēlists – 1970. gada “Baznīcas kalendārā” tie bija jau trīs: Ilgonis Grinbergs, Herberts V. Jurjāns un Mārtiņš Ozoliņš. Adrešu sarakstā atsevišķi tiek izdalīta arī vikāre: cand. theol. Vera Fricone. Pārskata tekstā tiek minēti 12 vikāri, bet adrešu saraksts tādus atsevišķi nenorāda.¹⁰⁰

⁹⁷ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1966, 128. lpp.

⁹⁸ *Ibid*, 128. lpp.

⁹⁹ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-Lut. Draudžu Apvienība Amerikā* – BK, 1967, 150., 151. lpp.

¹⁰⁰ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstīs* – BK, 1971, 154. lpp.

1971. gada sākumā draudzes daudzos gadījumos jau varēja samaksāt mācītājiem pienācīgu algu, tika lēsts, ka tikai kādi 10 vikāri vēl strādāja arī pilna laika fizisku vai ierēdņa darbu. Tomēr arhibīskapa ieteiktais vidusskolas skolotāja algas līmenis vēl nebija sasniegts. Šāds algas kritērijs mācītājiem bijis arī Latvijā neatkarības gados. Trīs latviešu draudžu mācītāji turpināja darbu kā mācībspēki ASV augstākajās mācību iestādēs.¹⁰¹

Gan draudžu locekļi, gan mācītāji novecoja, atsevišķās draudzēs trešdaļa locekļu bija pensijas vecumā. Mācītāju iespējas iet pensijā bija atšķirīgas, jo tolaik vēl nebija centralizētu apdrošināšanas maksājumu. Maz bija jauno cilvēku, kas gribētu studēt teoloģiju un kalpot latviešu draudzēs.¹⁰² Ņemot vērā garīdznieku vecumu un trūkumu, arī tie mācītāji, kuriem bija pāri par 75 gadiem, bija spiesti strādāt draudžu darbā. Lai kaut nedaudz pabalstītu viņu vecumdienas, LELDAA pieņēma lēmumu no 1971. gada marta katram šādu cienījamu vecumu sasniegušam mācītājam katru mēnesi izmaksāt simbolisku pensiju \$30.00 apmērā.¹⁰³ 1972. gadā pensiju fonda atbalstu saņēma 9 mācītāji, daži arī turpinot aktīvu darbu draudzēs.¹⁰⁴ Mācītāju algu ziņā visas draudzes centās mācītājus nodrošināt, cenšoties pēc līmeņa, kāds par līdzīgu darbu bija līdzīgās amerikāņu draudzēs.¹⁰⁵

Gan 1971., gan 1972. gadā Garezera nometne Dr. K. Bilzena vadībā aicināja uz teoloģiskām pārrunām un sadraudzību mācītājus ar ģimenēm un arī citus interesentus.¹⁰⁶ Šis aicinājums tika uzņemts ar atsaucību un turpmākajos gados jau kļuva par tradīciju.

1973. gada 6. septembrī Dieva mierā aizgāja ilggadējs pārvaldes goda loceklis zvērinātais advokāts Pēteris Eglītis. Kopš 1949. gada viņš bija Baznīcas pārvaldes priekšnieks, bet kopš 1957. gada – Baznīcas Virsvaldes prezidents. Viņš bija viens no pirmajiem, kas palīdzēja latviešiem neierastajā situācijā dibināt savas draudzes un arī turpmāk palika uzticīgs

¹⁰¹ Ibid, 141.-145. lpp.

¹⁰² Ibid, 141.-150. lpp.

¹⁰³ Māc. V. Vārsbergs. *Jo mēs esam Dieva darba biedri...* – BK, 1972, 83. lpp.

¹⁰⁴ Prāv. A. Veinbergs. *Latvijas Baznīca Amerikas Savienotajās Valstīs. LELDAAs 15 gadi* – BK, 1973, 131. lpp.

¹⁰⁵ Ibid, 130. lpp.

¹⁰⁶ Ibid, 130. lpp.

Baznīcas darbam.¹⁰⁷ 1976. gada "Baznīcas kalendārs" adrešu sarakstā uzrāda vairs tikai 79 mācītājus, 1 vikāri un 1 evaņģēlistu. Kā redzam, pēdējos gados mācītāju skaits bija sarucis.¹⁰⁸

1958. gadā ASV bija 56 vai 57 latviešu draudzes, kuras apvienoja 17 800 iesvētītu draudžu locekļu (apmēram 24 000 kristītu draudžu locekļu, kopā ASV imigrējuši apmēram 40 000 latviešu). Vislielākā bija Ņujorkas latviešu draudze ar 2920 iesvētītiem draudzes locekļiem, tai sekoja Mineapoles un Čikāgas Ciānas draudzes ar pāri par 1000 iesvētītiem draudzes locekļiem, tad bija 10 draudzes ar 500 līdz 1000 dvēselēm, 13 draudzes ar 300 – 500 un 29 draudzes ar mazāk nekā 300 iesvētītiem draudzes locekļiem.¹⁰⁹

1959. gadā prof. Dr. K. Kundziņš raksta: "Mūsu draudžu apvienība pieaugusi uz 59 locekļēm. Pēdējā mūsu ģenerālkonferencē mūsu draudzes pa apgabaliem sadalītas šādi: austrumu apgabals ar prāv. K. Birznieku kā garīgo vadītāju aptver 20 draudzes, no jauna izveidotais vidienes apgabals ar māc. P. Ķirsonu kā garīgo vadītāju – 29 draudzes, rietumapgabals ar K. Kundziņu kā garīgo vadītāju – 10 draudzes."¹¹⁰

1960. gadā ASV Draudžu Apvienībai pievienojušās arī divas Kanādas draudzes – Hamiltonas un Toronto Sv. Andreja draudze.¹¹¹

No 1963. gada kalendāra A. Veinberga pārskata par latviešu draudzēm ASV var saprast, ka vēl 1960. gadā pastāvēja divas veclatviešu draudzes Bostonā, kuras neietilpa LELDAA un kurās daļēji tika lietota angļu valoda. Tomēr šīs draudzes apkalpoja Latvijas ev. lut. Baznīcas mācītāji.¹¹²

¹⁰⁷ Prāv. A. Veinbergs. *LELDA un draudzes Amerikā* – BK, 1975, 113. lpp.

¹⁰⁸ Adrešu saraksts *Latviešu ev. lut. draudžu apvienības draudžu mācītāji* – BK, 1976, 183.-190. lpp.

¹⁰⁹ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 92. lpp.

¹¹⁰ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotajās Valstīs 1959./60. gadā* – BK, 1961, 131. lpp.

¹¹¹ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs 1960./61. gadā* – BK, 1962, 94. lpp.

¹¹² Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs* – BK, 1963, 99. lpp.; Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1964, 97. lpp.

1963. gadā LELDAA papildinājusies līdz 60 draudzēm: vidienes apgabalā bija 29 draudzes, austrumu – 20, un rietumu – 11. Draudzes klāt nākušas tieši vidienes apgabalā – iestājušās divas jau senākas draudzes (Klīvlandes un Fondulakas), un viena dibināta no jauna – Mineapoles Jēzus draudze. Vēl var pieskaitīt arī piecas Kanādas draudzes, kuras arī iestājušās LELDAA un pievienojušās apgabaliem: Vankūveras draudze – rietumu apgabalam, Hamiltonas, Toronto pirmā, Toronto Sv. Jāņa un Šadberijas draudzes – austrumu apgabalam.¹¹³ Bet arī kādas draudzes tad bija gājušas zudumā, jo kopējais skaits neko daudz neizmainījās.

Jauns solis LELDAA attīstībā bija Kanādas pievienošanās: “Nozīmīgu lēmumu savā sanāksmē 20. martā 1963. gadā ir pieņēmuši Kanādas latviešu ev.-lut. draudžu mācītāji Toronto. Viņi vienprātīgi ieteic Kanādas draudzēm iestāties jau esošajā Latviešu ev.-lut. Draudžu Apvienībā. Vēlēšanās cieši sadarboties mūsu starpā ir pastāvējusi jau sen. Tādu attīstību paredzot, apvienība, saīsināti lietojama nosaukumu LELDA, nereti šiem burtiem pievieno vēl otru A, jo oficiālajā nosaukumā pēdējais vārds ir “Amerikā”. Ar to bija jau dibināšanas un inkorporācijas laikā paveratas durvis uz apvienību visām draudzēm Amerikā.”¹¹⁴

1963. gada februārī Bostonas Džamaikpleinas Trīsvienības veclatviešu draudze atzīmēja savu 70. gadadienu un pievienojās LELDAA, līdz ar to atteicās no dievkalpojumiem angļu valodā.¹¹⁵ 1965. gadā dibināta jauna draudze Misūri štata St. Luisā, kuru aprūpēja mācītājs I. Kalniņš.¹¹⁶ 1966. gadā draudžu pulkam nākušas klāt divas jaunas draudzes – Vilmingtonas un apkārtnes draudze (Delaverā) un Indianapolis pirmā latviešu draudze.¹¹⁷

1967. gada “Baznīcas kalendārā” gan adrešu sarakstā, gan pārskatā par darbību ASV tiek norādīts šāds draudžu sadalījums pa apgabaliem.

¹¹³ Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1964, 97. lpp.

¹¹⁴ *Ibid*, 97. lpp.

¹¹⁵ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1965, 150. lpp.

¹¹⁶ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1966, 129. lpp.

¹¹⁷ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikā* – BK, 1968, 152. lpp.

LELDAA rietumu apgabals (12):

Dienvidkalifornijas draudze,
 Ziemeļkalifornijas draudze,
 Losandželosas Miera draudze,
 Oklandes draudze,
 Sietlas draudze,
 Oregonas draudze,
 Longvjū draudze,
 Denveras draudze,
 Kolorādo Springu draudze,
 Takomas draudze,
 San Diego draudze,
 Vankūveras draudze (Kanādā).

LELDAA vidienes apgabals (35):

Čikāgas Ciānas draudze,
 Čikāgas Sv. Jāņa draudze,
 Čikāgas Miera draudze,
 Čikāgas Sv. Pāvila draudze,
 Kolumbus draudze,
 Deitonas draudze,
 Detroitas Kristus draudze,
 Detroitas Sv. Pāvila draudze,
 Aijovas Neatkarīgā draudze,
 Fondulakas Sv. Mārtaņa draudze,
 Grandrapidu un apkārtnes draudze,
 Grandrapidu Vienības draudze,
 Indianapolises draudze,
 Kalamazū draudze,
 Sv. Jāņa Kalamazū draudze,
 Klivlandes Apvienotā draudze,
 Klivlandes Mārtaņa Lutera draudze,
 Klivlandes Miera draudze,
 Lansingas draudze,
 Linkolnas draudze,
 Linkolnas Sv. Jāņa draudze,
 Milvoku draudze,
 Milvoku Sv. Jāņa draudze,
 Mineapolises draudze,
 Mineapolises Jēzus draudze,
 Omahas draudze,
 Saginavas draudze,
 Senatobijas draudze,
 Grendhevenas draudze,
 St. Luisas draudze,
 Portarturas–Fortviljemas draudze (Kanādā),

Vičitas kopa,
Sufolsas kopa,
Pjēras (Pierre) kopa,
Demoinas kopa.

LELDAA austrumu apgabals (22):

Bostonas Džamaikpleinas Trīsvienības draudze,
Bostonas Misijas draudze,
Bostonas Trimdas draudze,
Bukškauntijas un apkārtnes draudze,
Bufalo Mārtiņa draudze,
Filadelfijas un apkārtnes draudze,
Filadelfijas Sv. Jāņa draudze,
Elizabetes-Ņuarkas draudze,
Longailendas Sv. Jāņa draudze,
Mančesteras draudze,
Nubransvikas-Leikvudas draudze,
Ņujorkas draudze,
Pitsburgas draudze,
Pokipsijas draudze,
Ročesteras Krusta draudze,
Sirakūzu draudze,
Sirakūzu Kristus draudze,
Skenektadijas draudze,
Stamfordas draudze,
Vašingtonas draudze,
Vilimantikas draudze,
Vilimantikas Miera draudze.

Tātad kopumā – 69 draudzes. Varam vēl pieskaitīt 13 Kanādas draudzes, tad kopā – 82. Ārpus LELDAA pastāvēja vēl divas jaunielejotāju draudzes, kurām bija tiesības piedalīties svarīgu Latvijas Baznīcas jautājumu lemlšanā, un viena veclatviešu draudze.¹¹⁸

1969. gadā par patstāvīgām draudzēm kļuva Grendhevenas un Kantonas draudzes, bet Cincināti draudze pievienojusies Deitonas draudzei. Apvienībai pievienojusies arī Milvoku Kristus draudze.¹¹⁹ Toties 1973. gadā mācītāja D. Grauda slimības dēļ beidza pastāvēt Longailendas Sv. Jāņa draudze.¹²⁰

¹¹⁸ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-Lut. Draudžu Apvienība Amerikā* – BK, 1967, 148., 150. lpp.

¹¹⁹ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstis* – BK, 1970, 160. lpp.

¹²⁰ Prāv. A. Veinbergs. *LELDA un draudzes Amerikā* – BK, 1975, 113. lpp.

1972. gadā LELDAAi piederēja 87 draudzes, no kurām austrumu apgabalā bija 22, vidienē – 35, rietumos – 12 un Kanādā – 18. Arpus apvienības pastāvēja vairs tikai viena “veclatviešu” draudze, kaut gan tās mācītājs bija LELDAA loceklis. 14 no visām draudzēm ASV piederēja vietējām sinodēm: divas – Misūri, deviņas – Luterāņu Baznīcai Amerikā (Lutheran Church in America), un trīs – Amerikāņu Luterāņu Baznīcai (American Lutheran Church), arī Kanādā visas lielākās draudzes piederēja sinodēm.¹²¹

Kā redzam, draudžu skaits visos laikos bija svārstīgs, tāpat kā “latviešu draudžu lielums ir ļoti dažāds. Preti 3678 dvēseļu lielajai, trīs mācītāju aprūpētajai, Ņujorkai stāv mazā Stamforda (Conn.) ar tikai 25 pilntiesīgiem draudzes locekļiem. Caurmērs ir normāls pēc Amerikas standartiem. Uz katru latviešu draudzi iznāk 423 dvēseles jeb 336 iesvētīti pilntiesīgi draudzes locekļi. Kādām divpadsmit draudzēm nav patstāvīga mācītāja, bet tas brauc no citurienes vai apkalpo vairākas draudzes. Tikai dažas draudzes pie savu pilsētu nosaukuma oficiāli liek piedēkli “un apkārtnes”, taču plašāku teritoriju ar vairākiem dievkalpojumu punktiem aprūpē gandrīz vai visi latviešu mācītāji Amerikā”¹²².

Draudžu dzīves rosība bija ļoti atšķirīga atkarībā no vietējiem apstākļiem. Mazākās draudzes izcēlās ar biežāku dievkalpojumu apmeklējumu (50–60%), bet lielajās pilsētās tas saruka līdz 10%.¹²³ 32 draudzes izdeva savus biļetenus. Tas deva iespēju aizsniegt arī attālāk dzīvojošos draudzes locekļus. Blakus ierastajām mācītāju nodarbēm draudzes darbā tika pieminēti radiosvētīti, kurus Mineapolē vadīja mācītājs P. Langins un Čikāgā – mācītājs A. Rautensilds, tiesa, bez norādes par radioraidījumu uzsākšanas laiku.¹²⁴

Par draudžu reliģiskā dzīvīguma barometru tiek uzskatīts dievgaldu apmeklējušo skaits. Tas latviešu draudzēs to pastāvēšanas laikā ir vidēji bijis ap 50 %. Atsevišķās draudzēs tas bijis zemāks, bet citās daudz

¹²¹ Prāv. A. Veinbergs. *Latvijas Baznīca Amerikas Savienotajās Valstīs. LELDAA 15 gadi* – BK, 1973, 125., 126. lpp.

¹²² Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1964, 97. lpp.

¹²³ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 88., 89. lpp.

¹²⁴ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1966, 132., 133. lpp.

augstāks. Ar gadiem kritiski pieaudzis jaukto laulību skaits – no vienas trešdaļas līdz pat pusei, turklāt bija vēl neregistrēts skaits šādu laulību, kas tika noslēgtas amerikāņu draudzēs.¹²⁵

Draudžu attīstības gados vienmēr aktuāls bija jautājums par draudžu dievnamiem – amerikāņu draudzes pacēla ires maksu, un svešajās telpās draudzes bija pasīvākas. “Nebūs lieki aizrādīt, ka sakarā ar sava dievnama iegūšanu arī rodas atbildība par tā uzturēšanu un izdaiļošanu, kas ļoti paceļ draudzes locekļu aktivitāti.” Sākot LELDAA darbību, savi dievnami bija jau 6 vai 7 draudzēm, bet 1958. un 1959. gadā tādus ieguva arī Čikāgas Sv. Jāņa draudze un Vašingtonas latviešu draudze.¹²⁶ Bet 1960. gadā savi draudžu dievnami bija jau 13 draudzēm: uzcelta Bostonas trimdas draudzes baznīca, Kalamazū Sv. Jāņa draudzē uzbūvēts dievnama stāvs, savus dievnamus iepirkušas Bukskautijas un apkārtnes draudze Pensilvānijā, Grandrapidu, Dienvidkalifornijas draudze, un abas Milvoku draudzes tikušas pie kopīga dievnama. Tā kopumā trešdaļai draudžu bija savi dievnami (17) vai draudzes nami (8).¹²⁷

1960. un 1961. gadā lielākā daļa ASV latviešu luterāņu draudžu atzīmēja 10 gadu pastāvēšanu šajā svešajā zemē. Ja šo draudžu dibināšanas laikā bija vairāki skeptiķi, kas apšaubīja to pastāvēšanu pēc 10 gadiem, tad šajā brīdī vairs šaubu nebija. Jaunu sparū visiem bija devusi kopīgas draudžu apvienības izveidošana.¹²⁸ Tomēr draudžu aktivitāte bija krasi atšķirīga dažādās vietās. Kristību un iesvētību skaits pēdējos gados nebija samazinājies. Jaundzimušo skaits vēl pārsniedza mirušo skaitu, tomēr dzimstība nebija Latvijas dzimstības normu līmenī.¹²⁹

¹²⁵ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASVvalstīs* – BK, 1970, 166., 167. lpp.

¹²⁶ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 90. lpp.

¹²⁷ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotajās Valstīs 1959./60. gadā* – BK, 1961, 130., 131. lpp.

¹²⁸ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs 1960./61. gadā* – BK, 1962, 92., 93. lpp.

¹²⁹ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotajās Valstīs 1959./60. gadā* – BK, 1961, 130., 131. lpp.

1961. gada 10. decembrī iesvētīta Kalamazū Sv. Jāņa draudzes baznīca, kas bija pilnībā uzcelta pašu spēkiem, strādājot vakaros pēc darba dienas beigām un atvaļinājumos. Šim mērķim draudze viena gada laikā ziedojsi \$26 000. Vēl pie sava dievnama šajā gadā tikusi Mančesteras draudze, kurai bija jāpārdod iepriekš iepirktais draudzes nams. Katra draudze, kas ieguva savu dievnamu, to pārbūvēja un pielāgoja luteriskajām tradīcijām, ienesot tajā arī latviskus ornamentus un motīvus.¹³⁰ Tā 1964. gada aprīlī iesvētīta Klīvlāndes baznīca, kas tika pārbūvēta latviskā kristīgā stilā, saglabājot tās oriģinālo gotiku ārpusi.¹³¹

1965. gadā savu dievnamu iegādājās Kalamazū draudze un Ņujorkas draudzes Jonkeru–Bronksas novada draudze, un tā pati Ņujorkas draudze sāka celt arī pilnīgi jaunu baznīcu Longailendā, tāpat arī savu dievnamu cēla Vilimantikas draudze. Ar sava dievnama vai draudzes nama iegādi visas rūpes nebeidzās, un katrai draudzei bija savi darbi – jāatjauno jumts, jāierīko apkure, jāizbūvē jaunas telpas, jāpārbūvē altāris, jāieliek grīdas segumi, vai arī jāiegādājas altārgleznas, svečturi, kroņlukturi, krucifiksi un ērģeles. Bukskauntijas un apkārtnes draudze izvēlējās sava dievnama logus rotāt ar mākslinieka L. Linauta stikla gleznojumiem par Jēzus dzīvi.¹³²

Vidienes apgabala draudzes kopīgiem spēkiem vasaras nometnēm iegādājās prāvu zemes īpašumu "Garezers" pie Mičiganas ezera dienviddaļas, arī LELDAA pārvalde piešķīra savu artavu šim mērķim. "Garezera" atklāšana notika 1965. gada 23. maijā, klātesot apmēram 500 latviešiem. Par šī īpašuma pārvaldes priekšnieku tika ievēlēts māc. V. Vārsbergs. "Garezers" kalpoja kā vieta bērnu un jaunatnes vasaras nometnēm, skautu un gaidu sanāksnām, lielākiem latviešu sarīkojumiem, ar laiku bija domāts ierīkot arī veco ļaužu mītni un ģimnāziju.¹³³

1965. gada novembrī ticis iesvētīts Ņujorkas draudzes Jonkeru–Bronksas novada dievnams, kas ir vislielākais latviešu dievnams austrumu apgabalā ar 340 vai, atverot šķērssienas, pat 600 sēdvietām. Šī

¹³⁰ Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs* – BK, 1963, 99., 100. lpp.

¹³¹ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1965, 152. lpp.

¹³² Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1966, 129. lpp.

¹³³ *Ibid*, 133. lpp.

dievnama iesvētīšana bija jaunā bīskapa A. Lūša pirmais amata darbs. 1966. gadā pie sava dievnama tikusi Kalamazū latviešu draudze. Šī baznīca ir ievērojama ar to, ka tai ir arī zvans, kas ir liels retums ASV. Arī Bostonas Trimdas draudze atjaunojusi savu iegādāto dievnamu. Vilimantikas draudzes baznīcas celšana izcēlās ar atbalstu, ko šim darbam sniedza vietējās amerikāņu firmas.¹³⁴ 1964. g. dibināta Vilmingtonas un apkārtnes draudze.

1965. gadā draudžu nekustamo īpašumu vērtība visās Amerikas Savienotajās Valstīs bija \$829 877,83, un vēl īpašumu fondos kopā bija uzkrāti \$111 400,33.¹³⁵ 1966. gadā draudžu nekustamo īpašumu kopvērtība bija pieaugusi līdz \$1 441 287,00.¹³⁶

Savus dievnamus uzcēlušas vai iegādājušas Vilimantikas draudze un Filadelfijas Sv. Jāņa draudze, un Ņujorkas draudze – “Salas baznīcu”. Austrumu apgabalā astoņām draudzēm piederēja 10 dievnami, vidienes apgabalā – 16 draudzēm 15 dievnami, bet rietumu apgabalā draudzei pieder viens dievnams, viens draudzes nams ar baznīcas telpu un viens nams kopā ar biedrību.¹³⁷

1967. un 1968. gadā arhibīskaps ir iesvētījis trīs dievnamus – Saginavā, Ņubrānsvikas-Leikvudas draudzē un Detroitā.¹³⁸ Bet 1969. gadā jauni latviešu dievnami iesvētīti Indianapolises un Filadelfijas Sv. Jāņa draudzei. Draudžu un arī LELDAA finansiālais stāvoklis turpināja uzlaboties; summas, kas šajā gadā apgrozītas, bija lielākas, kādas jebkad bija bijušas.¹³⁹

1970. gadā ASV draudžu īpašumu vērtība tika lēsta kā \$2 573 277. Un šis skaitlis ar katru gadu turpināja pieaugt. Lielākie ieguldījumi tika veikti dievnamu iegādei vai būvniecībai. Kopā savi dievnami piederēja jau 27 draudzēm, tas ir, 40 procentiem no 67 ASV esošajām draudzēm. Jaunas baznīcas uzceltas tikai sešos gadījumos – piecās pilsētās un vienā nometnē.

¹³⁴ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-Lut. Draudžu Apvienība Amerikā* – BK, 1967, 152., 153. lpp.

¹³⁵ Ibid, 155. lpp.

¹³⁶ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikā* – BK, 1968, 152. lpp.

¹³⁷ Ibid, 152. lpp.

¹³⁸ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1969, 136.-151. lpp.

¹³⁹ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASV Valstīs* – BK, 1970, 166., 167. lpp.

1972. gada maijā 31 latviešu draudzei ASV piederēja 32 baznīcas, no tām – sešas jaunceltnes. Ņujorkas un Bostonas draudzēm bija pa diviem dievnamiem, toties Milvoku baznīcā apmetušās divas draudzes. 20 no 32 bija koka celtnes, tāpat 20 piederēja Latvijas Baznīcas draudzēm, bet 12 – sinodālajām.¹⁴⁰ Šajā gadā vēl Vašingtonas draudze bija ieplānojuši celt jaunu baznīcu un arī sabiedriskās telpas ārplīstē, paredzot vietu arī Amerikas latviešu apvienības birojam. Toties LELDAA vienmēr iztikusi ar atsevišķo darbinieku privātajām telpām vai draudžu dievnamiem bez sevišķām telpām birojam un arhivam.¹⁴¹ Draudžu kopējo īpašumu vērtība 1972. gadā pārsniedza 4 miljonus ASV dolāru.¹⁴²

LELDAAs darba aizsākumā tika sapemti zīpojumi, ka svētdienas skolas vietām apmeklēja 100% bērnu, toties citur uz iesvēti nāca jaunieši, kas nekad nebija gājuši svētdienas skolā. Tāpēc, lai nerastos pārpratumi, draudžu apvienības pārvalde ieviesa jauniešiem obligātu priekšiesvētes mācību ar apmēram 50 mācību stundām.¹⁴³

Darbs ar bērniem un jauno paaudzi vienmēr ticis pienācīgi novērtēts. To pierāda arī tas, ka vidienes apgabala svētdienas skolu skolotāju konferencē 1960. gada martā Čikāgā piedalījušies 60 līdz 70 dalībnieku.¹⁴⁴ Tomēr tieši svētdienas skolās bija salīdzinoši maz bērnu, jo viena daļa no latviešu jaunākās paaudzes apmeklēja sestdienas skolas, kurās tika pasniegta ticības mācība. Tomēr, ja telpas tika irētas no amerikāņu skolas, tad šādā skolā mācīt reliģiju bija aizliegts. Svētdienas skolas darbam bija savi noteikumi – tām obligāti bija jābūt vismaz trim stundām nedēļā. Vasaras nometnes bērniem notika arī draudzēs, kurām nebiju savu īpašumu – tās irēja šādas telpas. Jaunatne vairāk pulcējās sekulārās organizācijās, tomēr neizpalika arī tās dalība draudžu dzīvē.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Prāv. A. Veinbergs. *Latvijas Baznīca Amerikas Savienotajās Valstīs. LELDAA 15 gadi* – BK, 1973, 127. lpp.

¹⁴¹ *Ibid.*, 128. lpp.

¹⁴² *Ibid.*, 130. lpp.

¹⁴³ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 88., 89. lpp.

¹⁴⁴ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotajās Valstīs 1959./60. gadā* – BK, 1961, 130., 131. lpp.

¹⁴⁵ Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev. lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs* – BK, 1963, 102-103. lpp.

1961. gadā Mineapolē mācītājs A. Kaupiņš bija sapulcinājis ap 20 jauno latviešu teologu. Tas deva cerību Baznīcas darba turpināšanai arī nākamajās paaudzēs, bet reāli no šiem studentiem tika ordinēti tikai nedaudzi.¹⁴⁶

1965. gadā svētdienas skolās jeb draudžu skolās mācījās ap 63,5% no skolas vecuma latviešu bērniem.¹⁴⁷ Prāvests Veinbergs bija apmierināts ar skolu un jaunatnes nozares aktivitātem. Rosība bija pieaugusi līdz ar dažādiem kursiem un pasākumiem Garezerā, kurus vadīja mācītāji I. Gaide, J. Cālis, V. Varsbergs un M. Ķirsons. Ari atsevišķās draudzes jauniešu sanāksmes un pulciņi tika labi apmeklēti. Skolu vajadzībām pārvalde izdeva Ticības mācības skolotāju biļetenu.¹⁴⁸

1967. gadā prāvests Veinbergs ar prieku norādīja, ka draudzēs bija pieaugusi interese par jaunatni un jaunatnes starpā – interese par Baznīcu. Labas iespējas dažādiem pasākumiem, kā kursiem un konferencēm, piedāvāja Garezera nometne. Tur 1967. gada augustā notikuši jaunatnes vadītāju kursi, kuros piedalījušies jaunieši gan no vidienes, gan rietumu apgabala. 1968. gadā līdzīgi kursi notikuši Jāņu nedēļā ar vēl plašāku programmu visu apgabalu jauniešiem.¹⁴⁹

Tāpat 1968. gadā Baznīcas pārvalde apstiprinājusi jaunas ticības mācības programmas skolām, kuras iekļāva gan Amerikas latviešu apvienības, gan Kanādas nacionālās latviešu apvienības skolu nozaru programmās. Tas nodrošināja vienotu ticības mācības programmu un prasības pret skolniekiem visā Ziemeļamerikā.¹⁵⁰

1970. gadā Baznīcas pārvaldē skolu un jaunatnes nozares tika atdalītas. Ja skolu nozare palika mācītāja P. Nesaules pārziņā, tad jaunatnes darbs tika uzticēts mācītājam Ī. Gaidem. Kopš latviešu centra izveidošanas Garezerā katru vasaru notika kristīgās jau-

¹⁴⁶ Ibid, 102. lpp.

¹⁴⁷ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1966, 132., 133. lpp.

¹⁴⁸ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstīs* – BK, 1970, 170., 171. lpp.

¹⁴⁹ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1969, 140., 141. lpp.

¹⁵⁰ Ibid, 141. lpp.

natnes kursi, bet kristīgās jaunatnes sanāksmes 1970. gadā notika visos četros apgabalos.¹⁵¹

Kārtējos pārskatos kā pozitīva iezīme tika novērtēta draudžu interese par jaunatni un tās darbu. Un tas bija dabiski, ka draudzes nevēlējās būt pensionāru draudzes un meklēja iespējas piesaistīt arī jaunākā gadagājuma ļaudis. Piecu gadu laikā, kopš uzsākti jaunatnes kursi Garezerā, to dalībnieku skaits pieaudzis no 33 līdz vairāk nekā simtam. Arī LELDAAs šim darbam atvēlētais budžets audzis – 1971. gadā jau \$10 000, kas ir no kopīgā budžeta.¹⁵²

1971. gadā pārskatā ir minēts, ka Klivlandes Apvienotajā draudzē nu jau vairākus gadus darbojas ikdienas kristīgs bērnudārzs. Diemžēl šim paraugam citu sekotāju nebija.

1973. gadā vasaras vidusskolas darbojušās visos trīs ASV apgabalos. Gan draudzes, gan Baznīcas pārvalde atbalstīja šo skolu darbu, līdzdarbojoties un arī finansējot.¹⁵³

Cauri visiem gadiem Baznīcas darba redzamā daļa ir bijis palīdzības darbs. Skaitļi ļoti uzskatāmi parāda draudžu un it sevišķi Dāmu komiteju veikumu šajā laukā. Tā 1958. gadā “kopā saskaitot summas, kādas ASV 56 latviešu draudzēs savāktas un izlietas saīņu un medikamentu sūtīšanai, pavisam sanāk pārskata laikā ap 18 000 dolāru. Ir vairākas draudzes, kurās tās pārsniedz \$1000. Bet šī summa, kā vairākās draudzēs izdarītā aptauja rāda, pieckāršojas un sasniedz ap \$100 000 gadā, ja pieskaitām tai privātā kārtā draugiem un piederīgiem sūtīto palīdzību”¹⁵⁴.

Summas, kas atvēlētas palīdzības darbam, ar katru gadu augs. K. Kundziņš norādīja, ka draudžu locekļi svešumā ziedoja daudz vairāk nekā kādreiz dzimtenē, tomēr tā bija tikai viena trešdaļa no tā, ko amerikāņi ziedoja savās vietējās draudzēs. 1960. gadā

¹⁵¹ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstīs* – BK, 1971, 152., 153. lpp.

¹⁵² Prāv. A. Veinbergs. *LELDAA un ASV draudzes* – BK, 1972, 119. lpp.

¹⁵³ Prāv. A. Veinbergs. *LELDA un draudzes Amerikā* – BK, 1975, 121. lpp.

¹⁵⁴ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 90. lpp.

palīdzības darbam latviešu draudzes ASV savākušas 26 000 dolāru.¹⁵⁵

1961. gadā palīdzības darbam savākta jebkad lielākā summa – \$30 416, kas esot 40% no visiem ziedojumiem, kas savākti ASV dažādās latviešu organizācijās palīdzībai tautiešiem Eiropā un dzimtenē (seko “Daugavas Vanagi” un katoļu latviešu draudzes).¹⁵⁶ Šie skaitļi auga, to parāda arī palīdzības darbam izlietotās summas 1974. un 1975. gadā, attiecīgi – \$55 633 un \$69 811.¹⁵⁷

Dāmu komitejas kopš to darbības aizsākumiem ir bijušas visaktīvākās līdzekļu vācējas dažādiem mērķiem – palīdzības darbam, īpašumu iegādei, dažādiem Baznīcas fondiem. Dāmu darbu raksturoja bazāri, altāra ziedu aprūpe, slimu apmeklējumi. Bez tā atsevišķās vietās bija arī citas aktivitātes – Longvjū dāmu komitejas ierosinājums ir bijis katram draudzes loceklim ziedot \$1 tieši “Rītdienas fondam”. Oregonas draudzes dāmas apmeklēja arī jaundzimušos un jubilārus. Cīnā pēc dievkalpojumiem regulāri tika klāti kafijas galdi.¹⁵⁸ Vietām mazākās draudzēs formālas dāmu komitejas nebija, bet dažādos darbos piedalījās visas draudzes sievietes. Dāmu komitejas bija arī neatsverams palīgs, rīkojot kādas lielākas Baznīcas sanāksmes vai konferences.

Ne bez dāmu komiteju palīdzības LELDAA jau 1962. gadā iecerēja segt 75 % no visa Latvijas ev. lut. Baznīcas budžeta, bet 1965. gadā šī daļa pieauga jau līdz 84 %. Šis budžets uzturēja Baznīcas Virsvaldes darbību un ļāva maksāt atlīdzību gan arhibīskapam, gan viņa vietniekam.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotajās Valstīs 1959./60. gadā* – BK, 1961, 130., 131. lpp.

¹⁵⁶ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs 1960./61. gadā* – BK, 1962, 95. lpp.

¹⁵⁷ E. Leimanis. *LELDAAs darbības pārskats par 1974. gadu* – BK, 1976, 118., 119. lpp.; E. Leimanis. *LELBA resp. LELDAAAs darbības pārskats par 1975. gadu* – BK, 1977, 124., 125. lpp.

¹⁵⁸ Prāv. A. Veinbergs. *LELDA un draudzes Amerikā* – BK, 1975, 123. lpp.

¹⁵⁹ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-Lut. Draudžu Apvienība Amerikā* – BK, 1967, 155. lpp.

Turpmākajās rindkopās ir aprakstīti sevišķi notikumi, kas aptvēra un ietekmēja visu latviešu tautu vai arī izskanēja starptautiskā mērogā.

1958. gada beigās latviešu sabiedrību satrieca "Klīvlāndes vēstījums". Tas bija ASV Nacionālās Baznīcu padomes (NCC), kurā ietilpa 34 Baznīcas ar 38 miljoniem locekļu, aicinājums ASV valdībai mainīt savu ārpolitiku pret komunistiskajām valstīm, sevišķi sarkano Ķīnu. Tas izraisīja sašutumu "jauniešotāju" – ungāru, latviešu, igauņu un citu tautu protestantu vidū. Gan LELDAA, gan ALA, gan atsevišķas draudzes reaģēja uz šo paziņojumu ar protestiem un memorandiem. Pielikumā¹⁶⁰ – kopija no vienas šādas deklarācijas angļu valodā, kuru ir parakstījuši arī vairāki latviešu mācītāji. Lai gan tika izteikti daudzi protesti, Nacionālā Baznīcu padome savu nostāju šajā jautājumā nemainīja.¹⁶¹

1968. gada oktobrī sevišķi tika atzīmēta Latvijas neatkarības pasludināšanas 50. gadadiena – pirmais dievkalpojums notika jau 17. oktobrī Vašingtonas episkopāļu Baznīcā Amerikas latviešu apvienības jubilejas kongresa ietvaros ar baptistu un katoļu mācītāju piedalīšanos. Atsevišķas daļas no šī dievkalpojuma "Amerikas Balss" pārraidīja arī uz Latviju. Vienotību tautiešu starpā šo svētku sakarā veicināja arī LELDAA's pārvaldes izdotās lūgšanu lapaņas ar arhibīskapa A. Lūša tekstu. 10 000 eksemplāru tika izplatīti ASV, Kanādā un Austrālijā.¹⁶²

LELDAA pārvalde reizēm pārstāvēja Latvijas Baznīcas intereses Baznīcu starptautiskajā sadarbībā. Aktuālākais jautājums, kas ticis skaidrots sešdesmitajos gados, bija par dzimtenē palikušās Baznīcas stāvokli, tās patiesajām iespējām un tiesībām, jo Pasaules Luterāņu federācija vēlējās panākt kompromisu un sadarbības iespējas ar Baznīcām okupētajās teritorijās.¹⁶³

Mācītāji darbojās arī sabiedrības labā, darbojoties "Daugavas Vanagu" organizācijā, vadot skolas, lasot

¹⁶⁰ Skatīt pielikumu Nr. 4. LBVA: *Zvēr. adv. P. Eglīša, Latvijas ev. lut. Baznīcas Virsvaldes prezidenta, juridisko dokumentu fonds.*

¹⁶¹ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotajās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 90.-92. lpp.

¹⁶² Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASV valstīs* – BK, 1970, 162. lpp.

¹⁶³ Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1964, 101. lpp.

priekšlasījumus par Latviju un komunistu darbību. Mācītājs T. Gulbis nolasījis 18 šādas lekcijas.¹⁶⁴

1963. gada 18. novembrī LELDAA Pārvaldes priekšnieks prāvests A. Veinbergs bija lūgts ASV senātā teikt lūgšanu sakarā ar Latvijas neatkarības pasludināšanas 45. gadadienu¹⁶⁵, kā arī ASV kongresā 1966. gada jūnijā, pieminot Latvijas okupācijas 25. gadadienu.¹⁶⁶

LELDAA uzsāka savu darbu kā atsevišķu draudžu apvienība ar reizēm tikai nosacītām tiesībām noteikt darbu draudzēs, kuras piederēja vietējām sinodēm. Septiņdesmito gadu vidū tā bija pieaugusi spēkā un sev piesaistījusi arī Kanādu. Lielākā daļa draudžu bija ieguvušas savus īpašumus, savus dievnamus vai draudzes namus. Visas draudzes darbojās saskaņā ar savulaik vēl Latvijas ev. lut. Baznīcas satversmē noteikto kārtību. Kopumā draudžu dzīve nevis gāja mazumā, bet gan pieauga. Savā attīstībā draudžu apvienība kā tāda bija izsmēlusī savas iespējas, tāpēc tai loģiski sekoja nākamais solis – savas sinodes dibināšana, kura ar pilnām tiesībām un arī pienākumiem apvienotu un pārvaldītu visas latviešu luterāņu draudzes Ziemeļamerikā.

Latviešu draudzes Kanādā (1949 – 1975)

Pirmais pārskats par latviešu luterāņu darbību Kanādā parādījās 1951. gada "Baznīcas kalendārā", kur mācītājs A. Skrodelis rakstīja par laika periodu no 1949. gada septembra līdz 1950. gada 1. jūlijam. Pašus pirmos dievkalpojumus latviski Kanādā jau 1948. gadā noturējis mācītājs A. Gaudiņš, kas bija ieceļojis būvstrādnieku akcijas ietvaros. 1949. gada sākumā Apvienotās Luterāņu Baznīcas Amerikā Kanādas sinode panāca viņa atbrīvošanu no darba liguma un lūdza noturēt dievkalpojumus latviešiem dažādās vietās, jo tā bija uzņēmusies pienākumu aprūpēt ieceļojušos bēgļus kā Pasaules Luterāņu federācijas locekle. Tā līdz 1949. gada septembrim mācītājs A. Gaudiņš bija

¹⁶⁴ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1966, 135. lpp.

¹⁶⁵ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1965, 156. lpp.

¹⁶⁶ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1966, 135. lpp.

noturējās 31 dievkalpojumu latviešiem 12 dažādās vietās.¹⁶⁷

Septembri Kanādā ieradās mācītājs Alfrēds Skrodelis kā Latvijas ev. lut. Baznīcas un arhibīskapa pārstāvis un garīgās dzīves vadītājs Kanādā. Tobrīd Kanādā bija trīs latviešu mācītāji – A. Gaudiņš, A. Skrodelis un A. Lūsis (Misūri sinodē). 1949. un 1950. gada ziemā viņi noturēja 213 dievkalpojumus, 24 draudzes vakarus, 31 priekšlasījumu, salaulāja 91 pāri, kristīja 15, iesvētīja 35, apglabāja 6, svēto vakarēdienu izdalīja 717 dievgaldniekiem, mājās apmeklēja 754 draudžu locekļus un 92 slimniekus, kopā nobraucot 62 000 km. Līdz 1950. gada jūlijam mācītājs A. Skrodelis panāca vēl 7 latviešu mācītāju ierašanos Kanādā, lai tie varētu kvalitatīvi darboties latviešu tautas garīgajā aprūpē. Aktivākais darbs risinājies austrumu Kanādā – Ontārio un Kvebekā, kur koncentrējās lielākā latviešu daļa. Latvieši pulcējās uz dievkalpojumiem un sarīkojumiem kopās, no kurām vēlāk tika dibinātas draudzes.¹⁶⁸

Uzskati par garīgās aprūpes un Baznīcas organizācijas jautājumiem latviešu un vietējo Baznīcu starpā atšķirās. Vietējās Baznīcas gribēja asimilēt latviešu iecelotājus, uzņemot tos savās draudzēs, iesaistot dievkalpojumos angļu valodā, bērnus uzņemot savās svētdienas skolās – nepieļaujot nekādu saistību ar latvietību un vēl jo vairāk latviešu Baznīcu. Latviešu mācītājiem A. Škrodeļa vadībā bija jāveic smags skaidrošanas darbs, līdz tie panāca sapratni Kanādas Baznīcā, ka latvieši nebija parasti imigranti, kas šo zemi būtu izvēlējušies brīvprātīgi kā savu nākotnes zemi, bet gan bija bēgļi, kas šeit raduši patvērumu, un viņiem nepieciešama sava Baznīca un sava valoda.¹⁶⁹

Kanādā 1950.g. bija noturētas arī 2 mācītāju konferences – martā kopā ar igauņu mācītājiem un jūnijā tikai latviešu mācītājiem. Jūnija konferencē tika pieņemts šāds lēmums: “1) vienmēr palikt uzticīgam Latvijas ev.-lut. Baznīcai un arhibīskapam, 2) savā starpā uzturēt visciešāko vienību un disciplīnu, 3) sargāties no visiem jauninājumiem, respektīvi, amerikānismiem mūsu dievkalpojumu kārtībā, saturā un formā, kas nesakrpojas mūsu dzimtenes Baznīcas dzīves veidā un pamatos, 4) visur jācenšas dibināt pat-

¹⁶⁷ Māc. A. Skrodelis. *Pārskats par Baznīcas darbu Kanādā* – BK, 1951, 50.–54. lpp.

¹⁶⁸ *Ibid.*, 50.–54. lpp.

¹⁶⁹ *Ibid.*, 50.–54. lpp.

stāvīgas latviešu draudzes vai arī, kur mazākas latviešu grupas, autonomas vienības kanādiešu draudzēs.¹⁷⁰

1952. gada "Baznīcas kalendārā" A. Skrodelis rakstīja, ka, neskatoties uz nesaskaņām starp Pasaules Luterāņu federācijai piederošajām Baznīcām un Misūri sinodi, kuru starpā bija sadalīti arī latviešu mācītāji, viņi tomēr saglabāja savu sadraudzību un organizēja regulāras mācītāju konferences. Šīs konferences notika divas reizes gadā, un tur tika apspriestas visas latviešu lietas. Nākotnes plāni iekļāva arī draudžu delegātu un dāmu komiteju gadskārtējas konferences, kā arī īpašu mācītāju un laju kolektīvu pārvaldi blakus arhibīskapa pārstāvim.¹⁷¹

Arī 1951. un 1952. gadā norisinājās sīva cīņa Latvijas Baznīcas un vietējo Baznīcu starpā par patstāvīgu latviešu draudžu dibināšanu. Mācītājs Skrodelis savā neatlaidībā tomēr panāca, ka Apvienotās Luterāņu Baznīcas Amerikā Kanādas sinode atļāva dibināt un reģistrēt tās sastāvā trīs neatkarīgas latviešu draudzes. Par tādām kļuva Hamiltonas, Montreālas un nedaudz vēlāk arī Toronto draudze. Turpretim Misūri sinode nelika nekādus šķēršļus, lai līdzīgas draudzes veidotos tās sastāvā. Tur jau 1948. gadā bija radusies pirmā latviešu draudze.¹⁷²

1953. gada "Baznīcas kalendārā" prāvests Skrodelis aprakstīja vēl arvien nedziestošo vietējo luterāņu vēlmi asimilēt latviešus savās draudzēs ar šādiem argumentiem: "Dievu var slavēt, arī nesaprotot neviena vārda no sprediķa," "Dievs ir radījis mūs visus no vienām asinīm," "mums jāstiprina šīnī kontinentā luterāņu konfesija..."¹⁷³ Absurds un liekulīgs liekas arī šāds situācijas apraksts: "Šeit ir ļaudis, kuri grib, lai mēs svētdienu no svētdienas apmeklējam angļu dievkalpojumus, vienalga, vai valodu saprotam vai ne, un ja kur to nedara, no kanceles norāj un pasaka, ka mēs dzimteni pazaudējuši tāpēc, ka maz apmeklējot baznīcu – tas esot taisns Dieva sods."¹⁷⁴

Sinožu atbalsts vairumā gadījumu izpaudās kā latviešu mācītāja algošana darbam draudzē, bet ne

¹⁷⁰ Ibid, 54. lpp.

¹⁷¹ Prāv. A. Skrodelis. *Kanādas latviešu Baznīcas un draudžu dzīves gads* – BK, 1952, 46.–52. lpp.

¹⁷² Ibid, 46.–52. lpp.

¹⁷³ Prāv. A. Skrodelis. *Latviešu draudzes – siržu ugunskuri un latvietības cietokšņi* – BK, 1953, 41., 42. lpp.

¹⁷⁴ Ibid, 42. lpp.

vairāk. Tāpēc A. Skrodelis kā neizdevīgu uzskatīja saistību ar ALBA Kanādas sinodi, jo tā prasīja no savām draudzēm regulārus un nopietnus maksājumus, turpretim Misūri sinode nenoteica, kādas summas būtu šādai draudzei jāiemaksā kopīgajā budžetā. Misūri sinode savos lēmumos bija daudz luteriskāka un liberālāka, jo labprāt ļāva veidot savas nacionālās draudzes, sagaidot, ka ar laiku asimilācijas procesā šie cilvēki turpat vien paliks, bet ALBA uzstāja uz nepieciešamību asimilēt jauniešotājus pēc iespējas drīz.¹⁷⁵

Skaidrības labad diskusijās ar ALBA pārstāvjiem prāvests A. Skrodelis sastādīja deklarāciju par Latvijas ev. lut. Baznīcu ar šādām galvenajām domām: "Latvijas ev.-lut. Baznīca arī tagad eksistē kā suverēna, brīva un neatkarīga Baznīca. Nekad tā nav atteikusies, ne arī atteiksies no savām tiesībām uz saviem izkaisītajiem bērniem un pienākumiem pret tiem. Lai veiktu savu darbu, katrā zemē tā ir izveidojusi īpašu savu orgānu – pārstāvības, vadības un pārvaldes, – un katras zemes draudzes veido vienu Latvijas Baznīcas vienību, bet visas kopēji ir Latvijas Baznīcas sastāvdaļas un visus apvienotāja galva un vadītāja Latvijas Baznīcas Virsvalde un arhibīskaps. Kļuvusi uz laiku nabaga, Latvijas Baznīca ir lūgusi luteriskās māsu Baznīcas to atbalstīt, tomēr tā uzskata, ka atbalsta saņemšana to iekšēji nesaista; neaizmirstot pateicību, tā jūtas kā līdzvērtīga citu māsu saimē. Ja arī vienā otrā vietā latviešu draudzes saņem atbalstu, iekļaujoties pārejas laikā citu zemju administratīvajā aparātā, tajā pašā laikā tās (uz dubltpavalstniecības principa) ir arī Latvijas ev.-lut. Baznīcas draudzes. Visas šejienes latviešu draudzes – tās, ko atbalsta ULCA, Misūri atbalstītās un neatkarīgās – ir līdzvērtīgas; šajā ziņā ne atbalsta saņemšana, ne draudzes raksturs nedrīkst šķirt latvieti no latvieša, jo visi tie ir viena kopsaimē."¹⁷⁶

Tomēr arī 1951. gadā piedzīvoti vairāki starpgadījumi ar vietējo PLF Baznīcu situācijas neizpratni ne nelabvēlību, kas tomēr vairumā gadījumu veiksmīgi atrisinājušies.¹⁷⁷ Šajā gadā prāvests Skrodelis veica savdabīgu misijas ceļojumu uz Ņufāundlendas salu, lai dibinātu tur divas draudzes latviešu inženieru un strādnieku vidū tiešā Latvijas ev. lut.

¹⁷⁵ Ibid, 46., 47. lpp.

¹⁷⁶ Ibid, 46., 47. lpp.

¹⁷⁷ Prāv. A. Skrodelis. *Latviešu Baznīcas dzīve un darbs Kanādā* – BK, 1954, 46. lpp.

Baznīcas arhibīskapa un Kanādas pārvaldes pakļautībā. Tas bijis svarīgs priekšnosacījums vietējo angļiķu un katoļu Baznīcu labvēlības iegūšanai, jo tie nevēlējās, lai Amerikas luterāņu Baznīcas izvēlētos šo vietu par savu misijas lauku.¹⁷⁸

1952. gada 25. un 26. oktobrī Hamiltonā notika pirmā Kanādas draudžu delegātu un mācītāju konference (sinode) ar 43 dalībniekiem. Starp citiem sinodes atzinumiem bija arī šādi: konference izteica savu nožēlu par to, ka Kanādas sinode devusi norādījumu šīs sinodes atbalstītiem mācītājiem neapmeklēt latviešu konferenci; kur tagad draudžu organizēšanas darbs veikts, nākošais uzdevums – radīt vēlētu Latvijas Baznīcas pārvaldi Kanādā. Īpašai satversmes komisijai jāizstrādā satversmes papildinājuma projekts. Šo darbu veiks saskaņoti ar ASV. Sanāksmē tika panākta vienošanās, ka draudzes pašas algo arhibīskapa pārstāvi, pagaidām paredzot apmēram 50 dolārus mēnesī; tas bija pirmais kopdarba solis.¹⁷⁹

Hamiltonas konferencē pieņemto lēmumu Kanādā ievēlēt savu Baznīcas pārvaldi prāvests Skrodelis komentēja šādi: "Ir nepieciešama no sinožu pušes stāvokļa mūsu psiholoģijas un vajadzību izpratne. Šejienes Baznīcām jāzin, kur viņas veic kādus savas Baznīcas kopdarbus, tur arī latviešu draudzes, kas kļuvušas viņu saimes locekles, savus pienākumus, spēju robežās, godam veiks un Latvijas Baznīcas pārvalde viņu iekšējās lietās neieņemsies. Bet mums ir vesela rinda tīri latvisku lietu, jautājumu un uzdevumu, kas ārpus šo Baznīcu loka un kas vienīgi mums, un kopēji visas šīs zemes latviešiem, veicami. Šīs mūsu latviskais lauks šejienes Baznīcām jārespektē, un tajā iemaisīties tās nedrīkst. Pašiem latviešu mācītājiem un draudžu pārstāvjiem nākot uz savām konferencēm, veidojot pārvaldi un darot tajā darbu, jāaizmirst, ka viņi pieder arī pie tās vai citas sinodes, tiem jāapzinās vienīgi: šeit mēs esam latviešu draudzes, visas līdzvērtīgas, un mums brālīgi jāveic kopējais, latviskais darbs."¹⁸⁰

Šī ideja vismaz daļēji īstenojās, kad 1953. gada decembrī sāka darboties Latvijas ev. lut. Baznīcas pagaidu pārvalde Kanādā šādā sastāvā: priekšsēdis –

¹⁷⁸ Prāv. A. Skrodelis. *Latviešu draudzes – siržu ugunskuri un latvietības cietokšņi* – BK, 1953, 48., 49. lpp.

¹⁷⁹ Prāv. A. Skrodelis. *Latviešu Baznīcas dzīve un darbs Kanādā* – BK, 1954, 47. lpp.

¹⁸⁰ *Ibid*, 48. lpp.

prāv. A. Skrodelis, sekretārs – māc. A. Briedis, juriskonsults – mag. jur. Kārlis Kampe un inženieris Oskars Dzērvičis.¹⁸¹ Šī pārvalde arī mudināja Kanādas latviešus līdzīgi kā Latvijas Baznīcas ASV austrumu daļas pārstāvjus iesniegt Kerstena komisijai plašu liecību uz 10 lapām par komunisma nodarījumiem. Līdzīga satura vēstules tika nosūtītas arī prezidentam Eizenhaueram.¹⁸²

Atskatoties uz 1954. gadu, prāvests Skrodelis apraksta tautiešos manāmu pagurumu, jo nu jau bija pagājuši desmit gadi, kopš pamesta dzimtene. Latvieši zaudēja cerību vēl atgriezties tēvu zemē, jo pasaule nekas neliecināja par gaidāmām izmaiņām latviešu tautas labā. Tas varētu būt viens no iemesliem pasivitātei draudzes un lūgšanu dzīvē. Tomēr prāvests norādīja, ka tieši Dzimtenes Baznīca ir spēcīgākā saite, kas vieno tautu un varētu to uzturēt dzīvu, līdz tā varēs atgriezties Latvijā.¹⁸³

Unikālu gadījumu līdzšinējā latviešu luterāņu draudžu vēsturē Kanādā A. Skrodelis apraksta šādi: "Edmontonas Sv. Jāņa latviešu draudzes pilnsapulcē māc. E. Caune atludzās no draudzes gana ienākumiem, un sinodes (ULCA) pārstāvis tūlīt ierosināja pārveidot draudzi tā, lai tā kļūtu par kāda sinodes ierādīta rajona draudzi, kurā kā kodols iestājas līdzsienējie latviešu draudzes locekļi, bet uzņemami arī cit-tautieši, kas precējušies ar latviešiem, un jebkurš luterānis (angliski runājošs), kas šajā rajonā dzīvo, un līdz ar to arī dievkalpojumi notiek angļu un latviešu valodā. Sapulce visam tam arī piekrita. Līdz ar to māc. E. Caunes draudze ar 1. aprīli beidz eksistēt kā patstāvīga latviešu draudze un pārveidojas par patstāvīgu luterāņu draudzi ar dievkalpojumiem angļu un latviešu valodā. Tas ir pirmais šāds gadījums ne tikai Kanādā, bet visā Ziemeļamerikā. Šī virziena dēļ laba puse draudzes locekļu iestājušies neatkarīgajā latviešu draudzē."¹⁸⁴

1960. gadā daudzas draudzes varēja atskatīties uz desmit gadu pastāvēšanu. Vankūveras draudze par

¹⁸¹ Prāv. A. Skrodelis. *Skats Latvijas ev.-lut. Baznīcas un draudžu dzīvē un darbā Kanādā* – BK, 1955, 60., 61. lpp.

¹⁸² *Ibid.*, 62. lpp.

¹⁸³ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas, latviešu draudžu un mācītāju darbs, uzdevumi un dzīve Kanādā* – BK, 1956, 72. lpp.

¹⁸⁴ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1958, 83. lpp.

godu šim notikumam izdeva vērtīgu rakstu krājumu, kas iekļāva arī māc. E. Mača rakstu "Draudze kā Dieva doto ceļa zīmju saglabātāja un tālāk sniedzēja" un prof. Dr. E. Leimaņa rakstu "Kristus draudze un mēs".¹⁸⁵

Toronto Jāņa draudze piederēja pie Misūri sinodes un 1961. gadā pēc desmit gadu pastāvēšanas bija lūgta ieviest savu satversmi, kā tas pieņemts sinodē, un lai tajā būtu divi noteikumi – draudzes kopsapulcēs sievietēm nav balss tiesību un, likvidējot draudzi vai tai izstājoties no sinodes, visi draudzes ipašumi pāriet Misūri sinodei. Tā kā draudze nevēlējās šādus nosacījumus pieņemt, tā atteicās no iespējas saņemt sinodes aizdevumu baznīcas celtniecībai un pati saviem spēkiem šim fondam savāca \$50 000.¹⁸⁶

1964. gadā nozīmīgākie notikumi Kanādā bija Baznīcas dienas Toronto no 6. līdz 9. martam, tajā pat laikā un vietā sanāca gan LELDAAs pārvalde, gan Baznīcas Virsvalde. Kulminācija šim dienām bija Sv. Jāņa draudzes jaunā dievnama iesvēte. Turpat 9. martā notikušajā Kanādas mācītāju konferencē mācītājs E. Ķergis no Sadberijas tika nozīmēts par draudžu datu apkopotāju.¹⁸⁷

1964. gada 12. septembrī Kanādas mācītāji un draudžu darbinieki konferencē pieņēma lēmumu pievienoties LELDAAi kā ceturtais apgabals. Līdz 1965. gada sākumam šajā apvienībā iestājās gandrīz visas Kanādas latviešu draudzes. Tā paša gada 1. maijā Hamiltonā uz trim gadiem tika ievēlēta apgabala vadība: vadītājs – māc. V. Šēfers, vadītāja vietnieks, jaunatnes un svētdienas skolu darba vadītājs – māc. A. Voitkus, dāmu komiteju un garīgās literatūras lietu pārzinis – māc. E. Ķergis, sekretārs – J. Tērauds un kasieris – A. Millers. Apgabals tika ierobežots ar Kanādas austrumu daļu, apvienojot 13 no 21 Kanādas draudzes. Dažas draudzes jau piederēja kādam ASV apgabalam, bet galīgā organizācija attīstījās laika gaitā. Tā kā ievērojama daļa draudžu piederēja vietējam sinodēm, tad LELDAAs Kanādas apgabala

¹⁸⁵ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1962, 98. lpp.

¹⁸⁶ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1963, 104. lpp.

¹⁸⁷ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1965, 157. lpp.

valde darbojās tikai kā sadarbības koordinators, ne kā administratīvs centrs.¹⁸⁸

Pārskatā par draudžu darbu Kanādas Ontārio, Kvebekas un Manitobas provincēs 1965. gadā prāvests Viesturs Šēfers vēlreiz pieminēja šo draudžu pievienošanos LELDAAi kā ļoti nozīmīgu soli latviešu Baznīcas kopībai un sava tautiskuma saglabāšanai. Viņš norādīja, ka, neskatoties uz visām grūtībām, – kurām bija jāaskaras latviešu draudzēm, – nerimstošajiem asimilācijas draudiem, lielajiem attālumiem vienas draudzes robežās, jaunatnes kūtrumam Baznīcas laukā u.tml., tās saglabāja savu kopību un turpināja slavēt Dievu savā dzimtajā valodā. Trijās draudzēs pastāvēja savi draudzes kori – Toronto Sv. Andreja, Sv. Jāņa un Hamiltonas Kristus draudzē.

Daži turpmākie gadi Kanādas luterāņu dzīvē nenesa nekādas būtiskas izmaiņas. Tikai mācītāji arvien novecoja, daļa bija jau pāri pensijas vecumam, tomēr turpināja aktīvi strādāt un kopt draudzes, bet jauni klāt nenāca. 1968. gadā notika apgabala pārvaldes vēlēšanas, bet pārvalde tika ievēlēta tajā pašā sastāvā kā iepriekš: apgabala garīgais vadītājs – prāv. Viesturs Šēfers, vietnieks – māc. A. Voitkus, dāmu komiteju pārzinis – māc. E. Lange, kasieris – A. Millers un sekretārs – J. Tērauds.¹⁸⁹

1971. gada oktobrī notika kārtējās Kanādas apgabala vadītāju vēlēšanas – par garīgo vadītāju atkal ievēlēja prāv. V. Šēferu, jaunatnes lietu vadītāja amatā – māc. A. Čopu, dāmu komiteju lietas uzticēja māc. E. Pavasaram, par kasieri – J. Tēraudu, par sekretāru – A. Milleru un par laicīgo pārstāvi pie Baznīcas Virsvaldes – līdzšinējo R. Rozi.¹⁹⁰

1974. gada oktobrī notika Kanādas apgabala mācītāju un draudžu pārstāvju konference, kurā tika ievēlēta jauna apgabala vadība: par apgabala garīgo vadītāju ievēlēja A. Voitku, par jaunatnes darba vadītāju – māc. J. Čāli. Laicīgie locekļi – A. Millers un J. Tērauds – saglabāja savus iepriekšējos amatus.¹⁹¹

¹⁸⁸ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Kanādā* – BK, 1966, 136., 137. lpp.

¹⁸⁹ Prāv. V. Šēfers. *Dzīves straume...* – BK, 1970, 176.–179. lpp.

¹⁹⁰ Prāv. V. Šēfers. *Paliek...* – BK, 1973, 139. lpp.

¹⁹¹ Prāv. A. Voitkus. *Draudžu darbs LELDAA's Kanādas apgabalā 1974. gadā* – BK, 1976, 141.–146. lpp.

1951. gadā visā Kanādā kopā bija 14 Latvijas Baznīcas mācītāju, no kuriem piecus algoja Misūri sinode, bet astoņus – Kanādas sinode. Kopumā 1950. gadā Kanādā šie garīdznieki noturēja 355 dievkalpojumus, salaulāja 127 pārus, kristīja 70, iesvētīja 64, izvadīja 12.¹⁹²

1953. gadā mācītāju skaits Kanādā bija pieaudzis līdz 16. No tiem astoņi saņēma Misūri sinodes atbalstu, septiņi – ALBA, bet arhibīskapa pārstāvis prāv. Skrodelis bija neatkarīgs.¹⁹³ 1954. gadā mācītāju saimei bija piebiedrojies vēl viens kolēģis, tā kopā nu bija 17. Nemot verā šos apstākļus, šajā gadā radās ierosinājums dibināt "arhibīskapa T. Grinberga izglītības fondu, kas atbalstītu tos jauniešus, kas studē teoloģiju un pēc studiju beigām gribētu kalpot latviešu draudzēs"¹⁹⁴.

1955. gadā Kanādā bija jau 18 mācītāju, kuru darbs, spriežot pēc skaitļiem, turpināja pieaugt. Acimredzot vietām ir bijušas kādas sūdzības par mācītāju darbu, bet tas arī bija neizbēgami, ja mācītājam bija jāstrādā maizes darbs visu nedēļu citā vietā, vai arī viņš bija par daudz saistīts ar sabiedriskajām organizācijām.¹⁹⁵ 1956. gadā Kanādas mācītāju skaits bija pieaudzis līdz 19; mācītāja A. Voitkus pārceļšanos uz citu dzīves vietu dēļ abām Hamiltonas draudzēm bija jāapvienojas, un tās par savu mācītāju ievēlēja mācītāju E. Pavasari.¹⁹⁶

1958. gadā mācītāju skaits atkal krities līdz 17, bet tie ir kļuvuši aktīvāki. Atzinīgi tika novērtēti arī mācītāju un draudžu darbinieku centieni apmeklēt draudžu locekļus mājās, tā arī vācot ziedojumus draudzēm un noskaidrojot dažādus jautājumus.¹⁹⁷

Jauna iezīme Baznīcas darbinieku dzīvē bija Kanādas apgabala vadītāja 1965. gada oktobrī sasauktā

¹⁹² Prāv. A. Skrodelis. *Kanādas latviešu Baznīcas un draudžu dzīves gads* – BK, 1952, 46.–52. lpp.

¹⁹³ Prāv. A. Skrodelis. *Latviešu Baznīcas dzīve un darbs Kanādā* – BK, 1954, 47. lpp.

¹⁹⁴ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas, latviešu draudžu un mācītāju darbs, uzdevumi un dzīve Kanādā* – BK, 1956, 74., 75. lpp.

¹⁹⁵ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs, uzdevumi un dzīve Kanādā* – BK, 1957, 79.–81. lpp.

¹⁹⁶ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1958, 81., 82. lpp.

¹⁹⁷ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1960, 94.–98. lpp.

mācītāju sapulce, kurā varēja pārspriest viņu darba problēmas un situācijas ar amata brāļiem.

Kritiska situācija Baznīcas darbā radās 1970. gadā, kad tika ziņots, ka "Kanādas apgabālā darbojas 13 mācītāji. Viņu vecums – no 42 līdz 76 gadiem. No tiem 11 mācītājiem jau ir pāri 60 gadiem"¹⁹⁸. Tāpēc 1972. gadā priecīgs notikums Kanādas Baznīcā bija Mārtiņa Ozoliņa ordinācija mācītāja amatā, tā papildinot nu jau sirmo mācītāju pulku.¹⁹⁹ Vēl pēc pāris gadiem 1973. gadā kā atbalsts nāca jaunu mācītāju ieviešana amatā abās lielākajās Toronto draudzēs – I. Gaide un J. Čālitis.²⁰⁰

1975. gadā Kanādas apgabala Baznīcas ordinēto darbinieku sarakstā ir 15 garīdznieku, bet trīs no tiem ir emeritēti.²⁰¹

Līdz 1950. gada 1. jūlijam Kanādā tika dibinātas trīs draudzes – divas Toronto un viena Montreālā. No Kanādas sinodes puses tās tika uzskatītas par "pievienotām" draudzēm vai draudžu kopām, bet tās iekšēji funkcionēja kā Latvijas ev. lut. Baznīcas draudzes. Draudžu kopas darbojas sešās vietās – Otavā, Bramptonā, Londonā, Velandā, Norandā un St. Katrinēs. Hamiltonā norisinājās darbs, lai varētu organizēt pirmo patstāvīgo latviešu draudzi, bet tas prasīja kārtējo ciņu ar Kanādas sinodi. Tā kā visas šīs vietas vēl bija tapšanas stadijā, arī to locekļu skaits vēl bija mainīgs, jo pilnīga reģistrācija nebija notikusi. Mācītājs A. Skrodelis kā lielu trūkumu un apgrūtinājumu tieši latviešu draudžu un kopu veidošanā un to darbības attīstībā minēja latviešu pasivitāti ziedojumos un draudzes nodokļu maksājumos.²⁰²

Tomēr neatkarīgi no formālās piederības vienai vai otrai sinodei, visas latviešu draudzes bija Latvijas ev. lut. Baznīcas locekles un, skaitot tās no šāda viedokļa, 1950. gada beigās Kanādā bija jau 13 draudzes – divas Toronto un pa vienai Montreālā, Norandā, Otavā, Bramptonā, Londonā, St. Katrinēs, Hamiltonā, Vinipegā, Vankūverā, Vakarkanādā un Albertā. Ja

¹⁹⁸ Prāv. V. Šēfers. *Padarītais un vēl darāmais* – BK, 1971, 156. lpp.

¹⁹⁹ Prāv. V. Šēfers. *Paliek...* – BK, 1973, 135. lpp.

²⁰⁰ Prāv. V. Šēfers. *Laikmeta bridinājums* – BK, 1975, 138. lpp.

²⁰¹ Prāv. A. Voitkus. *Pārskats par LELBAs Kanādas apgabala darbu 1975. gadā* – BK, 1977, 143. lpp.

²⁰² Māc. A. Skrodelis. *Pārskats par Baznīcas darbu Kanādā* – BK, 1951, 50.–54. lpp.

Kanādas sinodei piederēja trīs draudzes, bet Misūri sinodei – piecas, tad pārējās piecas nebija formāli saistījušās ne ar vienu sinodi un pastāvēja kā neatkarīgas draudzes.²⁰³

Draudžu locekļu skaits arī 1951. gadā vēl nebija precīzi konstatēts, bet kopumā varētu būt 6160. Dāmu komitejas tāpat kā palīdzības darbs vēl bija tikai sākuma stadijā, bet ar laiku tur bija sagaidāma lielāka aktivitāte. Ērgelnieku jautājums visās draudzēs bija atrisināts. Visur valdīja ļoti jauka saskaņa ar citu konfesiju latviešiem. Tāpat kā iepriekš prāvests Skrodelis pieminēja zemo ziedošanas aktivitāti, kas neļāva aktīvāk veidoties un darboties draudzēm.²⁰⁴ 1951. gadā pirmā draudze Kanādā, kas tika pati pie sava dievnama (uz pusēm ar igauņu luterāņu draudzi) bija Toronto Pirmā latviešu luterāņu draudze Andreja baznīcā, lai gan tā ir jaunākā un mazākā Toronto latviešu draudze ar 800 locekļiem.²⁰⁵

1951. gada beigās Kanādā bija nodibinātas 24 latviešu draudzes, kurās apvienoti apmēram 5600 latviešu luterāņu, vēl 2 vai 3 draudzes bija tapšanas stadijā. “Pavisam Kanādā 1952. gada 1. janvārī bija 10800 latviešu, no tiem 9000 luterāņu, 920 katoļu, pārējie pareizticīgie un baptisti.”²⁰⁶ No 24 latviešu draudzēm deviņas piederēja Apvienotās Luterāņu Baznīcas Amerikā (ĀLBA) Kanādas sinodei, deviņas tapušas ar Misūri sinodes atbalstu, bet pārējās sešas darbojās kā pilnīgi patstāvīgas draudzes. Sinožu atbalsts vairumā gadījumu izpaudās kā latviešu mācītāja algošana darbam draudzē.²⁰⁷ Bija tikai trīs lielākas draudzes, kas visus izdevumus varētu segt pašas – Montreālā, Toronto un Hamiltonā, bet dievkalpojumi notika 44 dažādās vietās.²⁰⁸ Vēl aktīvāk nekā iepriekšējos gados notika dievkalpojumi, darbs svētdienas un sestdienas skolās, organizējās dāmu komitejas, tika laulāti pāri, kristīti bērni.²⁰⁹

1952. gadā Kanādā bija 29 draudzes, dienas pārveidošanās stadijā un piecas noteikti izveidojušās

²⁰³ Prāv. A. Skrodelis. *Kanādas latviešu Baznīcas un draudžu dzīves gads* – BK, 1952, 46.–52. lpp.

²⁰⁴ *Ibid.*, 46.–52. lpp.

²⁰⁵ Prāv. A. Skrodelis. *Latviešu draudzes – siržu uguns kuri un latvietības cietokšņi* – BK, 1953, 48., 49. lpp.

²⁰⁶ *Ibid.*, 44. lpp.

²⁰⁷ *Ibid.*, 46., 47. lpp.

²⁰⁸ Prāv. A. Skrodelis. *Latviešu Baznīcas dzīve un darbs Kanādā* – BK, 1954, 46. lpp.

²⁰⁹ *Ibid.*, 46. lpp.

spreidīšanas vietas ar kopējo dalībnieku skaitu 6634. Klāt nākušās draudzes: Otavas Otrā, Montreālas Otrā, Muskokas, Vinipegas Mārtiņa. "Kanādā latviešu izvietojuma vājā puse – tie izkaisīti nelielā skaitā pa daudziem (vairāk nekā 40) centriem, bet atstatumi starp tiem bieži vien 12 līdz 24 stundu brauciens. Tāpēc draudzes nelielas. Draudžu, kuru locekļu skaits pārsniedz 200, ir astoņas; starp 100 un 200 – sešas; starp 50 un 100 – deviņas; bet mazāk par 50 – sešas. (...) Otrā grūtība: latvieši vēl nav nostabilizējušies, vērojama plūšana no rietumiem un ziemeļiem uz dienvidiem un austrumiem." Līdz ar to draudžu locekļu skaits krasi mainās no gada uz gadu.²¹⁰

1953. gadā Kanādā bija tāpat 29 draudzes, bet dievkalpojumu vietu skaits bija palielinājies līdz desmit. Draudzēs apvienojušies 7439 luterāņi (73% no kopumā uzskaitītajiem). Nepatīkama tendence bija baznīcēnu skaita kritums, lai gan draudžu locekļu skaits pamatīgi pieaudzis. Tas varētu būt skaidrojams ar latviešu iedzīvošanos svešajā zemē un savas ģimenes rūpju pieaugumu. Dzīve bija iegājusi savas noteiktās slīdēs, un ļaudis izvēlējās citas aktivitātes, nevis sadraudzību dievkalpojumos. Svarīgākais uzdevums tuvākajā laikā draudzēm bija iegūt savas telpas, jo bieži vien telpu saimnieki cerēja visu grupu piesaistīt savā draudzē un izdarīja dažādus spiedienus vai arī uzteica telpas.²¹¹

1954. gadā Kanādā nu jau bija 30 draudzes, trīs filiāles un 11 dievkalpojumu vietu. Prāvests A. Skrodelis norādīja, ka dievgaldnieku skaits vairumā draudžu bija ļoti mazs un draudžu locekļiem būtu jāpievērš tam lielāka uzmanība kā vienam no svarīgākajiem sakramentiem. Draudzēs iesaistījušies 75% Kanādā dzīvojošo latviešu luterāņu. Dāmu komitejas aktīvi darbojās 14 draudzēs. Tikai divas draudzes – Otavas un St. Katrīnu – izdeva savas avīzes "Draudzes vēstis" un "Draudzes ziņas". Toties bija ierosinājums latviešu lielajos laikrakstos izdalīt sevišķu sleju ticības, morāles un garīgai dzīvei.²¹²

Draudzes nostabilizējās un sāka iegūt savus īpašumus – Toronto abām draudzēm bija gan savi

²¹⁰ Ibid, 46. lpp.

²¹¹ Prāv. A. Skrodelis. *Skats Latvijas ev.-lut. Baznīcas un draudžu dzīvē un darbā Kanādā* – BK, 1955, 60., 61. lpp.

²¹² Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas, latviešu draudžu un mācītāju darbs, uzdevumi un dzīve Kanādā* – BK, 1956, 74., 75. lpp.

lauku īpašumi, kuros rīkot vasaras nometnes bērniem un nedēļas nogales pulcēties pieaugušajiem, gan bija sava latviešu kapsēta. Vēl Toronto Pirmā latviešu draudze uzkrāja līdzekļus veco ļaužu mītnes iekārtošanai.²¹³

Lai akcentētu savu draudzes dievnamu iegādes nepieciešamību, 1957. gada kalendārā prāvests A. Skrodelis citēja kādu draudzes mēnešrakstu: "Vecie emigranti šinīs dienās zin liecināt, ka savu telpu jautājums ir katras etniskas grupas dzīvības un nāves jautājums. Ja pirmo piecu gadu laikā neizdodas tikt pie pašu telpām un izveidot savu garīgo dzīvi, tad sākas sairšanas process, respektīvi, aizklišana un izkaisīšanās."²¹⁴ Bet lielākā daļa Kanādas draudžu vēl tikai vāca līdzekļus šiem mērķiem.

1955. gadā Kanādā bija 30 draudzes, astoņas filiāles un desmit dievkalpojumu vietu. Likvidēta Velandas draudze, bet dibināta trešā draudze Toronto – Austrumu draudze ar Misūri sinodes atbalstu. Draudzēs apvienojušies 81,5% latviešu luterāņu. Daudzās vietās ar labiem panākumiem darbojās dāmu komitejas un svētdienas skolas. Toronto Pirmā latviešu draudze bija iecerējusi plašus darbus savā lauku īpašumā "Sidrabene" – apstādījumu ierīkošanu, latvisku vārtu veidošanu, brīvdabas baznīcas izveidošanu, brīvdabas teātra, auto stāvvietas un sporta laukuma būvniecību. Tāpat viņi nebija atteikušies no savas ieceres veidot latviešu veco ļaužu mītni.²¹⁵

1956. gadā Kanādas draudžu skaits pieaudzis līdz 32, bet samazinājies filiāļu un dievkalpojumu vietu skaits – attiecīgi piecas un astoņas. Draudzēs reģistrējušies 5829 locekļi, kas būtu 77,5% no latviešu luterāņiem. Jauna neatkarīga draudze nodibināta Edmontonā mācītāja E. Bērziņa aprūpē, tā papildinot neatkarīgo draudžu skaitu līdz septiņām. Vēl šajā gadā Toronto neatkarīgā dievkalpojumu kopa pārtapusi par Rietumu draudzi, bet pēc mācītāja A. Voitkus pārceļšanās uz citu dzīves vietu bija jāapvienojas abām Hamiltonas draudzēm.²¹⁶

1957. gadā kopumā draudzēs kā aktīvi locekļi iesaistījušies 78,3% no visiem Kanādas latviešu

²¹³ Ibid, 74., 75. lpp.

²¹⁴ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs, uzdevumi un dzīve Kanādā* – BK, 1957, 79. lpp.

²¹⁵ Ibid, 79.–81. lpp.

²¹⁶ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1958, 81., 82. lpp.

luterāņiem (8702). Kanādā kopā bija 29 draudzes, no kurām astoņas saistītas ar ALBA, bet 13 ar Misūri sinodi, un astoņas bija neatkarīgas draudzes.²¹⁷ Lielākās draudzes uzkrāja līdzekļus savu īpašumu iegādei, kas drīz materializējās dievnamos vai draudzes namos. 1957. gadā nozīmīgākos īpašumus ieguvusi Montreālas Pāvila draudze – gan lauku īpašumu “Tērvete”, gan savu dievnamu.²¹⁸ Toronto Pirmās latviešu draudzes īpašumā “Sidrabenē” atjaunoja dzimtenes tradicionālās Mežu dienas apkārtnes izdaiļošanai. Tā kā Toronto latviešu kapsētā bija jau 20 kapu kopīgas, tad no 1957. gada notika kapusvētki. Ar cieņu Baznīcas dzīves pārskatā tiek pieminēts Toronto Pirmās draudzes koris T. Ķēniņa vadībā, kurš 1957. gadā atzīmēja 5 gadu pastāvēšanu. Šis koris izcēlās ar savu labo sniegumu un jaunu skaņdarbu atskaņošanu, līdz ar to – arī popularitāti tautiešu vidū.²¹⁹

Kā dzīvā organismā arī Kanādas draudžu dzīvē notika pārmaiņas – 1958. gadā bija 26 draudzes. Trīs mazas draudzītes nomalēs tika likvidētas, jo latvieši pārceļoja uz citām dzīvesvietām. Tā Kanādā bija septiņas neatkarīgas, septiņas ALBA atbalstītas un 12 Misūri sinodes atbalstītas draudzes. Regulāri notika dievkalpojumi, vietām arī bērnu un jaunatnes dievkalpojumi. Vairākās draudzēs notika regulāras Bībeles stundas. Draudzes uzkrāja līdzekļus savu dievnamu iegādei, bet diemžēl ziedotāju dotais vēl neļāva tik drīz šīs idejas realizēt. Dāmu komitejas darbojās 18 draudzēs.²²⁰

1959. gads Kanādā iezīmējās ar tālāku jau esošo struktūru augšanu un nostiprināšanos. Dažas draudzes ieguvušas savus īpašumus – Hamiltonas Kristus draudze savu dievnamu, bet Montreālas Trisvienības draudze un Toronto Sv. Jāņa draudze – savus draudzes namus.²²¹

1960. gadā Toronto Pirmās latviešu draudzes īpašumā “Sidrabene” pēc mākslinieka O. Grebžes meta uzcelta oriģināla brīvdabas baznīca un iesvētīta bērnu

²¹⁷ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1959, 93., 94. lpp.

²¹⁸ *Ibid.*, 93., 94. lpp.

²¹⁹ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1958, 83., 84. lpp.

²²⁰ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1960, 94.–98. lpp.

²²¹ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1961, 132.–134. lpp.

svētkos 24. jūlijā. Montreālas Trīsvienības draudze iesvētījusi savu draudzes namu. Daudzās draudzēs bija speciāli fondi īpašumu iegādei, kas ar laiku ļāva realizēt sapni par savu dievnamu vai latviešu namu.²²² Toronto Austrumu draudze 1961. gadā iegādājās savu lauku īpašumu "Tālava" pie Notavasagas upes. Citas draudzes turpināja iekopt savus jau iepriekš iegādātos īpašumus.²²³

Bez sevišķām pārmaiņām pagāja turpmākie gadi, bet 1965. gadā prāvests Veinbergs latviešu draudžu situāciju Kanādā novērtēja kā neiepriecinošu. Ja draudžu sadarbības darbs bija nokārtots, tad ikdienas darbs draudzēs sarucis. Draudžu locekļu skaits samazinājies uz sītroto locekļu rēķina, likvidējušās vairākas mazās dievkalpojumu kopas, jo latvieši pārceļojuši uz citām lielākām pilsētām. Kritiski zems dievgaldnieku skaits, jo sasniedza tikai 36,7% (vietām pat tikai 22%) ierasto, 50% vietā. Tikai draudzēs, kuras bija iegādājušās savus dievnamus vai citus īpašumus, aktivitāte bija augusi, it paši dievkalpojumu apmeklētāju skaita ziņā.²²⁴ Ja latvieši iebrauca Kanādā reizēm bez dolāra kabatā un vietējās sinodes algoja mācītājus un sniedza pabalstus draudžu dibināšanai un uzturēšanai, tad 1965. gadā draudžu īpašumu kopvērtība pārsniedza \$652 207.²²⁵

1966. gadā Kanādas apgabalam pievienojās vēl piecas draudzes: Vinipegas Sv. Mārtiņa draudze, Kalgari Sv. Pāvila draudze, Kalgari Latviešu draudze, Edmontonas Sv. Jāņa draudze un Portarturas-Fortviljemas draudze. Kopā Kanādas apgabalā bija 18 draudzes, no kurām trīs nepiederēja LELDAA, bet ārpus apgabala lielā attāluma dēļ bija Vankūveras draudze, un tā piederēja ASV rietumu apgabalam.

Kanādas apgabala draudzēm piederēja trīs baznīcas, viena draudzes māja, četri lauku īpašumi un iepirktas kapu vietas ar kopvērtību \$503 303. Vairākas draudzes bija uzkrājušas savus rezerves kapitālus, kas ļautu atrisināt kādas neparedzētas problēmas. 1967. gadā Kanādas draudžu īpašumiem klāt nācis

²²² Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1962, 98. lpp.

²²³ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1963, 104. lpp.

²²⁴ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Kanādā* – BK, 1966, 137. lpp.

²²⁵ Prāv. V. Šēfers. *Latviešu draudžu darbs Kanādā* – BK, 1967, 159.–163. lpp.

Otavas Miera draudzes lauku ipašums "Sprīdiši", tā papildinot to skaitu līdz pieciem ("Saulaine", "Sidrabene", "Tālava", "Tervete" un "Sprīdiši").²²⁶

1974. gadā Kanādas apgabalā pirms LELBAs izveidošanās bija 17 draudžu ar ipašumu 603 980 dolāru vērtībā.²²⁷

1951. gadā svētdienas skolu darbs bija nostabilizējies un arī kļuvis dzīvāks, svētdienas skolas pastāvēja 15 vietās, apvienoja 293 bērnus un 44 skolotājus.²²⁸ 1953. gadā svētdienas skolas bija 19 draudzēs un pastāvēja arī četras latviešu skolas.²²⁹ 1954. gadā svētdienas skolas darbojās jau 20 draudzēs.²³⁰ Līdz ar draudžu dzīves nostabilizēšanos arī darbs ar jauno paaudzi iegāja savās pastāvīgās sliedēs. Tas vienmēr tika uzskatīts par ļoti būtisku draudzes dzīvības uzturēšanas avotu vēlākajiem gadiem, tāpēc darbs ar bērniem arvien pletās plašumā. 1958. gadā svētdienas skolas darbojās 23 draudzēs, un veiksmīgi darbojās arī bērnu vasaras nometnes. Tās deva labu iespēju par mērenu cenu bērniem dzīvot latviskā un kristīgā vidē. Pie dažām draudzēm veidojās jaunatnes pulciņi, kas regulāri sapulcējās uz saviem vakariem.²³¹

1966. gadā Kanādā pirmo reizi notika svētdienas skolotāju sanāksme, ko Toronto sasauca svētdienas skolu darba vadītājs mācītājs A. Voitkus. Šī sanāksme tika atzīta par vērtīgu it īpaši tāpēc, ka skolās parasti darbojās draudžu locekļi bez speciālas izglītības.²³²

Reizēm uz jauno paaudzi liktās cerības neattaisnojās, jo jaunie ļaudis diezgan pasīvi darbojās draudzēs. Kad viņi bija izstudējuši un nostabilizējušies savā dzīvē, viņi draudzes dzīvē vairs nepiedalījās.²³³

²²⁶ Prāv. V. Šēfers. *Glabā uzticēto mantu!* – BK, 1969, 152.–154. lpp.

²²⁷ Prāv. A. Voitkus. *Draudžu darbs LELDAAs Kanādas apgabalā 1974. gadā* – BK, 1976, 141.–146. lpp.

²²⁸ Prāv. A. Skrodelis. *Kanādas latviešu Baznīcas un draudžu dzīves gads* – BK, 1952, 46.–52. lpp.

²²⁹ Prāv. A. Skrodelis. *Skats Latvijas ev.-lut. Baznīcas un draudžu dzīvē un darbā Kanādā* – BK, 1955, 59., 60. lpp.

²³⁰ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas, latviešu draudžu un mācītāju darbs, uzdevumi un dzīve Kanādā* – BK, 1956, 72., 73. lpp.

²³¹ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1960, 94.–98. lpp.

²³² Prāv. V. Šēfers. *Latviešu draudžu darbs 1966. gadā Kanādā* – BK, 1968, 162. lpp.

²³³ Prāv. V. Šēfers. *Padarītais un vēl darāmais* – BK, 1971, 156., 157. lpp.

1970. gadā svētdienas skolas apmeklēja tikai 486 no 1619 bērniem. Viens no iemesliem bija tas, ka ģimenēs vairs nerunāja latviski, līdz ar to bērni nevarēja iekļauties skolu vidē.²³⁴ Toties 1972. gadā Kanādā notika divi jauniešu saieti – Toronto un “Saulainē”, kas norādīja uz jaunatnes interesi un aktivitāti. Jauns paņēmieni iesvētības mācībai tika izmēģināts Toronto, kad visas trīs lielās draudzes decembrī aicināja savus nākošajā gadā iesvētāmos uz kopīgām pārrunām – kursiem.²³⁵

Darbs ar bērniem un jaunatni gadu gaitā piedzīvoja savus kāpumus un kritumus, tomēr svētdienas skolas un vasaras nometnes dažāda vecuma bērniem deva kristīgās ticības pamatzināšanas un savu svētību viņu tālākajām gaitām.

Palīdzības darbs kopš tā aizsākumiem piecdesmito gadu sākumā bija audzis. Te varbūt tikai kādi atsevišķi interesantākie fakti. Tā interesanti dati atspoguļojas 1957. gadā sakarā ar palīdzības darbu: ja visas Kanādas draudzes palīdzības darbam savākušas \$13 560, tad vienas Toronto draudzes locekļi gada laikā saviem tuviniekiem nosūtījuši palīdzību pāri par \$38 000 vērtībā.²³⁶

1959. gadā savā pārskatā par paveikto Kanādā iepriekšējā gadā prāvests Skrodelis aicināja draudzes nosūtīt sevišķu palīdzību Latvijā dzīvojošiem 120 ordinētajiem mācītajiem – melnu audumu amata tērpiem.²³⁷

Kā sevišķi devīga draudze palīdzības darbā, kura nekad neatteica un deva vēl vairāk nekā lielās draudzes, 1959. gadā tika atzīmēta Katrinas draudze ar tās 243 dvēselēm. Šī draudze saņēmusi arī arhibīskapa atzinību par atsaucību.²³⁸

Mēs bijām liecinieki tam, ka Kanādā dibinātās latviešu luterāņu draudzes iesākumā bija vienotas tikai ar arhibīskapa pārstāvja A. Skrodeļa starpniecību. Pēc dažiem gadiem tika izveidota un ievēlota sava Kanādas pārvalde, kas darbojās tiešā pakļautībā Virsvaldei un arhibīskapam. Sešdesmito gadu vidū

²³⁴ Ibid, 156., 157. lpp.

²³⁵ Prāv. V. Šēfers. *Paliek...* – BK, 1973, 135. lpp.

²³⁶ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1958, 83., 84. lpp.

²³⁷ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1959, 93., 94. lpp.

²³⁸ Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1960, 94.–98. lpp.

Kanādas draudzes izlēma pievienoties Latviešu ev. lut. draudžu apvienībai Amerikā, tā kļūstot par šīs apvienības ceturto apgabalu. Ja šis lēmums radīja vēl lielāku sadarbību starp latviešu draudzēm Ziemeļamerikas kontinentā un vienotības sajūtu, tad Kanādas draudžu ikdienas dzīvi tas daudz neiespaidoja. Arī pirms tam draudzes bija saglabājušas Latvijas ev. lut. Baznīcas dievkalpojuma kārtību un draudzes pārvaldes sistēmu. Arī pirms tam tām bija sava pārvalde, un vēl arvien šīs pārvaldes priekšnieks un apgabala vadītājs katru gadu sniedza savu atsevišķu pārskatu par draudžu dzīvi Kanādā. Vienīgi Kanādas draudžu iemaksas nonāca vispirms LELDAAs budžetā un tikai tad tika nosūtītas tālāk Baznīcas Virsvaldei.

Tāpēc gan nav jānoliecina šī iegūtā vienotība, jo tā arī bija viens no priekšnosacījumiem savas neatkarīgās Baznīcas dibināšanai 1975. gadā.

Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas Amerikā izveidošana 1975. g.

“Kad 1949. gadā Latvijas arhibīskaps T. Grinbergs kā PLF Eksekutīvās komitejas loceklis tai iesniedza priekšlikumus par vadlinijām, uz kāda pamata veidot un organizēt Latvijas ev.-lut. draudzes jaunās trimdas zemēs, tad šī komiteja ieteica, it sevišķi ASV, dibināt Latvijas ev.-lut. Baznīcas sinodi pēc citu tautu – zviedru, norvēģu, somu u.c. – Baznīcu parauga.”²³⁹ Šis ieteikums tika realizēts dzīvē tikai pēc 26 gadiem, jo LELDAA kopš 1957. gada apvienoja latviešu luterāņu draudzes tikai nacionāli un tradicionāli, bez kādām administratīvām saistībām.

Lai gan šī ideja par savu sinodi šad un tad parādījās dažādos kontekstos arī iepriekš, tomēr nopietni par to Baznīcas aprindās sāka apspriesties tikai 1966. gadā: “Pašu sinodes jautājumu iekustināja ģenerālkonference priekš trim gadiem, un zināmus plānus bija uzmetusi vidienes apgabala konference 1968. gada oktobri Linkolnā. Vispārējā konference komisijā pieaicināja pārstāvjus no visiem apgabaliem, ar arhibīskapu un pārvaldes priekšnieku kā ex officio komisijas locekļiem. Savu vārdu šini lietā teikt bija aicināti arī Baznīcas Virsvaldes ilggadējie juristi.”²⁴⁰ Sinodes satversmes komisijas priekšsēdētājs bija

²³⁹ Māc. E. Rozītis. *Latvijas ev.-lut. Baznīca Luterāņu pasaules federācijā* – BK, 1950, 60. lpp.

²⁴⁰ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstis* – BK, 1970, 162. lpp.

Dr. J. Robiņš, sekretārs – māc. V. Vārsbergs, bet jurists – senators A. Rumpēters.²⁴¹

Pēc pāris gadiem tika ziņots, ka “savu darbu 1970. gadā nobeidza LELDAA's generālkonferences izveidotā latviešu sinodes Amerikā satversmes projekta komisija. Nobalsošana draudzēs var notikt tikai pēc projekta apstiprināšanas Baznīcas Virsvaldē, kas vēl 1971. gada pirmajā pusgadā nebija noticis. Sinodes mērķis – latviešu draudžu neierobežota vienība Latvijas Baznīcas rāmjos, kas ar draudžu sadalīšanos pa dažādam sinodēm nebija iespējama”²⁴².

Baznīcas Virsvalde 1972. gada aprīli savā sēdē Toronto pieņēma šādus lēmumus:

- 1) visu Ziemeļamerikas latviešu evaņģēliski luterisko draudžu apvienošanās vienā latviešu sinodē kā garīgā un nacionālā latviešu vienībā būtu vēlama;
- 2) šai virzienā izstrādātais sinodes satversmes projekts Baznīcas Virsvaldei ir pieņemams, jo:
 - a) noteic paredzētās sinodes piederību pie mūsu Latvijas ev. lut. Baznīcas trimdā,
 - b) pieņemamā veidā paredz šīs sinodes attieksmes ar mūsu Baznīcas augstākiem pārvaldes orgāniem – arhibīskapu un Baznīcas Virsvaldi,
 - c) dotu latviešu ev. lut. draudžu sadarbībai ASV un Kanādā šo zemju apstākļiem tiesiski piemērotu izkārtojumu.

1972. gada generālkonference atlika balsojumu par šo projektu, tā dodot draudzēm un visiem draudžu locekļiem vēl laiku to pārspriest un izdiskutēt.²⁴³ Pēc šīs konferences pārvalde izsūtīja satversmes projektu visām draudzēm izvērtēšanai.

Par jebkādam aktivitātēm savas sinodes dibināšanās sakarā nekas netiek ziņots līdz pat 1975. gadam, kad no 17. līdz 24. augustam latviešu centrā “Garezers” notika svarīgākais šī gada pasākums – LELDAA generālkonference, kura pieņēma lēmumu LELDAA pārveidot par LELBA, latviešu draudžu sinodi, kas būtu Latvijas ev. lut. Baznīcas ārpus Latvijas sastāvdaļa. Balsojumā balsis sadalījās šādi: 54 – par, 8 – pret, un 14 atturējās. LELBA apvienotu visas latviešu draudzes bez to līdzdalības vietējās

²⁴¹ Prāv. A. Veinbergs. *Latvijas Baznīca Amerikas Savienotajās Valstīs. LELDAA's 15 gadi* – BK, 1973, 125. lpp.

²⁴² Prāv. A. Veinbergs. *LELDAA un ASV draudzes* – BK, 1972, 135. lpp.

²⁴³ Prāv. A. Veinbergs. *Latvijas Baznīca Amerikas Savienotajās Valstīs. LELDAA's 15 gadi* – BK, 1973, 125. lpp.

amerikāņu sinodēs. LELBA pamatā pārņēma LELDAA satversmi Dr. A. Rūša redakcijā. Jaunā satversme paredzēja katrai draudzei ne tikai vienu laicīgo balsi, bet gan vienu balsi uz katriem 500 draudzes locekļiem. Par tautiešu interesi darboties šajā jaunajā organizācijā liecināja lielais kandidātu skaits vēlēšanām – uz četriem garīgo pārvaldes locekļu amatiem kandidēja astoņi, bet uz trim laicīgajiem – septiņi.

LELBAs pārvalde 1975. gadā pēc vēlēšanām savu darbu uzsāka šādā sastāvā: pārvaldes priekšnieks, palīdzības nozares vadītājs un apkārtraksta redaktors – prāvests Aleksandrs Veinbergs; pārvaldes priekšnieka laicīgais vietnieks un statistikas nozares vadītājs – prof. Dr. Eižens Leimanis; pārvaldes priekšnieka garīgais vietnieks – prāvests Artūrs Voitkus; sekretārs, skolu un kristīgās audzināšanas nozares vadītājs – prāvests Roberts V. Aboliņš; budžeta nozares vadītājs un kasieris – Dr. Jānis Robiņš; juridiskās – administratīvās nozares vadītājs – Dr. Armins Rūsis; jaunatnes nozares vadītājs – mācītājs Vilis Vārsbergs un pārvaldes goda loceklis – agr. Ēriks Robiņš. Revīzijas komisijas priekšsēdis – Jānis Osis, vietnieks – Pauls E. Bukans un sekretārs – Valdis Kalējs. LELBAs Apgāda vadītājs – mācītājs Edgars Kiploks, ārmisijas darba vadītājs – mācītājs Pēteris Nesaule, dāmu komiteju nozares vadītājs – prāvests Jānis Turks un referents Baznīcas namturības jautājumos – mācītājs Uldis Cepure.²⁴⁴

Ar mainīto nosaukumu un satversmi latviešu Baznīca Amerikā tika inkorporēta 1976. gada sākumā.²⁴⁵ LELBA no LELDAAAs pārņēma šādas draudzes:

Rietumu apgabalā – 12 draudzes:

Dienvīdkalifornijas draudze,
Ziemeļkalifornijas draudze,
Losandželosas Miera draudze,
Oklandes draudze,
Sietlas draudze,
Oregonas draudze,
Longvjū draudze,

²⁴⁴ Adrešu saraksts *LELBAs pārvalde*– BK, 1977, 198., 199. lpp.

²⁴⁵ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. Baznīca Amerikā* – BK, 1977, 135. lpp.

Denveras draudze,
Kolorādo Springu draudze,
Takomas draudze,
San Diego draudze,
Vankūveras draudze (Kanādā).

Vidienes apgabalā – 37 draudzes:

Čikāgas Ciānas draudze,
Čikāgas Sv. Jāņa draudze,
Čikāgas Miera draudze,
Čikāgas Sv. Pāvila draudze,
Kolumbus draudze,
Deitonas draudze,
Detroitas Kristus draudze,
Detroitas Sv. Pāvila draudze,
Aijovas – Dimoinas draudze,
Fondulakas M. Lutera draudze,
Grandrapidu un apkārtnes draudze,
Grandrapidu Vienības draudze,
Indianapoles draudze,
Indianapoles Pirmā draudze,
Kalamazū draudze,
Kalamazū Sv. Jāņa draudze,
Klīvlādes Apvienotā draudze,
Klīvlādes Mārtiņa Lutera draudze,
Klīvlādes Miera draudze,
Lansingas draudze,
Linkolnas draudze,
Linkolnas Sv. Jāņa draudze,
Milvoku draudze,
Milvoku Sv. Jāņa draudze,
Milvoku Kristus draudze,
Mineapoles – St. Paulas draudze,
Mineapoles Jēzus draudze,
Mineapoles Kristus draudze,
Omahas draudze,
Saginavas draudze,
Senatobijas Pāvila draudze,
Grendhevenas draudze,
St. Luisas draudze,
Kantonas draudze,
Pitsburgas draudze,
Vičitas draudze,
Vinipegas draudze.

Austrumu apgabalā – 23 draudzes:

Bufalo Mārtiņa draudze,
 Bostonas Džamaikpleinas Trīsvienības draudze,
 Bostonas Misijas draudze,
 Bostonas Trimdas draudze,
 Bukskauntijas un apkārtnes draudze,
 Dienvidfloridas draudze,
 Filadelfijas un apkārtnes draudze,
 Filadelfijas Sv. Jāņa draudze,
 Elizabetes-Ņuarkas draudze,
 Mančesteras draudze,
 Ņubransvikas-Leikvudas draudze,
 Ņujorkas draudze,
 St. Pēterburgas un apkārtnes draudze,
 Pokipsijas un apkārtnes draudze,
 Ročesteras draudze,
 Sirakūzu draudze,
 Sirakūzu Kristus draudze,
 Skenektedijas draudze,
 Stamfordas draudze,
 Vašingtonas draudze,
 Vilimantikas draudze,
 Vilimantikas Miera draudze,
 Vilmingtonas un apkārtnes draudze.

Kanādas apgabalā – 17 draudzes:

Toronto Austrumu draudze,
 Toronto Sv. Andreja draudze,
 Toronto Sv. Jāņa draudze,
 Hamiltonas Kristus draudze,
 Londonas draudze,
 St. Katrīnu draudze,
 Niagaras draudze,
 Otavas Miera draudze,
 Sault St. Marie draudze,
 Sadberijas draudze,
 Montreālas Trīsvienības draudze,
 Montreālas Pāvila draudze,
 Vinipegas Sv. Krusta draudze,
 Kalgarijas Sv. Pāvila draudze,
 Kalgari draudze,
 Edmontonas Sv. Jāņa draudze,
 Portarturas – Fortviljemas draudze.

Kopumā LELBA aptvēra 89 draudzes, kuras aprūpēja 89 mācītāji, no tiem 15 mācītāji Kanādas ap-

gabalā, viena vikāre un trīs evaņģēlisti. ASV draudžu kopīpašumu vērtība 1975. gadā tika lēsta \$4 858 895, ar Kanādu kopā – \$5 524 072.²⁴⁶

Dāmu komitejas ierosināja papildināt jauno satversmi ar punktu, kas dod dāmu komiteju visu četru apgabalu galvenajai pārstāvei balsstiesības vēlēšanās Baznīcas apmērā. Tāpat tika ieteikts katrā draudzē dot balsstiesības draudzes padomē dāmu komitejas prieksniecei.²⁴⁷ Vairākas draudzes šos ietukumus ņēma vērā.

Latviešu evaņģēliski luteriskā Baznīca Amerikā uzsāka savu darbību ar jaunu sparū, jo tagad tai bija iespējas un juridiskas tiesības vienot latviešu luterāņu draudzes Ziemeļamerikā ne tikai pēc nacionālā vai solidaritātes principa, bet arī juridiski un administratīvi. Kā redzam, šai organizācijai nebija jāuzsāk sava darbība tukšā vietā – šie ļaudis jau bija iestrādājuši zināmus darbības principus, kurus tagad tikai pilnveidoja un noformēja juridiski. Ja tolaik vēl bija arī kādi skeptiķi, tad šodien mēs redzam, ka šīs idejas pilnībā sevi attaisnoja, jo LELBA pastāv arī šodien. Tagad tās sastāvā ir iekļautas arī Dienvidamerikas draudzes, un tā tiešām aptver visas Amerikas latviešu luterāņus.

Vēsturiskā attīstība pierāda, ka arī savas neatkarīgās sinodes dibināšana bija ilga un pacietīga darba rezultāts. Pirmajos gados ASV, kad latvieši vēl nebija nostiprinājušies šajā jaunajā zemē, nebija arī iespējams šādu vispārēju organizāciju veidot. Ar gadiem, pēc vairākiem attīstības posmiem tas kļuva reāli, attaisnojami un nepieciešami. Visam savs laiks, arī savas neatkarības apliecināšanai.

Garīgā literatūra

Garīgā literatūra visos laikos ir bijis labs palīgs gan mācītājiem viņu darbā, gan katram draudzes loceklim viņa ikdienas ticības dzīvē. Arī šajā laika periodā no 1947. līdz 1975. gadam latviešu luterāņi ir rūpējušies par iespīestā vārda iziešanu tautā. Iesākumā to palīdzēja realizēt Pasaules Luterāņu federācijas materiālais atbalsts, vēlāk – jau pašu ziedojumi un apgādā apgrozītie naudas līdzekļi. Parastais literatūras izplatīšanas ceļš bija caur mācītājiem, vēlāk grāmatas no apgāda pieprasīja pa pastu un tālāk izplatīja grāmatu galdi.

²⁴⁶ Ibid, 131. lpp.

²⁴⁷ Ibid, 131., 132. lpp.

Jau bēgļu nometnēs Vācijā Baznīcas Virsvalde rūpējās par iespīestā vārda ceļu pie ticīgajiem. Tā 1945. gadā prāv. J. Ķullīša redakcijā sāka izdot draudžu laikrakstu "Pie Svētavota". Kopš 1951. gada "Pie Svētavota" turpināja iznākt prāvesta Dr. V. Sanderā redakcijā. Šis iknedēļas žurnāls tika izplatīts visiem latviešu trimdiniekiem, ieskaitot arī katoļus un baptistus.

1945. gadā atsāka izdot arī T. Grinberga "Bititi" un "Bitites kalendāru" vismazākajiem lasītājiem. Ar laiku dažās draudzēs radās paradums, ka draudzes valdes iegādājās "Bitites kalendāru" un to pasniedza kā Ziemassvētku dāvanu visiem svētdienas skolas bērniem. Šī tradīcija daudzviet iegājās arī ASV draudzēs. "Bitites kalendārs" tika izdots līdz 1959. gadam.²⁴⁸

Trimdas gados (1947./48. gadā) tika saņemts atbalsts no Anglijas Bībeles biedrības, kas apgādāja latviešus ar pilnīgu Bībeles izdevumu vecajā ortogrāfijā un Jaunās Derības izdevumu jaunajā ortogrāfijā.²⁴⁹ L. Rumaks savā pārskatā par latviešu reliģisko grāmatu izdošanu raksta, ka pilna Bībele trimdā iespiesta piecas reizes – 1945. gadā Stokholmā, 1948. gadā Helsinkos, 1965., 1966., 1967. gadā Londonā. Visas reizes to finansējuši cittautieši.²⁵⁰

1955. gada "Baznīcas kalendārā" prāvests Ķullītis raksta acimredzot par vēlāk 1965. gadā izdoto Bibli: "Baznīcas vadība ir domājusi arī par Vecās Derības jaunu emendāciju, lai to varētu izdot jaunajā ortogrāfijā. Sirmāis mācītājs un teoloģijas zinātnu doktors A. Mačulāns jau ir pārtulkojis no ebreju valodas lielos praviešus un jau ķēries pie maziem praviešiem. Viņam palīgā nāks jaunie zinātnieki ASV no mūsu teologu un filologu aprindām, tā kā mēs ar Dieva palīgu varēsim pēc dažiem gadiem jau lietot visu Bibli jaunā ortogrāfijā un mūsdienu latviešu valodā."²⁵¹ Kopā ar Dr. theol. A. Mačulānu pie šī projekta strādāja arī mācītājs prof. F. Treus un mācītājs V. Bernhards, un to atbalstīja Lielbritānijas Bībeles biedrība Londonā

²⁴⁸ L. Rumaks. *Latviešu reliģiskā periodika trimdā* – BK, 1975, 45.–48. lpp.

²⁴⁹ Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas garīgo darbu okupētās Vācijas amerikāņu un franču zonās* – BK, 1950, 29. lpp.

²⁵⁰ L. Rumaks. *Latviešu reliģiskā grāmata trimdā* – BK, 1973, 98.–105. lpp.

²⁵¹ Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1953. gadā un tuvākie uzdevumi* – BK, 1955, 57. lpp.

un Latvijas sūtniecība Vašingtonā, prof. A. Spekke.²⁵² Savu artavu šī izdevuma tapšanā deva arī latviešu baptistu draudzes ASV. Jauno tulkojumu vispirms caurskatīja prof. Dr. K. Kundziņa vadītā emendācijas un saskaņošanas komisija un beigās – pats arhibīskaps T. Grinbergs.²⁵³

1949. gadā Baznīcas Virsvalde atsāka izdot “Baznīcas kalendāru” trimdas draudzēm. Pirmos divus gadus līdz savai izceļošanai uz ASV tā redaktori bija prāv. J. Kullītis un zvēr. adv. J. Bergmanis, bet 1951. gadā – prāv. A. Rumpēters, kurš arī izceļoja uz ASV. No 1952. gada līdz pat 1964. gadam “Baznīcas kalendāra” atbildīgais redaktors bija mācītājs E. Rozītis Vācijā. Līdz ar to arī Vācijā dažādās iespiestuvēs kalendārs nāca klajā. No 1965. gada līdz pat 1975. gadam atbildīgais redaktors bija ASV dzīvojošais māc. J.V. Strautnieks un arī iespiešana bija pārcelta uz kādu no ASV spiestuvēm. Kamēr redaktors vēl bija Eiropā, vislielākās grūtības sagādāja par vēlu iesūtītie raksti no tālās Austrālijas vai ASV.

Kalendāra izdošanu nodrošināja Baznīcas Virsvaldes līdzekļi, kurus pēc kalendāru pārdošanas atmaksāja. T. Grinbergs rūpējās, lai Vācijā palikušajiem vientuļajiem ļaudīm tos izdalītu par velti vai arī par minimālu samaksu. Pirmajos gados mācītāji bija arī šo kalendāru izplatītāji, vēlāk šos pienākumus uzņēmās grāmatu galdi un LELDAA apgāds.²⁵⁴ 1973. gadā “Baznīcas kalendārs” tā arvien pieaugošā apjoma dēļ tika pārdēvēts par “Baznīcas gadagrāmatu”.²⁵⁵

Ar Nacionālās Luterāņu Baznīcas (NLC) atbalstu kopš 1949. gada iznāca garīgais mēnešraksts “Mājas Draugs” mācītāja Osvalda Gulbja redakcijā un ar A. Bērziņa ilustrācijām. Tā kā palīdzība no amerikāņu puses tika pārtraukta, tad ar 1956. gadu apgāds “Sējējs” sāka izdot jaunu mēnešrakstu “Ceļa Biedrs”, ko tāpat rediģēja māc. O. Gulbis un māc. J. Strautnieks. Līdz 1975. gada beigām bija iznākuši 200 numuri, metiens sasniedzis 4000.

²⁵² Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1954. gadā un 1955. g. līdz 1. jūlijam* – BK, 1956, 70. lpp.

²⁵³ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1956. gadā un 1957. g. līdz 1. aprīlim* – BK, 1958, 78. lpp.

²⁵⁴ Prāv. E. Rozītis. *Gaismas krusta zīmē* – BK, 1973, 114.–116. lpp.

²⁵⁵ L. Rumaks. *Latviešu reliģiskā periodika trimdā* – BK, 1975, 45.–48. lpp.

20. gadsimta piecdesmitajos gados ASV rietumu daļā iznāca arī vairāki draudžu vēstneši: Sanfrancisko – “Zelta Vartu Vēstis”, Sietlā – “Sējejs”, Losandželosā “Vēstnesis” un laukos dzīvojošiem latviešiem Montānas un Vaiomingas valstīs E. Ķiploka “Prērijas avots”.²⁵⁶

1952. gadā Lielbritānijā par vietējās Bībeles biedrības līdzekļiem sāka iespiest Jauno Derību jaunajā ortogrāfijā un lielāka formātā. Šim izdevumam bija pievienoti arī nesen par jaunu pārtulkotie psalmi. Šo darbu bija veikuši māc. Dr. theol. A. Mačulāns, prof. Dr. K. Kundziņš, māc. E. Lange un prāv. A. Mitulis. Jauno psalmu tulkojumu rediģēja arhibīskaps T. Grinbergs.²⁵⁷ Līdz lasītājiem šis izdevums nonāca 1954. gadā. Arī Jaunā Derība trimdā iespiesta kopumā piecas reizes, sākot ar 1945. gadu Stokholmā, un pēdējo reizi – 1970. gadā Londonā.²⁵⁸

1953. gadā “ir iznākusi Dziesmu grāmata evaņģēliski luteriskām draudzēm ar trimdas dziesmu pielikumu II izdevums. Si karsti gaidītā Dziesmu grāmata novērsis dažā draudzē neapmierinošo izpalīdzēšanos ar dziesmu lapiņām, atbrīvos mācītājus no veltīga darba, kurš bija saistīts ar dziesmu lapiņu iespiešanu, un dos plašu iespēju no 838 dziesmām izvēlēties katram gadījumam un katrai svētdienai vispiemērotāko”.²⁵⁹ Kopumā dažādos salikumos un apjomos Dziesmu grāmata trimdā izdota 12 reizes.²⁶⁰

1961. gadā uzsāka darbu Dziesmu grāmatas emendācijas komisija. Šajā gadā tā sanākusi 7 reizes un izskatījusi tās pirmo lasījumu, izdota arī jauno dziesmu izlase.²⁶¹ Pēc šīs komisijas trīs sēdēm 1962. gadā un 1963. gadā bija izskatīts jau trešais Dziesmu grāmatas lasījums, kuram pievienotas 33 jaunas dziesmas.²⁶² Jaunā emendētā Dziesmu grāmata tika izdota

²⁵⁶ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par latviešu draudžu dzīvi ASV rietumos 1953./54. gadā* – BK, 1955, 53. lpp.

²⁵⁷ Prāv. J. Ķullītis. *Baznīcas darba raksturojums ASV austrumu krastā* – BK, 1953, 40. lpp.

²⁵⁸ L. Rumaks. *Latviešu reliģiskā grāmata trimdā* – BK, 1973, 98.–105. lpp.

²⁵⁹ Prāv. J. Ķullītis. *Mūsu Baznīcas darba problēmas* – BK, 1954, 41. lpp.

²⁶⁰ L. Rumaks. *Latviešu reliģiskā grāmata trimdā* – BK, 1973, 98.–105. lpp.

²⁶¹ Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs* – BK, 1963, 102., 103. lpp.

²⁶² Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1964, 101. lpp.

1967. gadā un atkārtoti 1972. gadā. Par pirmo izdevumu ir ziņas, ka tas izpirkts 7000 eksemplāros ASV un 1700 Kanādā, vēl pāris tūkstoši izplatīti citās trimdas zemēs.²⁶³ 1953. gadā Baznīcas Virsvalde izdeva arī Mārtiņa Lutera "Mazo katķismu". Arī šī luterismam nozīmīgā grāmata piedzīvoja trimdā 12 dažādus izdevumus.²⁶⁴

Pirmajam ideja par pašiem savu grāmatu apgādu radās mācītājam Edgaram Ķiplokam 1952. gada septembrī. Uz viņa izsūtīto aptauju oktobrī atsaucās 21 mācītājs ASV un Kanādā. 1953. gada maija beigās "Čikāgas dziesmu svētku laikā mūsu Baznīcas aprindas ar māc. E. Ķiploku priekšgalā nodibināja izdevniecību "Sējējs" reliģiski – ētisku rakstu izdošanai"²⁶⁵. Tās valdē tika ievēlēti māc. E. Ķiploks, O. Gulbis un G. Straumanis, revīzijas komisijā – prāv. K.A. Birznieks un māc. A. Rūsa un J.V. Strautnieks. Biedrības statūti bija sagatavoti jau iepriekš ar zvēr. adv. K.L. Vanaga palīdzību. Biedriba bija bezpeļņas organizācija, kur katrs biedrs iemaksāja vienreizēju iestāšanās naudu \$1 un aizdeva biedrībai vismaz \$10.²⁶⁶ Nākošās ziņas par apgāda darbību ir 1964. gadā, kad "Sējeja" valdē darbojās māc. E. Putniņš kā biedrības priekšnieks, māc. R. Krafts un māc. A. Kaupiņš kā valdes locekļi, mag. oec. A. Prieditis, māc. G. Straumanis un māc. A. Rautensīlds kā revīzijas komisijas locekļi.²⁶⁷ Savas pastāvēšanas 10 gados "Sējējs" bija izdevis 22 grāmatas ar vairāk nekā 3800 lappusēm, arī dziesmu lapiņas, traktātus, metrisko grāmatu veidlapas un gleznu reprodukcijas. Lai varētu vēl paplašināt biedrības darbību, bija nepieciešami papildus līdzekļi, tāpēc izskanēja aicinājums jauniem biedriem iestāties biedrībā. Šīs biedrības ietvaros tika iekārtots arī Latvijas Baznīcas vēstures arhīvs un bibliotēka.²⁶⁸ 1969. gadā biedriba "Sējējs" likvidējās un šo apgādu formāli pārņēma LELDAA. Savos 16 pastāvēšanas gados "Sējējs" izdevis vairāk nekā 20 grāmatu, "Ceļa Biedru" un ap 20 000 dziesmu lapiņu.

²⁶³ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASVā* – BK, 1970, 169., 170. lpp.

²⁶⁴ L. Rumaks. *Latviešu reliģiskā grāmata trimdā* – BK, 1973, 98.–105. lpp.

²⁶⁵ Prāv. J. Ķullītis. *Mūsu Baznīcas darba problēmas* – BK, 1954, 41. lpp.

²⁶⁶ Māc. E. Ķiploks. *Desmit sējas gadi* – BK, 1965, 126. lpp.

²⁶⁷ *Ibid.*, 127. lpp.

²⁶⁸ *Ibid.*, 126., 127. lpp.

LELDAA turpināja izdot "Ceļa Biedru" kā savu oficiozu līdz 4600 eksemplāriem un izsūtīja visām trimdas zemēm. Vēlāk arī LELBA pārņēma šo apgādu un turpināja izdot "Ceļa Biedru". Turpinājumā pieminēta viena daļa no latviešu luterāņu izdotajām grāmatām. Pēc L. Rumaka ziņām, no 1944. līdz 1971. gadam kopā ir izdotas 195 dažādas grāmatas.²⁶⁹

1948. gadā Vācijā izdotas prof. Kundziņa grāmatas "Ceļš uz pilnvērtīgu dzīvi" 2. iespaidumā un "Kristus" 3. iespaidumā. Otro gadu iznāca rokasgrāmata Bībeles lasīšanai "Gaisma tumsībā" māc. A. Ozola redakcijā. Tāpat šajā gadā pie lasītājiem devās māc. A. Gobas lūgšanas "Degošais ērkšķu krūms" un māc. A. Ziņģa grāmata bērniem "Mazais bērniņš Dievu lūdz".²⁷⁰ 1952. gada Ziemassvētkos iznāca K. Kundziņa grāmata "Laiki un likteņi, atmiņas un apceres".

1953./54. gadā izdota mācītāja E. Langes grāmata bērnu reliģiskai audzināšanai "Bērnu draugs". 1954. gada martā iznākusi arī K. Kundziņa iesvētāmajiem un citiem interesentiem domātā grāmata "Mūsu ticība" jaunajā rakstu apgādā "Sējējs".²⁷¹ Šīs 175 lappušu biezās grāmatas 2000 eksemplārus izpirka divu gadu laikā. Tā paša gada beigās tika izdota arī prof. L. Bērziņa atmiņu grāmata ar ilustrācijām "Mūža rīts un darba diena" (239 lpp.).²⁷² 1955. gadā sakarā ar arhibīskapa T. Grinberga 85. dzimšanas dienu tika izdots viņam veltīts sprediķu krājums "Dzimtenes zvani" prāvesta A. Skrodeļa redakcijā.²⁷³ 1956. gadā māc. A. Dombrovskis izdeva "Dievkalpošanas kārtību", kas bija derīgs palīgs iesvētāmajai jaunatnei.²⁷⁴ 1957. gadā "Sējējs" izdeva grāmatu "Dieva izredzēti" ar biogrāfiskiem apcerējumiem par

²⁶⁹ L. Rumaks. *Latviešu reliģiskā grāmata trimdā* – BK, 1973, 98.–105. lpp.

²⁷⁰ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par mūsu Baznīcas darbu amerikāņu un franču joslās 1948. gadā* – BK, 1949, 41. lpp.

²⁷¹ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par latviešu draudžu dzīvi ASV rietumos 1953./54. gadā* – BK, 1955, 52. lpp.

²⁷² Māc. E. Kīploks. *Desmit sējas gadi* – BK, 1965, 126. lpp.

²⁷³ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1954. gadā un 1955. g. līdz 1. jūlijam* – BK, 1956, 70. lpp.

²⁷⁴ Prāv. J. Kullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1956. gadā un 1957. g. līdz 1. aprīlim* – BK, 1958, 79. lpp.

12 lielām reliģiskām personībām.²⁷⁵ 1958. un 1959. gadā ir izdotas divas bagātīgi ilustrētas mācību grāmatas bērniem svētdienas skolu vecumā – Sarkanbārža–Federa “Lielākā dāvana” un A. Ozola “Stāsti par Jēzu”.²⁷⁶

1961. gadā iznākusi māc. A. Ozola Vecās Derības mācību grāmata (ar pārvaldes atbalstu) un Kanādas māc. E. Langes Baznīcas vēstures grāmatas.²⁷⁷ Kanādā aktīvi rakstniecības laukā darbojās māc. A. Lūsis, māc. A. Voitkus, māc. E. Lange un citi. 1964. gada Ziemassvētkos māc. A. Voitkus redakcijā iznākusi Kanādas mācītāju sprediķu grāmata “Dieva pagalmos”.²⁷⁸ Neskatoties uz lielo eksemplāru skaitu – 15 000 –, ātri tika izpirkta 1969. gadā izdotā prof. Dr. K. Kundziņa grāmata “Atmiņas”.²⁷⁹

Garīgās literatūras izdošana un izplatīšana bija nozīmīgs darbs Baznīcas ietvaros. Bieži vien dažādas grāmatas vai periodiskie izdevumi bija vienīgie, kas nokļuva līdz attālākās nomalēs dzīvojošiem latviešiem. Baznīcas darbā neatsverams bija “Baznīcas kalendārs”. Tas sniedza informāciju par draudzēm un mācītājiem un to adreses, tāpat iekļāva lasījumus katrai nedēļai, tādā veidā dodot iespēju visā Latvijas ev. lut. Baznīcā svētdienas dievkalpojumos izmantot vienus un tos pašus tekstus. Tādā veidā latvieši varēja būt vienoti, arī dzīvojot dažādos kontinentos.

Iespējais vārds bija svētīga sēkla, kuras nestos augļus ne vienmēr varēja redzēt ar acīm vai aptaustīt ar rokām, tomēr tie bija nenoliedzami. Tāpēc arī latviešu luterāņi labprāt izmantoja katru iespēju sūtīt šo vārdu misijā pie saviem tautiešiem un ticības brāļiem.

Ārmisijas darbs

Ārmisijas darbs ir svarīga Baznīcas dzīves sastāvdaļa. Anna Irbe, pirmā latviešu misionāre, norāda uz šī darba nozīmību: “Baznīca, kas atstāj novārtā ār-

²⁷⁵ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudžu ASV vienības centieni un Baznīcas darbs ASV rietumos 195.7/5.8 gadā* – BK, 1959, 88. lpp.

²⁷⁶ Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 89. lpp.

²⁷⁷ Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1964, 101. lpp.

²⁷⁸ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Kanādā* – BK, 1966, 140. lpp.

²⁷⁹ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASV valstīs* – BK, 1970, 169., 170. lpp.

misijas darbu, ir pielīdzināma vīram, kas savu darbu veic tikai ar vienu roku.”

Pašā 20. gadsimta sākumā Latvijas evaņģēliski luteriskā Baznīca sniedza savu materiālo atbalstu misijas darbam caur Leipcigas Armisijas biedrību. Aktīvāk šajā virzienā Baznīca sāka darboties tikai pēc Pirmā Pasaules kara. Tai vēl nebija iespēju pašai algot misionārus un uzturēt savas misijas stacijas, bet tā pievienojās Zviedrijas Baznīcas darbam. 1924. gadā Zviedrijas ārmisijas dienestā iestājās Anna Irbe, pirmā Latvijas Baznīcas bīskapa Kārļa Irbes meita. Viņas darba lauks bija Dienvidindijas Koimbatoras apgabālā. Ar viņas neatlaidīgu darbu un ziedojumiem no latviešu draudzēm 1933. gadā tika dibināts “Latvijas ciems” ar nosaukumu “Karunaganapuri”, kas nozīmē “Visužēlīgā Dieva ciems”. Jau 1935. gadā šī ciema skolā mācījās 55 bērni, ik gadus ambulance sniedza palīdzību pāri par 3000 slimnieku, draudzes locekļu skaitis vēlākos gados izauga līdz pat 3000 dvēselēm.

Latvijas Baznīcas ārmisijas nodaļu vadīja prof. E. Rumba un vēlāk māc. R. Feldmanis. Latvijas ciems tika uzturēts no ziedojumiem. 1936. gadā ārmisijas darbam tika savākti 10 000 latu. Līdz ar Otro Pasaules karu un ar to saistītajiem notikumiem šis darbs pārtrūka. Bet Anna Irbe palika uz dzīvi Indijā, arī vēlāk kā pensionāre.

1956. gadā nu jau mītnes zemē māc. E. Ķiploks ierosināja atjaunot saites ar Indiju. “Latvijas ciems” vairs nebija misijas centrs. Tajā bija saglabājusies vairs tikai meiteņu skola un veco ļaužu mītne. A. Irbe šajā ciemā nedzīvoja, bet reizi gadā to apciemoja. Tamilu Baznīcas mācītājs Dž. Stīvens²⁸⁰, kas kopā ar A. Irbi bija darbojies šajā ciemā, ar Zviedrijas Baznīcas atbalstu nodibināja jaunu misijas centru “Karuneipuramu” – “Zēlastības ciemu”. Šim ciemam tad arī tika nosūtīti latviešu Baznīcas ziedojumi.

Kopš 1958. gada LEILDAA pārvaldē bija ārmisijas referents – māc. P. Nesaule. Ziedojumi ārmisijas darbam gadu gaitā auguši – ja 1957. gadā tie bija \$200, tad 1963. gadā – jau \$664,93. Viena daļa ziedojumu nosūtīti Pasaules Luterāņu federācijas Misijas nodaļai ar norādījumu tos izlietot bijušā Indijas “Latvijas ciema” un apkārtnes darbā. Pārējā summa nosūtīta

²⁸⁰ Citur tiek rakstīts arī Stefens. (I.K.)

tieši misionārei Annai Irbei, jo tā bija norādījuši paši ziedotāji.²⁸¹

Arī 1965. gadā misionārei Annai Irbei ir nosūtīti \$500 kā atbalsts viņas darbā.²⁸² Ar 1967. gadu ziedojumu summas darbam Indijā palielinājās, jo bija cerības atjaunot Latvijas bijušo misijas lauku.²⁸³ “Jaunu saviņņojumu mūsu draudzēs ienesa sakaru atjaunošana ar Tamilu luterāņu Baznīcu Dienvidindijā, kur vēl dzīvo Anna Irbe. (...) Atbalstām A. Irbes kādreizējo palīgu, vietējo māc. Dž. Stīvenu (G. Stephen). Līdzekļi doti misijas zāles celšanai Agaramā, atalgojumam un ceļa izdevumiem.”²⁸⁴

Arī 1970. gadā daļa no ziedojumiem nonāca Indijā. Šie līdzekļi izlietoti mācītāja Stīvena atalgojumam un arī evaņģelistu sagatavošanai. Turpinājās darbs pie uzsāktās evaņģelizācijas zāles un baznīcīņas celtniecības. Ziemassvētku dievkalpojumā piedalījušies ap 600 cilvēku no dažādām ticībām un kastām.²⁸⁵

Turpmākās ziņas ir 1973. gada “Baznīcas kalendārā”, kad mācītājs J. Vējiņš ziņoja, ka par latviešu luterāņu saziēdotajiem līdzekļiem Agaramas ciemā ir uzcelta Sv. Jāņa baznīca, kuru 1971. gada 29. decembrī iesvētījis zviedru bīskaps Dīls, 1972. gada 23. aprīlī iesvētīta Sv. Pāvila baznīca Nagamangalamas ciemā, un 24. aprīlī – darbinieku māja Sīruganuras tuvumā, reizē liekot pamatakmeni plašāka garīgā centra izbūvei. Šajos pasākumos Latvijas Baznīcu pārstāvēja prāvests A. Grosbahs no Austrālijas un piedalījās arī Tamilu ev. lut. Baznīcas bīskaps A. J. Satianadans. Gan pie Sv. Jāņa, gan pie Sv. Pāvila baznīcas bija arī piebūves evaņģelīsta dzīvoklim. Abas šīs baznīcas no rītiem pulcināja bērnus, bet vakaros – katehūmenus. Tāpat mācītājs Stīvens bija parūpējies, lai uz Sv. Pāvila baznīcu regulāri brauktu ārsti no Tiruchi pilsētas “Lions” kluba, kuru vizītes katru reizi pulcināja ap 200 slimo no tuvākās apkārtnes. Šie mediķi piegādāja arī zāles.

²⁸¹ Māc. P. Nesaule. *Mūsu Baznīcas ārmisijas darbs* – BK, 1965, 128., 129. lpp.

²⁸² Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-Lut. Draudžu Apvienība Amerikā* – BK, 1967, 155. lpp.

²⁸³ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikās Savienotajās Valstīs* – BK, 1969, 150. lpp.

²⁸⁴ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstīs* – BK, 1970, 169. lpp.

²⁸⁵ Māc. J. Vējiņš. *Kas nav ar Mani, tas ir pret Mani* – BK, 1971, 230., 231. lpp.

Kā nākošā celtne bija iecerēta "Žēlastības mājvieta" atraitnēm Karuneipuri centrā, jo hindu sabiedrībā atraitņu stāvoklis sabiedrībā bija smags un nožēlojams.²⁸⁶ Ja savulaik briti ar likumu aizliedza atraitnes sadedzināšanu līdz ar vīra liķi, tad tas neliedza šīs atraitnes ieslodzīt vai arī izmantot kā verdzenes. Bieži sastopami bija gadījumi, kad tās bēga no mājām, lai kļūtu par prostitutām pilsētā, vai arī izdarīja pašnāvību. Kristīgas patversmes iekārtošana šīm sievietēm bija labs veids, kā vietējiem ļaudīm darbos pierādīt Kristus mācības pamatprincipus.²⁸⁷

1973. gada 13. februārī mira Anna Irbe. Pirmās slimības pazīmes sākušās jau janvārī, bet viņa atteikusies no zālēm un lūgusi izrakstīt arī no slimnīcas, jo gan medikamenti, gan gultasvieta būtu kādam citam daudz vajadzīgāki. Savas pēdējās dienas viņa pavadījusi moža, savu draugu aprūpēta, kuriem arī lūgusi nosūtīt sveicienus uz Āfriku dēlam, uz Zviedriju, Mazāziju, Grieķiju un ASV. 14. februārī viņa apglabāta tuvumā esošajos Tirupaturas luterāņu kapos blakus kādai misionārei. Savā dzīves laikā Anna Irbe bija nodibinājusi labas attiecības ar 11 biskapiem no dažādām konfesijām. Viņas nams vienmēr bijis atvērts visiem – bagātiem un nabagiem, izglītotiem un neizglītotiem, mācītājiem un laicīgiem cilvēkiem, neskatoties, no kādas ticības vai kārtas tie nākuši.²⁸⁸

1973. gada jūlijā tika likti pamati Sv. Lūkas baznīcai Toluduras ciemā. Šajā ciemā divu gadu laikā kristīti 135 katahūmeni un ap 65 tobrīd vēl turpināja mācības. Bija likti pamati veco ļaužu mitnei.²⁸⁹

1974. gadā Karuneipuri ciemā tika uzcelts bērņu un viesu nams, kurā apmetās uz dzīvi 30 zēni vecumā no 7 līdz 15 gadiem. Daļu sev nepieciešamā uztura šī nama iemītnieki sagādāja paši savā dārzā.

1975. gadā pēc Jūlija Vējiņa nāves radās izmaiņas pašā LELDAA ārmisijas darba vadībā, ko atkal pārņēma mācītājs Pēteris Nesaule. 1977. gada "Gadagrāmata" viņš informēja, ka Indijā ar latviešu

²⁸⁶ Māc. J. Vējiņš. *Atbalstīsim ārmisijas darbu!* – BK, 1973, 163., 165. lpp.

²⁸⁷ Prāv. A. Grosbachs. *Atkal Indijā*, "Ceļa Biedrs", Mineapole: LELDAA, 1972. g. septembris un oktobris, 7./8. nr-s, 117. lpp.

²⁸⁸ Māc. J. Vējiņš. *Lielai misionārei aizejot* – BK, 1974, 143.-147. lpp.

²⁸⁹ Māc. J. Vējiņš. *Ārmisija – Kristus mācības apliecinājums* – BK, 1975, 83.-85. lpp.

luterāņu atbalstu darbojās seši misijas punkti. Šis misijas vietas atradās tuvumā apdzīvotām vietām, un tur nedarbojās kādas citas Baznīcas misija. Visu šo darbu koordinēja mācītājs Stīvens, kurš bija arī vietējās Progresīvās labdarības biedrības (The Progressive Charity Board) priekšnieks. Jaunākajā – Sv. Lūkas draudzē – bija 124 draudzes locekļi. Lielākais no misijas centriem bija Karunaipuri “Žēlastības ciems” Siruganura ciemā ar sešām celtnēm – kapelu, bāreņu namu, dzīvojamo māju pavāram un pārvaldniekam, nojumi noliktavai, nojumi akai un pumpim un ēku, kas varētu kļūt par atraitņu patversmi. Kapelā notika rīta un vakara lūgšanas, dievkalpojumi katru otro svētdienu. Tajos piedalījās gan kristīgās ģimenes, gan vietējā ciema iedzīvotāji. Misijas darbā mācītājam palīdzēja septiņi evaņģēlisti.²⁹⁰

Arpus savām rūpēm par ilggadīgo misijas lauku Indijā LELDAA sūtīja materiālo palīdzību arī citiem mērķiem. Tā, rakstot pārskatu par 1965. gadu, prāvests A. Veinbergs piemin ziedojumus speciāliem ārmisijas mērķiem. Interesanti, ka viens no adresātiem bija Nova Odesas ev. lut. latviešu dievnama remonts Brazīlijā (\$540). Šajā gadā kopējā saziēdota summa ārmisijas darbam bija \$3277,84.²⁹¹

1966. gadā ASV misijas laukā ir iesaistījies latviešu mācītājs Viesturs Pavasars un devies kalpot uz Kolumbiju. Tā kā nav norāžu par to, ka viņš darbotos ar latviešiem, tad varam pieskaitīt viņu pie ārmisijas darba.²⁹² LELDAAAs pārvalde viņam turpmākajos gados sūtīja materiālu palīdzību arī no savas puses, lai gan viņš darbojās amerikāņu misijas ietvaros.

No 1967. gada LELDAA regulāri sūtīja ziedojumus Pasaules Luterāņu federācijas misijas radio stacijai “Evaņģēlija Balss”, kas raidīja Āzijā un Āfrikā (Adisabebā, Abesīnijā).

Atsevišķos gados ir norādīti arī citi ziedojumu adresāti. Tā 1967. gadā LELDAA nosūtīja palīdzību Luterāņu federācijas slimnīcas Jeruzalemē bērnu nodajai²⁹³ un misijas slimnīcai Jaungvinejā²⁹⁴.

²⁹⁰ Māc. P. Nesaule. *Trimdas Baznīcas ārmisijas darbs* – BK, 1977, 194., 195. lpp.

²⁹¹ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. Draudžu Apvienība Amerikā* – BK, 1967, 155. lpp.

²⁹² *Ibid.*, 156. lpp.

²⁹³ Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikā* – BK, 1968, 158. lpp.

Vēl 1968. gadā Baznīcas Virsvalde bija nolēmusi, ka katram draudzes loceklim vajadzētu ziedot ārmisijai 50 centus gadā, bet draudzēm – visu Vasarsvētku dievkalpojuma kolekti. Tomēr šis lēmums netika pienācīgi pildīts. Arī LELDAAs pārvaldes lēmums rīkot ārmisijas dievkalpojumus Zvaigznes dienā vai tuvākajā svētdienā un šo dievkalpojumu kolekti nosūtīt ārmisijas vajadzībām palika bez vajadzīgās uzmanības. Lai gan desmit gadu laikā ziedojumu summa ārmisijai pieauga no 131 dolāra līdz pat 3000 dolāru, tomēr Baznīcas vadītāji nebija apmierināti ar šādu pasivitāti, jo ārmisija tika uzskatīta par kristīgās Baznīcas uzdevuma un darba būtisku daļu.²⁹⁵

Kā redzam, ārmisijas darbs nesa labus un svētīgus augļus Indijā un arī citur, kur latvieši bija ziedojuši savu artavu Kristus vēsts sludināšanai. Brīnišķīgākais ir tas, ka šos augļus plūca ne tikai ļaudis, kas pirmo reizi izdzirdēja par Dieva labo vēsti, bet arī pati latviešu Baznīca. Tā ir Dieva žēlastība – piedzīvot sava darba augļus un priecāties par tiem. Caur šiem darbiem latvieši piedzīvoja Dieva brīnumus, kas ne tik bieži notika jau savās shiedēs iegājušā Baznīcas institūcijā. Prāvests A. Grosbahs ar sajūsmu aprakstīja savu viesošanos Dienvidindijā. Tamlu tautas pateicība, prieks un sajūsma par svešo un tālo latviešu palīdzību viņu ikdienas dzīvē nebija vārdos izsakāma. Tāpēc ir svētīgi, ka arī LELBA pārņēma šo misijas lauku un turpināja to atbalstīt.

Noslēgums

Šis pētniecības darbs par latviešu luterāņu draudžu vēsturi Ziemeļamerikā 20. gadsimtā parāda šo draudžu izveidošanos, attīstību un nostabilizēšanos, kas ar laiku noveda pie savas Baznīcas sinodes dibināšanas. Darba gaitā tika noskaidrots, ka pirmās latviešu luterāņu draudzes Ziemeļamerikā 19. gadsimta beigās dibināja ļaudis, kas bija ieradušies šajā kontinentā no Latvijas meklēt iespējas labāk nopelnīt. Neliela daļa imigrantu bija bēguši no Krievijas cariskā režīma vajāšanām. Lielākajās pilsētās šie latvieši pulcējās latviešu biedrībās vai klubos. Caur šīm iestādēm nedaudz vēlāk uzņēmīgi viri, kā Jēkabs Zibergs vai Hanss Rebane, pulcināja ļaudis uz dievkalpojumiem.

²⁹⁴ Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstis* – BK, 1970, 169. lpp.

²⁹⁵ Māc. J. Vejiņš. *Kas nav ar Mani, tas ir pret Mani* – BK, 1971, 228. lpp.

Ja divtīcīgo kopa bija pietiekami liela, tika dibinātas savas draudzes. Tā kā trūka latviešu luterāņu mācītāju, tad parasti dievkalpojumus noturēja laji, reizēm pieaicinot kādu vācu mācītāju sprediķot un izdalīt dievgaldus. Šis "veclatviešu" draudzes vairākās vietās pastāvēja līdz pat 1947. gadam, kad ASV sāka ierasties pirmie latviešu bēgļi. Viena daļa pastāvošo latviešu draudžu četrdesmito gadu beigās un piecdesmito gadu sākumā labprāt uzņēma savā vidū tautiešus un palīdzēja tiem iedzīvoties jaunajā vietā, bet vietām "veclatviešu" draudzes saglabāja savu neatkarību un jaunos ieceļotājus savā vidū nepieņēma.

20. gadsimta vidū ieceļojušie latvieši dibināja savas draudzes vietās, kur vēl tādu nebija. Zināmas grūtības sagādāja vietējo Baznīcu uzstājīgā vēlme tās iekausēt savā vidū un panākt ātru svešzemnieku asimilāciju. Tomēr ar ilgu un neatlaidīgu skaidrošanas darbu latviešu mācītāji panāca, ka tika dibinātas gan pilnīgi neatkarīgas un patstāvīgas latviešu draudzes, gan arī draudzes, kas tapa ar vietējo Baznīcu palīdzību un līdz ar to bija oficiāli pakļautas tām.

Darba turpinājumā diezgan detalizēti tiek aprakstīta ASV un Kanādā dibināto latviešu luterāņu draudžu attīstība – mācītāju darbs, draudžu locekļu skaita nostabilizēšanās, savu draudžu īpašumu iegūšana, svētdienas skolu, jaunatnes pulciņu, dāmu komiteju, palīdzības darbs u.tml. Ja pašā aizsākumā draudžu darbu gan ASV, gan Kanādā koordinēja pa vienam arhibīskapa pārstāvim, tad gadu gaitā tika izveidota apgabalu sistēma un savas pārvaldes, kas ļāva daudz veiksmīgāk risināt Baznīcas darba organizāciju.

1957. gadā ASV draudzes pēc ilgām debatēm pieņēma kopīgu lēmumu apvienoties savā organizācijā – Latviešu evaņģēliski luterisko draudžu apvienībā Amerikā. Dažu gadu laikā tajā iesaistījās gandrīz visas ASV draudzes – gan neatkarīgās, gan sinodālās, bet 1964. gadā – arī Kanādas draudzes. Draudžu apvienības uzdevums bija vienot tās kā Latvijas ev. lut. Baznīcas draudzes visos ar Dzimtenes Baznīcu saistītajos jautājumos. Tomēr tā nepretendēja uz sinodes tiesībām pilnīgi noteikt darbību arī vietējām Baznīcām piederošajās latviešu draudzēs, tas nozīmēja, ka šīm draudzēm vispirms bija jāizpilda saistības ar savu sinodi un tikai tad ar LELEDA.

Kopš 1966. gada Baznīcas aprindās izvērsās nopietnas diskusijas par iespēju dibināt savu latviešu sinodi. Šī ideja par nacionālu sinodi bija radusies jau

pašā trimdas gaitu sākumā, bet to realizēt neļāva tor-eizējie apstākļi. Galīgais balsojums par savas Baznīcas dibināšanu notika 1975. gada augustā LELDAA ģenerālkonferencē latviešu centrā "Garezers". Šim lēmumam nebija tikai juridiska un administratīva nozīme, bet arī finansiāla nozīme, jo nu visas draudzes bija pakļautas tikai un vienīgi Latviešu evaņģēliski luteriskajai Baznīcai Amerikā. Līdz ar to visi draudžu maksājumi nonāca tieši LELBAi un tālāk tika novirzīti vai nu tās projektiem, vai arī Baznīcas Virsvaldes vajadzībām. Savā dibināšanas brīdī LELBA apvienoja 89 draudzes ASV un Kanādā.

Liela nozīme latviešu luterāņu draudžu attīstībai Ziemeļamerikā bija arī vietējai situācijai – Baznīca bija un ir svarīga ASV valsts un iedzīvotāju dzīves sastāvdaļa. Tās dibinātāji ir bijuši dievticīgi cilvēki, šī valsts vienmēr ir atļāvusi ticības brīvību, tāpēc tajā pastāv ļoti daudz un dažādas gan kristīgas konfesijas, gan citu reliģiju kopienas. Mēs vispārināti varētu teikt, ka Amerikas Savienotās Valstis ir viena no "ticīgākajām" zemēm pasaulē. Šis apstākļis bija labs stimuls arī latviešu luterāņu ticības dzīves aktivitātēm. Nereti savos pārskatos Baznīcas vadītāji salīdzināja norises savās draudzēs ar notiekošo vietējās amerikāņu draudzēs, piemēram, dievkalpojumu apmeklēšanu, ziedojumus, draudzes locekļu mājas apmeklējumus u.tml.. Diemžēl šis salīdzinājums parasti bija par labu amerikāņiem. Manuprāt, šī labvēlīgā un "konkurējošā" vide bija nenoliedzami veicinošs apstākļis latviešu draudžu attīstībai.

Uzsākot darbu pie šī pētījuma, es rēķinājos ar to, ka tas būs apraksts par latviešu luterāņu Baznīcas kā suverēnas organizācijas izveidošanos. Darba gaitā atklāju vēl kādu dimensiju šim pētījumam – tā nebija tikai Baznīcas, bet arī latviešu tautas hielas daļas vēsture. Tas nav nejausi, jo Latvijas ev. lut. Baznīcas Virsvalde jau pašā bēgļu gaitu aizsākumā centās pēc iespējas vienot un saturēt kopā tautu un savas draudzes. Tā kā luterānisms bija visizplatītākā latviešu vidū, tad tas arī apvienoja viņu lielāko daļu. Baznīcas un tautas vēsture trimdā, it sevišķi Ziemeļamerikā, iet roku rokā, tās ir neatdalāmas.

Blakus stātam par draudžu dibināšanos, pieaugšanu, savu ipašumu iegādi mēs šo to uzzinājam arī par tautas dzīvi. Ja ir dibināta draudze, tad mēs redzam, ka līdz ar to attiecīgajā vietā bija apmetušies uz dzīvi pietiekoši daudz latviešu. Ar laiku lielajās pilsētās viņu skaits turpināja pieaugt, acimredzot tās

piedāvāja arī labākas darba iespējas. Līdz ar to pieauga draudžu locekļu ziedojumi savām draudzēm, kas ļāva tām iepirkt savus īpašumus. Savs dievnams vai draudzes nams vispirms prasīja daudz darba tā iekārtošanai, ko parasti centās veikt paši draudzes locekļi. Šādi pašu rokām sakopti nami deva iespēju patikami kopā pavadīt laiku dažādos pasākumos bez kādiem ierobežojumiem, nekā tas bija līdz tam irētās telpās. Līdz ar to ieguvēji bija gan paši latvieši, kas varēja būt kopā un nezaudēt saikni ar savu tautu, gan arī draudzes. No savas pieredzes varu teikt, ka plašākas draudžu telpas tika izmantotas bieži. Tā Čikāgā Ciānas draudzes nama telpām arī 1996. un 1997. gadā bija sastādīts ļoti saspringts grafiks. Katru svētdienu dievkalpojums, pēc tam kafijas galds. Otrdienās viru kora mēģinājumi, trešdienās tautas deju kopas nodarbības, ceturtdienās draudzes kora mēģinājumi, sestdienās no rīta latviešu skola, pēcpusdienā skautu un gaidu pasākumi, arī literātu kluba nodarbības. Tie – tikai regulārie pasākumi, bet katros svētkos arī notika dažādi citi sarīkojumi.

Kad esam redzējuši šo nesaraujamo saiti starp latviešu tautu trimdā un Baznīcu, tad nav brīnums, ar kādu lielu neuzticību un nedrošību emigrācijas latvieši atgriezās Latvijā. Šeit uz vietas netika pieļautas ne reliģiskā, ne nacionālā elementa aktivitātes, kuras tur tika uzskatītas par svarīgākajām tautas izdzīvošanai. Līdz ar to viņos radās šaubas par šejienes latviešu tautas patieso identitāti. Latvijas latviešu arguments pret šādu noniecināšanu bija viņu saknes dzimtajā zemē un dzimtā valoda, kas neļāva nomirt arī apspieztajam nacionālajam jūtām. Kuras ir stiprākas – saknes ticībā vai saknes dzimtajā zemē? Šis jautājums lai paliek neatbildēts, bet varam droši apgalvot, ka abas šīs saknes ļāva latviešu tautai pārciest vajāšanas un apspiešanu, lai atkal jaunā spēkā atjaunotu gan savu zemi, gan savu Baznīcu. Lai Dievs mums uz to palīdz arī turpmāk!

Avoti un literatūra

Nepublicētie avoti:

Māc. T. Gulbis. *The Story of the Latvian Lutheran Immigrants in the United States of America*, 45 lpp.

Latvijas Baznīcas vēstures arhivs: *T. Gulbja personīgā lieta* (P2 A2)

Latvijas Baznīcas vēstures arhivs: *Materiāli par mācītāju iecelšanu ASV*

Latvijas Baznīcas vēstures arhīvs: *Zvēr. adv. P. Eglīša, Latvijas ev. lut. Baznīcas Virsvaldes prezidenta, juridisko dokumentu fonds*

Publicētie avoti un literatūra:

- Adrešu saraksts *Latviešu ev. lut., draudžu apvienības ASV pārvalde* – “Latvijas ev. lut. Baznīcas kalendārs 1968. gadam”, Latvijas ev. lut. Baznīcas Virsvaldes izdevums, 1967 (tālāk saīsināti “BK” un gads), 185.-186. lpp.
- Adrešu saraksts *Latviešu ev. lut. draudžu apvienības draudžu mācītāji* – BK, 1976, 183.-190. lpp.
- Adrešu saraksts *LELBA Pārvalde* – BK, 1977, 198.-199. lpp.
- Prāv. A. Birznieks. *Garīgais darbs ASV austrumos un vidienā* – BK, 1959, 91.-92. lpp.
- Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1952, 43.-46. lpp.
- Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1953, 26.-31. lpp.
- Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1954, 28.-31. lpp.
- Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1955, 45.-48. lpp.
- Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1956, 59.-63. lpp.
- Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1957, 66.-68. lpp.
- Zvēr. adv. P. Eglītis. *Pārskats par Latvijas ev. lut. Baznīcas darbu ASV* – BK, 1958, 67.-69. lpp.
- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV rietumos līdz 1952. g. 30. jūnijam* – BK, 1953, 31.-35. lpp.
- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV rietumos 1952./53. gadā* – BK, 1954, 32.-36. lpp.
- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par latviešu draudžu dzīvi ASV rietumos 1953./54. gadā* – BK, 1955, 49.-53. lpp.
- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par latviešu draudžu dzīvi ASV rietumos 1954./55. gadā* – BK, 1956, 63.-67. lpp.
- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudžu dzīve ASV rietumos 1955./56. gadā* – BK, 1957, 69.-72. lpp.
- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudzes ASV rietumos 1956. gadā* – BK, 1958, 70.-74. lpp.

- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu draudžu ASV vienības centieni un Baznīcas darbs ASV rietumos 1957./58. gadā* – BK, 1959, 87.–90. lpp.
- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Pārskats par Baznīcas dzīvi Amerikas Savienotās Valstīs no 1958. g. marta līdz 1959. g. aprīlim* – BK, 1960, 88.–93. lpp.
- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotajās Valstīs 1959./60. gadā* – BK, 1961, 128.–131. lpp.
- Prof. Dr. K. Kundziņš. *Latviešu ev.-lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs 1960./61. gadā* – BK, 1962, 92.–96. lpp.
- Māc. E. Ķiploks. *Desmit sējas gadi* – BK, 1965, 126.–127. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par mūsu Baznīcas darbu amerikāņu un franču joslās 1948. gadā* – BK, 1949, 38.–41. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par Latvijas ev.-lut. Baznīcas garīgo darbu okupētās Vācijas amerikāņu un franču zonās* – BK, 1950, 27.–30. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par garīgo darbu un stāvokli Latvijas ev.-lut. DP Baznīcā amerikāņu un franču zonā 1950. gadā* – BK, 1951, 35.–40. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par draudžu dzīvi un Baznīcas darbu amerikāņu un franču joslā no 1.1.1950.-30.6.1951.g.* – BK, 1952, 23.–31. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Baznīcas darba raksturojums ASV austrumu krastā* – BK, 1953, 36.–40. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Mūsu Baznīcas darba problēmas* – BK, 1954, 37.–43. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1953. gadā un tuvākie uzdevumi* – BK, 1955, 53.–58. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1954. gadā un 1955. g. līdz 1. jūlijam* – BK, 1956, 67.–71. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1955. gadā un 1956. g. līdz 1. maijam* – BK, 1957, 73.–78. lpp.
- Prāv. J. Ķullītis. *Pārskats par latviešu ev.-lut. draudžu dzīvi ASV austrumu daļā 1956. gadā un 1957. g. līdz 1. aprīlim* – BK, 1958, 75.–80. lpp.
- E. Leimanis. *LELDAAs darbības pārskats par 1974. gadu* – BK, 1976, 118.–119. lpp.
- E. Leimanis. *LELBA resp. LĒLDAAs darbības pārskats par 1975. gadu* – BK, 1977, 124.–125. lpp.
- Māc. P. Nesaule. *Mūsu Baznīcas armisijas darbs* – BK, 1965, 128.–129. lpp.

- Māc. P. Nesaule. *Trimdas Baznīcas ārmisijas darbs* – BK, 1977, 193.–195. lpp.
- Māc. E. Rozītis. *Latvijas ev.-lut. Baznīca Luterāņu pasaules federācijā* – BK, 1950, 56.–60. lpp.
- Prāv. E. Rozītis. *Gaismas krusta zīmē* – BK, 1973, 114.–116. lpp.
- L. Rumaks. *Latviešu reliģiskā grāmata trimdā* – BK, 1973, 98.–105. lpp.
- L. Rumaks. *Latviešu reliģiskā periodika trimdā* – BK, 1975, 45.–48. lpp.
- Māc. A. Skrodelis. *Pārskats par Baznīcas darbu Kanādā* – BK, 1951, 50.–54. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Kanādas latviešu Baznīcas un draudžu dzīves gads* – BK, 1952, 46.–52. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latviešu draudzes – siržu uguns-kuri un latvietības cietokšņi* – BK, 1953, 41.–51. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latviešu Baznīcas dzīve un darbs Kanādā* – BK, 1954, 43.–49. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Skats Latvijas ev.-lut. Baznīcas un draudžu dzīvē un darbā Kanādā* – BK, 1955, 59.–62. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas, latviešu draudžu un mācītāju darbs, uzdevumi un dzīve Kanādā* – BK, 1956, 72.–75. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs, uzdevumi un dzīve Kanādā* – BK, 1957, 78.–81. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1958, 81.–84. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1959, 93.–95. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1960, 94.–98. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1961, 132.–134. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1962, 97.–99. lpp.
- Prāv. A. Skrodelis. *Latvijas ev.-lut. Baznīcas darbs un dzīve Kanādā* – BK, 1963, 103.–105. lpp.
- Prāv. V. Šēfers. *Latviešu draudžu darbs Kanādā* – BK, 1967, 159.–163. lpp.
- Prāv. V. Šēfers. *Latviešu draudžu darbs 1966. gadā Kanādā* – BK, 1968, 162.–166. lpp.
- Prāv. V. Šēfers. *Glabā uzticēto mantu!* – BK, 1969, 152.–154. lpp.
- Prāv. V. Šēfers. *Dzīves straume...* – BK, 1970, 176.–179. lpp.

- Prāv. V. Šēfers. *Padarītais un vēl darāmais* – BK, 1971, 155.–158. lpp.
- Prāv. V. Šēfers. *Saules gaisma un ēnas Dieva druvā* – BK, 1972, 136.–143. lpp.
- Prāv. V. Šēfers. *Paliek...* – BK, 1973, 135.–139. lpp.
- Prāv. V. Šēfers. *Mūsu dzīves stiprums* – BK, 1974, 165.–171. lpp.
- Prāv. V. Šēfers. *Laikmeta brīdinājums* – BK, 1975, 133.–139. lpp.
- Māc. V. Vārsbergs. *Jo mēs esam Dieva darba biedri...* – BK, 1972, 78.–87. lpp.
- Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev. lut. draudžu dzīve Amerikas Savienotās Valstīs* – BK, 1963, 98.–103. lpp.
- Māc. A. Veinbergs. *Es to gribu, ar Dieva palīgu!* – BK, 1964, 91.–95. lpp.
- Māc. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1964, 97.–102. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. draudzes Amerikā* – BK, 1965, 150.–159. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1966, 128.–135. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Kanādā* – BK, 1966, 135.–140. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-Lut. Draudžu Apvienība Amerikā* – BK, 1967, 148.–158. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikā* – BK, 1968, 148.–160. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu draudzes Amerikas Savienotajās Valstīs* – BK, 1969, 136.–151. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstīs* – BK, 1970, 160.–171. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Draudzes un to apvienība ASValstīs* – BK, 1971, 138.–154. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *LELDAA un ASV draudzes* – BK, 1972, 115.–135. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Latvijas Baznīca Amerikas Savienotajās Valstīs. LELDAAs 15 gadi* – BK, 1973, 118.–133. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Darba gads Amerikas draudzēs* – BK, 1974, 149.–165. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *LELDA un draudzes Amerikā* – BK, 1975, 113.–132. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Draudžu apvienība un ASV draudzes* – BK, 1976, 117.–137. lpp.
- Prāv. A. Veinbergs. *Latviešu ev.-lut. Baznīca Amerikā* – BK, 1977, 111.–142. lpp.

- Māc. J. Vējiņš. *Kas nav ar Mani, tas ir pret Mani* – BK, 1971, 228.–231. lpp.
- Māc. J. Vējiņš. *Atbalstīsim ārmisijas darbu!* – BK, 1973, 163.–165. lpp.
- Māc. J. Vējiņš. *Lielai misionārei aizejot* – BK, 1974, 143.–147. lpp.
- Māc. J. Vējiņš. *Ārmisija – Kristus mācības apliecinājums* – BK, 1975, 83.–86. lpp.
- Prāv. A. Voitkus. *Draudžu darbs LELDAAs Kanādas apgabālā 1974. gadā* – BK, 1976, 141.–146. lpp.
- Prāv. A. Voitkus. *Pārskats par LELBAs Kanādas apgabala darbu 1975. gadā* – BK, 1977, 143.–147. lpp.
- Prāv. A. Grosbachs. *Atkal Indijā, "Ceļa Biedrs"*, Mineapole: LELDAA, 1972. g. septembris un oktobris, 7./8. nr.-s, 116.-118. lpp.

Summary

History of the Latvian Lutheran Congregations in North America from 1947 to 1975 is a research project conducted of that part of the Evangelical Lutheran Church of Latvia which fled its native country in 1945 and after several years settled in the United States of America or Canada. While searching for a unifying element in a strange country, these Latvians found it in their Church. Their church and faith became the people's source of strength for perseverance. In spite of various attempts by some local governments or church bodies to assimilate these refugee immigrants into their structures, the Latvian congregations over the years became increasingly stronger, bought or built their own churches, and in 1975 established their own independent synod – the Latvian Evangelical Lutheran Church in America.

In order to give a broader overview of the life of Latvian Lutherans in the U.S.A. and Canada, this study deals briefly also with events from the end of the nineteenth century to 1947. The beginnings of the Latvian Evangelical Lutheran Church in America can be traced to 1888, when Jēkabs Zibergs immigrated to the U.S.A. and within a short time established the first Latvian Lutheran congregations. Thus this study encompasses almost a century of development, decline, and resurgence of Latvian Lutheran congregational life in North America.

Inese Runce

Valsts un netradicionālo reliģiju attiecības Latvijā (1920–1940)

Latvija 1918. gada 18. novembrī pasludināja savu neatkarību. Politiskā un ekonomiskā situācija jaunajā valstī nebija labvēlīga. Kaut arī neatkarības deklarācija pasludināja vārda, preses, reliģisko un apziņas brīvību, parlamentārā likumdošana sniedza demokrātijas prioritātes, sabiedrība, tai skaitā arī reliģiskās konfesijas, to neapzinājās. Pagrieziena punkts un uzskatu maiņa Baznīcu aprindās notika, "pateicoties" Pēteru Stučkas komunistiskās valdības veiktajam teroram un antireliģiskajiem pasākumiem. Tas reliģiskajām konfesijām lika nosvērties par labu neatkarīgās valsts idejām un Pagaidu valdības atbalstam. Neapšaubāmi, arī Pagaidu valdība K. Ulmaņa vadībā apzinājās, ka ir svarīgi veidot savstarpēju uzticību ar esošajām konfesijām, noregulēt attiecības starp Baznīcu un valsti, jo pretējā gadījumā tas draudētu pārvērsties par "bumbu ar laika degli". Latvijas sabiedrība bija sašķelta savos politiskajos uzskatos, mēģinot izvēlēties kādu no triju valdību piedāvātajiem nākotnes variantiem, taču Baznīcas aprindās šī problēma bija vēl sarežģītāka. Netradicionālās reliģijas, kas pirms tam nebija baudījušas nevienas varas labvēlību un privilēģijas, bija ieinteresētas saņemt savai darbībai labvēlīgus nosacījumus, tāpēc diezgan cerīgi lūkojās uz demokrātiskās iekārtas prioritātēm, taču, ņemot vērā iepriekšējo vajāšanu un neuzticības pieredzi cariskajā Krievijā, ieņēma nogaidošu pozīciju.

Pirmais solis, ko Pagaidu valdība spēra 1919. gada jūlijā, cenšoties noregulēt Baznīcas un valsts attiecības Latvijā, bija Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu

departamenta organizēšana. Šis uzdevums no Iekšlietu ministrijas puses tika uzticēts Ventspils luterāņu mācītājam T. Grinbergam, kuram steidzamā kārtā lūdza izstrādāt un iesniegt projektu par šīs institūcijas iekārtu un funkcijām.¹ Par Garigo lietu departamenta direktoru tika iecelts luterāņu mācītājs F. Milenbahs. Tas savā ziņā parāda, ka lielāku Pagaidu valdības uzticību baudīja tradicionālās kristīgās konfesijas.

Normalizējoties iekšpolitiskajai situācijai, beidzoties karam, radās iespēja veidot kvalitatīvi jaunu posmu demokrātiskas valsts iekārtas veidošanā Latvijā, taču jāuzsver, ka jaunā Latvijas valsts mantoja ne tikai sabrukūšu ekonomisko situāciju un citas negācijas, bet arī iepriekšējo gadsimtu varu rīcības sekas nacionālajā un konfesionālajā sfērā.

Garigo lietu departamentam bija jāklūst par vidutāju starp Baznīcu un valsti². 1923. gadā departamentu pārdēvēja par Garigo lietu pārvaldi, kuras "kompetencē ietilpa likumdošana Baznīcu lietās, sarakste ar ministrijām, vietējām valsts un pašvaldību iestādēm jautājumos, kas skar Baznīcas, kulta kalpotāju darbības pārraudzību, konfesiju savstarpējo konfliktu izšķiršanu, pārstāvju sūtīšanu uz reliģisko organizāciju sanāksmēm, sektu draudžu reģistrēšanu un sludinātāju apstiprināšanu amatos, statistiku par draudzēm un lūgšanu namiem, un garīdzniekiem"³.

Lai nodrošinātu garīdzniecības lojalitāti pret Latvijas valsti un valdību, tika kontrolēta garīdznieku ievēlēšana amatā. Tām draudzēm, kurām garīdznieki nebija Latvijas pavalstnieki, bija jāgādā, lai tie būtu, bet ja ne, tad draudēja garīdznieka izraidīšana no valsts⁴.

It īpaši tas skāra Mozus ticīgo draudzes, jo daudzi no šīs konfesijas garīdzniekiem bija ieradušies kalpot Latvijā no citām valstīm⁵. No valdības puses tas bija principiāls un konsekvents politisks solis, kas saistījās ar valstiskuma nostiprināšanu. Garigo lietu pārvaldei bija jāizstrādā valsts un konfesiju attiecību savstarpējā politika, kas bāzētos uz nolikumu par katru atsevišķu konfesiju darbības principiem Latvijā. Tas

¹ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.-1940.* - R.: Zvaigzne, 1964. - 21. lpp.

² LVVA, 1370.f., 1. apr., 2311.l.

³ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.-1940.* - R.: Zvaigzne, 1964. - 22. lpp.

⁴ LVVA, 1370.f., 1. apr., 18.l.

⁵ Turpat.

radīja tiesisku pamatu reliģiskajai darbībai, garantēja brīvību, neaizskaramību un valsts aizsardzību.

Viens no trūkumiem, kas tika pieļauts Latvijas valsts tapšanā, bija neizdotais, kaut arī diskutētais un sabiedrībai nepieciešamais likums par Baznīcas šķiršanu no valsts, līdz ar to arī nebija nošķirtas ietekmes sfēras. Ir sarežģīti atrast vienu visaptverošu atbildi, kāpēc šāds likums netika pieņemts.

Jau 1923. gadā I Saeimas publisko tiesību komisijā radās projekts likumam par Baznīcas šķiršanu no valsts.⁶ Projekta autors bija vācbaltiešu minoritātes pārstāvis P. Šimanis. Šis projekts deklarēja ticības brīvību, valsts aizsardzību reliģiskajām organizācijām. Projekts paredzēja valsts un Baznīcas visciešāko sadarbību, kā arī valsts pabalstu reliģiskām konfesijām: "Ja kāda reliģiska savienība saņem pabalstu no valsts, tad uz tādu pabalsta saņemšanu ir tiesības arī visām citām reliģiskām savienībām proporcionāli to locekļu skaitam."⁷ Jāuzsver, ka šis formulējums tika akceptēts un valdības pabalsti konfesijām 20.–30. gados tika izmaksāti pēc šī modeļa (skat. pielikumā), taču projektu pilnībā nepieņēma "niecīga" iemesla dēļ – projekta autors bija vācbaltietis, un līdz ar to daudzi to būtu uztvēruši kā vāciešu diktātu jaunajai valstij.

1924. gadā Iekšlietu ministrija, ņemot par paraugu P. Šimaņa projektu, izstrādāja jaunu likumprojektu "Likums par baznīcām un citām reliģiskām organizācijām"⁸. Likumprojektā tika noteikts, ka Baznīcai un citām reliģiskajām organizācijām Latvijā ir vienādas tiesības, piederība pie kādas reliģiskas organizācijas vai nepiederība pie nevienas neierobežoto pilsoniskās tiesības, nedod nekādas priekšrocības un neatsvabina no pilsonisko pienākumu pildīšanas. Kā svarīgs punkts likumā tika izcelta tēze, ka ikkatras reliģiskas organizācijas centrālajai pārvaldei vai augstākajai varai jāatrodas Latvijas valsts robežās.⁹

Laika posmā no 1920. līdz 1934. gadam Latvijā kopumā bija reģistrētas 26 dažādas reliģiskās kustības, sekta un konfesijas.¹⁰

⁶ LVVA, 1370.f., 1. apr., 265.l.

⁷ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.–1940.* - R.: Zvaigzne, 1964. - 23. lpp.

⁸ LVVA, 7469.f., 1. apr., 10.l.

⁹ LVVA, 1370.f., 1. apr., 18.l.

¹⁰ *LR II Saeimas stenogrammas.* - R.: LR Saeimas izdevums, 1925.–1928.

Pēc 1930. gada tautas skaitīšanas datiem, Latvijā dzīvoja: vecticībnieki – 96802; Mozus ticīgie – 93741; protestanti (izņemot luterāņus) – 17069; pārējie kristīgie – 297; pārējie nekristīgie – 255; nezināmie ticīgie – 14169.¹¹

Kā redzams, statistikas dati nesniedza precīzu informāciju par visu netradicionālo reliģisko konfesiju skaitu. Izņēmums ir vecticībnieku un Mozus ticīgo kopienas, kas citu “sektu” vidū izceļas ar lielu piederīgo skaitu. Latvijā 20.–30. gados netradicionālās konfesijas varēja iedalīt: netradicionālās kristīgās konfesijas un netradicionālās reliģijas. Gan viens, gan otrs apzīmējums bija samērā pretrunīgs, lingvistiski neprecīzs, jo, piemēram, apzīmējumu “sekta” ir sarežģīti piemērot Mozus ticīgajiem, vecticībniekiem, baptistiem, septītās dienas adventistiem.

Pie netradicionālajām kristīgajām konfesijām Latvijā pieskaitīja vecticībniekus, adventistus, baptistus, metodistus u.c. konfesijas un “sektas”, kurām bija noteikta saikne ar kristīgo mācību. Netradicionālo nekristīgo konfesiju skaits bija salīdzinoši daudz mazāks. Tie bija Mozus ticīgie, budisti, musulmaņi, kā arī dievturu draudzes. Visas netradicionālās reliģiskās konfesijas atradās Garīgo lietu pārvaldes pārziņā. Balstoties uz pieņemto likumu par baznīcām un citām reliģiskām organizācijām, tika noteikts, ka pastāv pilnīga ticības un tās propagandas, dievkalpošanas brīvība visām reliģiskām organizācijām, izņemot tās, kuras sludina nemorāliskas, pretvalstiskas mācības vai arī piekopi netikumīgu kultu.¹²

Pēc Pagaidu valdības 1920. gada 12. novembra rīkojuma, visas reliģisku sektu draudžu un baznīcu zemes, kustamie un nekustamie īpašumi bija jānodod uz demokrātiskiem pamatiem ievēlētu draudžu padomju pārziņā un apsaimniekošanā, bet, ja tādas padomes nepastāvēja, tad īpašums uz laiku līdz padomes ievēlēšanai pārgāja valsts īpašumā.¹³

Visām “sektām” un reliģiskajām konfesijām bija jāreģistrējas un jāievēl sava pārvaldes institūcija, kas atbilda valsts noteiktajām likumdošanas normām. No valsts puses tika veikta stingra uzraudzība un kon-

¹¹ *Latvijas Statistiskā gadagrāmata*, 1930. gads.-R., 1931.-8.-9. lpp.

¹² LVVA, 3235.f., 1/22. apr., 474.l.

¹³ Ķipurs R. *Latvijas Septītās dienas adventistu draudžu vēsture. 1896.-1940.* // Latvijas vēsture.-1998. Nr. 4 (32)-21. lpp.

trole. Netradicionālo reliģisko konfesiju pārvaldē oficiāli tika iecelts valsts pārstāvis (ierēdnis), kas kontrolēja notiekošo.¹⁴ Par nelikumību uzskatīja faktu, ja tika rīkotas pārvaldes sapulces bez valsts varas pārstāvjiem. Garīgo lietu pārvalde sadarbibā ar policiju kontrolēja vēlēšanu procesu un to, kādi cilvēki tika ievēlēti pārvaldes institūcijās. Kā galvenie kritēriji tika pieprasīti: Latvijas pavalstniecība, lojalitāte valstij (ar to vairāk izprotot, vai konkrētais cilvēks ir darbojies Niedras vai Stučkas valdībā), "...lielinieku kustības laikā nav piedalījies un arī vācu piekritējs nav"¹⁵ kā arī pārbaudīta iespējamā saistība ar sodāmību.¹⁶

Lai darbotos oficiāli, atsevišķiem sludinātājiem un misionāriem bija jāsaņem atļauja no Iekšlietu ministrijas. Tā dēvētās "sektantu draudzes" neuzstājās ar sevišķām politiskām vai konfesionālām pretenzijām, jo par galveno uzskatīja piešķirtās brīvības darbības, izrādot valstij savu lojalitāti. Piemēram, Septītās dienas adventistu draudžu Saeima, nosūtot apsveikuma vēstuli Ministru prezidentam 1920. gada aprīlī, uzsvēra, ka "saskaņā ar rakstiem mēs ticam, ka valdība iecelta no Dieva, lūdzam par to un dodam tai meslus, maitu, bijāšanu un godu".¹⁷ Līdzīga veida reakcija sekoja arī no citām netradicionālajām reliģiskajām konfesijām – baptistiem, anglikāņiem u.c. Kā vienīgais nosacījums no netradicionālo konfesiju puses, ņemot vērā šo konfesiju rūgto vēsturisko pieredzi, tika izvirzīta prasība par pilnīgu Baznīcas šķiršanu no valsts, nedodot nevienai konfesijai priekšrocības vai arī finansiālus pabalstus. Lielākā daļa no netradicionālajām reliģijām valsts pabalstus nesaņēma, izņemot Mozus ticīgos, vecticībniekus un 20. gadu beigās baptistus, kad, iekļūstot Saeimā baptistu mācītājam E. Rimbeniekam, valsts nostāja mainījās un līdzekļi baptistu draudzei tika piešķirti. Turpmākajos gados valdība izstrādāja un pieņēma noteikumus par katru netradicionālo reliģisko konfesiju atsevišķi.

Neapšaubāmi, viena no skaitliski lielākajām kristīgajām konfesijām bija vecticībnieku Baznīca, kas

¹⁴ Kipurs R. *Latvijas Septītās dienas adventistu draudžu vēsture. 1896.–1940.*//*Latvijas vēsture.*-1998. Nr. 4 (32)-36. lpp.

¹⁵ LVVA, 1370.f., 1. apr., 194.l.

¹⁶ LVVA, 1370.f., 1. apr., 194.l.

¹⁷ LVVA, 1370.f., 1. apr., 194.l.

Latvijā pastāvējusi kopš 17. gadsimta. Oficiāli vecticībniekus pieskaitīja pie "sektām", bet tie zināmā mērā baudīja tādas pašas priekšrocības, kādas bija tradicionālajām kristīgajām konfesijām – laulību un civiltāvokļa aktu reģistrācijas atļauja, valsts pabalstu saņemšana, ticības mācības pasniegšana skolā u.c. 1920. gada 10. novembrī Rēzeknē notika pirmais Latvijas vecticībnieku kopienu pārstāvju kongress, kurā tika izveidota Latvijas vecticībnieku lietu centrālā komiteja (Центральный комитет по делам старообрядцев Латвии), kas kļuva par augstāko pārvaldes orgānu vecticībniekiem. Latvijas Vecticībnieku baznīcas vēsturē tas bija pirmais precedents, kad izveidojās vienota pārvalde, kura bez ārēja spiediena varēja neatkarīgi darboties. Par centrālās komitejas priekšsēdētāju ievēlēja F. Pavlovu.¹⁸ Kongresa uzrunā F. Pavlovs uzsvēra, ka Latvijas valdība ļoti labvēlīgi attiecas pret vecticībniekiem un sniedz pilnu iespēju brīvi veidot savu iekšējo dzīvi pēc vecticībnieku tradīcijām.

Jau 1921. gadā vecticībnieku draudzei tika piešķirti pirmie valsts finansiālie pabalsti baznīcu un lūgšanu namu remontiem.¹⁹ Sevišķi aktuāls šis jautājums bija Latgales lauku rajonos, kur dzīvoja lielākais vecticībnieku skaits un kur ekonomiskā situācija bija sarežģītāka. Valsts labvēlīgā nostāja rosīnāja vecticībniekus uzsākt plašas reliģiskās aktivitātes – veidot reliģiskas organizācijas un apvienības, izdot reliģiska satura grāmatas, kalendārus, organizēt svētdienas skolas u.t.t. Arī Vecticībnieku Baznīca Latvijā nebija pasargāta no politizēšanās tendencēm. Jau LR I Saeimas vēlēšanās Saeimā iekļuva "Vecticībnieku saraksts", ko pārstāvēja deputāts M. Kaļistratovs.²⁰ II Saeimā no vecticībnieku saraksta atkārtoti iekļuva M. Kaļistratovs un J. Jupatovs, taču vēlāk bloks sašķēlās, jo ap 1928. gadu vecticībnieku aprindās iezīmējās iekšējā šķelšanās, kas daļēji balstījās politiskajās interesēs. 1928. gada augusta sākumā Rēzeknē notika Latvijas vecticībnieku kongress. Lai gan vairākums runātāju uzstājās par vienota saraksta nepieciešamību, domstarpības starp "labējiem" un "krei-

¹⁸ *Staroobračestvo v Latvii. 1920.–1940.-R.: Zvaigzne, 1961.- 45. lpp.*

¹⁹ *Staroobračestvo v Latvii. 1920.–1940.- R.: Zvaigzne, 1961.- 46. lpp.*

²⁰ Feigmane T. *Krievi Latvijā un Saeimas vēlēšanas. 1920.–1934./Latvijas Arhīvi.- 1995.- Nr. 3 -29. lpp.*

sajiem”, starp S. Kirilova un M. Kaļistratova piekri-
tējiem guva virsroku.²¹ Domstarpībās “kreisie” uz-
varēja, bet mazākumā palikušie “labējie” atstāja kong-
resu. Vienota pareizticīgo un vecticībnieku vēlēšanu
bloka izveidošana Saeimā tā arī palika iecerēs formā,
jo notika šķelšanās vecticībnieku aprindās. III un IV
Saeimas laikā vecticībnieku intereses pārstāvēja
“kreisās” aprindas un to deputāti – M. Kaļistratovs un
T. Pavlovskis, bet “labējo” vecticībnieku līderis
S. Kirilovs Saeimā neiekļuva.

1934. gada 14. februāri Ministru kabinets pieņēma
“Likumu par vecticībnieku kopienām Latvijā”, kas
noregulēja vecticībnieku juridisko statusu valstī. Vec-
ticībniekiem valsts likumā “nāca pretī, sniedzot iespē-
ju algot sekretārus mācītājiem, kuri neprata latviešu
valodu un kuriem nebija vidējās izglītības”²². Skolās,
kurās vairākums skolēnu bija vecticībnieki, ar likumu
tika atļauts svinēt reliģiskos svētkus pēc vecā stila.
Valsts izdalīja līdzekļus vecticībnieku reliģisko kursu
organizēšanai, jo vēsturisko apstākļu dēļ ilgus gadsim-
tus vecticībniekiem bija liegtas plašākas izglītošanās
iespējas.²³ Kā rakstīja vecticībnieku Baznīcas vēs-
turnieks I. Zavoloko, “1934. gada 14. februāra likums
paver vecticībniecībai plašas iespējas auglīgai reliģis-
kajai un kulturāli izglītojošai darbībai”²⁴.

Valsts attieksme pret netradicionālajām protestan-
tiskajām konfesijām savā ziņā bija veidota pēc vienāda
modeļa. Gan baptisti, gan arī anglikāņi u.c. pauda
savu nostāju par Latvijas valsts nodibināšanu un iz-
teica atbalstu Pagaidu valdībai. Valsts attieksme pret
netradicionālajām reliģijām bija veidota politiski neap-
zināti – pēc viena modeļa un vienas sistēmas, bez
būtiskām atšķirībām. Tipisks piemērs tam ir bija
valsts un Septītās dienas adventistu attiecības.

Septītās dienas adventistu draudzes Latvijas teri-
torijā darbību uzsāka 19. gadsimta beigās. Lai organi-
zētu savu misijas darbību jaunajos apstākļos, ar Gari-
go lietu departamenta atļauju Septītās dienas adven-
tistu pārstāvji 1920. gada 6.–8. aprīli sasauca draudžu
Saeimu.²⁵ II Saeimas sapulce notika tā paša gada
rudeni, kurā pieņēma lēmumu par “Latvijas Septītās

²¹ Feigmane T. *Krievi Latvijā un Saeimas vēlēšanas. 1920.-1934.*//Latvijas Arhīvi.- 1995.- Nr. 3 -31. lpp.

²² Zavoloko N. *Istorija cerkvi hristovoj.*-R., 1990.- 159. lpp.

²³ Turpat.

²⁴ Turpat.

²⁵ LVVA, 1370.f., 1. apr., 20.l.

dienas adventistu draudžu savienības” izveidošanu Latvijas valsts teritorijā.²⁶ 1928. gada 30. oktobrī valdība pieņēma noteikumus, kas regulēja Latvijas Septītās dienas adventistu draudžu tiesības un darbību.²⁷

Liela daļa adventistu draudžu bija skaitliski mazas. Valsts pabalsti netika izdalīti, jo, pastāvot idejai par Baznīcas šķiršanu no valsts, adventisti atsajās no materialajiem pabalstiem.²⁸ Septītās dienas adventisti norobežojās no politiskajām aktivitātēm, līdz ar to Saeimā netika pārstāvēti.

Interesanta situācija izveidojās t.d. hernhūtiešu brāļu draudzēs, kas jaunajos apstākļos pārorganizēja savu darbību un izveidojās kā pastāvīga kristīgā konfesija, ko valsts pieskaitīja pie sektām. Latvijas valstij nodibinoties, izveidojās Latviešu Brāļu draudze, kas bija senās, tautā plaši pazīstamās hernhūtiešu brāļu draudzes pēcnācēja un darbības turpinātāja. Tika izveidota biedrība “Latvijas Evgāngēliskā Brāļu draudze”, bet jau pašā sākumā biedrība atdūrās pret šķēršļiem, jo kā hernhūtiešu draudžu likumīgā organizācija 20. gados pieteicās Vācijas Brāļu draudžu Unitate, kas pretendēja uz hernhūtiešu īpašumiem.²⁹ Konflikts atrisinājās savstarpējās sarunās, un šoreiz valsts institūcijas konfliktā neiejaucās, bet iepēma nogaidošu un novērojošu pozīciju.

Latvijā 1920. gadā bija reģistrētas 15 brāļu draudzes, kas apvienoja 1800 ticīgos locekļus.³⁰ Valsts finansiāli neatbalstīja brāļu draudzes, jo savā ziņā tās uztvēra kā daļu no evgāngēliski luteriskās Baznīcas.

Sevišķa uzmanība un vērība no valsts puses tika pievērsta atsevišķām mazām un t.s. “aizdomīgām” sektantu grupām, kuru priekšgalā atradās sludinātāji ar apšaubāmu reputāciju. Ar šādu sektantu lietu izskatīšanu nodarbojās Politiskā pārvalde, īpašu uzmanību pievēršot krievu tautības cilvēku veidotajām sektām, kuru garīgie vadītāji bieži vien uzturēja sakarus ar PSRS dzīvojošajiem garīgajiem vadītājiem. 20.

²⁶ Ķipurs R. *Latvijas Septītās dienas adventistu draudžu vēsture. 1896.–1940.*//Latvijas vēsture.-1998.- Nr. 4 (32) - 36. lpp.

²⁷ Valdības Vēstnesis.- R., 1919.–1940.

²⁸ Ķipurs R. *Latvijas Septītās dienas adventistu draudžu vēsture. 1896.–1940.*//Latvijas vēsture.-1998.- Nr. 4 (32) - 36. lpp.

²⁹ LVVA, 1370.f., 1. apr., 1582.l.

³⁰ Turpat.

gadu sākumā Latgalē bija parādījusies sekta, kura sevi dēvēja par “Duhovno nraustvennie trezvenņiki” jeb “bogomoli”, kas savas darbības aizsegā bija veikusi savdabīgu komunistisku agitāciju.³¹ Sekta pēc būtības un iekšējās dzīves kārtības atgādināja komunistu šūniņu un bieži vien veica komunistisku agitāciju. D. Kononovs, kas bija sektas garīgais līderis, ieguva no sektas biedriem finansiālus līdzekļus, ar ko viņš varēja atmaksāt bankai savas saimniecības parādus.³² Lai satiktos ar PSRS dzīvojošajiem garīgajiem vadītājiem, kas bija aizbēguši no Latvijas, sektas locekļi bieži vien nelegāli šķērsoja Latvijas robežu. Līdz ar to šāda veida sektas tika pasludinātas par aizliegtām, jo tās veica kaitīgu pretvalstisku un neētisku darbību. Politiskā pārvalde izsekoja gan sektas locekļus, gan arī garīgos vadītājus, kuri bija turēti aizdomās par pretlikumīgu darbību.

Valsts nostāja pret nekristīgām reliģijām balstījās likumdošanā, kas noteica apziņas brīvību. Sevišķi labvēlīgu attieksmi no valsts puses saņēma Mozus ticīgo draudzes, ko dēvēja arī par ebreju draudzēm. Pirmā pasaules kara laikā ebreju kopiena Latvijā bija cietusi diezgan ievērojamus zaudējumus. Vesela virkne ebreju kopienu bija izzudušas, un bija nepieciešams sākt atjaunot un dibināt jaunas kopienu institūcijas.³³ 1923. gadā Latvijā kopumā bija 88 Mozus ticīgo sinagogas un 77 lūgšanu nami.³⁴ Daudzi no tiem, it īpaši Latgalē, 20. gadu sākumā atradās diezgan sarežģītā finansiālā situācijā. Valsts piešķirā samērā lielus naudas līdzekļus, lai palīdzētu Mozus ticīgajiem uzturēt viņu sinagogas un lūgšanu namus (skat. pielikumā). Šo faktu var izskaidrot ar to, ka, pirmkārt, ebreji bija otra lielākā nacionālā minoritāte Latvijā: “Lai turpinātu sadarbību starp latviešiem un Latvijas mazākumtautībām, pēc Latvijas politisko grupu pārstāvju iniciatīvas valstī tika nolemts īstenot minoritāšu politiku, integrējot tās valsts struktūrā un garantējot viņu izglītības un nacionālās tiesības.”³⁵

Otrkārt, lielu lomu valsts pozitīvajā attieksmē pret Mozus ticīgajiem spēlēja tas, ka, salīdzinot ar krieviem

³¹ LVVA, 3235.f., 1/22. apr., 474.l.

³² Turpat.

³³ Bobe M. *Jews in Latvia*. - Tel Aviv, 1971.-p. 221.

³⁴ LVVA, 1370.f., 1. apr., 288.l.

³⁵ Levins D. *Ebreju vēsture Latvijā. No apmešanās sākumiem līdz mūsu dienām*. - R.: Iad Vashem, Vaga, 1998. -35. lpp.

un vāciešiem, latviešiem nebija vēsturiska naida vai nepatīkas pret ebrejiem, un vēsturnieks D. Levins rakstīja, ka līdztiesība, tāpat kā citiem Latvijas pilsoņiem, tika pasludināta arī ebrejiem, pārtraucot viņu diskrimināciju nacionalitātes un ticības dēļ. Mozus ticīgo intereses tika ieverotas pat, izraugot I Saeimas vēlēšanu termiņu, kurš tika pārcelts no 1922. g. septembra sākuma uz mēneša beigām, jo sākotnējā termiņa laikā notika ebreju svētki.³⁶

Mozus ticīgajiem tika piešķirta ticības apziņas brīvība un iespēja brīvi organizēt savu reliģisko kultu. Valsts finansiāli atbalstīja arī ebreju reliģiskās skolas, kurās kopā ar vispārējiem mācību priekšmetiem mācīja Talmudu un ebreju likumus.³⁷ Finansiālā palīdzība no valsts 1920.–1934. gadā tika sniegta arī Mozus ticīgo garīgā semināra “Ješibot” uzturēšanai (skat. pielikuma).

1932. gadā notika pirmā Latvijas rabinu konference, ko apmeklēja gandrīz visi Latvijas rabīni.³⁸ No Latvijas rabinu vidus nāca arī izcili Toras pazinēji un garīgās autoritātes, kā Gaons Ragačovs, Meiers Šimha u.c., kas bija pazīstami un slaveni visā pasaulē.³⁹

Mozus ticīgie iesaistījās Latvijas politiskajā dzīvē, viņu intereses Saeimā pārstāvēja ebreju apvienība “Agudat Israel”, kuras priekšgalā atradās Šimons Vitenbergss, Mordehajs Dubins un rabīns Kilovs.⁴⁰ Pēc valdības izstrādātajiem noteikumiem tika izveidota sinagogu un lūgšanu namu garīgā valde, kas uzturēja attiecības ar valsti, regulēja kopienu iekšējo reliģisko, saimniecisko dzīvi.⁴¹ Valde izstrādāja svinīgo zvērestu, kas bija jānodod ikvienam valdes loceklim un kurā bija teikts: “[...] zvēram ar labu sirdsapziņu pildīt mums uzliktos sinagogas (lūgšanu nama) garīgās valdes locekļa pienākumus un ar pilnīgu saskanību ar tagad

³⁶ Levins D. *Ebreju vēsture Latvijā. No apmešanās sākumiem līdz mūsu dienām.* - R.: Iad Vashem, Vaga, 1998. -45.-46. lpp.

³⁷ Bobe M. *Jews in Latvia.* - Tel Aviv, 1971. -p. 221.

³⁸ Turpat, p. 229.

³⁹ Levins D. *Ebreju vēsture Latvijā. No apmešanās sākumiem līdz mūsu dienām.* - R.: Iad Vashem, Vaga, 1998. - 70. lpp.

⁴⁰ Mednis I. *Politiskās partijas Latvijas Republikā// Latvijas Arhīvi.* - 1995. - Nr. 5 -19. lpp.

⁴¹ LVVA, 1370.f., 1. apr., 343.l.

Latvijā pastāvošajiem likumiem un mūsu ticības noteikumiem”.⁴²

Izvērtējot Mozus ticīgo reliģisko darbību, Garīgo lietu departaments 1923. gadā secināja, ka pēc novērojumiem var spriest, ka ebreju lielākā daļa stingri turas pie ticības un parāzām un pat viskreisākie ebreji izturas ar pietāti pret savu reliģiju un svētumiem.⁴³ Līdz ar to Mozus ticīgie neizraisīja pastiprinātu valsts interesi savas lojalitātes dēļ. Viens no galvenajiem noteikumiem, ko valsts no Mozus ticīgo kopienām pieprasīja, bija Latvijas pavalstniecības iegūšana rabinim. Ja tas netika veikts saziņā ar Garīgo lietu departamentu, tad valsts paturēja tiesības izraidīt šos rabinus no Latvijas, anulējot tiem darba atļauju. Ar to nodarbojās Iekšlietu ministrijas Ārzemnieku nodaļa. Tā, piemēram, 1920. gadā Garīgo lietu departaments vēstulē Rēzeknes apriņķa priekšniekam lūdza kontrolēt Rozentovas pagasta Maltas miestu ebreju draudzes, lai tās gādātu par rabinu Ģirša Abrama dēla Ervina un Mendela Litmana dēla Mehašima pavalstniecības lietu drīzāku kārtošānu, kuri nebija Latvijas pilsoņi. Ja tas netiktu veikts laikā, tad minētos rabinus sagaidītu izraidīšana no valsts.⁴⁴ Izraidīšanas procedūra bija ļoti rets gadījums, bet, ja notika, tad tas tika veikts korekti.

Savdabīga situācija valsts un Baznīcas attiecībās izveidojās, kad Latvijā nacionālisma uzplaukuma iespaidā parādījās nacionāli tautiska un reliģiska kustība – dievturi, kas Garīgo lietu pārvaldē 1926. gadā iesniedza pieteikumu registrēt šo kustību kā Dievturu draudzi. Dievturu draudžu Satversmē tika definēts, ka “Latvju dievturu draudze” ir reliģiska organizācija, kuras nolūks ir atjaunot un piekopt latvju senču ipatnējo dievturību garīgās un laicīgās labklājības veicināšanai.⁴⁵

Valsts pārvaldes institūcijas bija neizpratnē par izveidojušos precedentu, jo dievturi savā reliģiskajā darbībā par galveno sludināja pagāniskā kulta atjaunošanu, tādējādi nonākot pretrunā ar valsts likumdošanu. Dievturu vadonis E. Brastiņš 1926. gadā tika vairākkārt izsaukts uz Garīgo lietu pārvaldi, lai plašāk paskaidrotu dievturu darbības principus, mērķus utt., bet pati Dievturu draudzes Satversme

⁴² Turpat.

⁴³ LVVA, 1370.f., 1. apr., 288.l.

⁴⁴ LVVA, 1370.f., 1. apr., 19.l.

⁴⁵ LVVA, 1370.f., 1. apr., 838.l.

tika vairākkārt atdota atpakaļ pārstrādāšanai un papildināšanai. Šie soļi tika sperti, lai acimredzami novilcinātu laiku gan noskaidrojot dažādu politisku, reliģisku un sabiedrisku aprindu attieksmi pret šo kustību, gan novērojot dievturu iekšējās aktivitātes, gan arī pārvaldes institūciju pieredzes trūkuma dēļ. Garigo lietu pārvalde 1926. gada aprīlī nosūtīja vēstuli LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes domei, kurā lūdza neatteikt dot atsauksmi par šo mācību, un viņi aicina pamest kristīgo ticību.⁴⁶ Lūgums vēlāk tika pāradresēts LU Teoloģijas fakultātei, kura savukārt izdarīja slēdzienu, ka dievturi ir sektanti, kuru mērķis ir atjaunot sektantu elku varas kultu, un to darbība neatbilst LR likumdošanai.⁴⁷ Konkrētas rekomendācijas teologu slēdziens nedeva, taču par spīti dievturu pretenzijām un protestiem kustība tika pieskaitīta pie sektantiem, nevis tradicionālajām reliģiskajām konfesijām, kā to dievturi paši vēlējās, jo valsts pārvaldes institūcijas baidījās izsaukt neapmierinātību no tradicionālo kristīgo konfesiju puses, kas pasliktinātu jau tā neuzticības pilnās valsts un Baznīcas attiecības Latvijā. Taču tas drīzāk izsauca diskusiju sākšanos tradicionālo kristīgo konfesiju iekšienē, it īpaši tas attiecās uz evaņģēliski luterisko Baznīcu. Alfrēds Indriksons 1935. gadā savā brošūrā "Domas par latvisku tautas baznīcu" secināja: "Dievturība ir dzīvs atgādinājums par Baznīcas pagātnes kļūdām un tagadējiem uzdevumiem."⁴⁸

1926. gadā dievturu draudzes tika reģistrētas un to darbība oficiāli legalizēta.⁴⁹ Valsts institūcijas veica sevišķi stingru kontroli un uzraudzību pār dievturu kustību un tās vadoni E. Brastiņu, taču šīs draudzes salīdzinoši ātri izplatījās un guva lielu atbalstu, īpaši intelīģences aprindās.

Latvijā 1920.–1934. gadā eksistēja arī budisti un musulmaņi, taču tie bija tikai atsevišķi indivīdi, kas piekopa attiecīgu kultu, un atsevišķas kopienas netika reģistrētas.⁵⁰

Kopumā raksturojot situāciju valsts un netradicionālo reliģisko konfesiju attiecībās parlamentārisma

⁴⁶ LVVA, 1370.f., 1. apr., 838.l.

⁴⁷ Turpat.

⁴⁸ Indriksons A. *Domas par latvisku tautas baznīcu.* - R., 1934. -14. lpp.

⁴⁹ LVVA, 137.f., 1. apr., 838.l.

⁵⁰ *LR II Saeimas stenogrammas.* - R.: LR Saeimas izdevums, 1925.–1928. -628. lpp.

periodā, var secināt, ka Latvijā pastāvējusi demokrātiski realizēta valsts politika attiecībā pret netradicionālajām konfesijām, ievērojot gan valsts drošības normas, gan arī cilvēku reliģisko apziņu, bet tradicionālajām kristīgajām konfesijām valsts un likuma priekšā bija mazākas kontroles saistības nekā netradicionālajām konfesijām. Savukārt netradicionālo reliģiju starpā Mozus ticīgie un vecticībnieki bija privileģētākā situācijā, jo no valsts puses saņēma lielākas privilēģijas, un viņus īstenībā gan vēsturisku, gan arī reliģisku apsvērumu dēļ nevarēja nosaukt nedz par sektām, nedz arī par netradicionālajām konfesijām.

1934. gada 15. maijā K. Ulmaņa īstenotais valsts apvērsums situāciju valsts un Baznīcas savstarpējo attiecību politikā ievērojami mainīja. Valsts attieksme pret Baznīcu nebija krasī mainījusies, taču, pastiprinoties K. Ulmaņa deklarētajiem lozungiem par nacionālu un vienotu valsti, veidojās tam atbilstoša Baznīcas politika. Baznīcai bija jāpalīdz režīmam, tā stiprināšanai, izrādot slavināšanu un simpātijas jaunajai iekārtai. K. Ulmaņa režīma vizijās Baznīcai bija jākalpo valsts materiālajai un garīgajai labklājībai. Pats K. Ulmanis piederēja evaņģēliski luteriskajai Baznīcai, taču ir sarežģīti analizēt K. Ulmaņa personīgo attieksmi pret ticības lietām, un diez vai šoreiz tas būtu nepieciešams, jo personīga piederība kādai konfesijai nespēlēja redzamu lomu, jo Ulmanis bija pilnīgi sekulārs cilvēks.⁵¹

Lai stiprinātu režīma pozīcijas sabiedrībā, K. Ulmanim bija jāpanāk ticīgo un Baznīcas augstāko aprindu simpātijas. No viena aspekta tas nebija sarežģīti, jo valsts un Baznīcas agrākās nesaskaņas bija radījušas cilvēkos neapmierinātību un aizvainojumu. K. Ulmaņa valdība cerēja saņemt Baznīcas aprindu atbalstu, realizējot saskaņotu Baznīcas un valsts rīcību, kā arī paplašinot Baznīcas iespaidu sabiedrības dzīvē: "Tagad vairs nevar būt plaisas, vēsuma, vienaldzības starp valsti un baznīcu. Tautas vienības princips ietilpst arī visā garīgā dzīvē."⁵²

Salīdzinot ar parlamentārisma periodu Latvijā, pēc apvērsuma Baznīcas un valsts attiecību kārtošanai tika piešķirta viena no prioritārajām lomām. K. Ulmaņa jaunās valdības izglītības ministrs L. Adamovičs

⁵¹ Stranga A. *Ebreji un diktatūras Baltijā. 1926.–1940.* - R., 1997. -52. lpp.

⁵² *Ticība un Dzīve.* - R., 1934.–1940.

1934. gada 5. jūnijā evaņģēliski luteriskās Baznīcas mācītāju konferencē minēja, ka tiek pārrunātas jaunās valsts un Baznīcas attiecības.⁵³ Likums par Baznīcas un valsts šķiršanu netika pieņemts, jo tas būtu nonācis pretrunā ar K. Ulmaņa sludinātajām īpaši draudzīgajām attiecībām ar Baznīcu. Iespējams, ka K. Ulmanis baidījās nekavējoties pievērsties šim sasāpējušajam jautājumam, un tikai pēc atsevišķu soļu realizēšanas, kā piemēram, ticības mācības obligātās pasniegšanas skolās, armijas draudžu intensīvās veidošanas u.c. K. Ulmaņa valdība uzdriksējās sākt risināt jautājumu par valsts un Baznīcas attiecībām likumdošanas ceļā. 1939. gada beigās tika pabeigta likumprojekta "Likums par baznīcām" izstrādāšana, kuram būtu bijis jāregulē evaņģēliski luteriskās, pareizticīgo, baptistu un metodistu Baznīcu darbība.⁵⁴ Uz katoļu Baznīcu likums nevarēja attiekties, ņemot vērā tās kanoniskās normas un Latvijas valsts noslēgto konkordātu ar Vatikānu. Konfesijām bija paredzēts izstrādāt jaunus statūtus sešu mēnešu laikā.⁵⁵ Ar šo likumu tika iecerēts paplašināt valsts (valdības) iespējas iejaukties Baznīcas iekšējās lietās. Luterāņu un pareizticīgo biskapi, ko ievēlēja Baznīcu augstākie pārvaldes orgāni, pēc iecerētās shēmas bija jāapstiprina valsts prezidentam. Iekšlietu ministrijai un Garīgo lietu pārvaldei paredzēja plašas pilnvaras Baznīcas administratīvajās un pārvaldes lietās. Likumprojekts paredzēja stingru valsts uzraudzību un sistēmas birokratizāciju, taču tas vēlāko vēsturisko apstākļu dēļ netika pieņemts.

Valsts un Baznīcas attiecību kārtošānu turpināja veikt Garīgo lietu pārvalde, ko ar 1937. gada 2. novembra Ministru kabineta lēmumu pārdēvēja par Baznīcu un konfesiju departamentu, kas atradās Iekšlietu ministrijas pakļautībā un kuram bija plašas funkcijas un pilnvaras – draudžu reģistrs, sadarbība ar citām valsts pārvaldes institūcijām, kas skāra reliģiskus un konfesionālus jautājumus, valsts pabalstu piešķiršana un kontrole, kā arī neoficiālais pieņēmums – K. Ulmaņa režīma ideoloģijas propaganda.⁵⁶

⁵³ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.–1940.* -R.: Zvaigzne, 1964. -84. lpp.

⁵⁴ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.–1940.* -R.: Zvaigzne, 1964. -101. lpp.

⁵⁵ LVVA, 1370.f., 1. apr., 2311.l.

⁵⁶ LVVA, 1370.f., 1. apr., 2701.l.

K. Ulmaņa autoritārā režīma ideoloģija negāja senen arī Baznīcai, kam tā bija jāakceptē, lai nesarežģītu attiecības ar Vadoņa institūcijām. Ideoloģijas uzturētāja un propagandētāja loma bija jāpilda Baznīcu un konfesiju departamenta priekšniekam. Kad 1935. gada 8. augustā no toreizējās Garīgo lietu pārvaldes priekšnieka amata konfesionāla iemesla dēļ bija spiests aiziet luterāņu mācītājs J. Ozols, viņa vietā tika iecelts profesionāls jurists E. Dimiņš.⁵⁷ Viņš šajā amatā atradās līdz pat 1940. gada jūnija beigām, kad departaments tika slēgts. E. Dimiņš spoži tika galā ar savu propagandētāja pienākumu, izstrādājot ideoloģiskas tēzes un publicējot reliģiski pamācošus rakstus masu medijos, kas bija domāti visu konfesiju ticīgajiem. Baznīcu augstākajām pārvaldēm raksti tika piesūtīti oficiāli ar lūgumu ņemt tos vērā savā darbībā. Departamenta ideoloģiskās aktivitātes vairāk līdzinājās veiktajai Vadoņa reklāmas kampaņai ar K. Ulmaņa pozitīvo īpašību un slavas darbu uzskaitīšanu: "Prezidents ar likumdošanu un materiālajiem atbalstiem un dāvinājumiem sniedzis baznīcai bez konfesiju izšķirības palīdzīgu roku..."⁵⁸ Par augstāko ideālu, uz ko visiem bija jātiecas, tai skaitā arī Baznīcai, tika pasludināta valsts labklājība. Baznīcas labklājība tika atvasināta no valsts labklājības, kuras garants bija K. Ulmanis: "Svētie raksti atzīst vadonības principu kā augstākās valsts varas nesēju. Un tautas spēks ir paklausībā pret to, kam Dievs ir uzticējies vadīt tautu."⁵⁹

Ideoloģijas galvenais uzdevums bija likt Baznīcai noticēt diktatūras nepieciešamībai. Tā, piemēram, 1936. gada 12. aprīlī tika pieņemta instrukcija, ar kuru noteica šādu aizlūgšanas kārtību dievkalpojumos:

- 1) par Latvijas valsti;
- 2) par valsts un ministru prezidentu K. Ulmani;
- 3) par valdību;
- 4) par armiju;
- 5) par aizsargiem;
- 6) par visu tautu.⁶⁰

⁵⁷ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.–1940.* -R.: Zvaigzne, 1964. -93. lpp.

⁵⁸ LVVA, 1370.f., 1. apr., 2701.l.

⁵⁹ Turpat.

⁶⁰ LVVA, 1370.f., 1. apr., 2311.l.

Šī aizlūgšanas kārtība bija jāievēro ikvienā reliģiskā konfesijā un katrā dievkalpojumā.

Ja parlamentārisma periodā, 1920.–1934. gadā valsts pabalsti konfesijām bija nelieli un neregulāri, atkarīgi no tā, kura politiskā spārna partiju pārstāvji sastādīja valdību, tad pēc 1934. gada apvērsuma situācija pabalstu izsniegšanā stabilizējās un līdzekļu apjoms pieauga. Materiālā pabalsta lielums svārstījās gan pēc ticīgo skaita, gan lojalitātes izrādīšanas režīmam, gan arī pēc tā, vai šī konfesija bija tradicionāla vai netradicionāla.

Šķelšanās sīkās sektās, kas viena otru apkarō, bija nevēlama parādība, ņemot vērā centrālo tautas vienotības ideju. Reliģiskā dažādība (daudzveidība) runāja preti autoritārisma paustajam vienotības mērķim. No valdības puses, bija vērojama sektu darbības izsekošana, kā arī ierobežošana. 1934. gada augustā tika pieņemta instrukcija, kas regulēja sektu darbību Latvijā un ar kuru pārvalde ieguva plašas tiesības revidēt sektu darbību un finanses. Pēc instrukcijas reliģiskajām sektām bija jāpārreģistrējas trīs mēnešu laikā, un tā rezultātā 1936. gadā Latvijā bija 28 reliģiskas apvienības, kas kopumā bija apmēram desmitā daļa no iepriekšējā skaita.⁶¹ Principā netika formulēts, kuras reliģiskās apvienības un konfesijas ir vai arī nav sekta. Ja līdz 1934. gada 15. maijam Latvijā par tradicionālām reliģiskajām konfesijām uzskatīja katoļu, evaņģēliski luterisko un pareizticīgo Baznīcu, tad pēc tam šo loku vajadzēja paplašināt, iekļaujot baptistus un vecticībniekus.

Gan no sektām, gan arī no tradicionālajām konfesijām tika pieprasīta valstiski nacionāla orientācija. Tā bija savdabīga rezonanse vispārējai "latviskošanas" kampaņai sabiedrībā. Teologi, filozofi, Baznīcas vadītāji pauda savu nostāju šajās diskusijās. Aktuāls kļuva jautājums, vai kristīgā reliģija spēj būt nacionāla, ja tā ir bijusi internacionāla kopš saviem aizsākumiem un tās pamatā ir vispārcilvēciskas vērtības. Savā ziņā bija redzama tendence pēc latviskas kristietības, kas spētu apmierināt K. Ulmaņa piekopto latviskošanas un nacionālisma politiku. E. Dimiņš savos ideoloģiskajos apcerējumos secināja: "Kristietība nevar nonākt naidīgās attiecībās ar nacionālismu. Kristietība ne vien veicina nacionālismu, bet arī pa-

⁶¹ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.–1940.* - R.: Zvaigzne, 1964. - 90.–91. lpp.

pildina. Savukārt nacionālisms papildina arī kristietību.⁶²

Līdz ar šīm tendencēm likumsakarīga bija neuzticības pieaugšana pret tām reliģiskajām konfesijām, kas bija izteikti "nelatviskas", – katoļu, pareizticīgo Baznīca, Mozus ticīgie, Vācu Evaņģēliski luteriskā baznīca u.c. Šo reliģisko konfesiju iekšējo noskaņojumu pret K. Ulmaņa režīmu novēroja Politiskās pārvaldes aģentūra.

Baznīcas latviskošanas tieksme noveda pie a bstraktas idejas par Tautas Baznīcu, kas būtu "...saaugusi dzīvā, reālā veidā ar nacionāli latviskiem principiem un kur skaistajā kristīgās ticības vaiņagā netrūktu arī viskrāšņāko latvju tautas kultūras ziedu"⁶³. Uz Tautas Baznīcas nosaukumu pretendēja evaņģēliski luteriskā Baznīca, balstoties uz faktu, ka tā ir skaitliski lielākā kristīgā konfesija un nacionāli monolitākā (latviskākā) Baznīca valstī. Taču arī tā pilnībā neatbilda iecerētajam Tautas Baznīcas ideālam. No valdības puses tika mākslīgi veicināta kristietišu apvienošanas ideja, taču, balstoties uz iepriekšējo gadu "konfesionālo karu" pieredzi, K. Ulmaņa režīma ekumēniskā ideja nevarēja būt istenojama tuvākajā nākotnē, it īpaši lielo konfesiju starpā: "Starpkonfesionālo "Latvijas ticīgo apvienību", kurā ietilpa luterāņu, baptistu, metodistu un pareizticīgo garīdzniecības pārstāvji, neatbalstīja šo konfesiju vadītāji."⁶⁴ Līdz ar to šīs apvienības darbs sevišķi veiksmīgs nebija, kaut arī tika panākta draudzības līguma noslēgšana starp Latvijas Evaņģēliski luterisko un anglikāņu Baznīcu.⁶⁵ Par godu šim panākumam ārlietu ministrs V. Munters rikoja svētku mielastu Rīgas Latviešu biedrībā.⁶⁶

K. Ulmanis, balstoties uz B. Musolini paraugu, veidoja ciešu Baznīcas un skolas sadarbību. Valstī tika noteikta obligāta ticības mācība skolās, kolektīva baznīcas apmeklēšana, mācību gadu uzsākot, daudzi garīdznieki ieņēma vadošus amatus skolās un ģimnāzijās. Valstī parādījās cenzūras institūcija, kas citīgi sekoja visam notiekošajam masu medijos, mākslā un

⁶² LVVA, 1370.f., 1. apr., 2701.l.

⁶³ *Vairogs*.- R., 1938.–1940.

⁶⁴ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.–1940.* -R.: Zvaigzne, 1964. -100. lpp.

⁶⁵ *Jaunākās Zinas*. -R., 1920.–1940.

⁶⁶ LVVA, 6636.f., 5. apr., 108.l.

literatūrā. 1936. gadā valstī sāka izņemt no aprītes izdoto antirelīgisko literatūru.⁶⁷

Netradicionālās konfesijas un reliģiskās apvienības pēc 1934. gada 15. maija saskārās ar dažādiem tišiem ierobežojumiem, kas traucēja viņu reliģisko darbību. Pēc 1935. gada 8. marta izdotās instrukcijas par reliģiskām apvienībām un to savienībām mazskaitlīgāko reliģisko organizāciju skaits saruka trīskārtīgi.⁶⁸

Garīgo lietu pārvalde pēc likuma bija tiesīga stingri kontrolēt visu netradicionālo konfesiju darbību. Lai atļautu svinēt dievkalpojumus vai arī veiktu noteiktu reliģisku darbību, no Iekšlietu ministrijas bija jāsaņem iekreizēja atļauja, kā arī jāsamierinās ar to, ka pasākumus novēroja policijas iecirkņa darbinieki. Netradicionālām konfesijām līdz pat 1940. gadam bija regulāri jāatskaitās Iekšlietu ministrijai. Ar 1939. gada 17. oktobra grozījumiem likumā par reliģiskām organizācijām un to savienībām visa kontrole pār reliģiskām organizācijām ar atšķirīgu reliģisku kultu tika koncentrēta Iekšlietu ministrijā, bet Iekšlietu ministrijai bija tiesības atcelt no amata draudžu sludinātājus un amatpersonas.⁶⁹

Lielā birokratizācija un stingrā kontrole neveicināja netradicionālo konfesiju aktivitātes. Taču, mēģinot rast arī "sektantu" simpātijas, K. Ulmanis bieži vien veica taktiskus gājienus. Tā, piemēram, 1939. gadā valsts pabalsts baptistu draudzēm bija Ls 500 liels – to "valsts prezidents ziedojis Kaltenes baptistu draudzei lūgšanas nama remontam"⁷⁰. Šajā faktā tika uzsvērts, ka piešķirtā naudas summa nav valsts, bet gan prezidenta personīgie līdzekļi. Šādu piemēru, kad prezidents piešķīra personīgos līdzekļus "sektantiem", bija samērā daudz, tā cerot saņemt lojalitāti Vadonim un viņa režīmam.

Lai tuvāk izprastu K. Ulmaņa valdības politikas nianšes pret netradicionālajām reliģiskajām konfesijām, ir jāsalīdzina atšķirīgi piemēri – vecticībnieku, Mozus ticīgo un dievturu attiecības ar valsts struktūrām.

Vecticībnieki, psiholoģiski pieraduši būt izolēti un piedzīvojuši daudz pārdarījumus savas Baznīcas

⁶⁷ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.–1940.* - R.: Zvaigzne, 1964. -108. lpp.

⁶⁸ Turpat, 90.–91. lpp.

⁶⁹ Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.–1940.* - R.: Zvaigzne, 1964. -94. lpp.

⁷⁰ LVVA, 1370.f., 1. apr., 1978.l.

pastāvēšanas vēsturē, K. Ulmaņa apvērsumu uztvēra mierīgi, cerot, ka attieksme no valsts puses līdz ar to nemainīsies.

Vecticībnieku aprindās bija vērojama liela lojalitāte jaunajam režimam, kā arī K. Ulmanim personīgi. Drīz pēc apvērsuma vecticībnieku delegācija devās pie K. Ulmaņa un izteica atbalstu jaunajām pārmaiņām.⁷¹ 1935. gadā valdības pieņemtais "Likums par vecticībnieku kopienām" nostiprināja kopienu vadītāju garīgo un laicīgo autoritāti⁷², tādējādi nostiprinot arī kopienu iekšējo dzīvi, kas nebija cieši vienota, ņemot vērā "labejo" un "kreiso" politiskās nesaskaņas parlamentārisma periodā. Neapšaubāmi, šis strukturālās pārmaiņas vecticībnieku aprindās netika uzņemtas viennozīmīgi. Neapmierinātie mēģināja atdalīties un izveidot neatkarīgas vecticībnieku kopienas, kas nepakļautos valsts diktātam, taču valsts nostājas dēļ tas nebija iespējams. Līdz ar to 1935. gada likums novērsa kopienas šķelšanās iespējas. Pēc apvērsuma tika atlaista centrālā vecticībnieku padome, taču drīz pēc tam tika atļauts veidot jaunu, pārveidotu organizāciju, bet nu jau ar valsts kontrolētiem vēlēšanu procesiem. Vadošos garīgos un laicīgos amatus vecticībnieku kopienās varēja ieņemt tikai tās personas, kas bija valstiski uzticamas un kuras bija apstiprinājuši Garīgo lietu pārvalde.⁷³ Taču vecticībnieku apolitiskā nostāja pret K. Ulmaņa valdību nekādus sarežģījumus apstiprināšanas procesā neradīja. Arī Politiskās pārvaldes agentūras materiāli neliecina, ka drošības dienestiem būtu bijusi sevišķa interese par vecticībnieku aprindām. Vecticībnieku presē šajā laikposmā bija vērojama tendence veidot vecticībnieku valstisko apziņu: "Vecticībniecība ir neapšaubāmi visas Latvijas tautas sastāvdaļa. Līdz ar to tā ir aicināta dzīvot, strādāt un domāt ar vienu mērķi – savai valstij."⁷⁴ Valstiskās apziņas veidošana tika sapludināta kopā ar vecticībnieku ciešāku integrāciju Latvijas sabiedrībā. Neapšaubāma lojalitāte attiecībā ar valsti kopā ar dedzīgu kalpošanu Baznīcai veidoja vecticībnieku Baznīcas pamatmērķus, kas norādīja uz vecticībnieku Baznīcas un valsts labvēlīgajām attiecībām.

1937. gada janvārī Polijā iznakošais izdevums "Judische Revue" rakstīja, ka pēc Ulmaņa partijas dik-

⁷¹ *Staroobračestvo v Latvii. 1920.–1940. -R., 1961. - 57. lpp.*

⁷² *Nastavnik. -R., 1937. -5. lpp.*

⁷³ Turpat.

⁷⁴ Turpat.

tatūras nākšanas pie varas 1934. gada maijā daudz kas kļuvis citāds. Ebreju ekonomiskās un politiskās aktivitātes tika ierobežotas, taču apvērsuma sekas neietekmēja Mozus ticīgo reliģiskās aktivitātes. Mozus ticīgo draudzes turpināja saņemt valsts pabalstus, kā arī nostiprinājās reliģisko skolu stāvoklis. Politiskā pārvalde, izsekojot ebreju politiskās aktivitātes, no sava interešu loka izslēdza Mozus ticīgo darbību. Mozus ticīgo reliģiskās apvienības bija vienīgās ebreju sabiedriskās struktūras, ko K. Ulmaņa režīms neaizliedza, bet atbalstīja, tādējādi nodrošinot Mozus ticīgo atbalstu savam režīmam.

Interesanta situācija aizvien saglabājās valsts attieksmē pret Dievturu draudzi. Dievturu draudze 30-tajos gados bija guvusi lielu popularitāti latviešu intelligences aprindās, popularizējot latviešu senatni un nacionālās tradīcijas, veidojot mākslīgu reliģiju. Par dievturu vadoni kļuva šīs kustības pamatlicējs un galvenais ideologs E. Brastiņš. Politiskā pārvalde veica stingru E. Brastiņa izsekošanu, jo "1933. gada beigās viņš bija aktīvs politiskās partijas "Pērkoņkrusts" biedrs"⁷⁵. E. Brastiņa vadītajā "Dievturu sadraudzē" pulcējās pa lielākai daļai organizācijas "Pērkoņkrusts" dalībnieki. 1939. gadā Politiskās pārvaldes uzskaitē bija 250 Rīgas dievturu, kas tika turēti aizdomās ne tikai par simpatizēšanu ultranacionāļiem pērkoņkrustiešiem, bet arī tika uzskatīti par šīs organizācijas biedriem.⁷⁶ K. Ulmanim bija naidīga nostāja pret "Pērkoņkrustu", līdz ar to neradās uzticība arī pret dievturiem par spīti viņu nacionālajai un patriotiskajai stājai, kā arī idejai par Dievlatvieti, kas savā ziņā bija tuva valdības nacionālajai politikai.

Pārējās netradicionālās reliģiskās konfesijas bija spiestas pārkārtot savu darbību atbilstoši jaunajai valsts un Baznīcas attiecību politikai. Salīdzinoši ar parlamentāro republikas laikposmu bija redzams, ka pēc K. Ulmaņa veiktā apvērsuma palielinājies autoritārā režīma spiediens pret mazajām reliģiskajām konfesijām un to organizācijām.

Tomēr, kopumā vērtējot K. Ulmaņa valdības veikto Baznīcas un valsts attiecību politiku, var secināt, ka tā nav viennozīmīga, bet drīzāk jau pretrunīga: attieksme pret Baznīcu bija nenoteikta, no vienas puses, piešķirot privilēģijas, bet, no otras puses, Baznīcas

⁷⁵ LVVA, 3235.f., 1/1. apr., 507.l

⁷⁶ Turpat.

darbība tika pakļauta stingrai kontrolei un izstrādātajiem valsts nosacījumiem. K. Ulmaņa veidotās Baznīcas un valsts attiecības nebalstījās "privātajā ticības lietā", bet gan merkantilos apsvērumos.

Baznīcas jautājuma risināšanā K. Ulmanis vadījās pēc Itālijas un Vācijas autoritāro režīmu parauga, līdz ar to arī valsts un Baznīcas attiecībās par paraugu tika ņemti Itālijas un Vācijas modeļi. Tā, piemēram, instrukcija par sektām un to darbību būtībā ir līdzīga Vācijas likumam, bet skolas un Baznīcas attiecību pamatā ir B. Musolini politiskais modelis.

Vēsturiskie apstākļi un dažādu varu atstātā mantojuma sekas traucēja veidot gan līdzsvarotas valsts un Baznīcas attiecības, gan arī saskaņotas starpkonfesionālās attiecības.

Jau parlamentārisma periodā parādījās valsts tieksme iejaukties (ne tikai uzraudzīt) Baznīcā notiekošajos procesos, it īpaši attiecībā pret netradicionālajām konfesijām.

Parlamentārisma periodā valsts finansiālie pabalsti konfesijām bija neregulāri un samērā niecīgi un nespēja segt lielāko daļu Baznīcas izdevumu. Finansiālie pabalsti bija atkarīgi gan no ekonomiskās situācijas, gan arī no tā, kura politiskā spektra partijas tobrīd atradās pie varas un sastādīja valdību. Vēlāk šis apstākļis kļuva par labu ieganstu tam, ka K. Ulmaņa politika plašām Baznīcas aprindām radīja simpatijas.

Notikušais valsts apvērsums 1934. gada 15. maijā ne tikai izmainīja Latvijas politisko un ekonomisko ainu, bet arī skāra Baznīcas dzīvi. Ņemot par paraugu citu Eiropas autoritāro valstu (Itālijas, Vācijas) pieredzi, K. Ulmanis tiecās veidot tādu Baznīcu, kas visādā ziņā atbilstu viņa ideālam par Baznīcas vietu atjaunotajā valstī.

Autoritārisms varas balstam un kārtības sargāšanai izmantoja tādus tradicionālus spēkus kā armija, valsts ierēdņu sistēma, policija un Baznīca, kuri savā starpā bija spiesti sadarboties un kontrolēt viens otru.

Stingrā kontrole pār visu notiekošo, kas ir neatņemama autoritārisma iezīme, negāja secen arī Baznīcā Latvijā 1934.–1940. gadā. Kontroli varēja iedalīt divos slāņos: pirmais – "redzamais", kas bija oficiāls un tika uzrādīts dažādos pieņemtajos likumos, instrukcijās, noteikumos, kā arī "slēptais", kas saistījās ar politiskās pārvaldes aģentūras darbību un attiecās uz tām reliģiskajām konfesijām un to aktivitātēm, kas bija

valstiski bistamas K. Ulmaņa režimam. K. Ulmaņa realizētā vienotības ideja guva atspulgu arī Baznīcas dzīvē. Mazskaitlīgākās reliģijas un apvienības pēc 1934. gada tika likvidētas vai arī nevarēja saņemt atļauju darboties. Valdības iejaukšanās Baznīcas iekšējā dzīvē kļuva daudz atklātāka un redzamāka.

Baznīcas vēsture ir neatņemama visas Latvijas tautas sastāvdaļa, kas jāpēta kopsakarībā ar pārējiem valsts un pasaules politiskajiem, ekonomiskajiem, kultūras un sociālajiem procesiem. Tie procesi, kas norisinājās pasaulē, iespaidoja katru valsti atsevišķi, un otrādi. Līdz ar to var secināt, ka valsts un netradicionālo konfesiju attiecības Latvijā 20. gs. 20.–30. gados nebija nekas ārkārtējs, bet gan tikai visas pārējās Eiropas un pasaules politisko, ekonomisko un kultūras norišu atspulgs ar savām īpatnējām iezīmēm.

Nepublicētie avoti

- LVVA, 1370.f., 1. apr., 18.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 19.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 20.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 194.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 265.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 288.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 343.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 838.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 1582.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 1978.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 2311.l.
- LVVA, 1370.f., 1. apr., 2701.l.
- LVVA, 3235.f., 1/1. apr., 507.l.
- LVVA, 3235.f., 1/22. apr., 474.l.
- LVVA, 6636.f., 5. apr., 108.l.
- LVVA, 7469.f., 1. apr., 10.l.

Publicētie avoti

- Latvijas Statistiskā gadagrāmata. 1930.-R., 1931.-* 511 lpp.
- LR II Saeimas stenogrammas. -R.: LR Saeimas izdevums, 1923.–1925.*
- Indriksons A. Domas par latviešu tautas baznīcu. -R., 1934. -15 lpp.*
- Valdības Vēstnesis. -R., 1919.–1940.*
- Jaunākās Ziņas. -R., 1920.–1940.*
- Ticība un Dzīve. -R., 1934.–1940.*
- Vairogs. -R., 1938.–1940.*
- Nastavpik. -R., 1937.*

Literatūra

- Balevics Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.–1940.* -R.: Zvaigzne, 1964.-270 lpp.
- Feigmane T. *Krievi Latvijā un Saeimas vēlēšanas. 1920.–1934.* //Latvijas Arhīvi. -1995. - Nr. 3- 29.–33. lpp.
- Ķipurs R. *Latvijas Septītās dienas adventistu draudžu vēsture. 1896.–1940.*//Latvijas vēsture. -1998. -Nr. 4 (32) -34.–40. lpp.
- Levins D. *Ebreju vēsture Latvijā. No apmešanās sākumiem līdz mūsu dienām.* -R.: Iad Vashem, Vaga, 1998. -144 lpp.
- Mednis I. *Politiskās partijas Latvijas Republikā* //Latvijas Arhīvi. -1995. -Nr. 5-17. -23 lpp.
- Stranga A. *Ebreji un diktatūras Baltijā. 1926.–1940.* - R., 1997. -142 lpp.
- Bobe M. *Jews in Latvia.* -Tel Aviv, 1971.-p. 298.
- Zavoloko I. *Istorija cerkvi hristovoj.* - R., 1990. -159 lpp.

Pielikums

Valsts pabalsti konfesijām

Valsts pabalsti 1924.–25. g.

- Evaņģēliski luteriskā Baznīca – 240 000 Ls
 Romas katoļu Baznīca – 100 000 Ls
 Pareizticīgo Baznīca (sinodēm, garīdznieku kursiem, atsevišķu draudžu baznīcām) – 45 000 Ls
 Vecticībnieki – 20 000 Ls
 Ebreji (lūgšanu namiem, sinagogām) – 20 000 Ls

Valsts pabalsti 1931.–32. g.

- Evaņģēliski luteriskā Baznīca – 29 400 Ls
 Romas katoļu Baznīca – 12 250 Ls
 Pareizticīgo Baznīca – 12 050 Ls
 Vecticībnieki – 6020 Ls
 Mozus ticīgie – 6950 Ls (seminārs Ješibotas – 3674 Ls)

Valsts pabalsti 1938.–39. g.

- Evaņģēliski luteriskā Baznīca – 88 000 Ls
 Romas katoļu Baznīca – 39 000 Ls
 Pareizticīgo Baznīca – 15 000 Ls
 Vecticībnieki – 7 000 Ls
 Ebreji – 7 000

Valsts pabalsti 1940.g. (9 mēnešiem)

<i>konfesija</i>	<i>ticīgo skaits</i>	<i>summa, Ls</i>
Ev. lut. Baznīca	1075641	66 000
R.-kat. Baznīca	476963	29 000
Pareizt. Baznīca	174 389	11 000
Vecticībnieki	107 195	6000
Mozus ticīgie	93406	6000
seminārs "Ješibot"		3674
kopā:	1834188	112000

Kopumā piešķirts 158 500 Ls

Budžeta pārpalikums bija 46 500 Ls – rezervēts pēc atsevišķu draudžu lūgumiem pabalstiem dievnamu jaunceltnēm un remontiem.

LVVA, 1370, 1. apr.

Summary

This article deals with the history of the Church, especially with nontraditional confessions, and the relation between Church and state in Latvia, 1920–1940.

Based on the regulations of the state, the traditional Christian confessions were Lutheran, Catholic and Russian Orthodox. The rest were defined as non-traditional – even the believers of Moses and the Old Believers – even with a very large number of believers. Latvia's church history could be divided into two periods that are quite different politically, socially, and economically – first, the parliamentary period (1920–34), second, the authoritarian period of the Kārlis Ulmanis regime.

Each nontraditional confession or "sect" (as it was unofficially called) had to be registered with the government. The state delegated one of its representatives to oversee each nontraditional confession. Any activity without the representative's approval was defined as a disregard for the law. The State Department of Religion, together with the police, established over non-traditional confessions a control system that demanded loyalty toward the State of Latvia and noninvolvement with the Bolshevic regime or Niedra's government. However, as a major point of this period, was freedom of religious activities and religious propaganda for nontraditional confessions, and for this they were grateful.

The Ulmanis regime period was contrary to the previous one. The nontraditional confessions encountered various obstacles toward their activities. These obstacles were based on Ulmanis' abstract ideas for the nation's unity. Thus nontraditional confessions experienced serious discrimination that reduced their numbers to almost one half. Strict regulations of religious activities strengthened the role of police, the Department of Religion, and the Ministry of Social Affairs. Even though the religious politics of K. Ulmanis were not strictly defined, his regime's ideal religious model approached Mussolini's model. Overall, Latvia reflected the religious politics of Europe during that time.

Ilmārs Hiršs

Ticības apliecību izveidošanās un attīstība

1. No atziņas līdz ticības apliecībai

Līdz ar kristīgās ticības rašanos draudzē izveidojās arī formulveida izteikumi, kas koncentrētā veidā definēja jaunās ticības pamatatzīņas. Sākotnēji šie izteikumi tika nodoti tālāk kā mutvārdu tradīcija, bet vēlāk tika ietverti Jaunās Derības autoru rakstos un pirmkristiešu apokrifajā literatūrā. Vienlaicīgi notika šo formulu tālāka paplašināšanās un izteikumi ieguva dogmatisku raksturu.

Jau 2. gs. vidū nostabilizējās vispāratzītas ticības apliecības, uz kuru pamata vēstures gaitā visas kristīgās konfesijas ir centušās izveidot savas konfesionālās ticības apliecības, kas kalpo par vispārēju disciplīnas un komunikācijas standartu un ir svarīgs līdzeklis patiesības pasludināšanai un aizstāvēšanai.

Ticības atziņas pēc savas būtības ir kristīgās mācības izteikumu kopsavilkums, ar ko tiek formulētas draudzes ticības pamatnostādnes, kas normē sludināšanu, noformulē mācības satura robežas pret maldu mācībām un ļauj skaidri noteikt draudzes identitāti. Apoloģētikā tās iegūst mācību normas raksturu.

Ticības apliecība sākotnēji bija bibliiski kristīgās mācības formulveida kopsavilkums, ko senajā baznīcā kristāmais nodeva kā savas atziņas liecību pie kristībām. Atbilstoši tam šī ticības apliecība bija arī pirmskristību apmācības pamats.

Ticības atziņu formulas ir ne tikai kristīgās ticības pamatā, bet sākums kristīgajai teoloģijai

vispār. Jaunajā Derībā šīs formulas vēl nav pilnīgi izveidojušās, un tomēr ir sastopamas shēmas, kas bieži atkārtojas. Sevišķi to var teikt par Jaunās Derības vēstulju daļu.

Līdz šim nav aptveroša Jaunās Derības formulu valodas attēlojuma.¹ No liturgiskajām formulām ir jāatsķir tādi katehēzes un dogmatisko formulu veidi kā:

- kristoloģiskās ticības formulas, kas ir kristoloģiskās kerigmas centrālā satura kopsavilkums;²

- formulveida homoloģijas;³

- kerigmātiskās formulas – misionāriskās sludināšanas galvenā satura kopsavilkums;⁴

- himnas⁵ u.c.

Ari liturgiskās formulas ir dažādas:

- formulveida doksoloģijas;⁶

- svētību un lāsta formulas;⁷

- formulveida lūgšanu saucieni;⁸

- sakramentālas formulas⁹ u.c.

Vecākās atziņu formulas reflektējas Jes 53¹⁰ un Ps 110.¹¹ Citi vecāko formulu atziņu zari aptver soterioloģisko notikumu¹² un Kristus eshatoloģisko ceļu.¹³

¹ Sk. E. Käsemann, Art. "Formeln", RGG II, 992.

² Piem., Rom 1,3f; 5,8; 8,34; 1Kor 15,3-5.

³ Piem., 1Kor 8,6; 1J 4,2; Rom 10,9; Fil 2,11.

⁴ Piem., 1Tes 1,9f; Pētera runas Apd 2,22-24.32-33; 3,15; 4,10; 5,30-31; 10,39-40.

⁵ Dieva himnas, piem., Rom 11,33-36; Ef 1,3-14; 1Pēt 1,3ff. Kristus himnas, piem., Fil 2,6-11; Kol 1,15-20; 1Tim 3,16.

⁶ Šeit jāizšķir formulas, kas runā par Dieva godību (δοξα, piem., Rom 11,36; Gal 1,5; Fil 4,20 u.c.), un formulas, kurās Dievs tiek godināts un slavēts (εὐλογητός, piem., Rom 1,25; 9,5; 1Pēt 1,3; sal. Lk 1,68).

⁷ Šai grupai pieder visi makarismi; sal. Mt 5,3-11.

⁸ "Maranata" – 1Kor 16,23; Atkl 22,20. "Abba Tēvs" – Rom 8,15.

⁹ Piem., kristību un Sv. Vakarēdiena formulas; sal. Mt 28,19; 1Kor 11,23-26; Lk 22,19-20.

¹⁰ "Viņš mūsu grēku dēļ nodots"; sal. Rom 4,25; 1Kor 15,3; 2Kor 5,21; Gal 1,4; 2,20; Ef 5,2.25; 1Tim 2,5f; Titam 2,14; 1J 2,2; 4,10.

¹¹ "Viņš ir pie Dieva labās rokas"; sal. Lk 22,65; Rom 8,34; Kol 3,1; Ebr 1,3f; 8,1.

¹² Piem., 1Tes 1,10; 1Kor 1,30; 2Kor 5,19; 1Tim 1,15.

¹³ Rom 1,3f; 2Tim 2,8 u.c.

Jaunās Derības, īpaši Pāvila vēstuļu, atziņu formulu analīze¹⁴ rāda, ka šo formulu pamatā ir kāda jau vārdiski noformējusies tradīcija. 1Kor 15,3 ir pavisam skaidri saskatāms, ka šīs frāzes nav Pāvila paša materiāls, bet viņš atsaucas un nodod tālāk kādu tradīciju.¹⁵ Vakareģiena aprakstā 1Kor 11,23ff šīs tradīcijas raksturs tiek apstiprināts tādejādi, ka ar līdzīgu tekstu mēs sastopamies arī Mk evaņģēlijā,¹⁶ kas ir vecāks nekā Vēstules korintiešiem.

JD atziņu izteikumus var apskatīt no diviem redzes punktiem:

- atziņas,¹⁷ kas attiecinātas uz Jēzus personu, piem.: "Jēzus ir Kungs";¹⁸

- ticības izteikumi jeb kredo,¹⁹ kas norāda uz pestīšanas darbu, piem., "Jēzus ir nomiris un augšāmcēlies"²⁰, vai arī participiāli izteikumi kā "(Dievs) Jēzu uzmodinājis no miroņiem"²¹.

Iezīmīga vieta ir Rom 10,9, kur parādās abas pamatformas – gan homologija, gan kredo –, kas atšķiras viena no otras pēc formas un satura. Homologija ir atziņa par Jēzu, kas šeit formulēta kā aklamācija.²² Kredo attiecas uz Dieva pestīšanas darbu: ticīgais atzīst, ka Dievs Jēzu ir uzmodinājis no mirušajiem.

Vissenākā kristīgās atziņas formula ir "Kristus ir Kungs".²³ Šī formula jau pirmkristiešu draudzes laikā tika tālāk paplašināta, ievēdot tajā izteikumus par Jēzus ceļu, sevišķi par Viņa krusta nāvi un augšāmcelšanos, par Viņa Dieva

¹⁴ Sk. K. Wegenast, *Das Verständnis der Tradition bei Paulus und in den Deuteropaulinen*, Neukirchen, 1962.

¹⁵ Tas ir izteikts ar atslēgas vārdiem παραλαμβάνειν un παραδίδοναι.

¹⁶ Par tradīciju liek domāt arī izteikumi 1Tes 2,13; Gal 1,9; Fil 4,9 u.c.

¹⁷ Atslēgas vārds: ὁμολογέω = atzīt.

¹⁸ Šāda homologija tirā veidā ir 1Kor 12,3b.

¹⁹ Atslēgas vārds πιστεύω = ticēt.

²⁰ 1Tes 4,14.

²¹ Piem., Rom 8,11.

²² Aklamācija bija dievkalpojuma sastāvdaļa (sal. 1Kor 12,3), pie tās piederēja arī draudzes atziņas proklamēšana pasaules priekšā: draudze atklāti paziņoja, kas ir tās Kungs.

²³ Sal. Rom 10,9; 1Kor 12,3; Fil 2,11; Apd 16,31; 1Klem 49,6; 50,7; 2Klem 14,2; Barn 2,6 u.c.

Dēla dabu, par Viņa pazemošanos un paaugstināšanu.

Apustulis Pāvils citē šādu paplašinātu atziņas formulu 1Kor 15,3-5:

„ka Kristus ir miris par mūsu grēkiem, pēc rakstiem, un ka viņš aprakts un trešajā dienā augšāmcēlies, pēc rakstiem, un ka viņš ir parādījies Kēfam, pēc tam tiem divpadsmitiem.”

Daži vēlāki rokraksti²⁴ rāda arī kristoloģiskās atziņas formulu kristību aktā.²⁵

Lielākā daļa Jaunās Derības ticības atziņu runā par Jēzu,²⁶ bet drīz vien, šai sākotnēji vienkāršajai atziņas formai paplašinoties, tajā varēja atrast jau divus locekļus, kuri tika attiecināti uz Dievu un Jēzu.²⁷ Viena šāda divdaļīga atziņas forma atrodama 1Kor 8,6: “Bet mums ir tik viens Dievs, Tēvs, no kura visas lietas un kurš ir mūsu ilgu mērķis; un tik viens Kungs, Jēzus Kristus, caur kuru visas lietas, arī mēs caur viņu.”

Domājams, ka šādas divdaļīgas atziņu formulas ir radušās vēlāk. Jūdaismā nebija nepieciešams uzsvērt mācību par vienu Dievu, turpretī pagānu misionē tai bija jātiek skaidri formulētai.²⁸ Vēlāk divdaļīgās atziņas priekšplānā izvirzījās kristoloģiskā daļa.²⁹

Turklāt kristoloģiskais artikuls var būt formulēts kā izteikums par Jēzus personu vai kā izteikums par Viņa darbu.

Izteikumi par Jēzus personu: Jēzus tiek atzīts

- par Kungu
- par Mesiju³⁰
- par Dieva Dēlu.³¹

Izteikumi par Jēzus darbu: teikums, ka Dievs Jēzu ir uzmodinājis no mirušajiem, tiek paplašināts ar izteikumiem par Jēzus nāvi un tās nozīmi. Jēzus ir nomiris “par mūsu

²⁴ Galvenokārt Bizantijas tekstu majuskuļi E. 36. 945. 1739.

²⁵ Sk. Apd 8,37: “Es ticu, ka Jēzus Kristus ir Dieva Dēls.” Šī atziņa tiek citēta, resp., ir priekšnoteikums arī 1J 4,15; 5,5; Ebr 4,14.

²⁶ Piem., 1Kor 15,3-5; 1Tes 4,14.

²⁷ Sk. 1Kor 8,6; 1Tes 1,9f.

²⁸ 1Tes 1,9f lietotā formula ļoti skaidri parāda šo kopsakarību.

²⁹ 1Tīm 2,5f; 6,13.

³⁰ Mk 8,29 (sal. Lk 9,20); Mt 16,16.

³¹ 1J 4,15; 1Tes 1,10.

grēkiem”³², Dievs Viņu ir “nodevis nāvē”³³, nolocis par “grēku izpircēju Viņa asinīs”.³⁴ Šo izteikumu būtība ir soterioloģiska: Jēzus miršana nozīmē glābšanu tiem, kas tic šīs nāves glābjošajam spēkam. Atziņa par Jēzus augšāmcelšanos no mirušajiem zināmā mērā nav nekas cits kā Viņa nāves interpretācija: Dievs nav atstājis Jēzu nāvē, bet paaugstinājis Viņu caur augšāmcelšanos. Pamata teksts ir Pāvila 1Kor 15,3ff citētā formula.³⁵

Daudz formulu, ar kuru palīdzību tiek izteikta ticības atziņa, satur Pāvila vēstules, īpaši Vēstule romiešiem, taču šīs formulas aptver galvenokārt tikai kristoloģisko artikulu.

Tālākā formulveida atziņas uzbūve attīstās divos virzienos:

- attīstās trinitāra formula ar trešo artikulu par Svēto Garu³⁶

- kristoloģiskais artikuls tiek sadalīts, un tajā tiek iestrādāts ekskurss.³⁷

Trīsdalīgu formulu satur kristību pavēle Mt 28,19: “.. tās kristīdami Tēva, Dēla un Svētā Gara vārdā.”³⁸

Trīsdalīgās atziņu formas līdzās divdaļīgajām atziņām par Dievu un Kristu (1Kor 8,6;

³² 1Kor 15,3; sal. Rom 4,25.

³³ Rom 8,32.

³⁴ Rom 3,25; sal. arī 1Klem 21,6a: “..Kungs Jēzus, kura asinis pār mums ir izlietas”.

³⁵ Formulas autors nav Pāvils pats. Uz tradīciju norāda kaut vai tas, ka ἀπορία šeit ir lietots daudzskaitli. Pāvils pats par “grēku” pastāvīgi runā vienskaitli (sal. Rom 11,27; Gal 1,4; 1Kor 15,17). Tāpat arī izteiciens κατὰ τὰς γραφάς (sal. Jēk 2,8) un “divpadsmitu” pieminēšana. Valoda rāda semitisku iespaidu. (H. Conzelmann, Grundriss der Theologie des Neuen Testaments, 50.)

³⁶ Mt 28,19; sal. 2Kor 13,13.

³⁷ Vienu šādu ekskursu veidu rāda Ef 4,4f: “Viena mīsa, viens gars .. viens Kungs, viena ticība, viena kristība; viens visu Dievs un Tēvs.” Cits kristoloģiska ekskursu veids ir 1Tes 1,9f. Šeit, kur tiek runāts par “dzīvo un patieso Dievu” un par “viņa Dēla no debesīm” gaidīšanu, tiek ievesti divi paplašinājumi: a) kuru viņš uzmodinājis no mirušajiem; b) kas mūs atpestis no nākamās dusmības.

³⁸ Citas trīsdalīgās formulas atrodas 2Kor 13,13; 1Kor 12,4-6; 1Pēt 1,2. Tomēr visas šīs formulas ir pārveidotas un nav viendabīgas savā uzbūvē.

1Tim 6,13), kā arī atziņai tikai par Kristu (1Kor 12,3; 15,3ff; Rom 1,3f; 10,9; Fil 5-11) sastopamas jau Jaunajā Derībā.³⁹

Visas trīs šīs senākās formas – viendabīgā Kristus atziņa, divdabīgā (binitārā) un trisdabīgā (trinitārā) – vēlākā laikā tālākajā ticības atziņu veidošanās procesā ir tikušas kombinētas cita ar citu.⁴⁰ Par valdošo tomēr pavisam drīz kļuva trisdabīgā atziņas forma par Tēvu, Dēlu un Svēto Garu, kurā otrais artikuls, atziņa par Dēlu, tika sevišķi paplašināts un papildināts.⁴¹

Zināmu noslēgumu šo formulu attīstība saņiedz *Romanum*,⁴² bet “ticības likumu” (*regula fidei*) nozīmi tās iegūst 2. gs. beigās.⁴³

Svarīgākās senās baznīcas ticības apliecības ir: *Romanum* (R), 2. gs. vidus, *Apostolicum* (T),⁴⁴

³⁹ Sal. Mt 28,16; 2Kor 13,13.

⁴⁰ Interesanta ir četrdaļīgā formula 1Klem 46,6: “Viens Dievs, viens Kristus, viens zēlastības Gars, viens aicinājums Kristū.”

⁴¹ Iemesls tam bija maldu mācības par Kristu.

⁴² *Romanum*:

“Es ticu uz Dievu Tēvu, Visuvalditāju; un uz Jēzu Kristu, Viņa vienpiedzimušo Dēlu, mūsu Kungu, kas piedzimis no Svētā Gara un jaunavas Marijas, tika krustā sistis no Poncija Pilāta, aprakts, trešajā dienā augšāmcēlās no mirušajiem, uzbrauca debesīs, sēž pie Tēva labās rokas, no turienes Viņš nāks, lai tiesātu dzīvos un mirušos; un uz Svēto Garu, svēto baznīcu, grēku piedošanu, miesas augšāmcēlšanos.”

⁴³ Sal. A.M. Ritter, TRE 13, 402-405.

⁴⁴ *Romanum*, kas radies 2. gs. beigās un sākotnēji bijis Romas draudzes kristību atziņa, vēlāk ticis paplašināts un tam pievienoti vairāki pielikumi (kā piem., “debess un zemes Radītājs”), kas droši vien kalpojuši aizsardzībai pret gnosticisma maldu mācībām. Tā kopš 5. gs. Gallijā un Spānijā radās vispāratzīts *Apostolicum* teksts. Nosaukums “Apostolicum” cēlies no vēlākas legendas (sk. H.G. Pöhlmann, Unser Glaube, 29; H. Steubing, Bekenntnisse der Kirche, 15). Var izsekot ticības apliecību attīstībai no pavisam isām formulām Jaunajā Derībā līdz *Apostolicum* (sk. E.V. Dobschütz, Das Apostolicum, 1932; J.N.D. Kelly, Altchristliche Glaubensbekenntnisse. Geschichte und Theologie, UTB 1746, 1993).

Nicaenum (N), 325. g., *Nicaeno-Constantinopolitanum* (C), 381. g.⁴⁵

Pirms *Romanum* 2. gs bija zināmas īsākas vai garākas trīsdalīgas atziņas formas arī ārpus Palestīnas.⁴⁶

Bet ticības atziņā tiek attēlotas arī ticības attiecības ar vēsturisko atklāsmi.⁴⁷ Šis vēsturiskais atziņas raksturs tiek saglabāts arī pirmkristiešu "trešajā paudzē", bet tas modifīcējas divos virzienos:

- saglabājas kontinuitāte, ciktāl saturs paliek tas pats. Tur, kur atziņa formāli tiek paplašināta, runa nav par jaunu saturu. Lielāko tiesu vienkārši skaidrāk tiek izteikts tas, kas jau sākotnēji ticības pārliecībā bijis implicēts

- ar to, bez šaubām, saistās tālāka attīstība.

Ticība arvien vairāk un vairāk tiek saprasta kā no laika neatkarīga mācība. Tā kļūst par uzticēšanos Dievam (*fides quae creditur*) un tagad var tikt saprasta kā pārliecība par šīs mācības patiesīgumu.⁴⁸

2. Svarīgākās ticības apliecības

protestantu draudzēs Latvijā šodien

Ticības apliecību tālākajā attīstībā liela loma ir bijusi arī vēsturisko tradīciju faktoram. "Ticības" teikumi izmainās, attēlojot ticības jēgu. Šie teikumi nav atrauti no loģikas, sava laika, nav sastingušas, nedzīvas formulas, bet gan vēsturiski teikumi, atklāsmes vēsturiska interpretācija. Tas nozīmē, ka ticības atziņas veidošanās un formulēšanas process ir dinamisks. Vēsture rāda, ka ticības atziņai ir divi izejas punkti: no vienas puses, tā pamatojas cilvēka dievatziņā un atbild uz Dieva mīlestības dāvanu; no otras, tā izaug no vēsturiskās situācijas. Jau Izraēls iepretī citiem dieviem atzina vienu Dievu,

⁴⁵ Šal. H. Lahr, Art. "Bekenntnisbildung", RGG I, 1009.

⁴⁶ Ēģiptē 2. gs. vidū bija pazīstama šāda ticības atziņas formula: "Es ticu uz Dievu Tēvu, Visuvaldītāju; un uz Jēzu Kristu, Viņa vienpiedzimušo Dēlu, mūsu Kungu; un uz Svēto Garu, svēto baznīcu un miesas augsāmcēlšanos."

⁴⁷ Ja šīs attiecības pazūd, seko draudzes formas pārvērtības. Tā notika 2. gs. kristīgajā gnosticisma.

⁴⁸ R. Bultmann, *Theologie des Neuen Testaments*, 488.

kas bija tā vienīgais Kungs.⁴⁹ Baznīcas vēsturē atziņa ir izpaudusies trīs formās: kā ticības izteikumi, kā praktiskās dzīves piepildījums un kā fiksēts dokuments.

1. Kristīgā atziņa ir ticības postulāts. Trīsvienīgā Dieva darbībā tiek akcentēta pasaules pestīšana, pamatota Dieva slava, pasludināta Jēzus Kristus valstības un Svētā Gara nākšana. Šī atziņas forma bija sastopama jau agrajā kristietībā kā mutiska un rakstiska tradīcija.⁵⁰

2. Kristīgā atziņa dzīvē izpaūžas kā atsaukšanās Dieva mīlestībai, uzticēšanās Viņa vadībai, ticības vienotība ar citiem kristiešiem, bet arī atteikšanās no iznīcīgās pasaules. Šī forma ir ļoti daudzveidīgi sastopama atsevišķu kristiešu un arī kristīgās draudzes dzīvē.

3. Kristīgo atziņu pamats un esence ir fiksēti dokumenti, kas ir radušies noteiktā vēsturiskā situācijā un tikuši leģitimēti ar baznīcas normām vai vispārēju lietošanu. Šajā formā ticības atziņa parādās kā Svēto Rakstu interpretācija, tā norāda ceļu (arī pret maldu mācībām) un simbolizē draudžu vai baznīcas ticības vienotību.

Visās trīs formās atziņa ir izteikumi par trīsvienīgo Dievu, nevis tikai piekrišana kādai noteiktai mācībai. Atziņas ticības izteikumu un praktiskās dzīves piepildījuma forma baznīcas vēstures gaitā ir tikusi atkal un atkal pārstrādāta un atjaunota, turpreti atziņas fiksēta dokumenta formā ir paliekošākas un saistošākas vērtības. Tās ir kļuvušas par ticības rakstiem, kas ieguvuši vienā vai vairākās baznīcās noteicošu, vadošu autoritāti. Un tā lielākā daļa kristīgo konfesiju un grupējumu ir saglabājuši noteiktu atziņas kontinuitāti un par savu šodienas ticības apliecību pamatu ir paturējuši tādas pirmkristiešu atziņas formas kā *Apostolicum*, Nikajas-Konstantinopoles ticības apliecība u.c.

Apustuliskā ticības apliecība savā tagadējā formā rakstiski nostiprinājusies kopš 5. gs. sākuma. To atzīst evaņģēliskā baznīca, Romas katoļu baznīca, anglikāņu baznīca un daudzas

⁴⁹ 5Moz 6,4-5.

⁵⁰ Pazīstamākais piemērs ir Kristus himna ap. Pāvila Vēstulē filipiešiem.

citās.⁵¹ Tā ir ieguvusi tradicionālu vietu dažādu konfesiju dievkalpojumos.

Nikajas-Konstantinopoles ticības apliecība tikusi formulēta jau 381. gadā un satur līdzās trīsdaļīgai ticības apliecībai vēl trīsdaļīgi izteiktu ceturto artikulu.⁵² Plašākā nozīmē tā ir ekumeniska ticības apliecība, kas apvieno visu kristietību.

Nodaļa par Svēto Garu vienā vietā ir saglabājusies atšķirīga tradīcija. Ortodoksā baznīca turas pie sākotnējā formulējuma: "Mēs ticam uz Svēto Garu, ..kas no Tēva iziet." Vēlākais pielikums "un no Dēla" ir radies viduslaikos.

Martina Luterā *Mazais katehisms* ticis sastādīts 1529. gadā. Ticības pamati – 10 baušļu, ticības atziņa, lūgšana "Mūsu Tēvs", kristība, Svētais Vakarēdiens, grēku izsūdzēšana – tajā izteikti un skaidroti jautājumu un atbilžu formā.

Vēl var pieminēt 1563. gadā izveidoto *Heidelbergas katehismu*, kas kristīgās ticības pamatus 129 jautājumu un atbilžu formā apskata no reformācijas redzespunkta. *Heidelbergas katehisms* iezīmējas ar sistemātisku uzbūvi, tas satur trīs lielas daļas:

- par cilvēka postu
- par cilvēka pestīšanu
- par patecību.

Augsburgas ticības apliecība (Confessio Augustana) sarakstīta 1530. gadā un nolasīta svētās Romas impērijas ķeizara Kārļa V priekšā kā oficiāls paziņojums par to, kam tic luterāņi. Augsburgas sanāksmes galvenais jautājums bija impērijas reliģiskās vienotības saglabāšana. Katolu teologs Johans Eks bija sagatavojis 404 artikus izteiktu apsūdzību "jaunajai ticībai". Pēc imperatora aicinājuma luterāņi iesniedza savu – Filipa Melanhtona izstrādāto ticības apliecību. Tajā netiek skarti toreiz diskutētie un domstarpības izraisītie jautājumi katolu un luterāņu attiecībās. *Augsburgas ticības apliecība* ir izteikti samierinoša, un tā apliecina atziņas

⁵¹ Ari baptistu savienība Latvijā.

⁵² "Mēs apliecinām vienu vienīgu kristību uz grēku piedošanu un gaidām uz mirušo augšāmcelsanos un dzīvošanu nākamā pasaulē." Apustuliskajā ticības apliecībā šis atziņas ir iekļautas trešajā artikulā.

vienotību ar seno baznīcu. Tātad sākotnēji tās mērķis bija baznīcas vienotības saglabāšana. Lai gan šādā izpratnē *Augsburgas ticības apliecību* varētu pat nosaukt par ekumenisku mēģinājumu, tomēr tas nav traucējis tai kļūt par vienu no svarīgām luteriskās baznīcas ticības apliecībām.

16. gadsimtā pieņemtie dokumenti, kuros luterāņi pasludināja savu kristīgo ticību un izpratni par Svētajiem Rakstiem, 1580. gadā tika apkopoti un publicēti vienkopus *Konkordijas grāmatā*.

20. gadsimtā nozīmīgs ticības atziņu apkopojums bija Barmenas sinodes⁵³ *Teoloģiskais skaidrojums*. Nacionālsociālistiskās diktatūras laiks Vācijā radīja draudus arī baznīcai, un šajos apstākļos bija nepieciešams formulēt atziņu izteikumus par baznīcas būtību un uzdevumu un nešaubiģi vērsties pret tās ideoloģisko graušānu. Līdz ar to Barmenas teoloģiskais skaidrojums ir viena no retajām liecībām par baznīcas pretestību valsts diktatūrai tajā laikā.

Lai arī baptistu draudžu ekspansīvais spēks ir atsevišķo draudžu demokrātiskajā struktūrā, tomēr vēstures gaitā arī tām ir bijušas savas vispārējas ticības atziņu apliecības. Svarīgākās no tām ir:

- *London Confessia*, 1644. gads⁵⁴
- *Baptist Confession*, 1689. gads⁵⁵
- *Philadelphia Confession*, 1742. gads
- *New Hampshire Confession*, 1833. gads.

Līdzas šim ir jāmin arī nacionālo baptistu savienību ticības apliecības.⁵⁶

Latvijas baptistu draudzēm to pastāvēšanas laikā kopš 1860. gada nav bijis vienotu ticības apliecību. Katra draudze ir bijusi vairāk vai mazāk brīva savā atziņā un sludināšanā. Par vienotāju galvenokārt ir kalpojusi vēsturiskā tradīcija. Daži baptistu mācītāji gan ir arī rakstiski formulējuši savus uzskatus par atsevišķiem dogmatikas jautājumiem, bet šie darbi

⁵³ 1934. gada 29.-31.maijs, Vācija.

⁵⁴ Angļu baptisti, kalvinistiskā virziena pārstāvji ar to norobežojās no *General Baptist konvencijas*.

⁵⁵ Uzrakstīta un anonīmi publicēta jau 1677. gadā.

⁵⁶ Piem., vācu baptistu ticības apliecība 1847. gadā.

nav bijuši sistematizētas ticības apliecības.⁵⁷ Ticības apliecība Latvijas baptistiem šodien ir ļoti nepieciešama, lai apzinātos un definētu savu identitāti reliģisko uzskatu plurālisma apstākļos.

Literatūra

- Bibele, 1965.
 Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece*, 27. Aufl., 1995.
 Andresen, C., *Handbuch der Dogmen- und Theologiegeschichte*, Bd. I, Göttingen, 1989. "Kerygmatische Bekenntnisformen", 15–25.
 Barth, K., *Kirchliche Dogmatik*, Bd. I-IV, Zürich, 1967–1989.
 Conzelmann, H., *Grundriss der Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen, 1992, 46–57; 178–181; 334–338.
 Erickson, M.J., *Christian Theology*, Grand Rapids, 1985.
 Garrett, J.L., *Systematic Theology*, Vol. 1, Grand Rapids, 1990.
 Gnilka, J., *Theologie des Neuen Testaments*, Basel, 1999.
 Goppelt, L., *Theologie des Neuen Testaments*, Göttingen, 1985.
 Hübner, H., *Biblische Theologie des Neuen Testaments*, Bd. 1.–2., Göttingen, 1990., 1993.
 Inķis, R., *Kam mēs ticam?* Rīga, 1933.
 Joest, W., *Dogmatik*, Bd. 1.–2., Göttingen, 1990.
 Käsemann, E., Art. *Formeln* II, 5, RGG II, 3. Aufl., 992–996.
 Lahr, H., Art. *Bekenntnisbildung*, RGG I, 3. Aufl., 1009–1011.
 Maldonis, V., *Evanģēliskā dogmatika*, Rīga, 1939.
 Pannenberg, W., *Systematische Theologie*, Bd. 1.–2., Göttingen, 1988., 1991.
 Pöhlmann, H.G., *Abriss der Dogmatik*, Gütersloh, 1985.

⁵⁷ Kā nopietnākie baptistu ticības atziņu apkopojošie un ar citām kristīgajām konfesijām salīdzinošie darbi ir vērtējami vairāk nekā 400 lpp. biezā 1933. gadā iznākusi R. Inķa grāmata "Kam mēs ticam" un J. Tervita brošūra "Mēs esam baptisti" (1990).

- Pöhlmann, H.G., *Unser Glaube. Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*, Gütersloh, 1991.
- Sannikov, S.V., *Istorija baptizma*, Odessa, 1996. (krievu val.).
- Schmidt, W., *Alttestamentlicher Glaube*, Neukirchener, 1996.
- Steubing, H., *Bekenntnisse der Kirche. Bekenntnistexte aus zwanzig Jahrhunderten*, Wuppertal, 1985.
- Strecker, G., *Theologie des Neuen Testaments*, Berlin, 1996.
- Stuhlmacher, P., *Biblische Theologie des Neuen Testaments*, Bd. 1.-2., Göttingen, 1992., 1999.
- Wolf, E., Art. *Bekenntnisschriften*, RGG I, 3. Aufl., 1012-1017.

Zusammenfassung

Die Entstehung und Entwicklung der Bekenntnisschriften

Von Anfang an hat die Gemeinde ihrem Glauben in Bekenntnissen eine erkennbare Gestalt gegeben, in der der einzelne und die Kirche insgesamt bezeugen und weitergeben konnten, was sie glaubten. Die Bekenntnisse sind Wesensmerkmal einer Kirche, die in Verkündigung, Gottesdienst, Lehre und Mission den Dreieinigen Gott bezeugt und in solchem Zeugnis als Gemeinschaft der Glaubenden lebt.

Ein Glaubensbekenntnis ist eine formelhafte Zusammenfassung der biblisch-christlichen Glaubenslehre. Die Formeln lassen sich danach klassifizieren, ob sie nur einen Glaubensartikel enthalten: das Bekenntnis zu Christus, oder zwei: das Bekenntnis zu Gott und zu Christus. Dabei kann der christologische Artikel formuliert sein als Aussage über die Person oder als Aussage über das Werk Christi.

1. Aussagen über die Person Christi: Jesus wird bekannt als der *Messias* (Mk 8,29) oder als Sohn Gottes (1Jn 4,14), oder als Herr (Röm 10,9; 1Kor 12,3).

2. Aussagen über das Werk Christi: Der Satz, dass Gott Jesus von den Toten auferweckt hat, wird erweitert durch Aussagen über das Sterben Jesu und dessen Heilssinn (1Kor 15,3; Röm 3,25; 8,32).

Die meisten dieser Formeln *umfassen* nur einen „Artikel“, den christologischen. Die Urform aller christ-

licher Bekenntnisse heisst: „Jesus ist Herr“ (vgl. Röm 10,9; 1Kor 12,3; Phil 2,11; Apg 16,31). Sie wird schon in neutestamentlicher Zeit gefüllt und erweitert, indem Aussagen über den Weg Jesu hinzutreten, insbesondere über seinen Kreuzestod und seine Auferstehung, über seine Gottessohnschaft, seine Erniedrigung und Erhöhung. Paulus zitiert eine solche erweiterte Bekenntnisformel in 1Kor 15,3-5.

Neben der inhaltlichen Füllung des *eingliedrigen* Christusbekenntnisses findet aber auch eine Erweiterung auf zwei und auf drei Glieder statt, je nachdem ob der Vater oder auch der Geist einbezogen wurde. Ein *zweigliedriges* Bekenntnis findet sich in 1Kor 8,6, *dreigliedriges* in Mt 28,19 statt.

Alle drei Formen, das eingliedrige Christusbekenntnis, das zweigliedrige (binitarische) und das dreigliedrige (trinitarische) Bekenntnis, haben sich in nachneutestamentlicher Zeit weiterentwickelt. Herrschend geworden ist jedoch schon bald das dreigliedrige Bekenntnis zum Vater, zum Sohn und zum Heiligen Geist. Dabei wird der christologische Artikel besonders gefüllt und erweitert.

Grundlegende Glaubensbekenntnisse der Alten Kirche sind: *Romanum*, 2. Jahrhundert (= R), *Apostolicum* (= T), *Nicaenum*, 325. n. Chr. (= N), *Nicaeno-Constantinopolitanum*, 381. n. Chr. (= C).

Die wichtigsten protestantischen Bekenntnisse unserer Zeit sind folgende:

- der Kleine Katechismus Luthers (1529); die Erklärung der Zehn Gebote in thesenartigen Fragen und Antworten.

- Das Augsburger Bekenntnis (*Confessio Augustana*, 1530).

- Der Heidelberger Katechismus von 1563.

Den Abschluss innerlutherischer theologischer Streitigkeiten, die nach Luthers Tod ausgebrochen waren, bilden Konkordienwerk und Konkordienformel von 1580. Die wichtigste Leistung im Bereich der Entwicklung der Bekenntnisschriften des 20. Jahrhunderts ist die *Barmer theologische Erklärung* von 1934.

Obwohl auch die lokalen Baptistengemeinden grosse Autonomie haben, in der Geschichte erscheinen sich allgemeine Glaubensbekenntnisse. Die wichtigsten sind:

- *London Confessio* (1644);
- *Baptist Confession* (1689);
- *Philadelphia Confession* (1742);

- *New Hampshire Confession* (1833).

Die Baptisten in Lettland haben kein einheitliches Glaubensbekenntnis. Der umfassende Faktor ist vorwiegend die geschichtliche Tradition. Ein Glaubensbekenntnis für die Baptistengemeinden Lettlands heute ist sehr erforderlich, um ihre Identität zu erkennen und zu definieren.

*Gatis Līdums***Daba, Gars un kristīgais Es:
transcendence Nibūra antropoloģijā**

Reinholda Nibūra monumentālais divsējumu sacerējums *The Nature and Destiny of Man* tiek nereti uzskatīts gan par atslēgu visai Nibūra teoloģiskajai domāšanai, gan arī par nozīmīgāko jebkad uzrakstīto Nibūra darbu. Šis pamatā antropoloģiskais darbs tomēr aptver arī citas teoloģijas nozares un mūsdienu kristietībai aktuālos jautājumus. Kā raksta viens no Nibūra biogrāfiem Bobs Patersons:

Nibūrs nekad nav domājis izklāstīt visu kristīgo teoloģiju. Viņa izveidotās sistēmas centrā atrodas doktrīna par cilvēku, turpretī pārējās doktrīnas tiek skartas it kā garāmejojot. Doktrīna par cilvēku, kas ir Nibūra lielākais pienesums teoloģijai, nosaka arī viņa ētiku, viņa uzskatus par vēsturi, kristoloģiju, pestīšanu, un eshatoloģiju. Taču viņš saprata, ka cilvēka doktrīna nepastāv izolēti, atrauta no kristīgās ticības kopuma. Viņš veltīja savus rakstus cilvēka tematikai, kaut arī viņam bija vajadzīgi daudzi gadi, lai pilnīgi noformulētu savu pozīciju.¹

Nibūra *The Nature and Destiny of Man*, kurā apkopotas viņa 1939. gadā nolasītās Giforda lekcijas, pirmo reizi dienas gaismu ieraudzīja tad, kad visu civilizēto pasauli plosīja Otrais pasaules karš – pirmais sējums 1941. gadā un otrs – 1943. gadā. Šī darba rakstīšanas laiks,

¹ Bob E Patterson, *Makers of the Modern Theological Mind. Reinhold Niebuhr*. (Waco, TX: Word Books, 1977), 63. Šeit un turpmāk citāti autora tulkoti.

visticamāk, ir viena lieta, kas to varētu padarīt interesantu mums, kas dzīvojam pasaulē pēc 11. septembra terora aktiem. Otra lieta, kas varētu darīt minētajā darbā skarto problemātiku interesantu, ir, paša Nibūra vārdiem runājot, galvenā šī darba tēze jeb jautājums, kas cilvēkam visos laikos ir bijis viens no visaktuālākajiem, proti – kā viņam (cilvēkam) sevi vērtēt? Šis jautājums, ar ko Nibūrs atklāj savu Giforda lekciju sēriju, patiesībā ir arī viņa paša teoloģijas virzošais princips, kas kopš Nibūra aiziešanas no mācītāja darba Detroitā 1928. gadā, lai kļūtu par teoloģijas semināra mācībspēku, ir viņu virzījis preti integrētai kristīga Es izpratnei.²

The Nature and Destiny of Man 1963. gada izdevuma priekšvārdā Nibūrs formulē divas galvenās Rietumu kultūrā dominējošās tēmas, kas abas sakņojas jūdu-kristiešu bibliskajā pasaules uzskatā. Tās ir: uzsvars uz cilvēka indi-

² Nibūra lietotais termins *self* šeit tiek tulkots kā "Es". Pēdējos gados latviešu valodā iznākošajā literatūrā (vairāk gan tas attiecas uz psihologiju) termins *self* tiek tulkots kā "patība." Īpaši šāda prakse tiek pieņemta, runājot par analītisko un dinamisko pieeju psiholoģijā, galvenokārt tāpēc, ka pirmais, kurš izvērsti pētīja un aprakstīja *self* fenomenu, bija K.G. Jungs. Junga psiholoģijā patība ir "centrālais arhetips, dvēseles, veseluma centrs, kārtības un iekšējas vadības arhetips." (Ā. Karpova, *Personība. Teorijas un to radītāji*, Rīga: Zvaigzne ABC, 1998, 59. lpp.). Ar vārdu "Es" vairāk pierasts apzīmēt *ego* jeb to "psihes aktivitātes daļu, kuru uzskata par domu, vēlmju un apzinīgas rīcības producētāju." (A.O. Nucho, M. Vidnere, *Iztēles psiholoģija*, Rīga: AGB, 2000, 145. lpp.) Pastāv arī ieskats, ka vārdi "Es" un "patība" ir sinonīmi: "Patība, Es – personības kodols, kas izpaužas gan uzvedībā, gan arī paštēlā, pašvērtējumā un pašizjūtā." (Red. G. Breslavs, *Psiholoģijas vārdnīca*, Rīga: Mācību grāmata, 1999, 101. lpp.) Nibūra izpratnē *self* ietver kaut ko gan no "patības" šī vārda arhetipālā izpratnē, gan no "Es". Tomēr, lai neradītu nekorektu iespaidu, ka Nibūrs savā teoloģiskajā antropoloģijā kaut kādā veidā balstās uz analītisko psihologiju, šī raksta ietvaros *self* tiks tulkots kā "Es".

vidualitāti un uzsvars uz vēstures nozīmīgumu.³ Antropoloģijas diskursa kontekstā cilvēka individualitātes tēma izvirzās priekšplānā. Saistībā ar šo tēmu Nibūrs formulē trīs galvenās problēmas jeb principus, kas tad arī kalpo par generatoru turpmākajai antropoloģiskajai diskusijai:

1. Individuālā patība (*selfhood*) tiek izteikta Es transcendentajā kapacitātē, kas savukārt tiek pretnostatīta cilvēka racionālajai kapacitātei veikt analītiskas darbības un konceptualizēt.

2. Cilvēka Es (*self*) ir dinamiski vienots ķermenī, prātā, garā un brīvībā: "Kristīgais uzskats par cilvēku savā tīrākajā formā uzliko cilvēku kā radītas būtnes un Dieva līdzību neesošas būtnes apvienojumu. Turklāt šajā stāvoklī cilvēks paliek radījums pat savas eksistences augstākajās garīgajās dimensijās, tāpat kā viņš var sevi atklāt Dieva līdzības elementus pat viszemākajos savas dabiskās dzīves aspektos."⁴

3. Cilvēciskais ļaunums ir izkropļota cilvēciskās brīvības forma; pieaugot brīvībai, pieaug arī ļaunums. Šis cilvēciskais ļaunums galvenokārt izpaužas kā nepamatotas un pārmērīgas rūpes pašam par sevi.⁵

Neskatoties uz to, ka Nibūrs cilvēku uzskata par līdz galam neizpētāmu miklu, šie trīs principi ir tomēr tās robežas, kurās Nibūrs strādā, attīstīdams savu Es fenomenoloģiju, ar ko saskaņā cilvēks ir vienlaicīgi gan Dieva tēls, gan arī egoistisks grēcinieks. Līdz ar to cilvēks ir vienlaicīgi gan brīvs, gan ierobežots. Taču, pateicoties tam, ka cilvēks ir Dieva tēls, viņš ir vienots savā Es un spējīgs gan uz paš-transcendenci⁶,

³ Reinhold Niebuhr, *The Nature and Destiny of Man*. Vol. 1. (New York: Charles Scribner's Sons, 1964), vii – ix.

⁴ Ibid., 150.

⁵ Ibid. Šeit Nibūrs ļoti skaidri norāda, ka plaši izplatītais uzskats, ar kuru saskaņā cilvēciskais ļaunums izriet no vienkāršas nezināšanas un/vai miesiskām kaislibām, ir gluži vienkārši kļūdaini.

⁶ Nibūrs šeit lieto terminu *self-transcendence*, kas šī raksta ietvaros tiks tulkots burtiski. Latviešu valodā vārda *transcendents* nozīme ir: "tāds, kas pārsniedz izziņas vai pieredzes robežas". (*Svešvārdu vārdnīca*, Rīga: Norden, 1996, 761. lpp.) Nibūra antropoloģijā termins *self-transcendence*

gan arī uz paš-apzināšanos.⁷ Turklāt, Nibūrs uzsver, šīs abas patiesības par cilvēku ir jāuztver vienādi nopietni.⁸ Proti, divi kādas problēmas aspekti tiek nopietni izanalizēti, ņemot vērā katra aspekta pozitīvās un negatīvās iezīmes. Tad tiek korelētas pozitīvā aspekta negācijas ar negatīvā aspekta priekšrocībām un tiek meklēta kristīga atbilde uz problēmu visā tās kompleksitībā.

Šī pēc būtības dialektiskā pieeja tiek dēvēta vai nu par "Nibūra analīzi,"⁹ vai arī par "kristīgo realismu."¹⁰ Taču, lai novērstu pārpratumus, kas varētu rasties gadījumā, ja kāds no Nibūra piedāvātajiem analīzes elementiem tiek izrauts no attiecību konteksta ar pārējiem elementiem, episkopāļu teologs Viljams Džons Volfs ir ieteicis Nibūra pieeju dēvēt nevis par dialektisku, bet gan par attiecību pieeju (paradigmu).¹¹ Volfam var pilnībā piekrist, it īpaši, ņemot vērā to, ka Nibūrs pats visu mūžu uzsvēra, ka neuzskata sevi par teologu, bet gan par cilvēku, kurš cenšas saprast citus cilvēkus viņu eksistenciālajās problēmās. Velmei saprast citus cilvēkus

tiek vairāk gan lietots eksistenciālā un garīgā izpratnē (kas, protams, neizslēdz izziņas un pieredzes robežu pārsniegšanu). Tāpēc, lai paliktu pēc iespējas tuvāk Nibūra domai, termins *self-transcendence* šeit un turpmāk tiks tulkots kā *paš-transcendence*.

⁷ Ibid., 43.

⁸ Pēc Nibūra domām, tie antropoloģiskie uzskati, kas ir vēsturiski izveidojušies kā Bībelē atrodamajai patiesībai par cilvēku alternatīvas pozīcijas, parasti grēko, vai nu par daudz izceļot cilvēka kā radības ierobežoto eksistenci uz cilvēciskas brīvības rēķina, vai arī otrādi. Klasiski piemēri šajā sakarā ir reformācijai raksturīgais uzskats, ka cilvēks ir pilnīgi samaitāts grēcinieks, kurš pat pēc kļūšanas par atpestītu Dieva bērnu vēl arvien turpina savu egoistisko un grēcīgo uzvedību, un renesanses pozīcija, ar ko saskaņā cilvēks tiek uzskatīts par samērā pašpietiekamu būtni, kas bez īpašas Dieva palīdzības spēj adekvāti veidot savu likteni.

⁹ William J. Wolf "Reinhold Niebuhr's Doctrine of Man" in Keagley, Charles W. and Bretall, Robert W. eds. *Reinhold Niebuhr. His Religious, Social, and Political Thought*, New York: The Macmillan Company, 1961, 231.

¹⁰ Patterson, 45.

¹¹ Wolf, 232.

viņu eksistences kompleksumā termins "attiecību paradigmas" piederas itin labi.

Paš-transcendences atslēga teoloģiskajai antropoloģijai

Pēc paziņojuma, ka cilvēks pats sev ir visaktuālākā problēma, Nibūrs postulē, ka visi cilvēka pašizziņas paradoksi īstenībā var tikt noreducēti līdz diviem faktiem par cilvēku. Pirmkārt, cilvēks ir dabas bērns, kurš dabā stāv ar abām kājām. Taču, lai arī cilvēks ir radījums, kas pakļauts dabas untumiem un impulsiem, viņš tomēr reizē ir arī gars, kas stāv ārpus un pāri dabai un ir spējīgs pats sevi padarīt par savas izpētes objektu. Vienā vārdā šī otra lieta tiek saukta par paš-transcendenci, un paš-transcendence ir tas fenomens, kas atšķir cilvēku no dzīvnieka: "Cilvēka apziņa krasi nodala cilvēka Es no pasaules kopuma. Līdz ar to pašizziņa kļūst par pamatu diskrētai individualitātei. [...] Cilvēka apziņa paceļas pāri ne tikai dabas procesiem, tā transcendē pati sevi."¹²

Līdz ar to Nibūra attīstītajā sistēmā cilvēka paš-transcendence, kas sakņojas pašizziņā, ir vienlīdz svarīga gan, lai izprastu cilvēka problēmas un konfliktus, gan arī, lai iegūtu akurātu un precīzu *imago Dei* doktrīnas formulējumu. Būtībā šeit ir runa par vienas monētas divām pusēm.

Lietojot Bībeles antropoloģiju un pašreizējo cilvēka situācijas novērtējumu kā divus izejas punktus, Nibūrs ir formulējis četras galvenās problēmu jomas, kas raksturo modernās antropoloģijas¹³ studijas:

1. Cilvēka garīgās transcendences spējas pretnostatījumā dabas ierobežojumiem, kas ieskauj cilvēku no visām pusēm, ir novedušas strupceļā visas debates starp naturālistiem un ideālistiskajiem racionālistiem.

¹² *The Nature and Destiny*, vol. 1, p. 55.

¹³ Šeit būtu vietā paturēt prātā, ka ar terminu "modernā antropoloģija" šajā gadījumā būtu jāsaprot tās zinātniskās antropoloģijas tendences, kas par modernām tika uzskatītas pirms apmēram pusgadsimta. Tas pats attiecas arī uz termina "modernā kultūra" lietojumu Nibūra darbos.

2. Debates vēl komplicētākas padarījuši romantiskie naturālisti, kas oponē pirmajām divām racionālistu grupām.

3. Modernā kultūra ir pazaudējusi cilvēka individualitātes ideju savā mēģinājumā atbrīvot cilvēku kā individuālu *imago Dei* no attiecībām ar viņa radītāju – Dievu. Tā kā šīs atbrīvošanas galvenais trumpis ir cilvēka gara neierobežotās iespējas, tad viens no šī procesa iznākumiem ir tāds, ka cilvēka Es precīza izpratne ir pazaudēta.

4. Modernā kultūra par spīti vēstures liecībām ir centusies vienkāršoti izskaidrot cilvēciskā ļaunuma problēmu, kā rezultātā progresa idejai ir ticis piešķirts vēstures filozofijas statuss.¹⁴

Nibūrs uzskata, ka, iedziļinoties visās tajās filozofiskajās sistēmās, ar kuru palīdzību ir mēģināts izskaidrot cilvēka būtību, mēs redzam, kā šīs sistēmas nav spējušas sniegt kaut cik līdzsvarotu un pilnīgu atbildi cilvēka identitātes problēmai. Ideālisms ir centies palīdzēt cilvēkam pacelties pāri dabas spēku ietekmei, taču tas viss ir beidzies ar indivīda izšķīšanu bezpersoniska prāta universalismā. Klasiskajā naturālismā cilvēks var piedzīvot individualitātes sajūtu, taču tā ir gaužām islaicīga, un patiesas individualitātes sajūta tā arī netiek sasniegta, jo paš-transcendenci, brīvību un paša identitātes apziņu (galvenie individualitātes atribūti) naturālisms noliedz principā. Romantiskajā naturālismā savukārt cilvēka individualitāte tiek pakļauta sociālās grupas identitātei. Visbeidzot Nibūrs piemin arī Ničes romantismu, kurš gan pamanās saglabāt cilvēka individualitāti, vienlaicīgi padarot to par instrumentu dēmoniskas reliģijas rokās, kur cilvēka paša ambīcijas ir vienīgais reāli eksistējošais Dievs. Kur tad rast atbildi uz cilvēka identitātes jautājumiem? Nibūrs uzskata, ka tā meklējama dziļā un izprastā kristīgajā ticībā:

Bez balstīšanās uz kristīgās ticības pamatpatiesībām indivīds vai nu pārvēršas par “neko”, vai arī tiek padarīts par “visu”. Kristīgajā ticībā

¹⁴ Patterson, *Makers*, 67-68. Sikāk Nibūrs šeit pieminētās problēmu jomas iztirzā *The Nature and Destiny* 1. sējuma 2. nodaļā (26.-53. lpp.).

savukārt cilvēka kā laika un dabas procesiem piesaistīta radījuma nenozīmība tiek pacelta līdz nozīmīgumam tajā Dieva žēlastībā un spēkā, kas uztur dzīvību. Bet šī brīvām garam dotā nozīmība tiek saprasta kā kaut kas Dieva brīvībai pakļauts. Cilvēka nosliece nepareizi izmantot savu brīvību, pārvērtēt savus spēkus un nozīmību un cenšanās pašam kļūt par "visu" tiek saprasta kā cilvēka grēcīguma galvenās izpausmes. Tieši tāpēc, ka cilvēks neizbēgami iekrīt šajos grēkos, viņam ir lemts Dievu visupirms sastapt kā soģi, kurš iznīcina viņa tukšās iedomas un satricē viņa lepnību.¹⁵

Šeit ļoti labi ir redzams, kāpēc Volfs uzskata, ka Nibūra pieeja antropoloģijas jautājumiem ir pēc būtības jāuzskata par attiecību paradigmu. Cilvēks un viņa problēmas Nibūra teoloģijā tiek aplūkotas trīs galveno attiecību kontekstā: cilvēks-Dievs, cilvēks-sabiedrība, cilvēks-radība. Tas pats ir sakāms arī par cilvēka paš-transcendenci, ko Nibūrs pašu par sevi neapraksta kā attiecību fenomenu, vienlaikus skaidri norādot, ka tieši transcendence ir tā, kas ir pamatā visām cilvēka darbībām un attiecībām.

Labā un ļaunā jēdzieni transcendences idejā

Kā jau iepriekš minēts, antropoloģija atrodas Reinholda Nibūra teoloģiskās domas centrā. Paš-transcendenci savukārt Nibūrs apraksta kā atslēgu, ar kuras palīdzību var piekļūt *imago Dei* doktrīnas istajai nozīmei, kas tad arī būtu konceptuāla atbilde uz cilvēka dziļākajiem eksistenciālajiem jautājumiem. Taču ar paš-transcendenci saistās vēl kādi katram cilvēkam ļoti nozīmīgi procesi, proti – cilvēka izvele starp labo un ļauno. Čikāgas Universitātes mācībspēks Daniels Viljams par šo Nibūra teoloģijas aspektu ir teicis: "Cilvēkam raksturīgā ļaunuma problēma slēpjas cilvēkā kā būtne, kas ar savu prātu un iztēli spēj transcēdēt konkrētus vēsturiskus apstākļus."¹⁶ Jeb, citiem vārdiem sakot, tā

¹⁵ Niebuhr, *The Nature...*, vol. 1., 92.

¹⁶ Daniel D. Williams "Niebuhr and Liberalism" in Keagley, Charles W. and Bretall, Robert W. eds. *Reinhold Niebuhr. His Religious, Social, and Political Thought*, New York: The Macmillan Company, 1961, 199.

vietā, lai paš-transcendence dotu cilvēkam garantiju pret ļaunumu, tā pati par sevi ir cilvēka dzīves lielāko ļaunumu sakne.

Kontrasts starp labo un ļauno īpaši spēcīgi tiek iztirzāts Nibūra grāmatā *The Children of Light and The Children of Darkness*, kas tiek rakstīta gan kā polemika pret liberālismu, gan kā aizstāvība demokrātijai. Cita starpā šajā darbā Nibūrs, aizstāvēdams demokrātiju, vienlaikus kritizē demokrātijai raksturīgo pārāk optimistisko cilvēka morāles vērtējumu:

Ļaunums vienmēr ir kādu savtīgu interešu aizstāvēšana, pilnīgi neņemot vērā kopumu, vienla, vai kopums tiek uztverts kā vistuvāk esošā sabiedrības daļa, vai arī kā visa cilvēce, vai pat – pasaulē pastāvošā kārtība. Un otrādi – labais vienmēr nozīmē kopuma harmoniju visos līmeņos. [...] Tumsas bērni ir ļauni, jo tie nepazīst augstāku, sev pāri stāvošu likumu. Viņi ir gudri un tomēr ļauni, jo viņi saprot savu egoistisko interešu spēku. Gaismas bērni ir tikumīgi, jo tiem ir nojausma par viņu pašu gribai pāri stāvošu likumu. Viņi parasti nav gudri, jo nav iepazinusi savu egoistisko interešu spēku.¹⁷

Šeit ir redzams, ka saskaņā ar Nibūra uzskatu pašizziņa un paš-transcendence ir cieši saistītas ar labā-ļauņā dialektiku cilvēkā. Taču visskaidrāk saistība starp paš-transcendenci un ļaunumu parādās Nibūra liberālismam veltītajā kritikā. Nibūrs uzskata, ka sekulārā, gluži tāpat kā kristīgā liberālisma lielākā kļūda ir nepilnīgs un neadekvāts cilvēka dabas novērtējums. Cilvēks ir reizē gan radījums, gan gars, kurš spēj dzīvot gan radītās dabas dzīlēs, gan gara augstumos. Tieši šis duālisms ir atbildīgs par cilvēka dziļo eksistenciālo nemieru, kurš savukārt cilvēku noved pie diviem “galvenajiem” grēkiem – lepnības un sensualitātes. Lai arī cilvēka prāts nodrošina cilvēkam transcendences spēju līdz zināmai robežai, tas tomēr nav tik vispēcīgs, kā liberāļiem gribētos ticēt: “Liberāļi parasti pieņem, ka prāts spēj pacelt cilvēku pāri dabas noteiktajiem ierobežojumiem un dot cilvēkam spēku kontrolēt vēstures gaitu. Taču

¹⁷ Reinhold Niebuhr, *The Children of Light and the Children of Darkness*, New York: Charles Scribner's Sons, 1960, 9–11.

viņi aizmirst, ka šis prāts pats ir ierobežots savos meklējumos un ir pakļauts baiļu un lepnības postošajam iespaidam.”¹⁸ Bībelē sakņotas ticības pravietiskā koncepcija savukārt atrodas krasā pretstatā liberālajam uzskatam par cilvēka prātu un tā spējam. Bībeles pravietiskā reliģija spēj izbēgt no romantiskās impulsu glorifikācijas, vienlaikus šos impulsus pakļaujot transcendentiem kritērijiem. Beidzot Nibūrs nonāk pie slēdziena, ka “morālais ļaunums ir atrodams vietā, kur sastopas daba un gars”¹⁹.

Aizsākumi morālā ļaunuma jēdzienam, kā arī ar to saistītajai morālās atbildības idejai ir meklējami stāstā par grēkā krišanu, kurš attēlo Dievu kā Dievu, kurš nosaka cilvēka darbībai zināmas robežas. Dievs aizliedz cilvēkam ēst no laba un ļauna atzišanas koka augļiem. Šie ierobežojumi no Dieva puses nebūt nav, kā uzskata modernā kultūra, kādas primitīvas bailes vai bažas par iespējamu sāncensību. Ši ierobežošana ir nepieciešamība, kas sakņojas Dieva mīlestībā uz savu radījumu, – vienkārši tāpēc, ka vēlme kļūt pašam par Dievu ir visu cilvēka problēmu pamatu pamats. Minētā vēlme nebūtu iespējama, ja “cilvēks nebūtu radīts pēc Dieva tēla – proti, ja viņam nebūtu dota paš-transcendences spēja, kas ļauj viņam skatīt savu ierobežoto eksistenci no viņa paša mūžīgās esences perspektīvas.”²⁰ Šeit ir redzams, ka Nibūra domā *imago Dei*, transcendences spēja, un cilvēka spēja darīt ļaunu ir cieši saistītas kopā: “Cilvēkam piemītošā paš-transcendence jeb spēja skatīties tālāk, nekā sniedzas redzamā pasaule, un ieraudzīt arvien vairāk un vairāk inkluzīvas lojalitātes un

¹⁸ Williams, 200. Viljamss uzskata, ka Nibūrs ar terminu “kristīgais liberālisms” apzīmē to modernās kristietības novirzienu, kas no apgaismības laikmeta ir aizņēmis uzskatu par cilvēka pamatā labo dabu un viņa potenciēm morālai izaugsmei. Bez tam, liberālisms ir no jauna iztulkojis un savā ziņā pārdefinējis evaņģēliju saskaņā ar vērtību sistēmu, kas balstās uz trīs vaļiem – individuālismā, tolerances un progresīvas tuvošanās taisnīgai un brīvai sabiedrības iekārtai.

¹⁹ Reinhold Niebuhr, *An Interpretation of Christian Ethics*, New York: The Seabury Press, 1935, 51.

²⁰ *Ibid.*, 53.

vērtības ir pamats visam labajam un visam ļaunajam cilvēka dabā.²¹

Transcendence hamartioloģijā

Labā un ļaunā jēdzieni un to saistība ar transcendenci nevar tikt nodalīti no plašāka teoloģiskas diskusijas konteksta, kas ietver arī hamartioloģiju. Virknē savu darbu Nibūrs ir skaidri aprakstījis saistību starp cilvēka transcendences spēju un grēku, kas savukārt izriet no spriedzes starp cilvēka ierobežotību (finiteness) un brīvību. Grēka jēdziena iztirzājums Nibūra teoloģijā pamatā balstās uz trim savstarpēji saistītu argumentu grupām:

1. Cilvēks kā brivs radījums atrodas unikālā pozīcijā starp dabu un garu.

2. Velns kārdina cilvēku noraidīt to stāvokli, kuram Dievs viņu ir aicinājis.

3. Cilvēks izjūt trauksmi un nemieru, kas saistīti ar vēlmi nodrošināt savu paša pozīciju iepretim Dieva noliktajai.

Cilvēks ir saistīts ar vidi, kurā dzīvo fiziski, taču savas transcendences spējas dēļ viņš paceļas pāri videi garīgi. Paš-transcendence pati par sevi nav nedz grēks, nedz ļaunums. Grēku padara iespējamu cilvēka meklējumi pēc Dieva un dzīves jēgas, kas saskaņā ar Dieva nodomu ir cilvēka unikalitātes iezīmes. Lielākais kārdinājums cilvēkam ir padarīt pašam sevi par dievu, tādējādi pārtraucot patiesos Dieva meklējumus, tāpēc ka Dieva meklējumi pieprasa no cilvēka pazemību un galu galā noved pie savas ierobežotības un samaitātības apziņas:

Tas, ka cilvēks bezgalīgā regresijā, transcendējot pats sevi, nevar atrast citu dzīves piepildījumu kā Dievu, ir cilvēka radošā potenciāla un unikalitātes pazīme. Roku rōkā ar šo pazīmi iet cilvēka nosliece censties uzdot savu nepilnīgo un ierobežoto Es un savas nepilnīgās un ierobežotās vērtības kā absolūto labumu. Šeit arī slēpjas cilvēka grēcīgums.²²

²¹ Ibid., 56.

²² *The Nature...*, vol. 1., 122. Šeit būtu lietderīgi pieminēt, ka Nibūrs bieži lieto vārdus "grēks" un "ļaunums" kā sinonimus, nedefinējot katru šo jēdzienu atsevišķi.

Skaidrojot grēka izcelsmi, Nibūrs atsaucas uz Alberta Ričla (Ritschl) tēzi, ka visas reliģijas pamatā ir spriedze starp cilvēka vienlaicīgo ierobežotību un brīvību.²³ Cilvēks ir nemitīgi pakļauts šai spriedzes un tai līdzejošas nedrošības sajūtai, kuru viņš cenšas kaut kā pārvarēt. Cilvēka grēkā krišanas stāstā mēs redzam, ka Velns balsta kārdinājumu uz neko-rektu un nepareizu cilvēka situācijas analīzi. Proti, cilvēks tiek kārdināts pārkāpt Dieva noliktās eksistences robežas. Cilvēks krit grēkā tāpēc, ka viņš, no vienas puses, ir ierobežots gars, kam trūkst universālā "kopuma" identitātes. No otras puses, vienlaikus cilvēks spēj kaut kādā veidā nojaust šo kopumu un tad piejaut kļūdu, iedomādamies, ka viņš pats arī ir tas apjauštā universālais. Vienkāršāk izsakoties, cilvēks vienmēr grib sevi pasargāt no dabas neprognozējamajām kaprīzēm, ko praktiski nav iespējams izdarīt, nepārkāpjot Dieva nospraustās cilvēka eksistences robežas. Uz šo pārkāpšanu cilvēku dzen nemitīgi izjustā, bet ne vienmēr apzinātā trauksmes izjūta (*anxiety*):

Trauksme ir līdzejoša brīvības un ierobežotības paradoksam, kurā cilvēks ir iesaistīts. Trauksme ir grēka mūžīgais priekšnosacījums. Šī trauksme ir neizbēgams garīgais stāvoklis cilvēkam, kurš stāv brīvības un ierobežotības paradoksā. Trauksme ir kārdinājuma stāvokļa iekšējais apraksts.²⁴

²³ Ibid. Šeit Nibūrs ļoti skaidri uzsver, ka stāvoklis, kurā cilvēks atrodas, pats par sevi nav iemesls grēka izdarīšanai. Nibūrs uzskata, ka "nebūt nav obligāti jāpieņem, ka cilvēka situācijas ambiguitāte, cilvēkam vienlaicīgi atrodoties pilnīgi dabas varā un tomēr tai stāvēt arī pāri, neizbēgami rezultē grēka izdarīšanā." Vienlaicīgi ir tieši tikpat skaidrs, ka stāvoklis, kurā cilvēks atrodas, ir priekšnosacījums grēkā krišanai.

²⁴ Šeit Nibūrs ļoti cieši seko Sērena Kirkegora trauksmes fenomena definīcijai, kuru Kirkegors grāmatā *Der Begriff der Angst* definē kā "psiholoģisku stāvokli, kas ir grēka priekšvēstnesis". Šis ir tikai viens piemērs Kirkegora ietekmes klātbūtnēi Nibūra teoloģijā, ko tomēr nevajadzētu uzskatīt par ideju "aizņemšanos" no Nibūra puses. Šeit drīzāk taisnība būs Ričardam Kroneram, kurš uzskata, ka līdzību starp Kirkegoru un Nibūru

Tā rezultātā cilvēks eventuāli tiek novests pie vienas no divām grēka "pamatformām" (*basic types of sin*) – lepnības vai sensualitātes. Cilvēks kriet lepnības grēkā, jo viņš cenšas pārvarēt savu nedrošību, tiecoties pēc spēka un kontroles, līdz ar to pārkāpjot robežas, kas viņam kā radītai būtnei ir nospraustas. Cilvēka prāts ir ierobežots, taču viņš uzvedas tā, it kā varētu lēnām pacelties šai ierobežotībai pāri un attīstīt savu prātu līdz universālā prāta līmenim. Līdz ar to visi cilvēka intelektuālie un kultūras centieni tiek inficēti ar lepnību. Šī lepnība vienādi ietekmē cilvēka attiecības gan ar Dievu, gan ar pārējo radību. Tā izpaužas kā dumpība attiecībās ar Dievu un kā netaisnība cilvēka eksistences morālajā un sociālajā dimensijā.

Nībūrs grāmatā *The Nature and Destiny of Man* apskata četras lepnības grēka formas: 1. lepnību, kas saistīta ar spēku, 2. lepnību, kas saistīta ar zināšanām, 3. morālo lepnību un 4. garīgo lepnību. Visas šīs lepnības grēka apakškategorijas ir cieši saistītas un vairumā gadījumu tās arī viena no otras izriet.

Kopumā var sacīt, ka lepnība manifestējas vai nu kā paš-pietiekamība un tai līdzjošā mānīgas drošības izjūta, vai arī kā šo divu lietu pretpols – nedrošība. Abos gadījumos lepnības grēks ir saistīts ar dzišanos pēc spēka un kontroles (*the will-to-power*). Šī dzišanās pēc spēka un kontroles būtībā ir "tieša forma un netiešs instruments lepnībai, ko kristietība uzskata par visu grēku kvintesenci."²⁵ Lepnība, kas saistīta ar zināšanām, ir tik stipri saistīta ar pirmo grēka formu, ka var tikt pat uzskatīta par tās sublimāciju. Tas ir tāpēc, ka intelektuālās lepnības dzinējspēks ir saprāts, "kas aizmirst, ka ir iesaistīts laika ierobežotā procesā, un iedomājas,

dažu jēdzienu definēšanā un interpretācijā var salīdzināt ar divu dzēnu domātāju garīgu radniecību, kuri, katrs savu ceļu iedami, ir nonākuši pie līdzīgām atziņām. (Richard Kroner "The Historical Roots of Niebuhr's Thought," in Keagley, Charles W. and Bretall, Robert W. eds. *Reinhold Niebuhr. His Religious, Social, and Political Thought*, New York: The Macmillan Company, 1961., p. 182.)

²⁵ *The Nature...*, vol. 1., 192.

ka atrodas pilnīgas transcendences stāvokli pāri vēsturei.”²⁶ Citiem vārdiem sakot, intelektuālais lepnums saistās ar uzskatu, redzes viedokli vai teoriju, ko cilvēks ir padarījis sev par absolūto patiesību. Turklāt, to darot, cilvēks ignorē vienlīdz konsekventi gan pats savu cilvēcisko ierobežotību, gan arī tā mehānisma ierobežotību, ar kā palīdzību attiecīgā “absolūtā” patiesība ir formulēta. Arī šādu savas ierobežotības ignorēšanu Nibūrs uzskata par lepnības grēka paveidu. Trešais lepnības veids ir morālā lepnība, kas sakņojas intelektuālajā lepnībā. Ar ļoti retiem izņēmumiem cilvēki parasti mēģina panākt, lai tieši viņu morāles kritēriji tiktu pieņemti par beznosacījumu standartu, pie kura tad tiek mēriti visi citi uzskati. Cilvēciskais Es salīdzina sevi pats ar savu standartu un secina, ka pats ir labs. Visi pārējie, protams, neatbilst šim standartam, un tāpēc viņi tiek nosaukti par ne-labiem vai vienkārši – ļauniem. Tas pēc būtības nav nekas cits kā paš-taisnums, kas kā morāla lepnība ir pirmais solis preti cietsirdībai pret citiem.

Tomēr, runājot par grēka veidiem, šķiet, visinteresantākais Nibūra hamartioloģijā ir tieši garīgās lepnības grēka traktējums. Garīgā lepnība ir augstākā lepnības grēka forma, pie kuras eventuāli noved iepriekš aprakstītās formas:

Galējā grēka izpausme ir reliģiskais grēks, kā rezultātā morālajā lepnībā apslēptā pašdeifikācija tiek padarīta redzama. Tas notiek tad, kad mūsu nepilnīgie standarti un relatīvie sasniegumi tiek uzskatāmi saistīti ar absolūtā labuma ideju un tiem tiek piešķirtas dievišķas sankcijas. Ši iemesla dēļ reliģija vis nav, kā pieņemts domāt, pēc būtības tikumiski Dieva meklējumi no cilvēku puses, bet gan pēdējā kauja starp Dievu un cilvēka pašlepnumu. Šajā kaujā pat visdievbijīgākās darbības var tikt izmantotas kā lepnības instrumenti.²⁷

Nibūrs uzskata, ka kristietībai šajā ziņā ir milzu priekšrocības salīdzinājumā ar citām reliģiskajām sistēmām, jo kristietība sevi nepiesaaka kā cilvēka meklējumus pēc Dieva, bet gan mūžīgā un mīlošā Dieva atklāsmi cilvēkam. Caur

²⁶ Ibid., 194.

²⁷ Ibid., 200.

šo Dieva kā cilvēka dzīves galēja piepildījuma atklāsmi tiek pilnīgi atņemts jebkāds loģisks pamats reliģiskai lepnībai. Taču arī pašu atklāsmes faktu cilvēki pamanās izmantot par pamatu, lai raudzītos paši uz sevi kā svētākiem par citiem. Tā vairojas paš-taisnums, līdz ar to reliģija, kam jāpasargā cilvēks no lepnības, atkal tiek padarīta par instrumentu lepnības rokās. Visbeidzot Nibūrs konstatē, ka "reliģija, vienalga, kādā vārdā lai arī to nosauktu, ir neizbēgams cilvēka garīgās būtības auglis, un reliģiskas tolerances trūkums ir cilvēka grēcīguma galējā izpausme"²⁸.

Grēka otra pamatforma jeb otrs ekstrēms ir sensualitāte. Cilvēks krit sensualitātes grēkā, kad viņš noliedz savu brīvību un cenšas no tās paslēpties pasaules piedāvātajās aizmiršanās iespējās. Nibūrs ļoti nopietni uzsver, ka sensualitāte nekad nav tikai kāda cilvēkā sastopama dabiska impulsa izpausme; tā vienmēr ir galējā konsekvence neveiksmīgam cilvēka mēģinājumam atrisināt brīvības un ierobežotības problēmu.²⁹ Jāsaka tomēr, ka sensualitātes grēks Nibūra darbos nav tik plaši un detalizēti aprakstīts un iztirzāts kā lepnība. Iespējams, tas ir tāpēc, ka Nibūrs lepnību uzskata par tādu kā "primārāku" grēku, turpreti sensualitāte tiek analizēta kā "savdabīgs" lepnības atvasinājums. Sensualitāte ir kā lepnības grēka monētas otra puse, proti, ja lepnība rodas no cilvēka vēlēšanās kļūt par dievu, tad sensualitāte ir cilvēka mēģinājums atrisināt brīvības un ierobežotības problēmu, identificējoties ar dabu, meklējot dabā un visā dabiskajā patvērumu no trauksmes sajūtas.

Saistībā ar sensualitātes grēku Nibūrs uzdod sev jautājumu: "Vai sensualitāte ir viena no elk-

²⁸ Ibid., 203. Nibūrs šeit principā liek vienlīdzības zīmi starp katolicismam raksturīgo tieksmi uzskatīt savu patiesību par galējo patiesības standartu, kā arī katoļu Baznīcas pašidentifikāciju ar Dieva valstību virs zemes un protestantismā populāro doktrīnu par visu ticīgo priesterību (tās individuālistiska ekstrēmisma versijā), kas abas vienlīdz sekmīgi var kalpot gan, lai pamatotu reliģisku neiecietību, gan arī vienkārši kā pamats reliģiskai (garīgai) lepnībai.

²⁹ Ibid., 179.

dievības formām, kurā cilvēks cenšas sevi padarīt par Dievu, vai arī tā ir alternatīva elkdievībai, kurā cilvēks cenšas patverties, reiz izjutis paš-pielūgsmes neadekvātumu?" Meklējumos pēc atbildes Nibūrs līdzīgi sv. Augustīnam nonāk pie secinājuma, proti, ka sensualitāte ir jādefinē un to jācenšas izprast Vēstules romiešiem 1. nodaļas kontekstā. Tas nozīmē, ka sensualitāte ir jāsaprot kā konsekvence un sods kādam primārākam grēkam jeb lepnībai. Nibūrs uzskata, ka laba ilustrācija šim principam ir redzama seksā. Sekss pats par sevi nav grēks. Taču, ja reiz cilvēka paš-milestības rezultātā sākotnējā harmonija radītajā pasaulē ir izjaukta, seksuālie instinkti kļūst par īpaši efektīgiem līdzekļiem, lai gan paš-apliecinātos, gan reizē arī bēgtu no sevis.

Tāpēc cilvēka seksuālajai dzīvei piemīt trauksmainums. Tā ir reizē gan instruments cilvēka paš-deifikācijas pamatgrēkam, gan arī izteiksmes forma nemierīgai sirdsapziņai, kas vēlas no sevis aizbēgt, mēģinot par dievu padarīt kādu citu. [...] Seksuālās kaisles analīze apstiprina šķietami pretrunīgā kristīgā uzskata par sasaisti starp sensualitāti un paš-milestību korektumu. [Kaisle] ietver sevi gan paš-milestības grēka turpinājumu, gan arī mēģinājumu no tā izbēgt. Šis mēģinājums gan beidzas ar muļķīgo pielūgsmes aktu, kurā "radība tiek pielūgta radītāja vietā."³⁰

Tātad šeit redzam, ka Nibūra teoloģijā sensualitāte tiek definēta un aprakstīta kā paš-milestības galējā forma (1), kā mēģinājums ar cita cilvēka deifikācijas palīdzību aizbēgt no paš-milestības (2) vai arī kā mēģinājums aizbēgt no pirmajām divām iespējām, identificējoties ar dabu un it kā "ienirstot" bezapziņā (3).

Noslēdzot šo pavisam īso ieskatu Nibūra hmartioloģijā, īpašu uzmanību pievēršot paš-transcendences fenomenam, ir jāsecina, ka Nibūrs vienmēr saista grēku ar pievilšanu (Veln

³⁰ Ibid., 237. Te gan Nibūrs pats norāda, ka sakarības noskaidrošanā starp sensualitāti un otra cilvēka deifikāciju viņš ir parādnieks Emilam Brunneram, kurš šo dinamiku ļoti daiļrunīgi ir aprakstījis sava darba *Der Mensch im Widerspruch* 15. nodaļā.

pieviļ cilvēku pirms grēkā krišanas) un/vai pievilšanos (cilvēks pieviļ sevi, pats savu eksistenciālo un garīgo jautājumu atbildes meklējot ārpus Dieva).

Šī pievilšanas dinamika ir tikusi novērota un aprakstīta gan marksismā, izmantojot sociālo terminoloģiju, gan mūsdienu psiholoģijā, lietojot terminu "psiholoģiskie aizsargmehānismi" – runājot par atsevišķām neadaptīvām cilvēka uzvedības formām.

Vienīgo iespēju adekvāti izprast ar paš-transcendenci apveltītā Es saistību ar "grēcīgo paš-milestību", kas sakņojas pievilšanā, Nībūrs saredz kristīgajā ticībā.

Lai labāk izprastu melu un pievilšanas intrapsihisko izcelsmi, Nībūrs runā par dialektiku starp "grēka stāvokli, kurā atrodas cilvēka Es," un "esenciālo Es"³¹. Grēka stāvoklis ir tas stāvoklis, kurā atrodoties, cilvēka Es noliedz savu ierobežotību un pagērē paš-glorifikāciju. Turpreti esenciālais Es ir tā Es daļa, kuras zināšanas par patiesību nekad nevar tikt pilnīgi pārmāktas. Tā ir tā daļa, kas apzinās Es ierobežotību, kā arī to, ka tai nekāda glorifikācija nepienākas. Lai apslāpētu esenciālā Es balsi, Es grēka stāvoklim ir vajadzīga aizvien jauna pievilšana un maldināšana. Tā veidojas apburtais loks. Jo vairāk melu un pievilšanas tiek izmantots Es "fasādes" uzturēšanai, jo vairāk pats Es ir nobijies, ka kādreiz varētu tikt atmaskots. Tādā veidā grēks, darbojoties caur cilvēka Es, saslēdz kopā "dabas diktēto nedrošību ar svaigu garīga satura nedrošību."³² Tāds tad nu ir tas mehānisms, ko Dieva līdzībā radītais cilvēka Es pielieto, lai ar paš-transcendences palīdzību pats mēģinātu kļūt par dievu.

Nībūra antropoloģiskās pieejas nozīme

Runājot par Reinholda Nībūra teoloģiskajiem uzskatiem kopumā un īpaši par Nībūra antropoloģiju, kas izklāstīta divos monumentālajos *The Nature and Destiny of Man* sējumos, pamatoti var uzdot jautājumu – vai šodienas pasaulē dzīvojošam cilvēkam teoloģiskie uzskati, kas formulēti Otrā pasaules kara laikā, var pateikt

³¹ Ibid., 206.

³² Ibid., 207.

kaut ko svaigu un noderīgu viņas/ viņa dzīvei šodien. Galu galā tādi Nibūra teoloģijā bieži lietoti termini kā "modernisms", "modernā sabiedrība", "liberālisms" un vēl virkne citu ir pēdējā pusgadsimta laikā tikuši gan dažādi definēti, gan arī dažādi saprasti. Ne jau velti Nibūra kritiķi viņam ir pārmetuši visu, sākot ar neiecietību pret katolicismu un beidzot ar patriarhālismu attieksmē pret sievietēm.

Nopietnākie argumenti, ko vērts kaut vai garāmejojot pieminēt, tiek adresēti, pirmkārt, Nibūra sensualitātes analīzei. Nibūram simpātizējošie teologi ir izteikuši nožēlu, ka Nibūrs veltījis salīdzinoši maz laika un enerģijas sensualitātes grēka aprakstīšanai un iztīrīšanai. Un tiešām, tās 12 lappuses, ko Nibūrs velta sensualitātei grāmatas *The Nature and Destiny of Man* pirmajā daļā, izskatās gaužām pieticīgi uz bagātīgā un plašā lepnības grēkam veltītā materiāla fona.

Otrkārt, Nibūram tiek pārņemts, ka viņa teoloģijā sensualitāte iepretim lepnībai parādās kā otršķirīgs un pakārtots grēks. Ja tas tā būtu, kritiķi uzsver, tad pret sensualitāti derētu tās pašas "zāles", kas pret lepnību, proti – satiekšana un salaušana. Taču tiek norādīts, ka paša Nibūra teoloģija postulē, ka sensualitātes valgos parasti nonāk tāda cilvēka Es, kurš ir vājš un kam jau tāpat pietrūkst pašpārlicības un pašapliecināšanās spējas.³³ Šādam cilvēkam

³³ Clayton E. Beish "The Doctrines of Sin and Atonement in Reinhold Niebuhr's Theology: An Analysis and a Proposed Corrective," *Consensus*, Vol. 23, no 2 (1997): 27–42. Šeit gan uzreiz jāpiebilst, ka teologi, kas norāda uz šo trūkumu Nibūra teoloģijā, nereti paši nepievērs pārāk daudz uzmanības tam, ko Nibūrs ir rakstījis par cilvēka Es transformāciju Kristus pestījošā darba rezultātā. Iespējams, viens iemesls šeit minētās kritikas argumentiem ir Nibūra uzsvars uz miršanu kopā ar Kristu (un līdz ar to arī vecā Es dekonstrukciju) kā nepieciešamu priekšnosacījumu jauna Es rekonstrukcijas procesā: "... tikai Dievs Kristū ir spējīgs salauzt un rekonstruēt grēcīgo Es". (*The Nature...*, Vol. 2., 118.) Termins "lauzt" gan šeit, gan citur Nibūra teoloģijā ir vairāk domāts kā sinonīms fundamentālām pārmaiņām indivīda dzīvē, kas izriet no dzīvošanas Kristū. Lauzt šajā kontekstā nenozīmē kaut ko vul-

“laušana” nodarītu tikai ļaunu. Līdz ar to tiek kritizēta pārāk unificētā un it kā vienveidīgā Nibūra pieeja grēka un pestīšanas jautājumiem.

Treškārt, Nibūram daudz pārmetumu ir vēlēti no feministu puses. Jau 1960. gadā Valērija Seivinga (Saiving) pārmeta Nibūram, ka viņš hamartioloģijas formulējumos ir balstījies specifiski uz vīriešu pieredzi un to pasludinājis par universālu visas cilvēces pieredzi. Seivinga uzskata, ka sievietes piedzīvo īpaša veida kārdinājumus un izdara īpaša veida grēkus, kas ir raksturīgi tikai sievietēm, jo “izriet no sievietes dabas (*character*) struktūras”³⁴. Kā vienu specifiski “sieviešu” grēku pretstatā “vīriešu” lepnībai Seivinga min sava Es apspiešanu un pienācīgu neattīstīšanu. Pāris desmitgades vēlāk Judīte Plaskova (Plaskow) ir būtiski papildinājusi Seivingas diezgan vispārināto kritiku, postulējot, ka Nibūra tēzes neattiecas uz sievietēm gluži vienkārši tāpēc, ka, aprakstot sensualitāti, Nibūrs fokusējas “tikai uz tiem sensualitātes aspektiem, kas izriet no lepnības, vienlaikus pilnīgi noraidot svarīgas dimensijas cilvēka bēgšanai no brīvības.”³⁵

Tomēr svarīgais visos šajos un vēl citos argumentos un kritikās ir tas, ka gandrīz neviens kritiķis vai oponents nav tā īsti vērsies pret kādu ļoti būtisku Nibūra antropoloģijas tēzi, proti, ideju, ka cilvēka kā *imago Dei* visraksturīgākā kvalitāte ir paš-transcendences spēja. Tieši cilvēka spēja transcendentēt dabas uzliktos ierobežojumus, kam cilvēks ir pakļauts, lielā mērā kalpo par priekšnosacījumu un zināmā mērā var

gāri demolēt, bet gan mirt kopā ar Kristu kādai konkrētai dzīves realitātei Vēstules galatiešiem 2:20 izpratnē.

- ³⁴ Valerie Saiving “The Human Situation: A Feminine View.” *Journal of Religion*, Vol. 40 (April 1960), 109.
- ³⁵ Judith Plaskow, *Sex, Sin and Grace: Women's Experience and the Theologies of Reinhold Niebuhr and Paul Tillich*, Lanham, MD: University Press of America, Inc., 1980, 63. Arī šeit jāsaprot, ka Nibūrs gan runā par cilvēka bēgšanu no brīvības, tikai viņš to dara sev raksturīgi – diskusiju atkal iesākot ar lepnības grēku kā pamatu visām cilvēka problēmām. Tas arī nosaka fokusu, ievirzi un zināmā mērā nosprauž robežas visai tālākajai diskusijai.

pat tikt uzskatīta par iemeslu cilvēka grēkā křišanai. Paš-transcendence, kā to aprakstījis Nibūrs, ne tikai ļauj mums ielūkoties nedaudz dziļāk cilvēka grēkā křišanas drāmā, bet ļauj arī skaidrāk izprast divu cilvēka pamatgrēku – lepņības un sensualitātes – tragisko dinamiku. Tāpat paš-transcendence ļauj pilnīgāk izprast cilvēka pestīšanas mistēriju caur Kristus krustu. Visbeidzot tā izgaismo un palīdz pieņemt *agape* mīlestību kā cilvēciskā Es eksistences augstāko iespējamo formu attiecībās ar citiem cilvēkiem. Vienkāršāk sakot, ar paš-transcendenci kā *imago Dei* atribūtu ir saistītas dziļas un tāl-ejošas konsekvences praktiski visās cilvēka dzīves jomās.

Bez šeit minētajiem dažiem argumentiem pret Nibūra teoloģiju ir vērsta vēl virkne citu vairāk vai mazāk pamatotu argumentu, ko detalizēti aplūkot nav šī raksta uzdevums. Vai kāda teoloģe vai teologs ir spējis izstrādāt tik pilnīgu sistemātisku formulējumu kādai teoloģiskai koncepcijai vai doktrīnai, lai citiem tur vairs nebūtu nekā piebilstams? Protams, ka ne. Ja tā būtu, teoloģija nepastāvētu nedz kā zinātne, nedz arī kā dzīvesveids. Reinholds Nibūrs šeit nav nekāds izņēmums. Pie viņa savulaik sacītā var un vajag piebilst daudz ko. Tomēr katra teoloģe un teologs, kas savu aicinājumu uztver un izdzīvo nopietni, dara teoloģiju bagātāku tik lielā mērā, cik viņi ir centušies Dieva patiesībā rast atbildes uz savus laikabiedrus nodarbinošiem eksistenciāliem jautājumiem. Tieši tā savam laikam un laikabiedriem ir kalpojis Reinholds Nibūrs. Un par to viņu ir cienījuši un turpina cienīt gan viņa teoloģiskās ievirzes sekotāji, gan arī viņa oponenti un oponentes.

Summary

The doctrine of man stands in the very center of Reinhold Niebuhr's theology, as it is developed in perhaps the most influential book ever written by Niebuhr – *The Nature and Destiny of Man*. In this book Niebuhr is trying to define the nature of man, and why man has become his own most vexing problem.

Niebuhr argues that human beings as creatures belong to nature, and as such, they possess natural impulses and desires. At the

same time, human beings are created in the image of God and are endowed with the ability of self-transcendence. Thus the two basic types of human sin – pride and sensuality – grow out of the tension between humans as mere creatures on one hand, and self-transcending spirits on the other hand.

This article focuses on the phenomenon of self-transcendence, which in Niebuhr's theology is the key attribute of the human being as the image of God. The importance of self-transcendence in Niebuhr's hamartiology, and the possible relevance of this concept for the lives of people in the 21st century, is discussed paying special attention to several key objections commonly raised against Niebuhr's anthropological discourse.

Laura Hansone

Laiks sv. Augustīna epistemoloģijā

Par Augustīnu un viņa teoloģiju ir rakstīts, raksta un rakstīs tik daudz kā ne par vienu citu domātāju. No vienas puses, var likties, ka vairs neko jaunu pateikt nevar. Tomēr Augustīna teoloģijas fenomens ir tas, ka faktiski tādas Augustīna teoloģijas nemaz nav. Ja mēs vārdu *teoloģija* saprotam kā vārdu, kas norāda uz mācību, tad Augustīna pētnieki vienmēr varēs diskutēt par Augustīna mācību vispār, par Augustīna kristoloģiju, epistemoloģiju, soterioloģiju, predestinācijas mācību un citām “uzskatu kopām”, jo Augustīns (piemēram, pretēji sv. Akvīnas Tomam ar viņa *Summa theologiae* un citiem darbiem) nav rakstījis sistemātiskus darbus. Un arī Augustīna *De Trinitate* nav sistemātisks darbs tādā nozīmē, kā to tagad saprot sistemātiskajā teoloģijā. Augustīnu drīzāk varētu saukt par eksistenciālu Bībeles eksegētu, ar to saprotot cilvēku, kurš, pateicoties savai pieredzei, un tikai šīs pieredzes dēļ (un visi zin Augustīna meklējumu ceļu caur maniheismu un neoplatonismu pie kristietības) skaidro Bībeli un kristīgās dogmas, priekšstatus Bībeles gaismā.

Ja domā par Augustīna epistemoloģiju, tad faktiski no dažādiem darbiem ir jāvāc kopā domas, kas var attiekties uz šo mācību (un tas tāpat attiecas arī uz citām tēmām), un arī viena darba ietvaros Augustīna domu gājiens nav sistemātisks. Šī iemesla dēļ katru gadsimtu atkal un atkal pētnieki pievēršas Augustīnam, lasa, domā un liek no šiem izmētātajiem klucišiem kopā māju, ko tad lepmi vai mazāk lepmi

sauc par "svētā Augustīna izziņas teoriju"¹, "svētā Augustīna atgriešanās teoriju"², "Augustīna prāta filosofiju"³, "svētā Augustīna kristīgo filosofiju"⁴. Vienlaikus ir tūkstošiem grāmatu un rakstu, kas daudz nepretenciozāk norāda uz Augustīna mācības nesisistemātiskumu, neviennozīmīgumu (ko ļoti ietekmē arī Augustīna domu attīstība un maiņa gadu gaitā), iezīmējot problēmas, neskaidrības, diskusijas moderno teologu vidū: "Augustīna izziņas mācības pamatproblēmas"⁵, "Laika paradoksi svētā Augustīna mācībā"⁶, "Vācu diskusija par sv. Augustīna iluminācijas teoriju"⁷. Šī Augustīna daudzšķautņainā un nesistemātizētā mācība nosaka to, ka arvien no jaunas puses var paskatīties uz vieniem un tiem pašiem vārdiem, saattiecināt dažādus teoloģijas aspektus (kā šajā gadījumā – mācību par laiku ar epistemoloģiju); ka pārsvarā tiek rakstīts par specifiskām lietām specifiskā skatījumā, bet neaizmirstot arī jau minētos Augustīna pētnieku mūža darbus, kas mēģina sistematizēt mācību kopumā; un ka būs daudz diskusiju par to, ko ir vai nav domājis šis dižais 4. gadsimta beigu domātājs.

Tātad Augustīna mācība par laiku un mācība par izziņu jau pati par sevi ir sava veida interpretācija, un šo divu lietu saistīšana var likties pilnīgi hipotētiska. Tomēr šī saikne ir spēcīga un interesanta, un, lai gan gandrīz visi pētnieki, kas raksta par Augustīna epistemoloģiju, kaut vai ar dažiem vārdiem piemin Augustīna domas par laiku, tomēr maz ir tādu, kas to īpaši uzsvērtu. Tieši Augustīna mācība par laiku (vai, kā vēlāk būs redzams, faktiski – *pret* laiku) un mūžību

- ¹ R.H. Nash, *The Light of the Mind...St. Augustine's Theory of Knowledge* (Lexington, 1969).
- ² F. van Flatteren, *St. Augustine's Theory of Conversion*. // In: *Collectanea Augustiniana* (New York, 1990), p. 65–80.
- ³ G. O'Daly, *Augustine's Philosophy of Mind* (London, 1987).
- ⁴ E. Gilson, *The Christian Philosophy of Saint Augustine* (New York: Random House, 1960).
- ⁵ M.E. Korger, *Grundprobleme der augustinischen Erkenntnislehre. Erläutert am Beispiel von De Genesi ad litteram XII. – Recherches Augustiniennes*, II (Paris, 1962), S. 33–57.
- ⁶ R. J. Teske, *Paradoxes of Time in Saint Augustine* (Milwaukee: Marquette University Press, 1996).
- ⁷ C.E. Scheutzinger, *The German Controversy on St. Augustine's Illumination Theory* (New York: Pegeant Press, 1960).

varētu būt viena no Augustīna epistemoloģijas atslēgām, un šī diskusija nebūt nav filosofiska. Faktiski pat izbrina teologu distancēšanās no tēmām Augustīna mācībā, kas šķiet filosofiskas (sevišķi tas attiecas uz mācību par laiku, it kā būtu iespējams tās nodalīt), jo tiek aizmirsts, ka viss, ko Augustīns rakstīja, tika rakstīts no kristieša, kristieša teologa viedokļa, protams, Augustīna domas ir iespaidojušas arī filosofijas vēsturi – varbūt pat vēl vairāk nekā Platona, Aristoteļa vai Dekarta filosofija.

Šajā rakstā vēlos norādīt, kā Augustīna domas par *laiku* ietekmē dažādus jautājumus un konceptus (piemēram, attiecībā uz atmiņu un ilumināciju) viņa mācībā par cilvēka spējām vai nespēju kaut ko zināt. Un, tā kā šīs divas tēmas visciešāk saskaras tieši Augustīna darbā *Atzišanās* (*Confessiones*), kur X grāmatā tiek daudz runāts par izziņu (un faktiski jau visa Augustīna tā dēvētā psihobiogrāfija ir Augustīna Dieva meklējumu ceļš) un kur XI grāmatas lielākā daļa ir veltīta viņa laika izpratnei, tad tieši domas, kas ir šajā darbā, ir šī raksta centrā. Un tādēļ vispirms – iss atskats svarīgākajās darba “Atzišanās” X un XI grāmatas domās.

Atzišanās X grāmata ir pirmā šajā darbā, kur Augustīns vairs nestāsta savu biogrāfiju. No vienas puses, tā ir viena no četrām darba “teoloģiskajām” grāmatām, vienlaikus tā ir kā pāreja (kā dēļ bieži dēvēta par interpolāciju⁸) uz pēdējām trim darba grāmatām, kurās Augustīns skaidro Radišanas stāstu, kas aprakstīts Gen. 1. nodaļā. X grāmata ir it kā analīze par to, ko Augustīns darījis, rakstot pirmās deviņas darba grāmatas, proti, viņš pēc atmiņas ir stāstījis par savu dzīvi un domu tuvošanos Dievam. Kaut kādā ziņā var teikt, ka kopš X grāmatas pats teksts ir kā notikums⁹ – dvēseles pacelšanās pie Dieva, iespējams, mēģinot realizēt vai vārdos izteikt to, ko “iemācījās” Ostijā¹⁰.

⁸ Lai gan Augustīns to darbā *Retractationes* sauc par grāmatu, kas rakstīta par viņu: “...de me scripsi sunt.” (*Retr.* II.vi,1), un daudzi pētnieki to drīzāk saredz kā grāmatas centru, kam liek piekrist arī daudzas paralēles, norādes un saistības ar citām “Atzišanās” daļām.

⁹ Sal.: biogrāfija kā dzīves notikumu atstāsts.

¹⁰ Kad kopā ar māti viņš piedzīvoja tā dēvēto “Ostijas viziņu”, tiešu, mistisku redzējumu, izziņu, kur viņi, domās iziedami cauri dabai, pāri tai, “nonākuši līdz pašām debesīm” (sk. *Conf.* IX,x,23–26).

Visa X grāmata būtībā rāda ceļu, kā dvēsele meklē Dievu, un to, kur tā Viņu atrod. Augustīns ir iemīlējis Dievu, un viņš meklē Dievu, jo grib saprast: "Ko tad es mīlu, kad mīlu Tevi?"¹¹ Augustīns rāda izziņas pacelšanās ceļu pie Dieva caur jutekliski uztveramo pasauli¹², atmiņu¹³ un visbeidzot – patiesību¹⁴. Patiesību tādēļ, ka Augustīns Dieva meklēšanu saista ar laimīgas dzīves meklēšanu un laimīgu dzīvi saprot kā prieku par patiesību: "Prieks par Tevi, kas esi patiesība, Dievs." (Conf. X,xxiii,33). Turklāt laimīgo dzīvi ir jāmēģina atkal atrast, jo, ja mēs visi to vēlamies, tad kaut kad "esam bijuši laimīgi" (Conf. X,xx,29). Bet Augustīns arī, un tas ir vēl būtiskāk, parāda, ka cilvēks atkrit no šim zināšanām caur *concupiscentia carnis, oculorum un ambitio saeculi*¹⁵. Un tas norāda, ka cilvēkam ir problēmas ar Dieva izziņāšanu, cilvēkam pašam tā nav iespējama, ir nepieciešama Dieva atklāsmē, iluminācija – Dieva Gaismas nākšana –, ir vajadzīgs starpnieks, proti, Kristus. Tātad Kristus ir īstais ceļš pie Dieva, īstais izziņas ceļš.

Lai gan nevar noliegt, ka neoplatoniskās domas par dvēseles pacelšanos, atkalsavienošanos ar Dievu vijas cauri kā ceļa motīvs visam darbam *Atzišanās*, norādot uz *peregrinatio* mērķi, tomēr nedrīkst aizmirst, ka tas ceļš, pa kuru pazudušajam dēlam ir jānāk atpakaļ pie Tēva, ir nevis neoplatoniska ekstāze, bet gan Kristus. Un tas neattiecas tikai uz soterioloģiju, tam ir visciešākais sakars ar epistemoloģiju.

Atzišanās XI grāmata laikam ir vispopulārākais no Augustīna apcerējumiem. Diskusija par laiku izvēršas, Augustīnam atbildot uz daudzu epikūriešu, platoniku un maniheju jautājumu: "Ko darija Dievs, pirms Viņš radīja debesis un zemi?"¹⁶ Atbildot, ka Dievs iet pa priekšu pasaulei nevis laikā, bet mūžībā, Augustīns arī pievēršas mēģinājumam paskaidrot, kas ir laiks jeb, precīzāk, kā mēs mērām laiku.

¹¹ Conf. X,vi,8.

¹² Conf. X,vi,8–vii,11.

¹³ Conf. X,viii,12–xvii,26.

¹⁴ Conf. X,xviii,27–xxvii,38.

¹⁵ Conf. X,xxx,41–xxxix,64. Sal. 1.Jņ. 2,16. Viegli ievērot, kā šis trīs atbilst pirmajām trim pakāpēm pacelšanās ceļā.

¹⁶ Conf. XI,x,12.

Pagātnes vairs nav, nākotnes vēl nav, bet, kā atklāj Augustīns, pat "tagadnei nav nekāda ilguma"¹⁷. Un, lai gan pietuvojies skeptiķu domai, ka laika vispār nav, Augustīns tomēr redz, ka ir "pagājušo notikumu tagadne, tagadējo notikumu tagadne un nākotnes notikumu tagadne. Un šie trīs laiki kaut kādā veidā ir [cilvēka] dvēselē"¹⁸, un citur es tos neredzu, – pagājušo notikumu tagadne – atmiņa, tagadējo notikumu tagadne – vērošana, nākotnes notikumu tagadne – gaidīšana"¹⁹. Tātad vienīgā vieta, kur var mērit laiku, ir cilvēka dvēsele: "Inde mihi visum est nihil aliud tempus quam *distentionem*: sed cuius rei, nescio, et, mirum, si non ipsius animi."²⁰ Laiks – kā dvēseles izkaisītība, izstieptība, sašķeltība. Un pāri šai cilvēka izkaisītībai ir Dieva mūžība. Cilvēkam ir jābēg, jāvairās no izstieptības, sašķeltības laikā un jābūt "non distentus, sed extensus" (nevis izstieptam, bet tādām, kurš stiepjās), jāstiepjās uz Dieva mūžību.

Faktiski tiek pretstatītas divas "tagadnes". Viena ir Dieva mūžība, kas, pēc Augustīna vārdiem, visa ir tagadne; otra ir laicīgā tagadne, turklāt arī pagātne un nākotne tiek reducēta uz tagadni. Citiem vārdiem, izstieptajai, izkaisītajai, izkliedētajai, sašķeltajai un laikā saraustītajai dvēselei ir nepieciešama cerība uz mūžību, un, lai gan neoplatoniķi zina mērķi – mūžību, viņi nezina ceļu uz to²¹, bet Augustīns ir to atradis Kristū.

1. Atmiņas loma izziņas procesā un tās saistība ar laiku

Atzišanās X grāmatā Augustīns tātad raksta, ka mūsu atmiņā, dvēselē, prātā ir jābūt iespiestiem kaut kādiem priekšstatiem (*notitiae*) par laimīgu dzīvi, prieku par patiesību, kas liek to meklēt, tas ir, zināt, izziņāt. Runājot par šādu atmiņu, tai ir saistība gan ar laiku, gan pārlaiku.

No vienas puses, ja runā par atmiņu, kas kaut ko atceras, jeb, precīzāk, dvēseli, kura atceras, jo viņā ir šī lielā atmiņu glabātuve ar daudzajiem kambariem,

¹⁷ *Praesens nullum habet spatium*, Conf. XI,xv,20.

¹⁸ Šī iemesla dēļ bieži Augustīna laika teoriju sauc par psiholoģisku laika attēlojumu.

¹⁹ Conf. XI,xx,26.

²⁰ "Tādēļ man liekas, ka laiks nav nekas cits kā izstieptība, bet, kādas lietas, nezinu. Brīnums, ja ne pašas dvēseles." (Conf. XXVI,33)

²¹ Sk. Conf. VII,xx,26.

no kuriem var izvilkt laukā katru reizi to, kas nepieciešams, tad šī dvēsele neapšaubāmi kaut ko atceras no pagātnes. Ja tā atceras kaut ko dzīves laikā iemācītu vai piedzīvotu, tad šī *atceršanās ir saistīta ar laiku pagātnē*. Epistemoloģiski tam ir *repetitio – mater studiorum* funkcija, kā arī izziņas nozīme, secinot no vienām lietām par citām.

Tomēr šeit ir problēma, proti: “Tā kā pagātne neeksistē, tad tiešas zināšanas mums varēja būt tikai tad, kad tā eksistēja. Tādēļ pagātnes atceršanās (un jebkura runāšana par pagātni) ir kaut kāda veida versija par pagātni, ko mēs saglabājam savos prātos.[...] Problēmas attiecas uz zināšanu par sensibilo lietu turpināšanos, no kurām īstas zināšanas var tikt saņemtas tikai tieši.[...] Pat ja mums kaut kad bija zināšanas par to, kas ir pagājis, kā mēs varam mēģināt tās saglabāt? [...]”²²

No otras puses – ja dvēsele atceras (meklē atmiņā) kaut ko, ko tā nav iemācījusies dzīves laikā (kā laimīgu dzīvi u.tml.), tad šī *atceršanās ir saistīta ar kaut ko ārpus laika esošu*, kaut ko mūžībā, pirms laika bijušu.

Jebkurā gadījumā tai ir saistība ar kaut kāda veida *dvēseles preeksistenci*, lai gan ne dvēseļu transmigrāciju no viena ķermeņa otrā, jo tad varētu runāt par laiku, tikai citā, esošu lietu atcerēšanos. Tomēr, lai gan ir vairāki Augustīna pētnieki, kas domā, ka dvēseles preeksistenciālisms ir būtiska Augustīna teoloģijas daļa²³ un ka Augustīnam visa teoloģija sastāv no tikpat daudz neoplatonisma iespaida, cik daudz kristietības, tomēr runāt par atcerēšanos kā epistemoloģisku kategoriju, ietverot dvēseles preeksistenci, var tikai pavisam nelielu Augustīna radošās darbības periodu – no 386. līdz 391. gadam²⁴, kas gan, tiesa, ir

²² J.M. Rist, *Augustine: Ancient Thought Baptized* (New York: Cambridge University Press, 1994), p.47.

²³ Sevišķi Roberts O'Connell visos savos darbos, piem., R.J. O'Connell, *Saint Augustine's Confessions – The Odyssey of Soul* (New York: Fordham University Press, 1989).

²⁴ Kā norāda Leo Svinijs, jautājums par Augustīna neoplatonismu ir kontroversijas centrā jau kopš 1888. gada, kad to uzdeva Ž. Buasjē (G. Boissier), 1918. gadā atkārtoja P. Alfariks (P. Alfaric) un 1950. gadā no jauna uzdeva viens no fundamentālākajiem Augustīna “Confessiones” pētniekiem P. Kursells (P. Courcelle): L. Sweeney, *Was St. Augustine a Neoplatonist or a Christian? Old Question, New Approach.// In Collectanea Augustiniana* (New York, 1990).

tikai dažus gadus pirms *Atzīšanās* sarakstīšanas (ap 397.-98. gadu), jo arī pats Augustīns daudzus savos darbos vēlāk šīs domas vairs neatbalsta.²⁵

Protams, Augustīna domām par atmiņas un atcerēšanās (būtībā var runāt par atmiņām daudzskaitli, runājot par kaut ko laicīgu, *a posteriori*, un par atmiņu kā kaut ko metafizisku, *a priori*) lomu cilvēka ziņas procesā ir daudzas paralēles ar Plotina mācību par *ἀνάμνησις*, tomēr šķiet, ka, jau rakstot *Atzīšanos*, Augustīns šo atcerēšanos saprata citādi nekā Plotīns.

Tomēr, "kad Augustīns sāka pārveidot (un tad apzināti noliegt) platonisma teoriju par atcerēšanos – iespējams, ap 389. gadu, kad rakstīja *De magistro*, – viņš atklāja, ka saduras ar to pašu fenomenu un tām pašām epistemoloģiskajām grūtībām, kas mudināja Platonu formulēt šo teoriju. Tādēļ, lai gan Augustīns atmeta uzskatu, ka mācīšanās ir tā atcerēšanās, kas ir piedzīvots vai tieši zināts kādā iepriekšējā dzīvē, viņš pieņēma gan darbā *De magistro*, gan vēlāk *Confessiones*, ka mēs savā *atminā* glabājam nemateriālu principu kopumu (*rationes*) vai iespīestas, *ierakstītas idejas*, priekšstatus (*impressae notiones*), kas liekas līdzīgi vismaz zināmam skaitam Platona formu: piemēram, laimei, patiesībai un (īpatnējā ceļā) Dievam. Šīs lietas vairs nav saglabātas iepriekšējās dzīves atmiņās, bet tās zināmā mērā ir cilvēka dvēseli veidojošas."²⁶ Šajā sakarā var redzēt arī saistību starp milestību un ierakstītajām idejām – milestību var salīdzināt ar atmiņas iedegšanos par vecu paziņasos.²⁷

Par to, ka šādi ierakstīti priekšstati, atcerēšanās jeb atmiņas par laimīgu dzīvi ir, Augustīns ir pārliecināts, viņš tikai nezina, "kādā veidā"²⁸ tās ir:

"Tas, ka atmiņā ir zināšanas par laimi, šķiet nenoliedzams, bet veids, kā tās rodas vai nāk, paliek mikla."²⁹

²⁵ Piemēram, O'Deilījs (O'Daly) visur runā par to, ka visi Augustīna agrīnie teksti, kur parādās atcerēšanās, ir jālasa figuratīvi, ar to saprotot teoriju par zināšanām caur ilumināciju; Augustīns nekur neesot pieļāvis preekstenci, runājot par zināšanām, un nekad zem tā neesot parakstījis. Citi (sev. O'Connell (1980), Teske (1985)) tam pilnīgi nepiekrīta, kā arī senāki teologi (sev. Gilson, 1960), bet, kā uzskata Dž. Rīsts (J. Rist), tas, ka viņš pieņēma, ka mūsos iespīesta ideja par laimi, neradās no šīs teorijas un nav ar to jāaizstāv.

²⁶ J.M. Rist, *Augustine...*, p.31.

²⁷ Sk. *De Trin.* 9,16,11; 11,7,12; 13,1,2.

²⁸ *Conf. X,xx,29.*

Un Augustīns norāda uz to, kas vairs neļauj domāt par viņu kā pārliecinātu dvēseles preekstenciālisma aizstāvi, proti: "...kādreiz jau mēs esam bijuši laimīgi (vai nu katrs atsevišķi, vai arī *tajā cilvēkā*³⁰, kas pirmais grēkoja, kurā arī mēs visi esam miruši un kura dēļ mēs visi esam dzimuši ar grēku)."³¹

2. *Prom no "distentio" laikā, ar "extentio" uz mūžību un caur "illuminatio" – pie patiesības (epistemoloģiskas un eksistenciālas)*

Tas, ka mēs zaudējam šo laimi, šo zināšanu par laimīgu dzīvi, patiesību, Dievu, tās ir sekas Ādama grēkam (kā arī mūsu izziņas ierobežotība mūsu sašķeltībā, izstieptībā – *distentio* – laikā), bet mēs to visu atgūstam Kristū (ar mūsu stiepšanos – *extentio* – pie Viņa). Šķiet, tieši tādēļ Augustīna epistemoloģijā tik būtisku vietu ieņem iluminācijas (*illuminatio*) jeb apgaismošanas mācība. Un tieši tāpēc arī pagātnes atceršanās ir jāaizstāj ar tagadnes atcerēšanos³², kā to, pēc Klausa Groca domām, saprot Augustīns. Varbūt tiešām šo vienmēr ilgstošo, transcendentu tagadni, uz kuru jāvērs uzmanība, lai atcerētos laimīgo dzīvi, mēs varam saistīt ar *mūžīgā Kristus nākšanu laikā*.

Ja pēc Ādama grēka mēs esam zaudējuši laimīgo dzīvi un arī mūžību, tad iznāk, ka *laiks ir kaut kas slikts*, uz ko arī norāda Augustīna lietotais "*distentio*" ar negatīvo priedēkli "dis-", kā arī citi līdzīgi uz laiku attiecināti vārdi. Tādēļ O'Konnel raksta, ka dvēsele krit no kontemplatīvās mūžības laika izkaisītībā un sašķeltībā³³. Un viņam viss ir "skaidrs" – dvēseles eksistence laikā, tās iegrimšana darbībā ir tās kritušā stāvokļa liecība. Tomēr ir atšķirība, jo Plotīns ar šo krišanu saprata tapšanu kā tādu, kristietībā savukārt ar krišanu saprot grēkā krišanu, kas notika pēc radīšanas, pašu radīšanu vērtējot kā pilnībā pozitīvu aktu. Tādēļ uzskats, ka "mūsu esamība laikā ir sods par grēku"³⁴ un Kristus nākšanas mērķis bijis "atbrīvot mūs no laika"³⁵, nav gluži adekvāts un pilnībā

²⁹ G. O'Daly, *Augustine's Philosophy*...p.203–204.

³⁰ Proti, Adamā.

³¹ Conf. X,xx,29.

³² "Die Erinnerung an etwas Vergangenes durch die Erinnerung an etwas Gegenwärtiges ersetzt." K. Grotz, *Die Einheit der "Confessiones"* (Tübingen, Inauguraldissertation, 1970), S. 55.

³³ Sk. O'Connel, *The Odyssey*... p.142.

³⁴ R. J. Teske, *Paradoxes of Time*... p. 30.

³⁵ *Ibid.*, p.31.

kristīgs. Tāpat arī Augustīna inteorizētā laika koncepcija nebūt nav nesavienojama ar Bībeles objektivizēto vēsturisko laiku, jo, šķiet, ka pirmā parādās tikai domāšanā par otro.

Un Varbūt Augustīns ar šiem visnotaļ negatīvajiem vārdiem, kas attiecināti uz laiku, aicina nevis pamest šo pasauli, bet gan *ienest, precīzāk – laut ienākt, mūžībai laikā* (kas, protams, ir metafora), kā līdzīgi uz neoplatonisma un kristietības "metafizikas" atšķirībām norāda arī L. Svinījs: "Plotīna metafizika atšķiras no kristietības ar indivīda nenovērtēšanu. Plotīnam individualitate vai indivīds ir tas, kas rodas, atkritot no Viena. Tā ir atkrišana sašķeltībā. Tas ir kaut kas negatīvs, neesamība, nerealitāte... Kristietībā katrai ziedam un cilvēkam ir vērtība pašam par sevi. Dieva Dēls iemiesojās vēsturē kā individuāla cilvēciska būtne, lai varētu pestīt individuālu virietu un sievieti."³⁶

Un tomēr – kur tad ir šī laika negatīvā bīstamība? Tā tomēr slēpjas šajā vārdā "dientio", jo mēs līdz ar laiku izšķīstam, kļūstam par neko, kā norāda Svinījs: "Es esmu izšķiests, izvilīts un izstiepts uz to, kā nav"³⁷. Šajā stāvoklī es pats esmu tas, kas tiecas uz neesamību un nerealitāti..., un laiks ir šī tendence, tādējādi es esmu laiks."³⁸

Tāpat bez mūžīgās realitātes klātesamības cilvēks ir "*prope nihil*". Bez dievišķās un mūžīgās gaismas cilvēks patiešām var kļūt par neko laikā. Un Augustīns saka par sevi: "Es nevēlējos sašķelties zemes labumos, šķiezdams laiku un izšķiests laikā, kad Tavā mūžīgajā vienkāršībā man bija cita labība, vins un eļļa."³⁹

Sajā sakarā ir interesanti, ka A. Buhers raksta, ka "Augustīnam "*occultum*" ir neesamības izziņa pašā izziņā. Augustīnam "*occultum*" nav ontoloģisks jēdziens, bet gan izziņas kritisks jēdziens"⁴⁰. Ar šo citātu, kurā tiek runāts par Augustīna frāzi, ka laiks nāk un aiziet kaut kādā apslēptībā⁴¹, es vēlos norādīt,

³⁶ L. Sweeney, Was St. Augustine... p. 410.

³⁷ Proti, pagātnes un nākotnes.

³⁸ L. Sweeney, Was St. Augustine... p. 412.

³⁹ Conf. XI, xxix, 39.

⁴⁰ A.J. Bucher. *Der Ursprung der Zeit aus dem Nichts. Zum Zeitbegriff Augustins. // Recherches Augustiniennes*, Vol. XI (Paris, 1975).

⁴¹ "Ex aliquo procedit occulto, cum ex futuro fit praesens, et in aliquod recedit occultum." (Conf. XI, xvii, 22)

ka varbūt *cilvēks pats nesašķīst laikā, bet tas var notikt nepareizā izziņā*, jo patiešām – šis “*distentus*” jau tiek attiecināts uz cilvēka dvēseli, kas mēra laiku. Pati cilvēka esamība laikā vēl viņu neapdraud, drauds ir šī laika uztveršana par vienīgo esamību, izslēdzot mūžību; faktiski te vairāk būtu runa jau par “*saeculum*” (kā pievēršanos laicīgām, sekulārām vērtībām), nevis “*tempus*”. Ne velti Augustins runā arī par divu veidu zināšanām: “*sapientia*” un “*scientia*”.

Un, kā jau minēts, ar jēdzienu “*extentio*” Augustins norāda uz to izeju, kuru viņš saredz, proti, ko viņš ir izlasījis Pavila Vestulē filipiešiem⁴² (3,13–14): “Braļi, es vēl nedomāju, ka pats būtu to satvēris, bet vienu gan – aizmirsdams to, kas aiz manis, stiepdamies (*extentus*) pēc tā, kas priekšā, es dzenos pretim mērķim, goda balvai – Dieva debesu aicinājumam Jēzū Kristū.” Šī *stiepšanās pretim mūžībai*, prom no laika, šis vārds “*extentio*”, ko Augustins ar Pavila palīdzību ir pret-nostatījis “*distentio*”, kļūst par būtisku atrisinājumu Augustina laika un arī izziņas mācības problemātikā, un “Augustīns to jau uzsver savos agrinajos traktātos un visvairāk – darbā *De Trinitate*”⁴³. Turklāt izstieptība laikā un stiepšanās uz mūžību ir lielāks pretstats, nekā latviskajā tulkojumā izklausās⁴⁴, lai gan arī latīņu valodā tie ir vienas saknes vārdi ar dažādiem priedēkļiem.

Springhilas koledžas profesors Šerijs Kacs⁴⁵ ir Augustīna epistemoloģiju nosaucis par *inkarnatīvu*. Un patiešām – ja mēs gribam zināt vai vismaz iztēloties patiesību, vēl konkrētāk un pilnīgāk – Dievu, tad mums ir nepieciešams, lai šajā laicīgajā pasaulē ienāk mūžīgais, iespīd Dieva gaisma (līdzīgi kā tas ir ar Kristus inkarnāciju pestīšanas labad), tā arī mūsu zināšanu dēļ ir nepieciešama Dieva žēlastība, Dieva gaisma, kas, Jāņa evaņģēlija vārdiem runājot, apgaismo katru cilvēku, – tas tiek dēvēts par Augustīna *iluminācijas* teoriju.

⁴² Šķiet, tas tiešām ir istais avots, lai gan Augustīna laika diskusijās parādījās termini *diavsthma*, *diavstasi*, *paravtasi* un tas ļoti atbilst Plotina frāzei: *diavstasi* “*ouj-n zwh*” *crovnon* *eij-ce*.

⁴³ G.J.P. O'Daly, *Time as Distentio and St. Augustine's Exegesis of Philippians 3,12–14* (Paris, 1977), p.271.

⁴⁴ Latiniski: “*non distentus, sed extentus*” (Conf. XI,xxix,39).

⁴⁵ Shery Katz, *Memory and Mind: an Introduction to Augustine's epistemology* (internetā).

Augustīna iluminācijas teorija ir "intuīcijas teorija, teorija par tiešu kontaktu un piedalīšanos dievišķajā gaismā"⁴⁶. Augustīns lieto salīdzinājumu: tāpat kā acij saules gaisma palīdz saredzēt lietas, tāpat arī cilvēka dvēselei Dieva gaisma palīdz saredzēt mūžīgo patiesību. Tomēr "iluminācijas teorija nav domāta, lai noliegtu prāta īpašo izziņas spēju. Tā nav pārdabiska invāzija cilvēka prātā. Gluži pretēji, tas ir līdzeklis, kā tiek realizēta cilvēka patiesā mentālā daba"⁴⁷.

No vienas puses, "*distentio*" norāda uz šo prāta izstieptību, kas ļauj domāt par laicīgo, domāt laikā, atcerēties, secināt. Atmiņa ir tā, kas ietver visas kognitīvās spējas, tajā ir zināšanas un pieredzes, sajūtas, uztvērumi, domas, sapņi, cerības, bailes, sevis apzināšanās. Caur atmiņu (tātad šo diezgan būtisko instrumentu izziņas procesā) "gan pagātne, gan nākotne kļūst tagadne"⁴⁸. "Caur mūsu atmiņu mēs paši saglabājam savas mentālās eksistences kontinuitāti pāri laikam."⁴⁹

No otras puses, šī cilvēka sašķeltība, fragmentārums, izstieptība laikā, šis "*distentio*" un laiks vispār ir kā traucēklis izziņā. Faktiski pat šajā ziņā var runāt nevis par Augustīna mācību par laiku, bet gan *pret* laiku, jo mūžība ir tā pozitīvais pretpols. Turklāt Augustīns tic, ka "Dievs perfekti zina pagātnei, ja viņš perfekti to var saturēt tagadnē, bet mēs – nepieciešami zemākas būtnes – ciešam no nepilnīgas atmiņas vai vismaz – kopš grēkā krišanas – no nepilnīgas spējas atcerēties... Tas, ko Augustīns stāsta Dievam par savu pagātnei, ir lietas, kas bija ierakstītas viņa atmiņā un piegādātas viņam no maņām. Bet Dievam nav maņu, un būtu jāuzskata, ka Viņam ir tikai zināšanas par mūžīgo un nemainīgo."⁵⁰

Turpretim cilvēks par izziņu ārpus laika var runāt tikai mistiskā pieredzē (tādā kā Ostijas vizija, tādā, kā daudziem kristīgiem mistiķiem, savā ziņā – tādā, kā Plotīnam). Bet cik daudzi cilvēki to spēj? Cik daudzi spēj ieiet mūžībā?

Augustīns piedāvā nevis ieiešanu, bet stiepšanos ("*extentio*") uz mūžību, alkšanu pēc debesu lietām,

⁴⁶ C.E. Scheutzinger, *The German...* p. 77.

⁴⁷ G. O'Daly, *Augustine's Philosophy...* p. 206.

⁴⁸ S. Katz, *Memory...*

⁴⁹ J. Rist, *Augustine...* p. 84.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 79.

ticību Kristus dotajam (un *ticība* vispār ir būtisks priekšnoteikums, lai notiktu iluminācija, un tikai *ticība* var darboties to lietu izziņā, kas neatrodas šeit laikā un nav izziņāmas ar maņām, piemēram, Dieva Trīsvienība, ko Augustīns diezgan skanīgi pasaka vienā no savām vēstulēm: "*Praesentia videntur, creduntur absentia*"⁵¹), un epistemoloģijā precizāk – ļaušanu, lai prāts tiek Dieva Gaismas izgaismots, lai tādējādi caur šo starpnieku Kristu dvēselē iespīdētu, izgaismotos Dieva mūžība.

Summary

St. Augustine's Teaching on Time and its Connection with His Epistemology

The article deals with the question of time as a key element of St. Augustine's epistemology, especially in focusing on Books X (on the way how a soul seeks God, including in the memory) and XI (on the time, especially how we measure it) of his *Confessions*.

The words that help us to understand St. Augustine's thoughts are: "distentio", "extentio" and "illuminatio". Distention provides us with the possibility to think in time, to remember and keep something from our past, and memory helps us to have this connection with any thought or deed in the past – in time.

On the other hand, distention is a negative power that stretches and splits us: we are distended in time. Adam's sin and being in time has caused the loss of the direct connection between human life and God, of forgetting the happy life and Truth, which is God Himself. Without divine eternity, man disintegrates in time, which can happen through false cognition of things that are subject to time.

Thus, we have to strive to extend our eternity (not to break in, for we can speak about the cognition outside the time only in a mystical experience, which is accessible only to a few), to believe, to let the Light of God come into our souls, and to let Christ illuminate our mind so that we could know and understand anything.

The right cognition of epistemology helps time not to be negative if our souls are turned and open to eternity, which has come into time through Jesus Christ.

⁵¹ (Klātesošās lietas tiek redzētas, klāt neesošas – ticētas.)
Ep. 147,2,7.

Olga Gļebova¹

Radikālais feminisms angļu literatūrā un valodā

Mūsdienās feminisms ir viena no visietekmīgākajām un pretrunīgākajām socioloģiskajām teorijām, vienlaikus tā ir arī populāra politiska kustība ASV un Rietumeiropā. Mūsdienu feminismu ir grūti viennozīmīgi noformulēt, jo tas ir daudzveidīgs. Bez trim pamatvirzieniem – liberālā feminisma, sociālistiskā feminisma un radikālā feminisma –, kuri feminisma ietvaros triumfēja t.s. otrā viņa laikā (1960-tie līdz 1980-tie gadi) un turpina pastāvēt arī mūsdienās, šodienas feminisma ietvaros pastāv arī tādas viena otru izslēdzošas, bet vienlaicīgi arī krustojošās plūsmas kā, piemēram, afroamerikāņu feminisms, amazoņu feminisms, anarhofeminisms, kultūras feminisms, ekofeminisms, eksistenciālais feminisms, individuālais feminisms, psihoanalītiskais feminisms, postmoderniskais feminisms, lesbiskais separātiskais feminisms u.c. Par spīti tādai daudzveidībai visu feministisko teoriju kopsaucējs ir politiskās, ekonomiskās un sociālās vienlīdzības principa viriešu un sieviešu starpā apliecināšana. Savukārt iemesli un metodes, ar kādām tiek apkarota viriešu un sieviešu nevienlīdzība sabiedrībā, ievērojami atšķiras. Dažādas feministiskas teorijas viena no otras pirmkārt atšķiras ar to, ka balstās uz dažādām personības teorijām: tās var uzsvērt vai nu līdzības, vai arī atšķirības viriešu un sieviešu starpā.

Šis raksts ir veltīts radikālajam feminismam un tā ekstrēmajām izpausmēm. Rakstā tiek aplūkota radikālā feminisma izcelšanās, tā atšķirības no liberālā

¹ No krievu valodas tulkojusi E. Sinkeviča.

un sociālistiskā feminisma; īsi tiek iezīmēti radikālā feminisma pamatpostulāti un sniegta to kritika no dažādām pozīcijām, kā arī apspriests radikālā feminisma nākotnes redzējums analītiķu skatījumā.

Lai parādītu radikālā feminisma ietekmi uz mūsdienu Rietumu sabiedrību un sniegtu dziļāku priekšstatu par šo ideoloģiju, ilustrāciju vietā tiek izmantoti mākslas darbi, kas ņemti galvenokārt no amerikāņu literatūras un kas no socioloģijas skata punkta var tikt izskatīti vai nu kā dokumenti, kas liecina par noteiktām sociālām parādībām, kuras ir īpaši interesantas radikālā feminisma ideologiem, vai arī kā šīs ideoloģijas produkti, kas atklātā vai slēptā veidā veicina tās izplatību ar mērķi izmainīt pastāvošo sociālo kārtību vai arī, tieši pretēji, kritizē šo ideoloģiju. Rakstā īsi tiek skarts arī jautājums par radikālā feminisma ietekmi uz mūsdienu angļu valodu saistībā ar t.s. "politiskā korektuma" (*political correctness*) parādību.

Radikālais feminisms (tā mūsdienu izpratnē) galvenokārt saistās ar kustības par pilsoņu tiesībām attīstību ASV 1960-to gadu vidū, kad dažādu sabiedrībā diskriminēto slāņu protesti sievietes iedvesmoja uz līdzīgu protesta kampaņu rīkošanu, masu agitāciju un sociālu kritiku ar nolūku – uzlabot savu stāvokli sabiedrībā. Par radikālā feminisma kustības ideoloģisko pamatlicēju tiek uzskatīta Simona de Bovuāra (*Simone de Beauvoir*), pasaulē slavenā bestsellera "Otrais dzimums" (*Le Deuxième sexe*, 1949) autore.

Sākumā radikālais feminisms veidojās kā mazskaitlīga balto amerikāniešu margināla kustība, kuras bija piederīgas vidējam slānim un kurām bija augstākā izglītība. Tomēr ļoti drīz šī kustība paplašinājās un pārvērtās par populāru un karojošu feminisma avangardu.

Radikālais feminisms izveidojās kā reakcija uz liberālo (mēreno) feminismu, no vienas, un sociālistisko (marksistisko) feminismu, no otras puses. Liberālais feminisms ir reformiska kustība, kuras pārstāvji cīnās par vienlīdzīgām cilvēktiesībām sievietēm – ar izmaiņām likumdošanā pastāvošo politisko un ekonomisko struktūru ietvaros. Atšķirībā no liberālā radikālā feminisms noliedz sieviešu integrācijas iespēju sabiedrības dzīves sfērās, jo uzskata, ka sieviešu pakļautais stāvoklis izriet no paša sociālā, proti, patriarhālā sabiedrības modeļa, kā rezultātā patiesa sieviešu atbrīvošanās būtu iespējama tikai tad, ja pašos pamatos tiktu izmainīta pastāvošā sociālā

struktūra. Sociālistiskais feminisms, kas balstās uz vēsturiskā materiālisma filozofijas pamatiem, visu sociālo problēmu cēloni redz dzīves materiālajā sfērā. Radikālais feminisms noliedz sociālistiskā feminisma redzes viedokli, saskaņā ar kuru sieviešu nevienlīdzības cēlonis ir meklējams sabiedrības kapitālistiskajā uzbūvē, bet sieviešu atbrivošanās var tikt īstenota ar sociālās revolūcijas palīdzību. Radikālais feminisms kritizē sociālistiska feminisma personīgās, kā arī garīgās pretošanās noliegumu cīņā par sociālo pārkārtošanos.

Atšķirībā no liberālā un sociālistiskā feminisma radikālais feminisms cenšas izcelt vīriešu un sieviešu nevienlīdzības dziļākos cēloņus. Balstoties uz vārda "radikāls" etimoloģiju, kurš radies no latīņu vārda *radix*, kas nozīmē "saknes", radikālais feminisms uzsver, ka atšķirībā no liberālā feminisma, kurš tikai "apcērp" patriarhātu, tas izrauj to ar saknēm (*Sarachild, 1973*).

Nepastāv vienota radikālā feminisma teorija, bet ir iespējams izcelt dažas kopīgas pamatnostādnes. Radikālās feministes uzskata, ka sieviešu pakļaušanai ir galvenokārt bioloģisks pamats un tā sakņojas tajā, ka vīrieši kontrolē sieviešu seksualitāti un reprodukcijas spēju, kas var tikt īstenota ar laulības un ģimenes institūciju palīdzību. 1960. gados populārais lozungs "The Personal is Political" ("Personiskais – tas nozīmē politiskais") izsaka šo radikālā feminisma pamatdogmu.

Pēc slaveno feminisma kritiķu S. Gubāra, G. Grina un K. Kāna domām, viens no svarīgākajiem literatūras tekstiem, kurā metaforiski attēlota patriarhālās kontroles pār sieviešu seksualitāti ideoloģija, kā arī protests, kas vērsts pret to, ir sieviešu romānu rakstnieces Karenas Blikšenas (*Karen Blixen*), kura rakstija angļiski ar pseidonimu Īzaks Dainesens (*Isak Dinesen*) stāsts "Baltā lapa" ("*The Blank Page*") no stāstu krājuma *Last Tales* (1957). Stāstā tiek aprakstīts sieviešu klosteris Portugālē, kura mūķenes ir izslavētas ar savu māku izaudzēt, savērpt un noaust vissmalkāko līnu visā valstī. Daudzus gadsimtus viņām bijusi privilēģija līnu kāzu palagus piegādāt karaļu ģimenes princesēm. Šie palagi ar asiņu traipiem nākamajā rītā pēc kāzām tikuši izkārti pār pils balkonu, un karaļa galma pārvaldnieks svinīgi teicis: "Mēs paziņojam, ka viņa bija jaunava". Klosterī ir galerija, kurā apzeltītos rāmjos karājas no karaļu kāzu palagiem izgriezti kvadrātveida gabali, uz kuriem redzamas izbalējušas kāzu nakts pēdas. Katru

rāmi rotā zelta plāksnite, uz kuras iegravēts princeses vārds. Savas turpmākās dzīves laikā princeses mēdza doties uz klosteri svētoceļojumā un "ar slepenu prieku" apmeklēt galeriju, domājot par vēsturi, ko stāsta audekli. Tomēr šis garās audeklu rindas vidū bija kāds audums, kas atšķirās no citiem. Kaut gan arī tas bija ierāmēts apzeltītā rāmi un tam klāt bija plāksnite ar karaļnama gērboni, uz tās nebija vārda, bet lina audums rāmi bija sniegbalts kā balta lapa. Tieši šī tiri baltā auduma priekšā, grimstot dziļās pārdomās, visbiežāk mēdza uzkavēties vecās un jaunās princeses.

Literatūras feministiskās kritiķes "baltās lapas" tēlu interpretē kā "noslēpumainu, bet ārkārtīgi spēcīgu pretošanās aktu" (Gubar 1981:259), kā vienas sievietes izaicinājumu patriarhātam, neskatoties uz to, ka tas viņai varēja maksāt reputāciju vai pat dzīvību (ibid.). Karenas Bliksenas stāstā viņas saskata spilgtu patriarhālās kultūras kritiku. Pēc viņu domām, Bliksenas isteno valdošā vīriešu domāšanas veida un vīriešu sociālās kārtības dekonstrukciju un rekonstruē sievietes dzīves pieredzi, kas agrāk bijusi apslēpta vai nepamanīta (Green and Kahn 1986:6).

Radikālais feminisms uzskata, ka patriarhālais ģimenes modelis izolē un ierobežo sievietes un ir šķērslis tam, lai viņas varētu pilnvērtīgi piedalīties dzīves sabiedriskajā sfērā. Radikālais feminisms asi kritizē patriarhātu par vīriešu sabiedrisko funkciju ierobežošanu līdz mātes funkcijām, kas tiek uzskatīta par viņu piemērotāko un vienīgo lomu sabiedrībā. Radikālais feminisms uzsver, ka radīt vai neradīt pēcnācējus ir katras sievietes brīva izvēle. Tādēļ radikālais feminisms aizstāv vīriešu reprodiktīvas tiesības un kritizē pronatālisma doktrīnas.

Pēc radikālo feministu domām, tādas sievietes traģēdiju, kura dzīvo pasaulē, kurā dominē patriarhālais laulāto attiecības, vislabāk ir aprakstījusi Keita Šopēna (*Kate Chopin*) romānā "Atmoda" ("The Awakening"). Kaut arī šis romāns jau ir kļuvis par amerikāņu literatūras klasiku, tā publicēšana 1899. g. izraisīja skandālu, pēc kura grāmata tika nodota aizmirstībai, un lasītāji to no jauna atklāja tikai 1969. gadā, kad divos sējumos tika izdots Keitas Šopēnas darbu krājums. Kā atzīmē feministiskie kritiķi, "Atmodā" ir aprakstīta sievietes garīgā attīstība seksuālās un emocionālās autonomijas virzienā. Galvenā varone Edna Pontejē (*Edna Pontellier*) pilnībā noliedz sievietei tradicionālo sievas un mātes lomu, jo jūt, ka tā viņai traucē sasniegt personisko brīvību. Beigu

beigās viņa par sava "es" saglabāšanas līdzekli sabiedrībā, kas viņai neļāva iegūt to neatkarību, pēc kuras viņa ticās, izvēlas pašnāvību (Gilbert and Gubar 1985:991-993).

Feministiskajiem kritiķiem Edna Pontejē iemieso varoni, kas piepilda ārkārtīgi svarīgu misiju – pārskata sievietes lomu sabiedrībā un rikojas pretēji vispārpieņemtajām normām. Tomēr Ednas izvēlēšanās dīzas feminisma mocekles statusam vairāku kritiķu vidū, kuri veikuši romāna psihoanalītisku lasīšanu, rada šaubas (sk., piem., anonīmu eseju: "The Awakening by Kate Chopin", nav datēta). Tā vismaz daļēji norāda uz to, ka varones konflikts ar sabiedrību var tikt skaidrots ar viņas idiosinkrāziju, viņai raksturīgu tieksmi uz pašiznīcināšanos. Piemēram, viņas nicīgais viedoklis par vīru ir balstīts pastāvīgā nepareizā viņa uzvedības interpretācijā, kurā viņa ir gatava saskatīt tikai nevērīgu attieksmi pret sevi, neievērojot viņa laipnību un uzmanību. Rezultātā Ednas psihiskā nelīdzsvarotība noved viņu pie ārprāta un pašnāvības, kas diez vai var tikt raksturota kā vīrišķīga rīcība, bet Ednas tēls nevar būt adekvāts feminisma simbols.

Radikālais feminisms ir plaši pazīstams arī ar savu pornogrāfijas, seksuālās vardarbības, prostitūcijas, "piespiedu" heteroseksualitātes un lesbiešu diskriminācijas kritiku. Radikālais feminisms heteroseksuālismu uzskata par despotisku sistēmu, ko uzspiež patriarhālā sabiedrība un padara par normu. Pēc radikālo feministu viedokļa, tradicionālais patriarhālais heteroseksuālisms liedz sievietei personisku autonomiju un pārvērš viņu par objektu. Literatūras diskursā savdabīgs protests pret pieņemto sabiedrības normu diktēto nepieciešamību sievietei piedalīties heteroseksuālā aktā ir, piemēram, mūsdienu angļu dzejnieces Flēras Edkokas (*Fleur Adcock*) dzejolis "Pret pārošanos" ("Against Coupling", 1971). Šis dzejolis, kas uzrakstīts par agrāk nepiedienīgu un nepieļaujamu tēmu – "slavinājums aktam vienatnē" ("in praise of the solitary act), t.i., masturbācijai, – heteroseksuālu aktu rāda kā banālu, apnicīgu un grotesku izrādi, kam nepieciešamas īpašas dekorācijas, kostīmi un runas:

[...]

There is much to be said for abandoning
this no longer novel exercise –
for not "participating in
a total experience" – when

one feels like the lady in Leeds who had seen *The Sound of Music* eighty-six times; or more, perhaps, like the school drama mistress producing *A Midsummer Night's Dream* for the seventh year running, with yet another cast from 5B. Pyramus and Thisbe are dead, but the hole in the wall can still be troublesome.

I advise you, then, to embrace it without encumbrance. No need to set the scene, dress up (or undress), make speeches. Five minutes of solitude are enough – in the bath, or to fill that gap between the Sunday papers and lunch.

Tādējādi dzejoli tiek deromantizēts un semantiski pazemināts heteroseksuālais akts un vienlaicīgi apstiprināta sievietes seksuālā autonomija šī vārda visradikālākajā nozīmē.

Daudzas radikālās feministes uzskata, ka heteroseksuālas attiecības ir izvarošanas veids, jo vīriešos rada varas un prestiža izjūtu, bet sievietēs – pasivitātes un pakļautības sajūtu (piem., *Mehrhof and Kearon*, 1971). Līdzīgi uzskati atspoguļojas radikālā feminisma retorikā, kas "bagātinājis" angļu valodu ar tādiem neoloģismiem kā, piemēram, "legalized rapist" ("legalizēts izvarotājs") – izteiciens, ko radikālās feministes lieto vārda "husband" ("vīrs") vietā; "legalized rape" ("legalizēta izvarošana"), "domestic incarceration" ("mājas arests"), "legalized prostitution" ("legalizēta prostitūcija") – vārdi, kuriem būtu jāaizvieto vārds "marriage" ("laulība"); "unpaid sex-worker" ("bezalgas seksa strādniece"), "domestic incarceration survivor" ("izdzīvojuši mājas ieslodzītā") būtu jālieto vārda "wife" ("sievā") vietā; "heterosexual imperialism" ("heteroseksuāls imperiālisms") tiek lietots vārda "heterosexuality" ("heteroseksuālas attiecības") vietā; "body decolonization" ("ķermeņa dekolonizācija") nozīmē sievietes atteikšanos no piedalīšanās heteroseksuālas attiecībās un lēmumu kļūt par lesbieti.

Augstāk minētie, kā arī daudzi citi interesanti un absurdi radikālā feminisma jaunrades piemēri ir apkopoti humoristiskā izdevumā "Oficiālā politiski korrektā vārdnīca un rokasgrāmata" ("*The Official Politically Correct Dictionary and Handbook*"), ko 1995. gadā izdevuši Henrijs Bērds un Kristofers Sērfs (*Henry Beard and Christopher Cerf*). Grāmata izsmej

ASV politiskā korektuma parādību, t.sk. klišēto radikālā feminisma vārdnīcu un tās uzspiešanu sabiedrībai.

Radikālais feminisms kritizē "mīlestības" jēdzienu, apgalvojot, ka romantiska mīlestība ir tikai "patriarhāla mistifikācija", zem kuras maskējas piespiešana heteroseksuālās attiecībās (Jaggar 1981:265). Mīlestība sabiedrībā, kas balstās patriarhātā, pēc radikālo feministu domām, ir "neirastēniska atkarība" (Tax 1970), "izkropļots jēdziens", kam pamatā ir vēlēšanās kontrolēt partneri, bet ne pules piedalīties viņa garīgajā attīstībā (Kreps 1970).

Radikālo feministu domas daļās jautājumā par to, ar kādiem līdzekļiem sievietes diskrimināciju varētu likvidēt. Piemēram, t.s. kultūras feminisms piedāvā attīstīt un popularizēt sieviešu kultūru (mūziku, literatūru, ko ir radījušas sievietes), sieviešu pieredzi un sevišķās īpašības, kas reizēm var pieņemt radikālas formas, piemēram, menstruāciju slavīnāšana Šatlas un Redgrouvas (Shuttle and Redgrove, 1980) grāmatā. Kultūras feminisma pārstāves uzskata, ka sabiedrība ir jāizglīto no jauna uz tādu vērtību pamata, kuras ir nozīmīgas cilvēku attiecībās, kā atvērtība un uzticība. Separātiskais feminisms radies no šī radikālā feminisma spārna.

Dažas radikālā feminisma grupas aicina sievietes atteikties no bērnu dzemdēšanas un tās vietā izmantot jaunākās reprodūktīvās tehnoloģijas – no mākslīgās apaugļošanas līdz klonēšanai (piem., *Firestone*, 1970).

Ekstrēmiskāk noskaņots radikālā feminisma spārns, kura pārstāves uzskata, ka agresija sakņojas pašā vīrieša būtībā, propagandē pilnīgu atdalīšanos no vīriešiem un lesbiešu sabiedrības veidošanu (t.s. lesbiešu separātistes). Separātisma ideju raksturo slavenā radikālo feministu izveidotā frāze: "A woman needs a man like a fish needs bicycle" ("sievietei vīrietis nepieciešams kā zivij velosipēds"). Interesanti *en passant* pieminēt ironisku šī frazeoloģisma dekonstrukciju mūsdienu amerikāņu rakstnieces Lorijas Mūras (*Lorrie Moore*) stāsta "To Fill" (1985) fragmentā:

"In the Leigenbaum's employees' ladies' room, someone has written: I'm a virgin what is wrong with me? Beneath that, other people have written a string of feminist graffiti to reassure her, and underneath that, someone else has written in huge red letters: I don't care if I'm a fish, I still want a bicycle."

“Leigenbauma universālveikala darbinieku sievietes tualetē kāda bija uzrakstījusi: es esmu jaunava, kas ar mani nav kārtībā? Zemāk, lai viņu mierinātu, citas bija uzrakstījušas zināmo feminisma lozungu, bet zem tā visa kāda cita bija uzrakstījusi ar trekniem, sarkaniem burtiem: man ir nospļauties, ka esmu zivs, man vienalga ir vajadzīgs velosipēds”.

Autores ironiju izraisa naīvie centieni radikāli feminiskās klišejas izmantot seksuālās frustrācijas pārvarēšanai; Lorijs Mūra uzsver, ka nav iespējams ar radikālu ideoloģiju aizvietot vajadzību pēc mīlestības un tuvības, pēc harmoniskām vīrieša un sievietes attiecībām.

Visniknākais un šokējošākais pretvīriešu retorikas piemērs ir *The SCUM Manifesto*, ko sarakstījusi Valērija Solanasa (*Valerie Solanas*). *SCUM* manifesta nosaukumā ir savdabīga vārdu spēle: no vienas puses, tā ir Solanasas dibinātās biedrības nosaukuma – *The Society for Cutting Up Men* (“Vīriešu iznīcināšanas biedrība”) abreviatūra, kas tiek lietota arī šīs biedrības biedru apzīmēšanai; no otras puses, *scum* ir angļu vārds, kas nozīmē “nolaidies cilvēks”, “sabiedrības padibenes”. Solanasai vārds *scum* iegūst pozitīvu konotāciju un apzīmē sievietes nekonformistes attiecībā pret patriarhālo sabiedrības modeli.

Solanasas pamatēze ir, ka vīrietis nav pilnvērtīga cilvēciska būtne: vīrieša Y hromosoma ir nepilna sievietes X hromosoma, tādēļ vīrietis ir “nepilnīga sieviete” (“an incomplete woman”), “staigājošs aborta upuris” (“a walking abortion”). Vīrietim nav patieso cilvēcisko iezīmju, kuras ir sievietēm viņu ģenētisko īpašību dēļ. Tālāk Solanasa uzskaita visas vīriešu negatīvās īpašības un pārkāpumus un vaino viņus tajā, ka viņi cenšas novilkt sievietes līdz savam limenim. Manifesta tekstā ir ietvertas daudzas spilgtas un atmiņā paliekošas epigrammatiskas frāzes, kas attēlo cilvēku dzimuma vīriešu puses niecīgumu, piemēram:

“vīrieši ir emocionāli kropli” (“males are emotional cripples”); “vīrietis nav derīgs pat tam, lai būtu par tēviņu – dzimtas turpinātāju”, jo viņš “ir vainas, kauna, baiļu un nedrošības jūtu pārpilns, kuras tik dziļi ir iesakņojušās vīrieša būtībā, ka pat vislabākā izglītība tās var tikai nedaudz mazināt” (“the male is unfit even for stud service” because he “is eaten up with guilt, shame, fear and insecurity, feelings rooted in male nature, which the most enlightened training can only minimise”); “nosaukt vīieti par dzīvnieku

nozīmē viņam glaimot” (“To call a man an animal is to flatter him”); “vīrietim piemīt ķēniņa Midasa sliktais pieskārien – viss, kam viņš pieskaras, pārvēršas par mēsliem” (“the male has a negative Midas touch – everything he touches turns to shit”).

Atbildību par visām sociālajām problēmām Solanasa liek uz vīriešiem un piedāvā vienkāršu un efektīvu risinājumu: vīriešus iznīcināt. Otra viņas manifesta daļa ir sociālo reformu plāns, kas veicinātu tādas sabiedrības attīstību, kura sastāvētu tikai un vienīgi no sievietēm.

Solanasas manifests ir tik ekstrēms un atrodas tik tālu aiz visām veselā saprāta robežām, ka tiek uztverts kā parodija. Pēc kritiķa Bila Meijersa (*Bill Meyers*) izteikumiem, Solanasas manifests ir feminists *Mein Kampf*.

Bez šaubām, daži V. Solanasas biogrāfijas fakti dara saprotamāku viņas dziļo antipātiju pret vīriešiem. Kad viņa bija vēl bērns, viņa kļuva par seksuālas vardarbības upuri. Studiju laikā Merilendas štata universitātē viņa bija spiesta nodarboties ar prostitūciju, lai varētu apmaksāt mācības. *The SCUM Manifesto* tika uzrakstīts 1967. gadā un publicēts 1968. gadā, pēc tam kad Solanasa bija šāvusi uz 60. gadu popārta karali, slaveno amerikāņu mākslinieku un režisoru Endiju Vorholu (*Andy Warhol*). Solanasa bija cerējusi, ka Vorhols palīdzēs viņai publicēt manifestu. Tomēr viņa vienaldzība, kā arī Vorhola paziņu nievājošā attieksme viņu izprovocēja uz vardarbību. Vorholam bija jāšķīst par pirmo no tiem nederīgajiem vīriešiem, kurus SCUM biedrība bija apņēmusies likvidēt. Vorhola slepkavības mēģinājums neizdevās, bet Solanasai atnesa lielu slavu, viņas manifests tika publicēts un kļuva par vienu no radikālā feminisma kanoniskajiem tekstiem.

Interese par Solanasas personu no jauna atdzima 1996. gadā, kad tika laista klajā režisores Mērijas Haronas (*Mary Harron*) filma “Es šāvu uz Endiju Vorholu” (“I Shot Andy Warhol”) ar Liliju Teilori (*Lili Taylor*) un Džaredu Harisu (*Jared Harris*) galvenajās lomās.

Radikālais feminisms tiek pakļauts kritikai no vairākām pusēm. Tā bioloģiskais determinisms ignorē cilvēka individualitāti un sievietes un vīrieša lomu sabiedrībā aplūko kā nemainīgas, kas nozīmē, ka sievietes vienmēr būs vīriešu agresijas pasīvi upuri. Šāds pesimistisks skats ierobežo attiecību veidošanās iespēju dzimumu starpā.

Radikālās feministes tiek vainotas tajā, ka viņas stipri pārspilē sieviešu stāvokli kā patriarhālās sabiedrības upuriem. Ar savu "naida" kultu pret patriarhātu radikālais feminisms veicina negatīvisma jūtu izplatību sabiedrībā. Radikālais feminisms nomelno vīriešus, noved pie vīriešu nišanas, pie antagonisma padziļināšanās vīriešu un sieviešu starpā, pie seksuālas segregācijas. Radikālās feministes "vardarbnieka" birku piešuj visiem vīriešiem bez izņēmuma, jo, pēc viņu domām, visi vīrieši bauda patriarhāta radītās "vardarbības kultūras" privilēģijas. Nosodot heteroseksuālismu un propagandējot lesbisku dzīves stilu kā vienīgo iespējamo neatkarības iegūšanas veidu, separātiskais feminisms, tāpat kā tā kritizētais patriarhāts, ierobežo sieviešu seksualitāti.

Radikālais feminisms neņem vērā ētikas, izglītības un slāņu atšķirības sieviešu vidū un nerod saistību starp seksuālo diskrimināciju un citiem sieviešu diskriminācijas veidiem. Radikālais feminisms tiek apsūdzēts tajā, ka rikojas kā ideoloģiska policija un savu ideoloģiju uzspiež ar valodas manipulāciju palīdzību – ieviešot un izplatot "politiski korektu" frazeoloģiju. Radikālo feminismu kā antibibliisku un antikristīgu kustību kritizē arī Baznica (Turner n.d.; Grabinska 1999).

Radikālā feminisma ekscesus romānā "Pasaule Garpa acīm" ("The World According to Garp", 1978) kritizē Džons Irvings (*John Irving*). Irvings apraksta ekscentrisku radikālā feminisma grupu, kas saucas "Elēnas Džeimsas sabiedrība" ("The Ellen Jamesian Society"). Grupa iedvesmojas no Elēnas Džeimsas dzīves stāsta, kuru vienpadsmit gadu vecumā izvarojusi divi vīrieši, kuri viņai pēc tam nogriezuši mēli, lai viņa nevarētu izstāstīt par noziegumu. Elēnas Džeimsas biedrības biedrenes arī nogriež sev mēles, lai ar šo pašsākropļošanās aktu izteiktu protestu pret vardarbību. Irvings rāda šāda protesta veida absurdimu; viņš Elēnas Džeimsas biedrības biedres attēlo kā neprātīgus un bīstamus ļaudis, kuri Elēnas Džeimsas dziļo personisko drāmu ir pārvērtuši lētā politiskā izrādē, kuras vienīgais nolūks ir pievērst sev uzmanību. Irvings demonstrē radikālās ideoloģijas postošo ietekmi, kas pārvēršas fanātismā. Viņš uzsver t.s. dzimumu kara, divu radikālo plūsmu konflikta – fanātiskā feminisma un vīriešu šovinisma –, kas radušies kā seksuālās revolūcijas blakus produkti, absurdimu un bīstamību. Irvinga romānā vīrietis - sieviešu nīdējs nogalina romāna varoni Dženiju, bet

sieviete - vīriešu nidēja nogalina Dženijas dēlu, rakstnieku Garpu. Šie slepkavas sevi iemieso to, ko Irvings sauc par "mūsdienu fašisma garu, nacisma atdzimšanas veidu – neticamu pašapmierinātības un savas taisnības sajūtu, [vēlēšanos] ... audzināt, izlabot" (Reilly 1991:73). Romāns ir bridinājums par to, kas var notikt, ja radikālistu fanātiskā apsēstība gūs virsroku pār saprātu.

Citu kritikas veidu izvēlas Džeimss Finns Gārners (*James Finn Garner*), kurš pārveido tradicionālās pasakas, izmantojot radikālā feminisma stereotipus, un rada parodiskus tekstus, kas apkopoti grāmata "Politiski korektas pasakas" (*Politically Correct Bedtime Stories*, 1994). Tā, piemēram, "Sniegbaltīte" Gārners ironizē par feministiskā diskursa štampiem, kur sieviešu skaistuma jēdziens tiek definēts kā patriarhālās sabiedrības odioza konstrukcija, kas pazemo sievietes un izraisa viņās sacensības un antagonisma garu, kā nereāls standarts, ko uzspiež vīriešu hegemonija, kas sievieti traktē tikai un vienīgi kā objektu. Karaliene-pamāte, kas ir sievietes skaistuma vīriešu ideāla upuris, cieš no zema pašnovērtējuma, piedzīvo garīgu "atmodu" un nolemj savu dzīvi veltīt "sievietes dvēseles un ķermeņa atšķirtības savienošanai". Viņa un Sniegbaltīte kļūst par labām draudzenēm, rūķišu mājiņas vietā, kuri no turienes padzīti par vīriešu šovinismu, izveido dziednicu sievietēm un iemanto lielu slavu par ieguldījumu "visas pasaules masu savienības" attīstībā. Princis, kas pie septiņiem rūķišiem ārstējies no impotences jeb, kā viņam pašam labpaticis izteikties, no "negribētas fallocentriskās darbības izbeigšanās", dziednicā paliek strādāt par simpātisku un nekaitīgu tenisa treneri. Radikālā feminisma ideja savienojumā ar tradicionālo bērnu pasaku Gārneram ļauj radīt lielisku humoristisku efektu un parādīt mūsdienu jauninājumu absurdumu.

Kāda rādās feminisma nākotne? Pēc vairāku pētnieku domām, dzimumu līdztiesība sabiedrībā ir principā neiespējama. Visas līdz šim zināmās sabiedrības ir bijušas vai nu matriarhālas vai patriarhālas. Sieviešu ciņas par savām tiesībām rezultātā var notikt radikāla sabiedrības virzība matriarhāta virzienā. Tieši tādēļ radikālā feminisma ideoloģija nākotnē var saglabāties. Bez tam, daudzas jaunas sabiedriskās idejas to parādīšanās brīdī tiek uztvertas kā visai radikālas, bet laika gaitā kļūst vispārpieņemtas. Tā ir noticis ar mūsdienu liberālā feminisma idejām; pilnīgi

iespējams, ka vismaz daži radikālā feminisma postulāti pārcelsies liberālo kategorijā.

Citi pētnieki uzskata, ka ir iespējama radikālā feminisma nomaiņa ar alternatīvu teoriju, t.s. individuālo feminismu, kas atšķirībā no radikālā feminisma uzsver cilvēka dabas duālismu un noliedz iedzimtas psiholoģiskas atšķirības vīriešu un sieviešu starpā. Individuālais feminisms noliedz konfliktu dzimumu starpā. Fakts, ka sievietes pagātnē tikušas diskriminētas, nenozīmē, ka viņas noteikti tiks diskriminētas nākotnē. Individuālais feminisms nostājas pret vīriešu nišanas ideoloģiju, tas ir par iecietību seksa jautājumos, nosoda "politisko korektumu" un, pēc tā piekritēju domām, mūsdienu feminismā ienes skaidro saprātu (McElroy, 1998).

Par vienu no pirmajiem individuālā feminisma manifestiem var uzskatīt Ursulas Le Gvinas (*Ursula Le Guin*) romānu "Tumsas kreisā roka" (*The Left Hand of Darkness*, 1969), kurā autore mēģina dekonstruēt mūsu stereotipiskos priekšstatus par obligātiem sociālās uzvedības modeļiem sievietēm un vīriešiem, kā arī kultūras paradigmas, kas uztur šos stereotipus. U. Le Gvina izvēlas zinātniskās fantastikas žanru, kas tiek izmantots kā "domāšanas eksperiments", kā metafora, kas attēlo reālu mūsdienu sabiedrību. Le Gvina apraksta kādu civilizāciju uz izdomātas planētas Getenas (*Gethen*). Getenas iedzīvotāji nav ne vīrieši, ne sievietes, viņi ir androgīni, kuros apvienojušās abu dzimumu īpašības. Tā kā katrs planētas iedzīvotājs dažādos savas dzīves posmos var būt gan vīrietis, gan sieviete, visi sabiedrības locekļi spēj dzemdēt bērnus un nepastāv tradicionālais māšu un tēvu lomu dalījums. Šāda sabiedrības modeļa rezultātā nepastāv tādi krasi pretstati kā "stiprais-vājais", "aizsargātājs-aizsargājamais", "valdošais-pakļautais", kuru terminos tiek aprakstītas dzimumu attiecības patriarhālajā kultūrā. Getenas planētas iedzīvotāji nepazīst karu un izvarošanas. Vienādi pieņemama ir gan poligāmija, gan monogāmija. Rādot šādu sabiedrību, Le Gvina mēģina parādīt to, ka ir iespējama sarežģītas un attīstītas kultūras pastāvēšana, kurā nav patriarhālajai kultūrai tradicionālā sieviešu un vīriešu savstarpēji izslēdzošo lomu dalījuma. Le Gvina pasvitro, ka katrā cilvēkā ir virišķais un sievišķais pirmsākums, ka dzimuma pazīmes nav relevantas cilvēka personības vērtējumam, ka tikai, izejot ārpus mūsu stereotipiskajiem priekšstatiem par vīrieti un sievieti, mēs varēsim kļūt par īstiem cilvēkiem.

Literatūra

- Anonymous. "The Awakening by Kate Chopin", n.d. [<http://geocities.com/Athens/Crete/4158/awakening.html>], acc. 13.03.2001.
- Adcock, Fleur. "Against Coupling", [in:] Sandra M. Gilbert and Susan Gubar (eds) *The Norton Anthology of Literature by Women: The Tradition in English*. W.W. Norton and Company, New York and London, 1985, pp. 2245-2246.
- Beard, Henry and Christopher Cerf. *The Official Politically Correct Dictionary and Handbook*. Villard Books, New York, 1995.
- Beauvoir, Simone de. *Le Deuxième sexe*, 1949.
- Chopin, Kate. The Awakening, [in:] Sandra M. Gilbert and Susan Gubar (eds). *The Norton Anthology of Literature by Women: The Tradition in English*. W.W. Norton and Company, New York and London, 1985, pp. 993-1102.
- Dinesen, Isak. "The Blank Page", [in:] Sandra M. Gilbert and Susan Gubar (eds). *The Norton Anthology of Literature by Women: The Tradition in English*. W.W. Norton and Company, New York and London, 1985, pp. 1418-1423.
- Firestone, Shulamith. *The Dialectics of Sex: The Case for Feminist Revolution*. William Morrow, New York, 1970.
- Garner, James Finn. *Politically Correct Bedtime Stories*. Souvenir Press, 1995 (first edition 1994).
- Gilbert, Sandra M. and Susan Gubar. *The Norton Anthology of Literature by Women: The Tradition in English*. W.W. Norton and Company, New York and London, 1985.
- Grabinska, Teresa. "Kobieta w nauczaniu Jana Pawła II", [w:] Jan Prokop (red.), *Droga w trzecie tysiąclecie*. "Educator", Czestochowa, 1999, s. 43-52.
- Greene, Gayle and Coppelia Kahn. "Feminist Scholarship and the Social Construction of Women", [in:] Gayle Greene and Coppelia Kahn (eds), *Making Difference: Feminist Literary Criticism*. Methuen, London and New York, 1986, pp. 1-36 (first edition 1985).
- Gubar, Susan. "The Blank Page and the Issues of Female Creativity", [in:] *Critical Inquiry* (Winter), pp. 243-263.
- Irving, John. *The World According to Garp*. Dutton, New York, 1979.

- Jaggar, Alison. *Feminist Politics and Human Nature*. Harvester, Brighton, 1981.
- Kreps, Bonnie. "Radical Feminism 1", [in:] Anne Koedt et al. (red.), *Radical Feminism*. Crown Publishing Group, 1973.
- Le Guin, Ursula. *The Left Hand of Darkness*. Ace Books, New York, 1999.
- McElroy, Wendy. *The Reasonable Woman: A Guide to Intellectual Survival*. Prometheus Books, 1998.
- Mehrhof, Barbara and Pamela Kearon. "Rape: An Act of Terror", [in:] *Notes from the Third Year*, Women's Liberation Press, New York, 1972.
- Meyers, Bill. Review of *The SCUM Manifesto* by Valerie Solanas. AK Press, n.d., [<http://www.iii-publishing.com/scum.htm>], acc. 30.03.2001.
- Moore, Lorrie. "To Fill", [in:] *Self-help: Stories*. Warner Books, 1995.
- Reilly, Edward C. *Understanding John Irving*. University of South Carolina Press, Columbia, 1991.
- Sarachild, Kathie. "Consciousness-Raising: A Radical Weapon", [in:] *Feminist Revolution*, Random House, New York, 1978, pp. 144-150.
- Solanas, Valerie. *The SCUM Manifesto*. [http://www.cat.org.au/gender/SCUM_Manifesto.htm], acc. 30.03.2001.
- Shuttle, Penelope and Peter Redgrove. *The Wise Wound: Menstruation and Everywoman*. Penguin, Harmondsworth, 1980.
- Tax, Meredith. "Woman and Her Mind", [in:] Barbara Crow (ed.) *Radical Feminism: A Documentary Reader*. New York University Press, New York, 2000.
- Turner, Allan. "Radical Feminism: Anti-Bible, Anti-God and Anti-Christ", n.d., [[http://allanturner.com/article 12.html](http://allanturner.com/article%2012.html)], acc. 12.03.2001.

Summary

The article deals with radical feminism. It briefly discusses the origin of radical feminism, the differences between liberal and socialist feminism, and the basic tenets of radical feminism as well as their critique from a variety of perspectives. The article also considers the future of and alternatives to radical feminism. To show the impact of radical feminism on contemporary Western society and to provide a fuller insight into its ideology, the author draws on illustrations from a number of English and American literary works which from the sociological point of view may be

seen as documenting some social phenomena that radical feminists are particularly concerned with, or which as products of radical feminist ideology they may explicitly or implicitly be promoting. The article also touches upon the influence of radical feminism on the English language (the phenomenon of political correctness).

Egils Grīslis

**Konstantina Raudives
religiskās kultūrfilozofijas relevance**

Konstantins Raudive (30.4.1909.–2.9.1974.) ir pazīstams kā Zentas Mauriņas mūža draugs, kultūrfilozofs un rakstnieks. Viņa sarakstīto un tulkoto grāmatu raža ir bagāta.¹ Viņa izglītība ir bijusi plaša, valodu zināšanas – ievērojamas (Raudive lasīja

¹ Šeit apskatīšu tikai Raudives kultūrfilozofiskos darbus:
 I Dzīves kultūrai, Rīga, 1940.
 II Pārpersonīgais un personīgais, Rīga, 1943.
 III Der Chaomensch und seine Überwindung, Memmingen, 1951.
 IV Gaisma un mījkrēslis: Silvestra Pērķona memuāri, New York, 1967.
 V Laikmeta atjaunotāji, 1976, New York.
 Būs vietā pieminēt arī tulkojumus un romānus (sp. = Raudives tulkots no spāņu valodas, d = Zentas Mauriņas tulkots vācu valodā):
 Miguel de Unamuno, Migla (sp.), Rīga, 1935.
 Ramon del Valle Inclan, Pavasara sonata (sp.), Rīga.
 Armando Palacio-Valdes, Māsa San Sulpija (sp.), Rīga, 1935.
 Miguel de Unamuno, Dzīves traģiskas jūtas (sp.), Rīga, 1936.
 Miguel de Cervantes, Don Kichots (sp.) I daļa, Rīga, 1937.
 Miguel de Cervantes, Don Kichots (sp.) II daļa, Rīga, 1938.
 Don Kichots un mūsdienu cilvēks, Rīga, 1938.
 Dzīves kultūrai, Rīga, 1940, II izdevums, Rīga, 1942.
 Miguel de Cervantes, Parauga noveles (sp), Rīga, 1943.
 Silvestra Pērķona memuāri, I daļa, Rīga, 1944.
 Die Memoiren des Sylvester Pērķons (d), I daļa, Ziemets-
 hausen, 1947.

krievu, spāņu, franču, itāliešu, angļu, vācu un zviedru valodā) un viņa reliģiskās intereses – ierosinošas. Raudive dzimis Asūnē, Latgalē, viņa tēvs Vincents bija latgalietis un māte Rozalija baltkrievu izcelsmes.²

Iesāktās studijas Rīgas Katoļu seminārā Raudive nenobeidz, bet dodas uz Parīzi, Londonu un Madridi.³ Spānijā Raudive iegūst doktora grādu⁴ un daudzus gadus vēlāk saņem Upsalas Universitātes diplomu.⁵

Die Memoiren des Sylvester Perkons (d) II daļa, Memmingen, 1948.

Nolādētās dvēseles, Lübeck, 1948.

Die Memoiren des Sylvester Perkons (d), III daļa, Memmingen.

Divējādi dzīves veidi, Upsala, 1952.

Aiz pēdējām robežām, Upsala, 1952.

Dieva zīmogs, Toronto, 1953.

Neredzama gaisma, Toronto, 1954.

Jose Ortega y Gasset, Meditācija par mīlestību (sp.), Toronto, 1954.

Sapņi un istenība, Chicago, 1956.

Das unsichtbare Licht (d), Zürich, 1956.

Die Person als Hauptprädikat der Biographie: Literaturhistorische Studie, manuskripts, 1957.

Un piedod mums mūsu vainu, Chicago, 1959.

Asche und Glut (d), Memmingen, 1961.

Dzīvības bads, New York, 1964.

Heiligkeit und Zwielficht (d), Silvestra Pērkona trilogija vienā sējumā, München, 1966.

Unhörbares wird hörbar, Beitrag zur experimentellen Parapsychologie (d), Remagen, 1968.

Breakthrough (paplašināts Unhörbares..., Gerards Cross, 1971.

Voci dall' Aldila (itāliešu tulk. Unhörbares..., Firenze, 1973.

Überleben wir den Tod? Neue Experimente mit dem Stimmenphänomen (d), Remagen, 1973.

Laikmeta ārditāji, New York, 1974.

Der Fall Wellensittich, Forschungsbericht (d), Remagen, 1975.

Laikmeta cēļēji, New York, 1975.

² Biogrāfiskus ieskatus esmu guvis no trim darbiem:
A Zenta Maurina, Konstantin Raudive zum Gedächtnis, Memmingen, 1975; A.15,28.

B Irene Mellis, Trīdesmit divi gadi kopā ar Zentu Mauriņu, Rīga, 1997.

C Ingrīda Sokolova, Zenta Mauriņa: Pielūgtā un peltā, Rīga, 2000.

³ A.16, 26, 27.

⁴ A.61.

⁵ A.64.

1941. gadā Raudive dodas trimdā kopā ar Zentu Mauriņu, par kuru viņš pašai dziedīgi rūpējas līdz sava mūža beigām. Irene Mellis, Zentas Mauriņas sekretāre, tuva draudzene, cienītāja un biogrāfe, Raudivi raksturo kā Zentas Mauriņas “dzīves drošāko balstu un labāko palīgu”⁶. Ingrida Sokolova apjūsmo Raudives rūpību ievērojamās detaļās⁷ un dod vērtējumu: “Bez Raudives nebūtu Mauriņas! Vismaz tādas, kādu tu pazīst un ciena pasaule! Tāpat kā bez Aspazijas nebūtu Raiņa!”⁸ Arī Irene Mellis par Raudivi izsakās ļoti atzinīgi: viņam trūka “viltības un godkāribas. Viņš strādāja kā ticīgs pionieris, kas cer, ka pa labo darbu saņems pelnītu atzišanu.”⁹ Rakstot pats par sevi, Raudive parasti ir kautrīgi izvairīgs. Tā Zenta Mauriņa skaidro, ka Raudive savā romānā *Gaisma un mijkrēslis: Silvestra Pērkona memoāri* ir gan autobiogrāfisks, attēlojot savu garīgo attīstību, bet ļoti uzmanīgs, lai rūpīgi noslēptu savas dzīves detaļas.¹⁰ Tādēļ Ingridas Sokolovas atstāstītā anekdote var arī dezinformēt: “Kad viesībās gleznotāja Miķeļa Rozentāla ģimenē sprieda par Raudives nule iznākušiem “Silvestra Pērkona memoāriem” un Raudive teica: “Es rakstu pats par sevi,” viens no viesiem izmeta: “Tad tu esi pamatīgi samelojies.””¹¹ Raudive acīmredzot nebija pietiekami izskaidrojis savu galveno orientāciju uz idejām, turpretī viesis bija pārāk primitīvi domājis vienīgi par ārējo notikumu norisi.

It sevišķi, tuvojoties dzīves noslēgumam, Raudive interesējās par pechnāves dzīves realitāti. Te Zenta Mauriņa tieši nepretojās, bet arī entuziastiski nesevoja. (Šo principā interesanto problēmu tālāk neapskatišu, jo neesmu eksperts šādā jautājumā.)

I

Tagad pievēršot tiešu uzmanību Raudives reliģiskajai kultūrfilozofijai, vispirms ir jākonstatē, ka Raudives reliģiskā nostāja nav dogmatiski precīza. Pat Zenta Mauriņa atzīst, ka Raudive nebija praktizējošs katolis, bet tomēr garīgi orientēts cilvēks ar

⁶ B. 16.

⁷ C. 140-141.

⁸ C. 152.

⁹ B. 180.

¹⁰ A. 12.

¹¹ C. 139.

nemākslotu ticību. Raudive nedz piekērās katoļu dogmām, nedz arī tās apstridēja. Tomēr Raudives sirdī bija dziļi iesakņojies katoļu baznīcas gars, kas viņu tad arī it sevišķi saistīja ar romāņu zemēm.¹² Irene Mellis Raudives reliģiozitāti pasvitro vēl izteiktāk, par piemēru minot Raudives rūpes par nedziedināmi slimo Augusti Skuju: "Pie viņas slimības laikā gāja Raudive, un viņu sirmā Auguste aizvien gaidīja, arī tad, kad nevienu ārpusnieku vairs nepieņēma. Viņš prata slimnieci mierināt, pateikt īsto atvieglojuma vārdu un kopā skaitīt lūgšanu. Doktore [tas ir, Zenta Mauriņa, - E. G.] teica: Neviens tā neprot Dievu lūgt kā Konstantīns. Visas nastas nokrīt. Viņa līdzcietība bija īsta, vārds nāca no sirds, un tas bija to spēks."¹³ Kad pēc Raudives nāves Zenta Mauriņa "spēra izšķirīgu soli un sava drauga prelāta garīgā vadībā pēc gada pārgāja katoļticībā," Irene Mellis skaidro: "Viņa meklēja balstu, patvērumu un mierinājumu Konstantīna ticībā."¹⁴ Vai tas nevarētu norādīt, ka Raudives tuvība arī tradicionālam katolicismam bija daudz dziļāka, nekā viņš to apliecināja savos rakstos?

Katrā gadījumā jau Raudives izteiktie reliģiskie vērojumi ir pozitīvi un celšīgi un var tikt izvērtēti par Eiropas mēroga devumiem. Pie tam, tie attiecas ne tikai uz viņa dzīves laiku, bet uzrunā arī mūsdienu cilvēku, jo Raudive nopietni izvērtē visu Eiropas gara kultūru un tās nākotni.

Te Raudive sevišķu uzmanību pievērsa nihilismam tā dažādos paveidos kā sadrumstalotības, naida un iznīcības cēlonim. Pieredzējis nihilisma varu un bažījoties par Eiropas nākotni, Raudive tomēr neuzskatīja destrukciju par neizbegamu – jo pretstatā laikmeta ārdītājiem darbojās arī laikmeta atjaunotāji, kristīgie domātāji. Tā Raudives uztverē ir skaidrs, ka cinisms, pesimisms, pat neticība cīnās ar ticību, moralitāti un tāpēc kristīgo eksistenci. Šim lielajam tematam Raudive sāka tuvoties jau pirms Otrā pasaules kara un to padziļināja kara laikā un pēc kara beigām. Temats ir aktuāls vēl šodien. Rietumu pasaule savas eksistences vainas un to eventuālu dziedināšanu pārāk bieži ir apskatījusi ekonomiskā un politiskā perspektīvā, it kā vienīgi nauda un vara valdītu pasauli. Raudive bija pārliecināts, ka pārāk

¹² A. 37.

¹³ B. 43.

¹⁴ B. 267. Sokolova šo konvertēšanos datē ar 1974. g. 24. sept., C. 152.

bieži tieši gara kultūra, idejas un reliģija palikušas atstātas novārtā. Šo lielo robu viņš nu centās aizpildīt.

Gadu gaitā Raudives uzskati nobrieda. Sākotnēji Raudive subjektīvi un eksistenciāli nopietni par reliģijām runāja daudzskaitli un reizēm tās izvērtēja vienā līmenī. Piemērām, Raudive definē: "Reliģijas tā tad nav nekas cits, kā tikai Dieva esamības atklāšanās matērijā."¹⁵ Vispārēji dažādas reliģijas tiek izvērtētas pozitīvi.¹⁶ Tomēr vislabākā liecība ir pataupīta kristietībai: "No visām reliģijām visdziļākā un visindividuālākā", ne cilvēku radīta, bet "dievišķa parādība." Te centrā stāv Kristus, "nāves uzvarētājs". Un šajā uzvarā piedalās visi kristieši: "Augšāmcelšanās no miroņiem ir kristiānisma izejas punkts."¹⁷ Te Raudive atsaucas gan uz apustuli Pāvilu, gan arī uz saviem iemīļotajiem spāņu katoļu domātājiem. Lūk, "lielais kristietis Unamuno" liecina: "Kas netic šai Kristus miesīgai atdzimšanai no miroņiem, varēs būt Kristus milētājs, bet ne specifiski kristīgais." Tikpat jūsmīgi Raudive izceļ arī sv. Avilas Terēzes (1515–1582) mācību: "Kristiānisma spēks un varenība ir ticība augšāmcelšanās iespējai no miroņiem." Un tālāk: "Nāve nozīmē patiesas dzīves sākumu. Šī subtilā kristiānisma atziņa apgaro visus Kristus mācības piepildītājus – mocekļus un svētos, kas ar smaidu izturēja visbriesmīgākās mocības un drosmīgi gāja visšausmīgākā nāvē. Kristiānismā nāve zaudē ne tikai savu varu, bet tās vārds kļūst par saldāko skaņu, par atspirdzinošo ūdens malku dzīves tuksnešainajā ielejā."¹⁸ Tūlīt Raudive mocekļiem pievieno arī viduslaiku mistiķus, jo arī tur atklājas "istais Kristus."¹⁹ Mocekļu un mistiķu devums ir arī vienreizēji cēls ētiskā plāksnē. Raudive apliecina: "Kristiānisma visistākā morāle ir klostera askētisms."²⁰ Pretstatā tā sauktais "racionālistiskais kristiānisms", kas iesākās renesanses laikmetā, ir savā būtībā negatīva parādība.²¹ Uzskatot 14. gs. beigas un 15. gs. sākumu noteiktā veidā jau par protestantu gara iesākumu, Raudive skaidro: "Šai laikā kristiānisms pārdzīvo dziļu krīzi, rodas tā saucamās reformas. [...] Mārtiņš

¹⁵ I. 27.

¹⁶ I. 22-112.

¹⁷ I. 113.

¹⁸ I. 114.

¹⁹ I. 114-115.

²⁰ I. 115.

²¹ I. 114.

Luters, kristiānismu reformējot, no tā svītro mistisko un sievišķīgo elementu. Un jāsaka, ka kristiānisms bez mistikas un Madonnas kulta vairs nav kristiānisms, bet gan kristiānisma vienkāršota forma.²² Raudive te piekrit Frīdriham Ničem, ka luterānisms ir "kristiānisma diletantisms." Raudive pat apgalvo: "Protestantiskais kristiānisms ir raksturīgs vācu gara radījums: tā ir visnepiemērotākā kristiānisma forma, proti, racionālistiskā forma."²³

Pretstatā Raudive apliecina savu dziļāko cieņu sv. Akvīnas Tomam (Thomas Aquinas). Raudive atzīst, ka "Akvīnas Tomam vajadzēja pašam helenizēties un ar Aristoteļa palīdzību glābt kristīgo baznīcu, kas bez Akvīnas Toma nez' vai būtu izturējusi to milzīgo reakciju, ko vēlākos gadsimtos radīja renesanse". Šo savu ieskatu Raudive attīsta vēl tālāk un paskaidro: "Un, ja kristīgo baznīca šodien vēl pastāv, par to tai jāpateicas vienīgi Akvīnas Toma lielajam ģenijam. Bez Akvīnas Toma stingrās, loģiskās un apbrīnojami elastīgās dogmas kristiānisms reformu kustībās būtu sašķelts un pārvērstas par sīkām sektām, kas nebūtu nekādā ziņā spējīgas spītēt jaunām cilvēku kaislībām un tiem pasaules uzskatiem, kādi radās apgaismības un sevišķi pēckara laikmetā. Akvīnas Toma lielais nopelns slēpjas tai apstākli, ka tas izlīdzina konfliktu, kāds mistiķos bija radies starp dzīvi un kristīgo ideālu, starp sirdi un prātu. Šo darbu viņam palīdzēja veikt grieķu zinātniskais gars, ko viņš mācījās pazīt Aristoteli. [...] Ja apustulis Pāvils bija pirmais lielais kristīgās pasaules teologs, tad otrais lielais kristīgās pasaules teologs, bez šaubām, ir Akvīnas Toms."²⁴

Tajā pašā laikā Raudives sajūsma par Akvīnas Tomu nav nedalīta: "religiozās mistikas vietā kristīgā baznīcā sāk valdīt reliģiskais racionālisms." Te Raudive pat atsaucas uz Dostojevski un Solovjovu, kuri "racionālistisko Romas baznīcas kristiānismu uzskata par bīstamāko kristiānisma ienaidnieku". Raudive šādai kritikai piekrit un apgalvo, ka "Niče pamatoti aizrāda, ka baznīcas dogmatiskais kristiānisms kļūst par antikristiānismu". Šādu kritiku savienot ar Akvīnas Toma godināšanu nav viegli; manuprāt, tas pat nav iespējams. Raudive to tomēr mēģina, norādot uz Spānijas katolicisma savdabību: "Akvīnas Toma oficiālā baznīcas dogmatika nevienam katoļu zemi nav

²² I. 115.

²³ I. 126.

²⁴ I. 116.

tik mazā mērā ietekmējusi kā Spāniju. Īstais katolis Spānijā ir vai nu svētās Terēzas vai sv. Huana de la Kruza lēnīgā un kontemplatīvā gara sekotājs, vai Iņigo de Lojolas kareivīgā gara līdzgaitnieks.²⁵ Izceļot spāņu katolicismu, Raudīve tomēr gluži neatstājas no Akvinas Toma un pat uzsver viņa sintēzes spējas un sasniegumus, lai tūlīt konstatētu, ka "Akvinas Toms, piešķirdams prioritāti prātam, nostājas preti mistiskajam kristiānismam"²⁶.

Liekas, ka disonanse paliek neizlīdzināta, jo savos turpmākajos darbos Raudīve ekskluzīvi cildina spāņu mistiķus, it sevišķi sv. Avilas Terēzi. Raudīve tad mistiķus un svētos kontrastē ar filozofiem: "svētā domas vienmēr dzimst pārdzīvojumā un tās vienmēr tiecas pārvērsties darbos, bet filozofa domas dzimst prātā un tiecas pārvērsties teorijās un sistēmās". Citiem vārdiem: "Ja svētais ir pilnīgi subjektīva būtne, tad filozofs, cik nu viņam ir iespējams, cenšas palikt objektivitātes robežās."²⁷ Kā raksturīgu piemēru Raudīve citē sv. Terēzi: svētajam "par visu vairāk dzīvē jā rūpējas par dvēseli un jādzīvo tā, it kā zemes virsū nebūtu nekā vairāk, kā Dievs un dvēsele"²⁸. Sv. Terēzes pieminēšana nav nejauša. Pēc Raudīves pārliecības, sv. Terēze "savas dvēseles pārdzīvojumus pratusi tik daiļi izteikt kā neviens pirms viņas"²⁹. Daļēji autobiogrāfiskajā romānā *Gaisma un mijkrēslis: Silvestra Pērkona memuāri* Raudīve jūsmo: "Es atkal nogrimu svētās Terēzes rakstos un dzirdēju viņas balsi, redzēju viņas tumšās acis, viņas skaisto, brunģana siltuma pielīkušo seju: viņa, Dieva izredzētā, likās kā agrīna pavasara diena, kad visa radība uzgavilē dzīvības mūžīgumam un neiznīcībai. [...] Svētā man likās kā pasakas putns, kas savā visuma skrejā bija iemaldījusies zemes šaurajā ielejā. Savus skaistos spārnus plezdam plašākam lidojumam, viņš cēla cilvēka dvēseles pāri zemes un laiku robežām."³⁰

Šādas sajūsmas izskaidrojums nav jāmeklē tālu. Pats Raudīve savu ticību pārdzīvoja subjektīvi, ekstātiski un tolerantī. Svēto piemērs atbilst viņa ideāliem: "Svētos varētu saukt arī par dzīves gudrajiem, jo viņi vienmēr ir bijuši iecietīgi un brīvi,

²⁵ I. 117.

²⁶ I. 119.

²⁷ I. 202.

²⁸ I. 203.

²⁹ II. 54.

³⁰ IV. 494.

kā ļauniem, tā labiem rādījuši personīgās glābšanas ceļu, mūsdienu valodā varētu teikt – palīdzējuši atklāt dzīves jēgu.” Un šis ceļš nav svēto fantāzija. Te Raudive atsaucas uz sv. Augustīnu, kas subjektīvismā atklāj visaugstāko patiesību: “Sv. Augustīns atzīstas, ka Dievu meklējis visur, bet beidzot to atklājis pats sevi.”³¹ Līdzīgu ieskatu Raudive atrod Tolstoja darbos: “Sirds ir dzīves centrs, patiesība ir ceļš uz Dievu. Kur sirds beidz runāt, tur apklust Dievs.”³² Raudives izpratnē šāda nostāja nav ne vienkārša, ne viegla. Te Raudive atzinīgi citē Romēnu Rolānu: “Katoļi tiešām ir neizturami viņu mistiskajā drošībā. Mistikas būtība, gluži pretēji, ir neuzvarams nemiers. Kas domā, ka svētie bijuši mierīgi kungi, tas tiešām maldās.”³³ Pats Raudive, mistisko pārdzīvojumu uzskatīdams par vērtīgu ekstāzi un nevis par sekošanu sastingušu formulu norādījumiem, saprotami atsaucas uz tiem katoliskiem avotiem, kuriem viņš stāv tuvu: “Svētais ilgās pēc Dieva lauž matērijas šaurās robežas. Pareizi aizrāda Unamuno, ka sv. Terēzes dzīves darbs bija brīvības meklētājas darbs: “Tiešām, tās bija brīvības alkas, iekšējās brīvības, kas šajos inkvizīcijas nemierīgajos laikos vērtīgākās dvēseles aizveda klosterī. Viņi sevi ieslēdza, lai vairāk izjustu brīvību. “Vai tā nav brīnišķīga lieta, ka nabaga San Hose mūķene var kļūt par visas zemes un elementu valdnieci?” Sacīja sv. Terēze savā “Dzīvē”.”³⁴ Šādā mistiskā pieejā, vēro Raudive, ticīgais cilvēks “ir meklējis Dievu, nevis ideju par Dievu”. Kā sevišķus piemērus te Raudive piemin Paskālu, Kirkegoru un Unamuno. Bet visskaidrāko liecību Raudive tomēr atrod pie sv. Terēzes: “Sv. Terēze, aprakstīdama tos pārdzīvojumu brīžus, kad viņa sevī visintensīvāk pārdzīvojusi Dieva atklāsmi, stāsta, ka pirmā lūgšana, kas viņai likusies pārdabīga, izraisījusi viņā tādu pārdzīvojumu, ka dvēsele jutusi pavisam citus jutekļus nekā ārējos, tie tiekušies atdalīties no ārējiem; tad uznākot vēlēšanās aizvērt acis, netikoties vairs ne dzirdēt, ne redzēt, ne saprast, bet vienīgi piederēt dvēselei, kas vientulībā satiekas ar Dievu. Un beidzot, sv. Terēze piebilst, ka tas, kam Dievs šo lielo zēlastību bus atklājis, tam viņas pārdzīvojums būšot viegli saprotams, bet, kam tā nebūs dota, to ar vārdiem un salīdzinājumiem nāksies

³¹ I. 200.

³² V. 12.

³³ V. 92.

³⁴ I. 205.

grūti pārliecināt³⁵. Liekas, ka Raudive sevi uzskata par šādu pārdzīvojumu līdzgaitnieku, jo viņš šo pārdomu kopsavilkumā sniedz sekojošu liecību: "Tiesām, svētuma pārdzīvojumu nav iespējams ne pierādīt, ne definēt, tas atrodas ārpus mūsu prāta robežām, un tādēļ svētie vienmēr ir mācījuši katram sevi atklāt Dievu, bet nekad Dievu nav mēģinājuši pierādīt ar prāta slēdzieniem."³⁶ Tomēr ir iespējams, ka savu tuvību svēto pārdzīvojumiem Raudive izprot analogiski, jo viņš tūlīt dod sekulāru salīdzinājumu: "Dzejnieku pasaules izjūta vienmēr bijusi tuvākā sakarībā ar svētajiem nekā filozofiem. Radīšana vienmēr ir ekstāze, radot mēs it kā uz kādu laiku atstājam paši sevi un piederam kādai augstākai pasaulei, kas atrodas ārpus mums."³⁷ Bet cik dziļa ir šī analogija, paliek neizskaidrots. Proti, ekstāzes var būt Dieva iedvesmas ierosinātas, bet ekstāzes var būt arī tikai paša cilvēka radītas vai pat mākslīgas, kā piemēram, lietojot narkotikas.

II

Sekojoš šādām Raudives pārdomām, jau esam pamazām pārgājuši sekularitātes robežai. To varam saskatīt, lasot divus Raudives aforismus:

"Mūsu kaislības, ja vien tās ir istas, ir vienmēr auglīgākas nekā mūsu prātojumi..."³⁸

"Lielas kaislības salīdzināmas ar uguni – tās mūs šķīsti un mūs sadala mūsu istajos elementos. Pārdzīvojot lielas kaislības, mēs pārliecināties par savas dabas sastāvdaļām."³⁹

Neskaidrība ir gandrīz vai raksturīga, nav pateikts par gara un miesas savstarpējām mijattiecībām. Nav gan šaubu, ka Raudive te domā personīgi un subjektīvi. Varbūt tieši tādēļ Raudive sevišķi izceļ skatīšanās lomu: "Cilvēks ir skatītāja būtne, un tas ir viņa skats, kas viņā modina apziņu un viņa domām norāda noteiktu virzienu. Vecāka nekā domāšana ir cilvēka skatīšana: mūsu pirmsenči vispirms skatījās un tikai pēc tam domāja. Skatīšanās ir bijusi ne tikai eksistences, bet arī reliģijas, dzejas, zinātnes un mākslas

³⁵ I. 206-207.

³⁶ I. 207.

³⁷ I. 209. Skat. arī IV. 257.

³⁸ IV. 246.

³⁹ IV. 357.

pamats. Skatīšanā uztvertā pasaule cilvēkā radija izbrīnu, un izbrīns cilvēku pamodināja pētīt redzētā būtību un tā tiešos sakarus ar pašu skatītāju. Ja mūsu skats kļūst truls, kļūst trula arī dzīves ainava.⁴⁰ Kā redzam, sekulārā perspektīva saplūst kopā ar reliģisko. Citiem vārdiem, skatīšanās nav nekāda vienkārša skatīšanās, bet sagatavošanās uz dzīves izprašanu, arī uz reliģiski orientētu dzīves saprašanu. Raudive formulē sekojoši: "Saprašana ir līdzeklis, ar kura palīdzību cilvēks nodibina sakaru ar dabu un garu, starp cilvēku un cilvēku."⁴¹ Un beidzot, arī starp cilvēku un pašu Dievu. Tuvāk pieskaroties Bergsona filozofijai, Raudive saprašanu pārveido par intuīciju: "...tā nav jēdzieniska, bet kvalitatīva, radoša noģida, kas balstās realitātē". "Absolūtais ir dots tikai intuīcijā, turpretī viss pārējais atklājas analizē," saka Bergsons.⁴² Un Raudive skaidro tālāk: "Paskālikās "sirds" vietā Bergsons lieto "intuīciju", prāts pierāda, sirds zina; intuīcija ir metafiziskā sirds: tā zina."⁴³ Un Raudive turpina sekot vēl tālāk: "mistiķu vidū valda liela vienprātība", kas savukārt "liecina par intuīcijas identitāti, ko visvienkāršāk var izskaidrot ar Būtnes eksistenci, ar ko tie atrodas vienībā"⁴⁴. Šādā pieejā Raudive iesāk ar konkrēti laicīgo un drīz vien pāriet uz mūžīgo un dievišķo – kaut arī šī pāreja nav vienmēr sevišķi skaidra. Līdzīgu norisi varam vērot arī attiecībā uz mīlestību. Mīlestība saista zemi ar debesīm. Daudzreiz tas notiek vairāk vai mazāk izteiktā seksuālā limenī. Tā *Gaismā un mijkreslī* lasām par Silvestra Pērkona vientulību Francijas pilsētā Marseļā. Tur Pērkons beidzot sastop iemīlamu sievieti un stāsta: "Es vairs nedzīvoju, tā bija viņa, kas dzīvoja. Viņa bija mana dzīvība."⁴⁵ Šī tuvība izirst, kad atklājas, ka iemīlētā ir prostitūta. Nākamā iemīlētā ir Žoržeta: "Es gribēju atdzerties daļumā, bet, jo vairāk es to dzēru, jo manas slāpes kļuva lielākas."⁴⁶ Nu seko filozofisks vispārinājums: "Sieviete ir mīlestība. Tiklīdz kāds novēršas no sievietes, viņš novēršas no dabas dvēseles, no pirmspēka, kas viņā uztur dzīvību."⁴⁷ Kad mīlestība ir sekla, tad jākonstatē: "Es paliku viņas

⁴⁰ I. 18.

⁴¹ I. 14.

⁴² V. 59 un 61.

⁴³ V. 61.

⁴⁴ V. 85.

⁴⁵ IV. 23.

⁴⁶ IV. 23.

⁴⁷ IV. 30.

dvēseles ārpusē.⁴⁸ Bet piepildījuma brīži ir daļi: "Es cieši apskāvu Magdalēnu. Es sadzirdēju viņas sirds pukstienus, jutu viņas atdeves maigumu: viņa mani apņēma, kā ūdens mēdz apņemt priekšmetu, kas tajā nogrimis."⁴⁹ Un tālāk: "Visa mana iekšējā dzīve atvērās tikai mīlestības brīdī."⁵⁰ Un vēl par kādu citu sievieti lasām: "Aina, tu esi mana gaisma. Tavā klātienē es skaidri redzu savu mērķi, es varu droši pastāvēt, un nekas mani neapdraud. Pie tevis noliecies, es pārdzīvoju savu pirmdzimteni."⁵¹ Kā zinām no vairākiem lieciniekiem, Zentu Mauriņu ieskaitot, Raudive bija cienījis daudzas sievietes. Kaut nenoliedzot Raudives aprakstu un atmiņu seksualitāti, Raudives pamatorientācija tomēr ir teoloģiski filozofiska. Protī, mīlestība savā dziļākā būtībā ir Dieva "neaptveramās žēlastības" dāvana un viens no "Viņa lielākajiem brīnumiem": "Ja varam mīlēt, tad viss ir glābts, tad piedzimšana nav lāsts, nāve nepārkāpjama šausmu robeža. Mīlestība piedzimšanu vērs svētcerē, nāvi – mūžīgā pateicības klusumā."⁵² Tieši tādēļ Raudive var apgalvot, ka "visas reliģijas [ir] dzimušas mīlestības pārdzīvojumā, jo nav cita notikuma mūsu iekšīgā dzīvē, kam būtu tik cieša saskarsme ar dzīvības pirmavotu"⁵³. Sv. Augustīns mūžību definēja kā *totum simul*, bet Raudive sapņo, ka sievietes mīlestība ievēd mūžībā: "Mirandella, tavā klātienē zuda laiks, zuda telpa, es biju mūžīgā tagadnē, kas, baudot savu pilnību, mani darīja līdzīgu dieviem."⁵⁴ Protams, te ir runa par augstas kvalitātes mīlestību; bieži definēta kā *eros*, tā savā būtībā nav piepildāma: "Dievi nevēlas, lai liela mīlestība zemes virsū piepildītos."⁵⁵ Reizēm tomēr, nesniedzot terminoloģiskas specifikācijas, Raudive apliecina mīlestības piepildījumu (tas ir, mīlestību aprakstot kā kristīgo *agape*): "Īstas mīlestības mērs ir – cik daudz mēs aizmirstam sevi, tik daudz mēs citu mīlam."⁵⁶ Biežāk tomēr Raudive kavējas pie *eros*. Tā kāds komponists atceras: "Es katru operu komponēju, skatīdamies

⁴⁸ IV. 136.

⁴⁹ IV. 136.

⁵⁰ IV. 137.

⁵¹ IV. 413.

⁵² IV. 78.

⁵³ IV. 81, sk. 90.

⁵⁴ IV. 98.

⁵⁵ IV. 195.

⁵⁶ IV. 201.

kādas sievietes acīs.⁵⁷ Bet arī šeit Raudive apzinās, ka ne agape, ne eross kopā vai atsevišķi neizskaidro dzīves lielo miklu, jo "cilvēka daba ir pretrunīga"⁵⁸. Šī pretrunība cilvēku gan ierobežo, gan arī ierosina, bet arī potenciāli noved iznīcībā. Rakstot īsi pirms Otrā pasaules kara un Latvijas okupācijām, Raudive uzdrošinās pateikt: "Par mūsdienu cilvēka lielāko pretrunu uzskatu fašisma, nacionālisma un komunisma savstarpējo antagonismu. Šie virzieni nostiprinājušies pēc pasaules kara un, šķiet, vienīgi tādēļ, lai savā starpā cinitos uz nāvi un dzīvību." Tieši šāds vērojums devis iemeslu Raudīves vispārīnājumam: "Cilvēks visos laikos ir cīnījies pret savām pretrunām un ilgojies pēc brīvības."⁵⁹ Raudive labi zina, ka šāda cīņa ir ne vienmēr bijusi veiksmīga, jo ilgas pēc brīvības ir pretrunā ar ilgām pēc varas – varas situācijās cilvēka brīvība tiek ierobežota. Raudive gan citē Gēti, ka "tikai norobežojumā parādās istais meistars"⁶⁰, bet modernajam cilvēkam un tādēļ laikam arī pašam Raudīvem nav glūži skaidrs, kuri ir destruktīvi un kuri ir labestīgi ierobežojumi. Katrā gadījumā Raudive ir ar mieru pieņemt subjektīvu paradoksa atrisinājumu: "Mūsu dvēseles dzīve panīkst, tiklīdz tā jūtas ierobežota." Un te vairs nav runa vienīgi par negatīviem ierobežojumiem: "Katrs šablons, lai tas būtu, cik ideāls būdams, nogalina cilvēka individuālās īpatnības. Ar šablonu palīdzību mēs sabiedrībā iznīcinām ielejas un kalnus, mēs radām līdzenumu, tas ir, individualizēto sabiedrību pārvēršam masā. Tā pamazām ar šablonu palīdzību tiek iznīcinātas cilvēka dvēseles vienreizīgās un īpatnējās formas, un visas cilvēku dvēseles kļūst līdzīgas gatavo apģērbu veikalam." Šādā izvērtējumā konflikta dinamikai pieder radītāja loma: "Konflikts, ko izraisa mūsu dvēselē pārejošās un mūžīgās atziņas, nav nekas vairāk, kā patiesības meklētāju cīņa ar šķēršļiem un grūtībām."⁶¹ Tomēr Raudive nošķir šādu veselīgu, pozitīvu konfliktu un destruktīvu haosu, pie kā atgriezīsimies tālāk.

⁵⁷ IV. 226.

⁵⁸ I. 127.

⁵⁹ I. 127. Par vienu no rūgtās pieredzes iemesliem nonākšanai nacionālsociālistu apcietinājumā var uzskatīt arī Raudīves skarbos kritikas vārdus par Alfredu Rozenbergu, skat. I. 195, nr. 2.

⁶⁰ I. 130.

⁶¹ I. 179.

Lai šāda konflikta situācija neiesliktu haosā, tas ir, lai indivīds nekļūtu par pūļa cilvēku, Raudive – līdztekus reliģijai un mīlestībai – norāda uz vientulības radītāju lomu. Te teorija un pieredze iet roku rokā: “Cilvēks, aizejot savā vientulībā, no tās allaž atgriežas ar kādu jaunu atziņu. Cilvēks, paliekot ar sevi vienatnē, sajūt, ka visas lietas, kad tās apzinīgi uzlūko, uzstāda viņam jautājumus.”⁶² Raudive nepastāsta, kā viņš zina, ka šādi vērojumi ir patiesi. Viņš vienīgi turpina liecināt: “Ja cilvēks ir spējīgs atvērt savas vientulības durvis un tās mājokļos palikt vienatnē ar sevi – tad tas nozīmē, ka viņš nogrimst savas būtības visintīmākās dzīlēs.” Skaidrs, ka Raudive ir tik pārliecināts par savu uzskatu redzamo patiesību, ka nekādi tālāki pierādījumi nav nepieciešami, proti: “Cilvēka vientulība ir problēmu kalve, viņa iztēles skatuve, kur viņš cenšas atrisināt visus tos jautājumus, no kuriem atkarājas viņa esamības individuālais liktenis.”⁶³ Tieši tādēļ, ka Raudive pie vientulības tēmas turas tik neatlaidīgi, viņa liecība kļūst par apliecinājumu, pat par viņa dvēseles dziļuma atklāsmi.⁶⁴ Te pretstats ir masu cilvēka psihe, kas neko nejautā un tādēļ garīgi iet bojā: “Masu darbā cilvēks sevi pazaudē un aizmirst; pats savā darbā cilvēks sevi atrod un vienmēr sevi atceras...” Protams, arī šāds masu cilvēks var piedzīvot atšķirtību no citiem, bet tas tad jau ir pieredzējums citā plāksnē. Raudive skaidro tālāk: “Masas cilvēks var justies izolēts, bet nekad vientuļš.” Un, kas nepiedzīvo vientulību, neatklāj savu būtību un nespēj “dzīvot vienībā ar citiem”⁶⁵. Raudive te atkārtoti atgriežas pie sava galvenā ieskata: “Visdziļākā būtībā katrs cilvēks ir viens.”⁶⁶ Bet tā nav statiska, kokaini nemainīga atziņa, tieši vientulībā paveras jauns skats uz nākotni: “Vientulība ir mūsu otrreizējā piedzimšana, mūsu apzinīgās dzīves pavasaris, vasara un rudens. Iekšīgi nabadzīgi cilvēki nepazīst vientulību, viņi dzīvo vai nu kolektīvu dzīvi, vai arī jūtas izolēti no kolektīvas dzīves.” Un izolēta dzīve, apgalvo Raudive, ir savā būtībā destruktīva, jo “izolācijā cilvēks nav spējīgs ne

⁶² I. 225.

⁶³ I. 226.

⁶⁴ I. 228.

⁶⁵ I. 232.

⁶⁶ I. 233.

domāt, ne strādāt, vientulībā turpretim rodas visas lielās domas un ievērojamie darbi⁶⁷.

Protams, te Raudive nav pievērsis uzmanību tikai kādai filozofiski abstraktai situācijai. Mēs saprotam, ka Raudive jau ir pamazām iesācis izvērtēt Rietumeiropas likteni – apskatīt gan dzīves ārditājus, tā sauktos haosa cilvēkus, gan arī dzīves atjaunotājus. Šādām pārdomām paša cilvēka būtības izpratne ir būtiska. Radošais, pasauli atjaunotājs cilvēks “top vientulībā; tādēļ vajadzīga dziļa vientulība, lai cilvēks ieraudzītu pats sevi, vajadzīga ilgstoša vientulība, lai piepildītu sevi”. Turpreti “izolētais cilvēks vienmēr bēg no sevis, bet tomēr no sevis nekur neaizbēg, jo nevar pamest pats sevi”. Ja šādu bēgšanu mēģina, tad sekas ir neizbēgamas: “Bailēs no izolācijas cilvēks pārvēršas par divainu fantomu, kas visu nīst un nevienu nemīl. Viņš visur jūtas nedrošs, viņam liekas, ka visur viņu kāds apdraud. Šās uzmācīgās bailes viņš piemirst, iejaucoties pūlī un piederot tam nevis kā individuālizēta un sevi noslēgta būtne, bet gan kā kāda ķimiska viela, kas, iemesta ūdenī, izkūst.” Par spīti dažādiem bēgšanas mēģinājumiem bēgšana tomēr neizdodas. “Pazīstot sevi, mēs nekad nebēgam no tā, kas mēs esam. No sevis nekur nevar izbēgt.”⁶⁸ Daļēji autobiogrāfiskajā romānā *Gaisma un mijkrēslis* Raudive apgalvo, ka vientulība ir “kopš agras bērnības tiekusies pēc manas sirds”⁶⁹. Un tālāk lasām dažādos variantos: “Es dzīvoju sevī un baudīju savu vientulību, kuras kausā bija slēpts daudz rūgtuma un dziļas pamestības. Cilvēks ir vientuļš. Slava, draugi, pretinieki nāk un aiziet kā vējš...”⁷⁰ Sāpīga ir liecība: “Pār manām dienām nolaidās vientulība.”⁷¹ No šādas “vientulības var nomirt”⁷². Un ja ne uzreiz nomirt, tad noteikti pārdzīvot dziļu dvēseles izmisumu. Tad vientulība vairs nav nemaz pievilcīga: “Man sāka riebties vientulība, man likās, ka lēni aplājos ar pelējuma kārtu.”⁷³ Kā filozofs Raudive spēja vientulību cildināt. Bet kā rakstnieks viņš uz saviem pleciem izjuta vientulības smago slogu – jo vientulība distancē no cilvēkiem un tādēļ arī no pašas dzīves. Bet arī tad,

67 I. 234.

68 I. 235.

69 IV. 87.

70 IV. 165.

71 IV. 238.

72 IV. 239.

73 IV. 262.

kad Raudive par vientulību neļūsmo, paliek izpratne, kas atver logu uz tagadējās Rietumeiropas lielo problēmu – uz disonansi starp laikmeta ārdītājiem un atjaunotājiem.

III

Neapšaubāmi, te Raudive pievērš uzmanību ļoti grūtam tematam. Kā Raudive to vairākkārt ir apliecinājis, viņš ir eksistenciāls kristietis, katoliski orientēts, daudz lasījis, domājis un piedzīvojis. Viņš pazīst gan sirds dziļumus, gan arī dvēseles lielo sadrumstalotību. Atkārtoti viņš pasvitro reliģiska pārdzīvojuma nozīmi: "Uzvar tie, kuru vitālos spēkus apgāro entuziasms un ticība."⁷⁴ Tajā pašā laikā Raudive bridina no nepārdzīvotas padošanās intelekta vadībai: "Intelekts cilvēkus savā starpā nivelē un tiem laupa viņu pašu dvēseli. Pamatoti Unamuno 19. gs. intelektuālo kultūru nosauc par Helēnu, kas "ar saviem skūpstiem izsūc mūsu dvēseli".⁷⁵ Un šī nav tikai gadījuma apstākļu liecība, bet dziļi izjusta nostāja: "Tāpat intelekts, kļūdamas par mūsu dzīves saturu, mūsos iznīcina mūsu dvēseles dzīvi..." Protams, Raudive no intelekta pilnīgi atbrīvoties nespēj, jo nevēlas pāriet pie nihilisma kalpiem. Raudives atrisinājums ir – intelektam ierādīt minimālu organizatora lomu: "...mēs varam atzīt, ka intelekts mūsu iekšējā dzīvē nav nekas vairāk kā līdzeklis, ar kura palīdzību mēs kārtojam spontānos un radošos dvēseles impulsus. Bet mūsdienās diemžēl ar intelektu ne tikai grib kārtot, bet arī radīt."⁷⁶

Neskatoties uz šādām pārdomām un bridinājumiem, Raudive – neizbēgami intelektuālā limenī – pievērš uzmanību visai Rietumeiropas literārajai eksistencei, lai apskatītu un izvērtētu tā sauktā haosa cilvēka rašanos, viņa rakstura destruktīvismu un tā pārvarēšanu. Šai lielajai tēmai Raudive pieiet, apskatot rakstniekus un filozofus. Vienu daļu no tiem Raudive klasificē kā *Laikmeta ārdītājus* (1974.) un otru daļu – kā *Laikmeta atjaunotājus* (1976.). Tādi ir arī Raudives divu eseju krājumu virsraksti. Šeit gan jāpiemin, ka šādiem ideju komplektiem Raudive sāk pievērst uzmanību jau esējās *Dzīves kultūra*.

⁷⁴ I. 146.

⁷⁵ I. 183.

⁷⁶ I. 189.

Nodarbojoties ar sādu tematiku, Raudive atklāj gan savus dziļos ieskatus, gan arī savus ierobežojumus un aizspriedumus. Saprotams, nevar sagaidīt, lai Raudive būtu izlasījis un izpratis visus Rietumu pasaules rakstniekus. Tādēļ nepārsteigs, ka varbūt ikvienam literatūras cienītājam Raudives krājumā pietrūks vairāku iemīļotu rakstnieku, par dzejniekiem jau nemaz nerunājot, jo tie visā visumā tiek atstāti novārtā. Tapat pietrūkst nopietna dialoga ar sekundāro literatūru. Raudive nepaskaidro, cik daudz viņš ir paļāvis pats uz saviem izvērtējumiem un cik mācījies no ekspertiem. Tādēļ nāksies akceptēt, ka Raudive saviem lasītājiem ir sniedzis savu parliecību, lai no kādiem avotiem tā arī būtu iegūta.

Pozitīvi skatoties, Raudive ir apliecinājis literatūras ievērojamo lomu kultūras eksistencē un attīstībā. Viņš aprāda, kā negatīvas idejas sadrumstalo cilvēkus un tautas. Haosa cilvēki citus noved neticībā, cinismā, pat iznicībā. Turpretī, kaut līdztekus, tieši pozitīvām domām piemīt liels celsmes spēks. Tās spēj ierosināt un atjaunot kā ticību, tā dzīvi.

Palikdams uzticīgs savai metodoloģiskajai pieejai, Raudive ir analizējis intuitīvi un tādēļ subjektīvi. Viņa intelekts ir centies palikt tikai atbildīgs kalpotājs savākto datu apkopošanā. Tādēļ te nebūs vietā runāt par vēstures filozofiju vai teoloģiju – to analīzei Raudivem pietrūkst intereses un, šķiet, arī plašāku zināšanu. Trūkst arī ieskatu ekonomiskos jautājumos, socioloģijā un politiskās zinībās, par tehnoloģiju nemaz nerunājot. Raudive dzīvo literatūras pasaulē, pie tam pašizvēlētā, un daudz tālāk par to viņa skats nesniežas.

Jau 1940. g. publicētajās esejās, kas bija rakstītas pirmajā Latvijas brīvības laikā, *Dzīves kultūrai*, Raudive apraksta cilvēces eksistenciālo situāciju: "Viszemākais stāvoklis kosmosā ir haoss, visaugstākais – harmonija. Starp haosa un harmonijas poliēm atrodas cilvēka un visas cilvēces dzīves eklipse." Veroties pagātnē, Raudive konstatē, ka samērā klusajā 19. gs. beigu periodā nav trūcis dzīves nedrošības un bažu: "Cilvēkā bija pamodušās šaubas par savu eksistenci."⁷⁷ Protams, cilvēcei šaubas ir vienmēr bijušas pazīstamas. Veroties tālā pagātnē, Raudive kā piemērus min romiešus Marku Aurēliju un Plīniju.⁷⁸ Modernos

⁷⁷ I. 139.

⁷⁸ III. 148, 149.

laikos, protams, haosa cilvēku ir ļoti daudz, turklāt daudz vairāk par laikmeta atjaunotājiem.

Haosa cilvēkiem kopīga ir "pārmerīga racionalitāte", tieksme risināt problēmas sekulārā perspektīvā, kur "dievišķajam principam" vairs nav vietas.⁷⁹ Šeit Raudive visasāk kritizē Niči: Eiropa "Ničes pārsvarīgajā ietekmē slāpst racionālā intelektuālisma žņaugos, un šīs dvēseliskās pašnāvības moka pazū relatīvisms, ateisms, nihilisms..." Te uzskrit, ka dodot savus definitīvi negatīvos spriedumus, Raudive nesaredz neko pozitīvu. Pēc Raudives pārliecības, sekulārisms mākslā un literatūrā ir izvērties "patoloģiskā nihilismā", piemēram, Pols Valeri (Paul Valery), Marsels Prusts (Marcel Prust) un Tomass Manns (Thomas Mann); filozofijā – Oskars Špenglers (Oskar Spengler), psiholoģijas falliskajā kultā – Zigmunds Freids (Sigmund Freud), literatūrā – naturālistiskajā determinismā un aklo dziņu tumsā, D. H. Lorens (D. H. Lawrence), Dž. Džoiss (James Joyce), zinātnē – pa daļai ateismā, pa daļai reliģiozitātē.⁸⁰ Acīmredzot šeit, rakstot aptuveni trīsdesmit gadus pēc Otrā pasaules kara beigām, Raudive nebija atklājis nekādas jaunradošas tendences, negatīvas vai pozitīvas. Raudive nepiemin, ka Rietumeiropas teoloģijā šie ir koši ziedu laiki, kas pozitīvi iespaido dzīvi vai visu pasauli, piemēram, Gustavs Olēns (Gustaf Aulen), Karls Barts (Karl Barth), Pauls Tilihs (Paul Tillich), Karls Rāners (Karl Rahner, S.J.), kā arī Jirgens Moltmans (Jürgen Moltmann) un Volfharts Pannenberg (Wolfhart Pannenberg). Neievērojot šādus radošus teologus, Raudive nocērt kā ar cirvi un nocērt daudz par īsu: "Eiropa morāliski guļ drupās, pa to plosās iznīcinošs pretrunu un nevienprātības gars, kas no tukšām frāzēm uzcelis milzīgu Bābeles torni, kas gāzoties zem gruvešiem aprok pašdievināšanas elkus un materiālistiskā uzskata ideālus: mēs, palikuši bez iekšējas gaismas, apjukumā un tumsā sasaucamies, dvēseles bezgalīgajā izolācijā dzirdama raudāšana, tversmes meklēšana – mēs esam izdzītu, izklīdušu un nelaimīgu ļaužu bars, ne tikai mēs, bez dzimtenes klīstošās ēnas, bet visi tie, kam zudis Dievs kā viņu dvēseles istā, neaizstājamā dzimtene."⁸¹ Te nebūs vietā Raudivem pārņemt, ka viņa izmisīgi daļā retorika vēl

⁷⁹ V. 5.

⁸⁰ V. 6.

⁸¹ V. 5.

vairāk padziļina to gara haosu, kuru viņš tik skarbi nosoda. Drizāk pienāksies atzīt, ka Raudive gluži pravietiski apliecina to Rietumu pasaules realitāti, kuru viņš pazīst. Raudivem ir taisnība, ka Rietumu pasaule ar savu tuvredzīgo nihilismu un neticību ir bezdibeni iegrūdusi daudzus nevainīgus cilvēkus, ieskaitot mūsu latviešu tautu gan dzimtenē, gan klaidā. Ir vietā atzīt, ka tieši lielās Rietumeiropas kultūras tautas nes vislielāko atbildību par diviem pasaules kariem un tiem nāves, naida un nebrīvības laikiem, kas šiem kariem sekoja.

Jau pirms pirmās komunistu okupācijas 1940. g. publicētajā *Dzīves kultūrai* atrodam dziļi izjustu garīgās dzīves nopietnību. Te Raudive uzsver, ka pagātne saistās ar nākotni: "Ja mēs izpostām savu pagātņi, tad mūsu domām nav vairs nekādas varas pār dzīvi. Jātic pagātnes gaišajiem spēkiem, jo tie mūs pamudina ticēt arī nākotnei."⁸² Pagātnē Raudive skatās kristocentriski – uz pašu Kristu un arī apustuli Pāvilu. Raudivem nav šaubu: viņu "gars pasaulei palīdzēja dzīvot"⁸³. Bet tajā pašā laikā nozīmīgi ir arī "tagadnes cilvēka" ideāli.⁸⁴ Te Raudive sevišķi izceļ "ilgas pēc istības"⁸⁵, "pēc varonības"⁸⁶, pat pēc atdzimušas "jaunas reliģijas"⁸⁷. Šeit ekskluzīva uzmanība tiek pievērsta katoļticībai, kas cilvēku uzskata par "teocentrisku būtni". Raudive skaidro tālāk: "...mūsdienu homo religiosus atjauno Akvīnas Toma mācību par Dievu kā visas esamības centru. Akvīnas Tomam it kā vēl reiz jāsavēd kārtībā pasaule, kas, ierauta sociālistisko revolūciju un reformu drudzī, taisās aiziet bojā."⁸⁸ Šāds norādījums ir domāts plaši un sevi ieslēdz pat aicinājumu lasīt kristīgo katehismu. "Tur atradisim atbildes uz visiem svarīgiem jautājumiem."⁸⁹ Tāpat Raudive arī norāda uz katoļu ētikas relevanci modernajā pasaulē, tajā pašā laikā atgādinot, ka "vispatiesāk kristīgā morālē izpaudusies viduslaiku klosteru askētismā". Tagad šo individuālo pieeju pienākas attiecināt uz visu sabiedrību.⁹⁰ Tomēr arī pēc šādiem novērojumiem Raudive galveno

⁸² I. 154.

⁸³ I. 158.

⁸⁴ I. 161.

⁸⁵ I. 163.

⁸⁶ I. 164.

⁸⁷ I. 165.

⁸⁸ I. 166.

⁸⁹ I. 166, 167.

⁹⁰ I. 167.

uzmanību veltī pārdzīvojumam, pieredzei un tādēļ rakstura attīstībai: "Katoļu baznīcai var tur pievienoties, kur tā uzstāda par savu mērķi nevis mācīt morāli, bet gan ļaužu sirdis to iedvesmot un tos vērst morāliskās būtņēs. Še slēpjas lielais katoļu baznīcas audzinātājas darbs, kas katoļticīgo pakļauj baznīcai un kvēlā sajūsmā pilda morāliskos likumus."

Tomēr katoļu baznīcai nepiederšos Raudive neaicina pievienoties. Raudive vienīgi konstatē, ka šie cilvēki, "religīso izjūtu mudināti", meklē "universālo reliģiju"⁹¹. Bet tad Raudive tulīt atzīstas, ka personīgi viņu šī universālā reliģija nepārlicina. Ko Raudive identificē kā šo universālo reliģiju, paliek mazliet neskaidrs. Liekas, ka Raudive, šeit pieminot Rāmākrišnas darbību Indijā, norāda uz teozofu kustību. Tomēr arī tradicionālā kristietība, pēc Raudives domām, neatbilst modernitātes prasībām. Iemesli ir nopietni. Ja sākotnēji kristīgā ticība iemiesojusi mīlestību un iecietību, tad "tieksme pēc varas" un "pārspēt citu" jau gadsimtiem ilgi raksturo Rietumu kristietību. Aizmirsis dzīvot un smelt spēkus garīgā kontemplācijā, modernais "cilvēks tagad ir izsmelts". "Mūsu dvēseles dzīve panīkst, tiklīdz tā jūtas iezogota"⁹², jo dvēsele savas "saknes" spēj pilnīgi atrast vienīgi eksistenciālā brīvībā.⁹³ Te Raudive atsaucas uz Servantesa pārliecību: "Ne ārējās formās, bet gan iekšējos tikumos slēpjas cilvēka augstākā laime."⁹⁴ Raudive atsaucas arī uz slaveno baznīctēvu: "Sv. Augustīns atzīstas, ka Dievu meklējis visur, bet beidzot to atklājis pats sevi."⁹⁵ Un, vissvarīgāk, Raudive norāda uz Kristu, kurš "savu dzīves jēgu atklāja savā garā, tas ir, savā dziļākā būtībā." Ko Kristus bija atklājis, tālāk pauda apustulis Pāvils un "viņa mācības piepildītāji sv. Francis un sv. Terēze"⁹⁶. Šāds "gara varenums iemājo dzīvajā cilvēkā", – bet tiek ierobežots dogmās.⁹⁷

Pēc pārdzīvotās komunistu okupācijas 1940.–1941. gadā Raudive pēkšņi atklāj dogmu vērtību: "Kādreiz uztraucās par katoļu baznīcas stingro dogmu, bet, salīdzinot to ar boļševisma dogmu, varētu teikt, ka

⁹¹ I. 168.

⁹² I. 174-175, 177-178.

⁹³ I. 184.

⁹⁴ I. 192, Don Kichots, II.d. xxxii.

⁹⁵ I. 200, Confessiones, 10,27.

⁹⁶ I. 252.

⁹⁷ I. 253.

katoļu dogma atspoguļojas gotiskajās katedrālēs, daudzajās telpās un blakus telpās, daudzajās ejās un izejās, daudzajos torņos un tornišos, no kuriem cilvēkam atklājas zemes un debess lietas, bet boļševiku dogma atspoguļojas čekas drūmajos mocību pagrabus, uz kuru ieejas varēja reģoties slavenie Dantes elles vārdi: "Lasciate ogni speranza, voi ch' entrate" – atmetiet katru cerību, jūs, kas ienākat.⁹⁸ Tieši tādēļ, ka Raudive ir pieredzējis cilvēku ļaunumu – gan individuālu, gan sabiedriski kopēju –, viņš lielāku uzmanību pievērš reliģiski orientētiem dizgariem un to varenajām idejām. Tie visi ir rietumeiropieši: trīs spāņi, divi krievi, divi franči, viens vācietis – un neviens latvietis. Trūkst pat Raiņa, Zentas Mauriņas un paša Raudives; te redzam taktu un sava veida objektivitāti.

Savu uzskaiti Raudive iesāk ar diviem krieviem – Tolstoju un Merežkovski. Ievada vārdi izskaidro Raudives izvērtējuma secības kārtību: "Eiropas kultūras dzīvē haoss sākās ar Dieva nogalināšanas domu, tā pārvarēšana – ar Dieva atzišanu. Ļevu Tolstoju Raudive godina par viņa Dieva izpratni. Proti, tieši tādēļ, ka Dievs ir "absolūtā mēraukla"⁹⁹, Viņš nav pakļaujams nevienam cilvēcīgas izvērtēšanas veidam. Runa var būt vienīgi par Dieva meklēšanu. Šeit Raudive it sevišķi norāda uz cilvēka "sirdsapziņu"¹⁰⁰ un atsaucas uz pazīstamo kontrastu starp prātu un sirdi: "Prāta konstrukcijas dzīvē vai mākslā beidzas nožēlojamā diletantismā, tukšās frāzēs. Sirds ir mūsu metafiziskās esmes simbols, tā ietver sevī visus mūsu dzīves saturus: jūtas, domas, nojausmas, apzinīgās un neapzinīgās dzīves elementus, un prāts šajā kopsummā ir tikai niecīgs un nenozīmīgs fragments."¹⁰¹ Šādā perspektīvā Raudive izprot Tolstoja konfliktu ar ortodokso baznīcu, kuras dogmas un administrācijas struktūra bija pretstatā Tolstoja sirds reliģijai: "Viņš nevarēja klusēt, redzēdams, cik ļaunprātīgi, cik vieglprātīgi un neatbildīgi Kristus mācība tika iemīdīta ikdienas dubļos."¹⁰² Raudive dod piemēru: "Kā baznīca savu eksistenci var attaisnot, ja tā pieļauj nāves sodu, karus, verdzību un tuvāku izmantošanu?" Raudive arī pievienojas Tolstoja

⁹⁸ II. 10, 11.

⁹⁹ V. 11.

¹⁰⁰ V. 12.

¹⁰¹ V. 13.

¹⁰² V. 23.

spriedumam: "Baznīca kļuvusi par Kristus kapu un mācītāji par šī nāves kapa sargiem."¹⁰³ Bet savā patiesajā būtībā baznīca ir transcendentāla realitāte, "kurā notiek cilvēka un Kristus apvienšanās Dievā". Protams, Tolstoja aizstāvētā Kristus subordinācija tiek uzskatīta par herēzi gan katoļu, gan ortodoksā baznīcā. Šādā kopsakarībā Raudive arī piemin Tolstoja ieskatu, ka "pats Kristus nav Dievs, bet gan Dieva Dēls, kurā bija atklājies Dieva prāts un griba". Neskatoties uz savu būtiski katolisko nostāju, Raudive tomēr Tolstoju aizstāv: "Tolstoja "antikristiānisms" varēja spokoties vienīgi šauros dogmatiskos aizspriedumos, bet nevis pašas Kristus mācības būtībā."¹⁰⁴ Ka Tolstojs šeit ir nostājies pret tradicionālās kristietības centrālo mācību, Raudive kaut kā neņem vērā. Sajūsmā Raudive cildina Tolstoju kā "laikmeta atjaunotāju." Liekas, ka te daudz kas ir palicis neievērots, nesaprasts un tādēļ nepateikts. Apsveicot Tolstoja degsmi sludināt un dzīvot "patiesību un mīlestību"¹⁰⁵, Raudive nepārdomā, vai patiesība var būt bez konkrēta satura, it sevišķi situācijā, kur tiek noliegta visa tradicionālā kristoloģija? Precizāki, vai drosme palikt pie savas subjektīvās reliģijas izpratnes ir vienīgais, kas ir nepieciešams "laikmeta atjaunošanai"?

Apskatot Dimitriju Merežkovski, Raudive arī vispirms uzsver viņa ticības dinamiku – "viņa dzīve bija ceļojums caur cilvēku uz Dievu". Un tālāk: "Visa viņa dzīve bija cīņa pret Sātanu, pret ļaunuma materializāciju cilvēkā, viņa apziņa bija atvērta dievcilvēcības idejai, no tās viņš dzīvoja."¹⁰⁶ Te Raudive atsaucas uz pirmkristīgās baznīcas deifikācijas ideju, labi pazīstamu ortodoksā baznīcā, bet luterāņu aprindās atklātu tikai nesen, pateicoties somu teologu darbam. Šāda būtiska vienība ar Kristu, tas ir, metafiziska pārradīšana uzrāda mistisku dziļumu, kas var pietrūkt protestantu pietismā pazīstamajai sanktifikācijai. Raudive šādās pārdomās tālāk neiedziļinās un tūlīt pievērš uzmanību Merežkovska pretkomunistiskajai nostājai. Proti, izbēdzis no komunisma varā nonākušās Krievijas, Merežkovskis atklāja, ka viņa brīdinājumi par šo Antikrista valstību Rietumos palikuši gandrīz neuzklausti.¹⁰⁷ Raudive citē

¹⁰³ V. 24.

¹⁰⁴ V. 29.

¹⁰⁵ V. 37.

¹⁰⁶ V. 40.

¹⁰⁷ V. 44.

Merežkovska izmisuma un dusmu pilnos vārdus: "Jūs esat nolādēti, jūs esat akli kļuvuši! Ja zemes virsū ir ļaunā, velna absolūtā inkarnācija, tad tas ir boļševisms."¹⁰⁸ Kas attiecas uz reliģijas pozitīvo būtību, tad to Merežkovskis saskata Kristus uzvarā pār nāvi.¹⁰⁹ Pretstatā Tolstojam viņam augšāmcelšanās ticība ir kristietībai centrāla: "Ticība Augšāmcelšanai ir visas kristīgās cilvēces kustinātājs spēks – tas ir Merežkovska credo."¹¹⁰ Tomēr tālāk vairs Raudive necenšas izskaidrot; iespējams, ka viņu kristoloģijas jautājumi nesaista.

Raksturojot francūzi Anrī Bergsonu (Henri Bergson) kā "metafizikas atjaunotāju"¹¹¹, Raudive par centrālu izvērtē viņa ieskatu, ka Dieva personība ir visuma centrs, bet ka savukārt "cilvēka gars ir starpnieks starp Dievu un dabu"¹¹². Jo sevišķi Raudive ciena Bergsona radošo intuīciju, kas atspoguļojas arī paša Raudives darbos.¹¹³ Raudive arī pievērš uzmanību Bergsona pārdomām par likteni: "No kurienes nākam? Ko īsteni te darām? Kurp ejam? No Dieva mēs nākam. Dievā mēs darbojamies. Pie Dieva mēs atgriezamies. Nemirstība nav ilūzija, bet eksperimentāli pierādāma patiesība."¹¹⁴ Ar šādu ievadu Raudive risina tālāk Bergsona likteņa izskaidrojumu: ne aklā nepieciešamībā, bet "inteligences un instinkta sintēzē atklājās intuīcija, kas pārspēj instinktu un inteligenci; intuīcija ir spējīga apzināties pasauli līdz bezgalībai"¹¹⁵. Attiecībā uz dzīvi pēc nāves tomēr Bergsons apliecina, ka "mēs nekā noteikta nezinām." Raudive tūlīt piezīmē, ka viņa paša pētījumi pierādot ne tikai nemirstību, bet arī iespēju stāties komunikācijā ar mirušiem.¹¹⁶

Romēns Rolāns (Romain Rolland) liekas sevišķi tuvs Raudivem tieši viņa gatavībā visu mūžu cīnīties

¹⁰⁸ V. 45.

¹⁰⁹ V. 51.

¹¹⁰ V. 53.

¹¹¹ V. 55.

¹¹² V. 57.

¹¹³ V. 59.

¹¹⁴ V. 63. Francūza Pola Gogēna (Paul Gauguin) slavenā glezna (1897.) no Tahiti salas, citē pirmos trīs jautājumus: "D'ou venons-nous? Que sommes-nous? Ou allons-nous?" Vairāk nekā 12 pēdu plata, glezna tagad atrodas Bostonas Mākslas muzejā, ASV.

¹¹⁵ V. 66.

¹¹⁶ V. 72.

par "cilvēces ideālu uzvaru"¹¹⁷. Rolānam šie ideāli ir būtībā reliģiski: "Dzīve bez reliģijas ir dzīve bez spārniem, dzīve bez Dieva ir dzīve bez satura, bez jēgas, bez mērķa." Kaut Rolāns skaļi nokritizē dogmatisku šaursirdību, viņš ir "pārliecināts, ka katolicisms, patiesais, dzišais katolicisms, neuzliek važas nevienai varenai domai, vismazāk kādas tautas vai ģenija domai."¹¹⁸

Tālāk Raudive sevišķu vērību pievērš Migelam de Unamuno (Miguel de Unamuno), ko viņš uzskata arī par savu draugu. "Unamuno rakstu mērķis: "darīt visu, lai visi dzīvotu nemierīgi un alku pilni." Un to, pēc Unamuno domām, ir darījuši visi spāņu domātāji – no latinizētā kordovieša Senekas līdz sv. Terēzei, no Servantesa līdz mūsdienām; nemiers un mūžīgā kustība, slāpes pēc lieliem un neaizsniedzamiem mērķiem, ilgas pēc savas dvēseles nemirstības un Dieva pazišanas."¹¹⁹ Šādas ilgas tomēr nepiepildās tieši, bet vienīgi caur izmisumu, no kura "izaug" ticība.¹²⁰ Par ateistiem paliek vienīgi visi Dieva nīdēji.¹²¹

Hosē Ortegu i Gassetu (Josè Ortega y Gasset) Raudive stāda priekšā kā masu dumpošanās paredzētāju un rūpīgu analizētāju. Bet, kritizē Raudive, "kur viņš ierunājas par mistiku vai Dievu", tur atklājas neizdevies mēģinājums saistīt teoloģiju ar misticismu un pēdējo sajaukt ar erotiku.¹²² (Ironija ir tā, ka tieši šāda kritika ir iespējama arī attiecībā uz pašu Raudivi.)

Pēdējais laikmeta atjaunotājs, kuru Raudive apskata, ir vācietis Rainers Marija Rilke (Reiner Maria Rilke). Raudives entuziasms nu sasniedz ļoti augstu līmeni: "Vai tās nav visu mūsu kopīgās ilgas pēc klusuma, pēc vientulības ar kosmu un tā pirmgaru – Dievu? Vai tas nav mūsu intimākais aicinājums – atgriezties savā Es noslēpumā?"¹²³ Un vēlreiz: "Rilkes dzīvības mistiskā inspirācija blāzmo kā tāla, bet reāla rītausma, un, kas liekas mūsos miris, ir tikai dusējis, lai, jaunai dienai atnākot, atkal mostos."¹²⁴ Konkrētāki, pēc Raudives domām, Rilke ir orientējies

¹¹⁷ V. 92.

¹¹⁸ V. 95.

¹¹⁹ V. 113, 114.

¹²⁰ V. 117.

¹²¹ V. 121.

¹²² V. 162.

¹²³ V. 163.

¹²⁴ V. 164.

divos virzienos – uz dabu un uz cilvēka sirdi.¹²⁵ Šeit mīlestībai pieder sevišķa loma, jo tā cilvēku pieved pie Dieva.¹²⁶ Bet kas ir Dievs? Te Rilke raksta mistikai pazīstamā, bet tomēr neprecizā valodā: Dievs ir “klusētājs bezdibenis, kurā viss cilvēcīgais nogrimst un no kura atkal viss cilvēcīgais iznirst, viss no jauna sākas.” Šādā formulējumā Raudive saskata zināmu līdzību ar Tolstoju.¹²⁷ Tā it sevišķi parādās Rilkes kritiskajā nostājā pret baznīcu. Tādēļ, izdarot kopsavilkumu, Raudive ierindo Rilki kopā ar Merežkovski, Rolānu un Unamuno, kuri “gluži pamatoti brīdināja kristīgo baznīcu no birokrātiskā, ierēdnieciskā un mietpilsoniskā gara”¹²⁸. Savas pārdomas Raudive noslēdz ar skarbu vispārīnājumu: “Veselu pusgadsimtu viņi kristīgo pasauli brīdināja no briesmām, nenogurstoši pūlējās atmodināt baznīcas valdošajās aprindās apziņu, ka kristīgā baznīca kļuvusi par Kristus kapa akmeni un pilsonisku pļāpu tukšas izrunāšanās arēnu, ka īstais Kristus ir nozudis kā adata vēsturisku atkritumu kaudzē. Kristīgā baznīca savu vēsturisko un dievišķo uzdevumu nav izpildījusi: tā savā starpā sašķēlusies, sanaidojusies, Kristus patiesības patvaļīgi un ļaunprātīgi izmantojusi, ar varas un varmācības asinīm apraiņājusi savu dievišķi cilvēcīgo misiju. Īsi: Kristus ir izdzīts no kristīgās baznīcas, un viņa tukšajā vietā apšēdies Antikrists.”¹²⁹ Neskatoties uz nosodījuma skarbajiem vārdiem, Raudive turpina godināt “kristīgās kultūras ideālus” un atsakās kaut kādu palīdzību meklēt pie budisma, konfūciānisma un pagānisma.¹³⁰

Vai tā ir disonanse, pretruna, vienkārša neapdomība? Kad kara laiki ir beigušies un dzīves haoss samērā aprimis, nav viegli izprast, kā haosu redz tie, kas dzīvo pašā haosa vidū. Apgalvošu, ka būtu netaisni Raudivi izvērtēt pēc ikviena viņa teiktā vārda. Haosa vidū uzaugot, sastopoties ar nāvi, cinismu un liekulību, par neticību nemaz nerunājot, iedomājos, ka Raudivi var attaisnot pat tad, kad viņš netaisni nokritizē baznīcu un kristīgos Rietumus. Protams, viņš ne vienmēr bijis objektīvs. Viņš savu katolisko identitāti nav pietiekami skaidri apliecinā-

¹²⁵ V. 165.

¹²⁶ V. 167.

¹²⁷ V. 168.

¹²⁸ V. 169, 170.

¹²⁹ V. 170.

¹³⁰ V. 182, 183.

jis – bet galu galā to arī nav noliedzis. Tomēr neaizmirsīsim, ka Raudive ar savu dzīvi un ticību pie savas katoļu baznīcas spēja piesaistīt Zentu Mauriņu. Raudive bija ievērojams latviešu gara kultūras cilvēks. Dzīves vētrās viņš nepazaudēja orientāciju un galu galā atstāja ievērojamu gara mantojumu. Lai šis īsais ievads ierosina Raudivi lasīt tālāk!

Summary

The Relevance of Konstantin Raudive's Religious Philosophy of Culture

Konstantin Raudive (April 30, 1909 – September 2, 1974) has been best known as the husband of the Latvian novelist and scholar of comparative literature prof. Dr. Zenta Maurina. This study argues that Raudive has been a notable thinker, scholar, and novelist and his own right.

In his writings shortly before and after World War II, Raudive has offered an insightful analysis of the chaos, indeed the spiritual collapse, of the Western world. Raudive's offered solution, complex and wise, is essentially religious and Christian. Having displayed respect for the world religions, seldom found in his time, Raudive stated a position of a liberal Roman Catholic mystic, and saw in medieval Spanish Catholic Christianity the best hope for the regeneration and renewal of life.

A life-long admirer of St. Theresa of Avila, a Roman Catholic nun and a famous mystic in Spain, in the 16th century, Raudive's religious insights repeatedly celebrate her divine wisdom – particularly her devotion to Christ, her fierce asceticism, and her affection for spirituality rather than the details of dogmas. In addition, Raudive drew deeply from the mystical and existential insights of Pascal, Kierkegaard, and Unamuno.

At the same time, Raudive's view of Luther and Protestantism is polite but negative. According to Raudive, Luther's greatest failings were his rejection of the mystical and feminine dimensions of Christianity. By contrast, St. Thomas Aquinas receives the highest praise. St. Thomas is evaluated as the second greatest Christian theologian (the first being Apostle St. Paul), even though at times Raudive criticizes St. Thoma's rationalism and records his preference for Spanish Catholic mystics.

While Raudive does not deny any Roman Catholic doctrines, his main concern seems to be to integrate Spanish Roman Catholic mysticism with the creative experiences of passion, ecstasy and, particularly, intuition. Here Raudive's emphatic concerns with erotic love, supplies a secular counterpart. On both levels, authentic solitude provides the appropriate setting.

At the same time, Raudive's positive and creative affirmations of mystical Spanish Catholicism has also a critical dimension. The chaos of the Western world is not merely political or economic. Its basic causes are religious, i.e. the result of the neglect by the church. In a clearly begrudging way, Raudive appreciates the great critics of the Christian faith. Nevertheless, in his view, these are destroyers, not builders.

At the same time, Raudive has selected several positive Christian contributors. Tolstoy and Merezhkovsky, both Russians, are celebrated for their love of Christ, his simple teachings, and the ascetic way of life. The Christological heresies of Tolstoy Raudive hardly observes.

From Henri Bergson Raudive has learned the creative role of intuition. Romain Rolland receives special attention on account of his creative idealism. And Unamuno is praised for his equally significant creative restlessness. Finally, in Reiner Maria Rilke Raudive appreciates his nature mysticism as well as the objective critique of the abuse of ecclesiastical power.

In his own life, perhaps more than in his thought, Raudive has succeeded in fusing these various motifs. In particular, his own Latvian nature mysticism seems to resonate with the mysticism of Spanish ascetics. Raudive certainly remains as a serious Catholic thinker and merits serious attention.

Autori

Juris Cālītis

Dr.h.c., asoc.prof.
Latvijas Universitāte

Olga Gļebova

Dr., Prof.
Wyzsza Szkola Pedagogiczna w Czestochowie

Egils Grīslis

PhD, Prof.,
University of Manitoba, Canada;
Latvijas Universitāte

Laura Hansone

M.Theol., doktorante
Latvijas Universitāte

Ilmārs Hiršs

M.Theol.,
Latvijas Baptistu draudžu savienības
Teoloģiskā semināra rektors

Ieva Kļaviņa

M.Theol.,
LR Aizsardzības Ministrija

Gatis Līdums

M.Theol., Studiju programmas direktors
Latvijas Universitāte

Inese Runce

M.hist., doktorante
Latvijas Universitāte